

A
NŐKRŐL A NŐKNEK

TOLDY ISTVÁNTÓL

was sich liebt, das neckt sich.

PEST
A SZERZŐ SAJÁTJA

1865

Pest. Nyom. Emich Gusztávnál, 1864.

Alig van valami a világon, miről a vélemények annyira elágaznának, mint a nőkről. Temérdekert írtak már rólok, ellenők és mellettők, s még temérdekert fognak írni; mindenki egyéni nézetet alkot magának: és mégis, amennyiben vizsgálódás tárgyává tesszük a nőt, ismereteink soha sem fognak haladásuk céljához, a tiszta, positiv tudáshoz elérni; a különböző vélemények rengeteg labirinthjából nincs Ariadnefonal, mely kivezessen. Tapasztalataink száma növekedhetik, de soha sem fog rendszerré alakúlni, mely tudományos rendezettségében bevégezten adja elő tárgyát; tudásunk mindig a hypothesisek mankóján fog sántikálni.

A természetben mindennek meg vannak a maga titkai. A korunkban legjobban előhaladott természettudományok, bámulatos mennyiségű s részletes ismereteik és felfedezéseik

dacára végre oly ponthoz jutnak, mely előtt a tudomány elnémúl: a létezés nagy titkához; és itt az ember felhagyva a sikertelen kutatással, e nagyszerűséggel szemben leveszi fejéről büszke tudományának grandis baretjét, és térdre borúl azon legfensőbb Erő előtt, mely a világot megteremté, fenntartja és igazgatja, s mely a maga áthathatatlan mysteriositásából a teremtés minden legcsekélyebb porszemének juttatott egy parányi részt; és az ember még ezen atómjaival a titokszerűségnek sem képes megküzdeni.

A teremtés megfejthetlen titkainak egyike az emberi természet. Maga az emberi test titok előttünk; s ha az orvos egy emberi hullát felboncolván, feltárja szemei előtt legbensőjét e művészileg készült gépnek, kitanulmányozhatja azt a legparányibb szálakig, de tudománya mégis tökéletlen marad; mert mikor a test benső részeinek ismeretére jut, ezen részek már bevégezték kiszabott működésüket, s a test nem élő ember többé, hanem élettelen hulla. S ha még a kézzel fogható, porból álló, anyaghoz tartozó testet sem bírjuk kiismerni, mikép hatolhatnánk be a lélek titkaiba?

— Pedig az ember természete két dologtól függ, a test és lélektől. A lélektan még kevesebb bizonyosat mondhat, mint az orvosi tudomány; állításai, bár tapasztalatokon alapúlnak, nem hordják magokban valóságuk elvitázhatlan garantiáját.

Az emberi természet örök titok az ember előtt; egyike azon felségjogoknak, melyeket a Teremtő, midőn alkotmányt hozott világába, s oly sok jogot és szabadságot adott az embereknek, fenntartott magának; és a lázadásra hajlandó emberiség hiába küzd oppositionális tudományával e felségjog megnyeréseért.

*

Az emberi faj két nemre oszlik, férfiak és nők; s ha titok az ember természete, ketős titok a nőé. A meghatározatlan mysteriositás roppant vonzerővel bír, s ezért van annyi ember, ki oly nagy passióval adja magát a nők tanulmányozására. Sokan, sokféle szempontból, sokféle oldalról vizsgálják a női természetet, s ezért jutnak annyira különböző eredményekre.

Sohasem lehet teljesen kiismerni. A nő sohasem oly rossz, aminőnek látszik, és sohasem oly jó, amilyenek tartjuk.

Amit e lapokon az olvasó kezébe adok, nem akar rendszeres mű lenni; semmi tudományos becset nem arrogál magának. Egyes gondolatok, észrevételek, elkapott jellemvonások, egy-egy parányi történet, melynek, bár en miniature, mindig megvan a maga tendenciája, szóval egy kötetnyi, — vagy, ha jobban tetszik, egy kötésnyi — csevegés az egész, mely szerencsésnek tartja magát, ha helyet foglalhat az önök salonjában, és félórai társalgásra feljogosíttatik; mely nem akarja magát másnak kiadni, mint ami, és hivatását betöltöttnek tekinti, ha társaságával sikerült önöket néhány pillanatra szórakoztatnia.

Ha pedig e célját el nem érné, bocsásanak meg a pacsirtának, mely a sas szárnyai alá rejtőzve iparkodik a fellegek felé repülni, és nézzék el a tárgyalás gyarlóságát a tárgy magasztosságának kedvéért.

A

NŐKRŐL A NŐKNEK

.... der gemeinen Erd' entnommner Stoff,
Von Gott geformt, und von der Engel Thränen
Vollendet zu dem reinen Bild des — Weibes.
Jennyson.

Die edlere Geburt habt ihr,
Erschaffen aus dem ersten Manne, — wir,
Aus Erde nur, des Staubes Söhne.
Randolph.

HOLMI BEVEZETÉS

I

Mi a világ? mi az élet? s mik vagyunk benne mi, emberek?

A világ egy nagy színház, melyben a gazdagok páholyt, karszéket kapnak, a középsorsúnak zártszék vagy földszint jut, a szegény kénytelen a keskeny, meredek lépcsőn felkapaszkodni a karzatra, ahonnan ha letekint is, csak azt látja, hogy a páholyközönség lenézi; míg némelyek másképp nem is nyernek benne helyet, mint ha söprés, tisztogatás vagy jegyszedésre vállalkoznak. Fiatal leánykák hűsítőket hordanak körül, s néhány fillérért a legpajzánabb, legsértőbb megjegyzéseket kell zsebre rakniok, s ha elpirúlnak, gúny lesz jutalmok; ha pedig már a pusztá megjegyzéseket megszokták, a közönség többre

megy, s ők a tolongásban meg-megbotlanak, a botlást aztán bukás követi, a bukásnak pedig nem részvét, szájalom vagy segély, hanem megvetés jár nyomában; mások körtét, almát árúlnak, mely annyiban hasonlít a tudás fájának gyümölcséhez, hogy rossz, s az ember mégis drágán adja meg az árát. A közönség közül egy-egy fellép az élet színpadára; némelyik úgy, amint van, más előbb az öltözőben az ártatlanság s szemérem színeivel befehérfíti s bepirosítja arcát, és csillogó köntösbe búvik, hogy a fény eltakarja lelkének feketeségét; — ott a nézők előtt eljátszsa gyakran nehéz szerepét, végigküzd az élet ezernyi viszontagságait, s győzzön vagy bukják, a közönség nyugodtan végig nézi; ha jól eljátszotta szerepét, legyen bár gonosz alávaló, megtapsolja, míg az elbukót, habár méltatlanul szenved is, füttyeivel tiszteli meg; — miért nem volt ügyesebb? — Az egyik szomorú, szájalomra méltó szerepet játszott el: amint lelép a színpadról s elvonul a színpalak mögé, jelenlétével együtt elenyésczik emléke is; a közönség megkritizálja, s ha még akad olyan, aki képes egy könnyet ejteni a szerencsétlen felett, vagy elrejtí azt, nehogy gyöngeszívűnek nevezzék, vagy pillanat múlva szétmorzsolja szemében e becses gyöngyét a szájalomnak, avval vígasztalva

magát, hogy — az utána következő majd mulattatóbb leend!

Az élet tragikomédia, melyben a sors önkénye a rendező, s a véletlen osztja ki a szerepeket, eszte'en, bárgyú, vagy aljas, gonosz lényeknek, kik nem érdemesek Isten képét viselni, gyakran a legnagyobb szerepet adja; míg a becsületesnek alamizsnás kézzel oda lök egy nyomorúlt inasszerepet, s a lángészt bele dugja a chórusba, hol csengő hangját elfojtja a tömeg ordítása.

Az élet kanyargó ösvény, mely pillanatra regényes völgybe enged betekintenünk, aztán óriási hegycsúcsokon, szédítő magasságú bérceken, feneketlen mélységek partján vezet tovább egy imaginális cél felé; néhány lépésre buján virágzó, illatos részre visz, hogy aztán vad, megmérhetlen sivatagnak éjében enyészszék el, smelyen a vándor, ha verejtékes útja eltikkasztja, vagy a részvétlenség jege megfagyasztja, ritkán talál más nyughelyet a tiszta lelkiismeretnél, s ritkán más jutalmat a jó öntudatnál.

S az emberiség? — Ezerfejű szörnyeteg, melynek minden lehellete bűn és kárhozat, minden mozdulata szentségtörés és istenkáromlás, mely szűntelen önmagát rontja, eszeveszetten kérődzve saját agyonrágott belein; az ember „ez örült sár, ez istenarcú

lény“ — nem gondolja meg, hogy mindnyájan testvérek vagyunk, hanem ellenséget lát mindenki-
ben, s kárörömmel nézi embertársának romlását.

Az élet egy tragédia, melyet az ember játszik el a világ színpadán.

*

A világban, ezen óriási színházban, melyben minden ember komédiás, e búzhödt légű bűnbarlangban, melyben már mindenki bizonyos fokán áll a romlottságnak, s hol a bűn csak a nagyobb bűnnek hódol; e cifra koporsóban, mely kívül bársony és aranytól tündököl, míg ami benne van, undok rothadásnak indult, — mily szerepet játszszer az ember az „Élet“ című darab előadásakor? — Legyen első szerelmes, ki napszámba sóhajtozik, agyonbeszéli magát, s kit boldoggá tesz kedvesétől egy olyan szedéc mosoly, amelyet az in folio akárhanyat juttat szabójának is, ha ez tetszése szerint készíti el ruháját? — Legyen intrikus, játszszer ilyen szerepet, mely hasonló a kétélű fegyverhez, mert, ha jól játszsza, a néző meggyűlöli, ha rosszul, kipiszsze-
gi? — Legyen hős, ki néhány óráig tombol, dühöng a színpadon, átérez minden kint és szenvedést, s midőn gyötrelmeinek jutalmát akarná szedni, elbukik, mert elég „ha az

elv győz? — Játszszék tízsoros szerepet, melyért a felöltözés sem éri meg a fáradságot, s melyben csak akkor veszik észre az embert, ha hibát követ el? — Vagy, megelégedve még kevesebbel, álljon be díszítőnek, lámpagyújtogatónak, s legyen vak eszköz mások kezében? — Mindez hálátlan mesterség.

„Nevetve élj, kacagva halj meg!” — mondá egy régi bölcs; s Rousseau, midőn egykor óráját ellopták, nem káromkodott, nem siránkozott vesztesége felett, pedig egy óra ránézve nagy veszteség volt, hanem mosolyogva felkiáltott: „Grâce au ciel, je n’ ai plus besoin de savoir l’ heure qu’ il est!”

Vegyük tehát az életet humoristikus oldaláról, hiszen alig van komoly tárgy, melyen nevetni ne lehetne, sőt a legnagyobb tragikum áll legközelebb a komikumhoz, — Hamlet vagy Lear csak egy lépést tegyen még, és alkalmassá lesz a marionetteszínpadokra; — az életet ne tekintsük francia-négyesnek, melynek minden alakzatát ugyanazon nővel kell végigtáncolnunk, hanem képzeljük cotillonnak, melyben minden tournál, hol az ember választ más nőt, hol más nő választja az embert; s míg mások komoly, copfos léptekkel, vagy épen mankóra támaszkodva ballagnak a más világ bejárata felé, hol az élet útjának végén az abszolút halál mindegyikün-

kön megveszi octroyált vámját: mi könnyedén szökellve tegyük meg ez útat, s ha mértéket tudunk tartani és nem feledjük az óvatosságot, nem fogunk előbb jutni oda, mint a fontolva haladók. Legyünk lepkék, s virágról virágra szállva töltsük meg agyunk méhkasát tapasztalatokkal, s a sok tapasztalás közt alkalmasint lesz annyi a méz, mint az epe, ami végre szinte szükséges, nehogy szájunk ízét a sok édességgel megrontsuk s ínyünk elfásúljon, játszszunk bonvivant szerepet, melyben a veszteség nem oly súlyos, mint a komolyban, a nyereség pedig szintoly kellemes; a termésmészet óriási könyvében lapozzuk át azon helyeket, hol a fájdalom, szenvedés tanyázik, de emlékezzünk meg létezésökről, midőn azokat olvassuk, melyeken az életkedv, a vígság beszéll, keressük fel azon lapokat, melyek a bűn, a fertelem rajzolásának szánvák, s ha valamelyik oldal alján szerény, kisbetűs jegyzet képében megpillantjuk az erényt, tanuljuk meg könyv nélkül, ami nem nagy munka lesz, mert hiszen aránylag a többihez oly kevés!

Humoristikus szempontból fogni fel az életet, kacagni a felett, ami hétköznapi lelkeket könnyekre indít, minden dologból kiaknászni, ami benne mulattató van, s nem sokat foglalkodni árnyoldalaival, élvezni e rövid

életben mindazt, aminek élvezésére Isten tehetséget adott, s a körülmények alkalmat nyújtanak, nem csüggedni el kislelkűleg a sors csapásai alatt — ez a legjobb életphilosophia! Nem értek ez alatt tökéletes közönöséget a megható dolgok és tények, nem érzéketlenséget olyanok iránt, kiknek rokonérzésre van szükségök, — oh nem! ez ember telenségre vezetne; hanem értem elkerülését a túlérzékenységnek, mely által másnak nem használunk, s magunknak e rövid életet a siralom völgyévé változtatjuk.

Glücklich, wer die Welt
Für kein Elysium, für keine Hölle hält!

Ismertem egy ifjút, ki maga volt a destillált gyöngédség és eszményített felebaráti szeretet, szeretett mindenkit egyaránt, ami theoriában ugyan szép dolog, de Arkádiában is csak akkor volna alkalmazható, ha az ember egyedül volna egy országban; így lépett ő csendes családi köréből egyszerre a nagy világba, szívében nem volt helyök egyéb érzelmeknek, mint amelyeket otthon szerető anyja, s anyyali testvérei közt tanult ismerni, mint szeretet, gyöngédség és bizalomnak, a rosszat híréből is alig ismerte, és — mit ért vele? Qui se fait brebis, loupe le mange! — Neje megcsalta, barátjai elárulák, akikkel jót

tett, gúnynyal hálálták meg nagylelkűségét, s mi lett ennek következménye? — az, hogy az ifjú a világ és emberiségről magának alkotott ábrándjait rövid idő alatt ekkép eloszolni, megsemmisülni látván, huszonhat éves korában martalékul esett a legsetétebb embergyűlöletnek. Keserű sors! huszonhat éves korunkban, midőn még alig ízleltük meg az életet, melynek nagyobb része ránk nézve még jövő, azon meggyőződésre jutni, hogy az emberi társasággal meg nem férhetünk, s e nagy világban számunkra üdv nem virít, hogy Isten nagy virágos kertjében nem találunk rózsát, melynek illata jól esnék; aztán élő halottként eltemetni magunkat egy vadon erdő közepébe, csupán egy agg szolga, s néhány állat társaságában, — amint azt említett ismerősöm tévé, — gondolatnak is borzasztó! Aki sokat reméll, könnyen csalódik; azért boldog, ki reményeit a legszükségesebb minimumra tudja reducálni. Blessed is he who expects nothing for he shall never be disappointed! Champfort szinte ily túlérzékeny lehetett eleinte, s az Oeil de Boeuf jeleteiben felnevelkedett sybarita és jakobinus embergyűlölőt alkalmasint ez indítá ama keserű kifakadásra: qui à quarante ans n' est pas misanthrope, n' a jamais aimé les hommes! Mert, ha kellemetlen csalódnunk azok-

ban, kik iránt nem vonzódunk különösen, kín, gyötrelem azokban csalódnunk, kiket szeretünk, szeretünk gyakran jobban önmagunknál. E tekintetben hajlandó vagyok a szelídebb pessimistákhoz csatlakozni, inkább egy kis rosszat, mint sok jót tételezni fel előre valakiről. A csalódás oly szó, melyet az emberiség életének történetéből a századok nem hogy kitöröltek volna, hanem még mélyebben, halálfejes betűkkel véstek be annak érc-táblájába, illusztrálva szenvedés, kín és örüléssel. A csalódás egy örök Damokleskard, mely fenyegetőleg mindig megjelen fejünk felett, valahányszor a reménynek csak legparányibb csirája fogamzik is meg lelkünkben; de az okos ember a két rossz közül a kisebbet választja, s azért, ha már csalódásra vagyunk kárhoztatva, nem árt egy kis homoeopathikus adagú, glacékesztyűs pessimismus; mert ha kavicsot remélve gyémántra akadunk, vagy emberben, kit nem hittünk jónak, idővel szép erényeket fedezünk fel, nem kellemesebb-e ezen csalódás, mint, ha bíbor és bársonyról ábrándozva hitvány rongyokat nyertünk, vagy az erény külszínének problematikus köpenye alatt positiv fekete bűnfoltokat találunk?

Tehát: leben und leben lassen! az élet kincs, és azt mondja Faust:

Nem élvezett kincs csak teher,
Elvet csak a pillanat ád s nyer!

azért élünk, élvezzünk mértékletesen, vígadjunk meggondolással, örülünk az életnek, mert, ha az életkedv egyszer elhagy, ha a világ gyönyörei iránt ínyünk elfásult, ha az emberiség hóbortjai felett többé, legalább imagináris souverainitással kacagni nem tudunk, s szívünk rúgói nem jönnek mozgásba. Amor érintéseire, akkor beáll az életúntság, s ezt legjobb mindjárt halvaszülötté tenni; valóban életunt ember legokosabban cselekszik, ha a világ színházából, még mielőtt az „Élet” című darabban szerepét eljátszotta volna, önkényeltávozik, még retourjegyet sem kérve magának.

*

Úgy hiszem, nem találnék embert, ki azon kérdésre, hogy szereti-e sőtlanul az ételt, igennel felelne; de nem csak kenyérből él az ember, létezésünk tűrhetővé, s kellemessé tételéhez nemcsak a testnek táplálék általi fenntartása szükséges, a lélek, a szellem is megkivánja a magáét; e szellemi táplálék pedig az élet, a szó alkalmazott értelmében, mely fűszer nélkül még unalmasabb, ízetlenebb volna az előbbinél. De a gondviselés, mint ezernyi egyéb bajainkon, ezen is segített, s a

paradicsom saisonja óta lefolyt századok az emberi nemet e szellemi fűszerek tekintetében is gourmanddá tették. Ádám apánk, mint a hagyomány beszéli, rövid idő alatt a szép paradicsomban nagyon megúnta az életet, nem volt étvágya, digestiókban szenvedett, blazírttá lett, s már arról kezdett gondolkozni, hogy főbelőjje magát. Ekkor Isten megszáván őt, oldala mellé adta Évát, mint életének sőtartóját, s universális fűszeresedényét, s Ádám apánk fel is tudta használni a jótétéményt, — uti nos omnes docemus! Azóta nők fűszerezik életünket, s azért én — feledni akarva, mennyi borsot törnek néha orrunk alá, — kívánom, engedje meg Isten szép hölgyeinknek, hogy minél tovább folytathassák ezen ősi örökségképen reájok szállt szellemi szakácsmesterséget, de az élet levesét soha annyira meg ne paprikázzák, hogy a szegény férfi vele megégesse a torkát!

A női nem soha ki nem fogyó olajas korsója az élvezetnek, caleidoscopja az érzelmeknek, melylyel ha bánni tudunk, mindig új szépségeket fedezünk fel benne; tárháza minden szép és jónak, tanyája és menhelye sok rossznak; a nő kétélű kés, ki jól tudja forgatni, hasznát veheti, ki nem ismeri s nem elég óvatos a vele való bánásban, könnyen elmetszi vele saját gégéjét.

S mi oka ennek? mi ruházza fel a nőt ennyi hódító varázsszal, mi ad neki gyakran oly abszolút hatalmat a legalkotmányosabb férfiszívek felett, mi oly nagy erőt a törékeny porcellánlélekbe, mi annyi gyönyört a még gyengébb testbe, mi azon világra szóló talizmán, mely őket örök hatalmával védelmezi, nagyokká s erősekké teszi?

Mi volna más, mint a szerelem?

Nők fűszerezik életünket szerelemmel. Azért én véglegfeltehetőleg dicsőítem e gyönyörű érzelmet, mely csupán az embereknek van adva; mert szeretetet, gyűlöletet, bosszúvágyat, éhséget, szomjat, mindent feltalálunk a világ azon lényeinél is, melyeket aristokratikus gőgünkben oktalan állatoknak nevezünk, de a szerelmet nem! — Bennök csak ösztön működik. Becsüljük meg tehát a szerelmet, ha másért nem, mint egyikét azon dolgoknak, melyben fajunknak a teremtés egyéb lényei feletti elvitázhatatlan, örök souverainitása nyilvánul; azért én

Élek hogy szeressek,
Szeretek hogy éljek!

A NŐK HELYZETE

II

A nő a teremtés remeke! — mondja nem tudom ki, s ha igaz, hogy minden dologban a legjavát szoktuk utóljára hagyni, úgy igaza van azon úrnak, ki ezt állította, mert a teremtés nagy művét Isten csakugyan Évával fejezte be, felkiáltó jelül odatevén az aszszonyt összes műveinek végére, vagy talán „hirdetések” gyanánt a könyv utolsó lapjára; mint jó szakács, elkészítvén ez óriási problemikus tuttifruttit, melyet világnak nevezünk, behinté még pozitív fűszerrel és cukorral, mely az egésznek kellemes ízet adjon. Épen napfogyatkozáskor adá pedig össze polgári házasság által Ádámot Évával, ami talán már előjele volt annak, hogy sok férjnek, ha nyugodt családi életet akar élni, tanácsos legalább

egyik szemét behúnynia. Hiteles kútfők szerint a napfogyatkozást záporosó váltá fel, s erre a fellegek megől előbukkant nap kisütvén, a ragya bizonyára elverte volna a paradicsom szöllejét, ha ősapánk ismerte volna már azon nedvet, mely utóbb a jól nevelt Mr. Noéval elfeledteté az illem szabályait; ami újjmutatása volt a Teremtőnek, miszerint sok nő mosolyogva fogja nézni az érette hullatott könnyeket. Ily ominosus körülmények közt pillantá meg ősanyánk a világot.

Amint az első nő a világra jött, megszületett vele együtt minden rossznak magva, melyet részint ő, részint utódai oly buzgó ápolásban részesítének, hogy terebélyes fává fejlődvén ki a Rossz, megszámlálhatlan mennyiségű gyümölcsökkel árasztá el a földet. A bajok e terebélyes fájának, mely ágait az egész világra kiterjeszti, s mely ágakra ezrenként vándorolnak az önkénytelen Absolonok, talán előképe vala a Jó és Gonosz tudásának fája a Paradicsomban, melynek árnyékában, — miután amint tudjuk, itt szokták az új házások vacsorájokat elkölteni, — csalta ki ősanyánk a minden rossznak megvából az első bűnt, mely mint az apáktól ránk maradt fizetetlen adósság, soha nem szűnő súlylyal nehezedik vállainkra. Éva írta meg azt a könyvet, melynek címe az „*Eredendő bűn*“ — s a világ

nagy censora megbűntette érte a szerzőt úgy mint az olvasót, és bünteti mai napig, és mégis kiki elolvassa ezt a könyvet számtalanszor, mert hozzá fogható, élvezetesebb könyv nincs az összes emberiség tudományának rendezett lomtáraiban.

E büntetésnek, melynek következtében összűleinknek Laufpasst adtak a paradicsomból, ki tagadhatná hogy nő volt az oka?

Az éden kertje ostromzár alá tétetett, ajtajához két angyal állíttatott strázsául lángpallossal, felébe pedig piros betűkkel odaíratott: Verbotener Eingang!

*

A kiűzetés következménye lön az, hogy Ádám kénytelen lévén a paradicsombeli kényelmes, gond nélküli élet helyett saját keze munkájával keresni kenyerét, Évát okozta mind e bajokért, s a természettől nyert úri hatalmát csakugyan gyakorolni is kezdé fellette. A nő megvetett sorsnak lett részese, rabszolgává, fényűzési cikké vált. Lealacsonyítatott, egy rangra helyeztetett az oktalan állatokkal; s ura, amint anyabirkákat tartott nyája szaporítására, úgy tartá őt családjá növelésére.

A nő kitöröltetett a természet kiváltságolt lényeinek sorából. Bünt követett el, de

keservesen megszenvedett érte. Ez nem tarthatott így mindig. Ezredévek szenvedéseit végre jutalomnak kelle felváltania, s a jutalom, — vagy nem is jutalom, hanem jog, végre megadatott nekik. Most egyrangúak velünk férfiakkal, és ha némi tekintetben látszólag szűkebb korlátok közé szorítvák is, e korlátok csak javokra válnak, mert hatalmukat öregbítik. E korlátokat az udvarias, a szerető férfi szabja elibök; s legnagyobb ellensége a nőknek az volna, ki lerontaná e válaszfalakat, mert evvel lerontaná a bástyát, mely a nőt védelmezi. A társadalom bevett szokásai falat vonnak a nőnem köré, s azt még körül is árkolják, de csak azért, hogy legyen ami őket védelmezzé, mert a nyílt téren vajmi hamar elvesztenék mindazt, amivel felettünk uralkodnak!

És mi szeretjük, imádjuk őket, boldogoknak érezzük magunkat uralkodásuk alatt, és azért — uraim és hölgyeim, ne rontsuk le e korlátokat!

*

Ha a világtörténet azon lapjain, melyek egyes nagy embereknek szentelvek, végig megyünk, azon szomorító tapasztalásra jutunk, hogy a dicsőség fénye nem hozható harmóniába a csendes boldogság langyos vi-

lágosságával. Férfi, aki ragyogott, tündökölt, sohasem volt egészen boldog, annál kevésbé a nő, ki házi köréből kiemelkedve a közügyek zajában tölté életét. Valódi boldogság csak csendben, s nyugalomban tenyészik az igaz szerelem jóltevő tavaszi napsugara alatt, a nyilvánosság égető kánikulai napja csakhamar elfonnyasztja gyöngéd virágait. S ha áll ez a férfiaknál, áll még inkább a nőknél, mert amazok hivatása százféle lehet, ezeké mindig egy és ugyanaz. Nő nem lehet boldog másutt mint családjában, és egy férfi uralma alatt; ha ez ellen fellázad, és lerázza nyakáról a gyámságot, önmagát számúzi a boldogság választottainak sorából.

*

De nem csak a közügyek terén, hanem a szűkebb értelemben vett világ hölgyei is igen ritkán boldogak. Amely nő egész életét társaságban, estélyek s mulatságokban tölté, játszék bár első, hangadó szerepet, kielégítve érezheti ugyan hiúságát, s ez egy időre pótolhatja a valódi boldogság érzetét; de aztán, ha arca rózsáinak lehervadtával elveszti előbbi fényes állását, végtelen ürt fog találni lelkében, és ritka az, kinek szerencsés sorsa ezen ürt boldogsággal tölti be.

*

Mennyivel jobb — legalább általában véve — a nők helyzete most, mint az ókorban, mutatja az is, hogy a műveltségnek a görögök után legmagasabb fokán állt rómaiaknál a férj bármi csekélységért megölhette nejét, mint pénzen vett rabszolgáját; bár a nemzet további fejlődésével e visszaélést elenyészni látjuk, s ama híres jogvélemény: „*pater est, quem justae nuptiae demonstrant*” — már udvariasságról, figyelemről tesz tanúságot.

A görögöknél Aspásiának, kit Athén legnagyobb fiainak egyike, Perikles nőül vett, s kinek még a bölcs Sokrates is imádói sorába tartozott, de főleg Laïsnek, ki először a híres Apellesnek, azután a bölcész Aristippusnak, s kívülről még sok másnak engedé élvezni szerelmét, sőt a bölcsek legnyersebbjét s legérzéketlenebbjét, Diogenest is — korának e sansculotteját — hálójába bírta csalni, kora óta; s később a rómaiaknál is a nők mindig több és több szabadságot nyertek; Lucretia gyalázata nem volt eredménytelen, s kiömlött vére jogokat gyümölcsozott, és mióta a világ akkori fővárosában szobrot és templomot emeltek Flórának, napirenden volt a nőknél a válás, ami már visszaélés a nyert joggal; úgy, hogy sokan életkorukat nem többé éveik, hanem férjeik száma szerint határozták meg,

amint mindezt az utókor épülésére megírva találjuk a classicus világ *chronique scandaleuse*jeiben.

Vénus papnői s Vesta szűzei, ha nem tehetők is egy kathegóriába Páris grisetteivel, nem egy bölcsest és tudóst gyűjtottak lángra, de aztán — miután e láng ritkán volt a szellemi szerelem lángja, — segítettek azt oltani is, Cratessel azon szép elvet vallván, hogy *naturalia non sunt turpia!* azaz: mindennek van módja!

Mindenben találunk túlságokra. Plátó, a maga ideális respublikájában, melyért megérdemelte huszonöt reális mogyorófa látogatást, a nőt a férfival egyenjogúvá, hivatalképesse teszi, sőt a hazaszeretet előmozdítására a nők communismusát ajánlja, mint oly eszközt, mely az ember természetével homlok-egyenest ellenkezik. A jó görög, ki ez elvében megmutatta, hogy egy egész jezsuita klastromot hord fejében, s túltenne még a híres flórenci titkáron is, felette túlzó volt; philosophiája megtétette vele az egész körutat a világ körül, s így szükségképen oda kelle visszatérnie, ahonnan elindult, eredetének helyére, a kezdetleges, problematikus chaoszba, itt aztán kivetette principiumainak hálóját, s logikájának horgonyával fogott magának a zavaros tengerből egy jó nagy stockfischt;

azt azon módon, nyersen beletette többi feltálalt ételeibe; és mi, ha szeretjük is a materiális stockfischokat, az ilyen, spirituális saucében úszkálókát meg nem emészthetjük. Haragudtak érte a jámbor athénei tárcaíróra, szidták, kacagták, de első tana, a nők egyenjogúsítása a műveltség haladtával fényes diadalt aratott.

A legnagyobb méltatlanság és igazságtalanság a nőnem iránt a soknejűség, melyet a legtudatlanabb, legműveletlenebb népnél, a mahomedánoknál találunk. Lehető legnagyobb lealacsonyítása ez a nőnemnek, félreértése magasztos hivatásának, gyilkosa a léleknek és nemesebb érzelmeknek, megvetése és lábbal tapodása a szerelem, hűség és szeméremnek, kiírtása mindennek, ami a nőben gyöngédség, tisztaság és erény. Mívelt hölgyet ily esetben megölne egy nap, egy óra; midőn látnia kell, miszerint nem egyébért van e világon, mint hogy egy kényúr vágyait rabszolgai módon kielégítse; de azon szerencsétlenek, kik ezen eszmével születnek, s ha felserdültek és a természet bájakkal áldá meg őket, árúba bocsáttatnak, melyet a legtöbbet ígérő visz haza, — nem tudnak egyebet, mint amit magok tapasztalnak, s midőn látniok

kell, hogy egy seregmagokkal egyetlen kéjenc vágyainak áldoztatnak fel, azon boldog hitben élnek, hogy ez hivatásuk; és — mosolyogva töltik napjaikat!

És a tizenkilencedik század ezt eltűri!

Korunknak fényes szerep jutott a világtörténelem lapjain, s ha nagyszerű reformjával, melyek által hetvenöt év alatt más tekintetet adott a világnak, el fogja foglalni kitűnő helyét az elpendült századok sorában, két fekete folt fog még rajta maradni, két szégyenbélyeg, mely dicsfényének nagy részét absorbeálandja; és e két rokongyalázat, ikerszüllöttei az aristokratikus emberiség örült gögjének, mely álmodott souverainitásában bravourt csinál a zsarnokságból: a rabszolgaság, mely ekébe fogja az embert, mint a barmot, és a Mahomed-hirdette soknejűség, mely törvényszerűleg pénzen veszi azt, minek csak az önkénytes átadás adja az élvezetet, s a szerelem varázsát.

De el fog jönni az idő, majd mikor az ész mennyei világossága eloszlatja a gazság és butaság setétségét, s diadalt áll az előítéletek bérenc zsoldhadán, — és akkor e lélekrontó despotismusnak is megjön kilencedik Thermidorja!

A kelet székhelye minden zsarnokságnak; ott a lakosság férfiai szolgálói az uralkodóknak, a nők szolgálói a férfiaknak. A nők kétszeresen el vannak nyomva, és ez oka, hogy az egész keleten, kivéve a Semiramisok és Zenobiák kezdetleges korát, de mely régiségénél fogva nem is jön itt tekintetbe, nem találunk a tömegből kiemelkedő nőalakokat. A nők a házi állatok közé sorolvák, s nincs egyéb dolguk, mint az igát húzni, melyet a férfi rak nyakába. A kelet tartományainak története e tekintetben egy végtelen ízetlen sivatag, melyen egy maroknyi oázst sem találunk, egyetlen nőt sem, ki érdemeket tett volna rá, hogy neve feljegyeztessék.

Míg ellenben, ha a civilizált nyugatra tekintünk, mily gazdagon találjuk a nőket képviselve! Az őskor Helenái, Lucrétiái, s Cornéliáitól fogva, korunkban a Rachelek, Lendvaynék és George Sand-okig, mennyi fényes, dicstől ragyogó nőnevet találunk! Nincs tér, nincs korszak, mely legalább egy nőt ne soroljon jelesei közé. A Jeanne d'Arcok, Széchi Máriák és egri nők Mars szolgálatában örök babért víttak ki magoknak, a Staëlek, Sandok nevei első sorban fénylenek az irodalomtörténet lapjain, az Erzsébetek, Mária Theréziák és Katalinok föltülmúlták egész századukat fejedelmi állásukban: a Bá-

thory Erzsébetek és Borgiák a bűnnek netovábbjai. Közélet úgy, mint művészet s irodalom mezején, erényben úgy mint bűnben, találunk nőkre, kik kiemelkedve a világ egyhangú mindennapiságából, égnek magasló fejeikkel fölülállnak kortársaikon, és soha nem enyésző betűkkel önkezűleg vésték be nevöket a halhatatlanság gránitoszlopába.

És ami ezt illeti, nincs okunk panaszkodni hölgyeinkre. Mennyi nőnévvel találkozunk hazai történetünkben, melynek láttára az erény, nagyság, önfeláldozás és jól értett női méltóság szép emlékezetei támadnak fel lelkünkben!

S e szép gyöngyszemeket nemzetünk életének koronájában csak önmagunknak köszönjük. A magyar már rég megértette a lovagiasság s méltányosság szavát, s aki hazai törvényeinket ismeri, az előtt fel kellett tűnnie, mily jogokban, mily kedvezésekben, mily udvariasságban részesíté a magyar férfi a magyar nőt; sokkal nagyobb mértékben mint míveltebb szomszédai. A magyar előtt a nő mindig a legnagyobb tisztelet tárgya volt; még hazája védszentjéül is nőt választott; a vitéz férfi nagyrabecsülte a nőt, mert a valódi erő tiszteletben tartja a gyengeséget.

„Tisztelet becsület” — ez legjellemzőbb kifejezése azon nézetnek, hajlamnak, melylyel

a magyar öröktől fogva viseltetett a nők iránt; és a jutalom nem maradt el érte, mert viszonytagságos múltunkból büszkén idézhetjük elő a Zrínyi Ilonák, Bornemisza Annák és mások dicsőült emlékét.

*

A tapasztalat általában azt bizonyítja, hogy ahol a férfiak legudvariasabbak a nők iránt, ott viseltetnek irányokban legkevesebb tisztelettel.

*

A nő meghálálhatlan adománya a teremtőnek.

Nők nélkül életünk kezdete és vége támasz nélkül, közepe örömtelen volna. Nő szüli az embert, nő teszi boldoggá szerelme által, s a haldokló könnyebb lélekkel hagyja el e siralom völgyét, ha kedves nő, testvér, anya vagy leány gyöngéd kezei csukják le szempilláit.

De eltekintve ettől a nők még más tekintetben is, — minden tekintetben szükségesek. Eszes, gyöngéd érzelmű férfi nem tud ellenni nőtársaság nélkül; a legokosabb, legszelleműsőbb férfitársaságot előbb-utóbb megúnjuk, a nőtársaságot, míg örülünk az életnek, míg ember- vagy nőgyűlölökké nem leszünk, soha.

Nemi különbség, a nőknek a mienktől annyiban különböző természetök, nézeteik, életmódjuk, gondolkozási irányuk, modoruk, — mindez leírhatlan varázst ad társaságunknak; jobbaknak, nemesebbeknek, szép és jóra fogékonyabbaknak érezzük magunkat nők körében; s ha megúnva az élet prózáját, melybe minden lépten nyomon majd belefulladunk, költészetet keresünk, ezt is leginkább nőknél találjuk fel; mellettök a fogékony kebel költőivé lesz, s társaságuk varázsa áthat gyakran a legblázirtabb emberek keblén is szívökig, s emlékezteti őket arra, hogy ők is emberek, kik érzésre vannak teremtvé.

Női társaságban ízlésünk nemesbűl, észjárásunk megtanúlja, mint kell elhagynia a pedantismus döcögös pályáját, s áttérnie a könnyedség, gyorsaság ösvényére, melyen nem kenetlen kerekű szekeren, hanem táncoló paripán haladunk, s ha e paripának szájába adjuk a férfias, komoly megfontolás zabláját, nem kell félnünk attól, hogy magával ragad a felületesség, könnyelműség posványába, hol lelkünket az elasszonyosodás beiszapolhatja.

Mindennap látjuk, mily nagy különbség létezik azon emberek közt, kik forgolódnak női társaságban, s azok közt, kik ellenszenvből vagy körülmények miatt távol tartják

attól magokat. Könnyed modort, eleganciát, szellemdússágot a legmindennapibb dolgok felett folyó társalgásban is — „über ein lebenswürdiges Nichts“ — csak nőktől sajátíthatunk el.

A nők a legprózaibb dologba is képesek költészetet hozni, s e sajátosságuk által folyton simítják a férfit.

Férfi és nő úgy állnak egymáshoz, mint egy a földből kivett idomtalan márványdarab, egy gyönyörű, finoman készített szoborhoz, mely szinte egy oly márványdarabból készült; a szobor gyengébb lesz, törékenyebb, de — szebb.

*

S dacára mindezeknek, az alsóbb osztályok nagy részénél a nők még most sem élvezik tökéletesen a szabadság és egyenlőség jogát.

Míveletlen emberek a durva anyagi erőnek hódolnak; a nő magát alárendeltebbnek érzi férjénél, fél tőle, nem mer tudta nélkül vagy akarata ellenére tenni valamit; — nem azért, mintha attól félne, hogy ezáltal a házi békét megzavarja, s férjének kellemetlenséget vagy bűt okoz, hanem — mert férje erősebb nálánál és kemény ökle van, melylyel olya-

nokat tud ütni, hogy két hétig is meglátszik a nyoma!

A férfi túlnyomó erejének érzetében hasonlóképen gondolkozik; neje neki nem csak felesége, hanem szakácsnéja, szolgálója s gyermekeinek dajkája; nem szerelemből vette el, hanem hogy legyen aki fehér ruháját kimossa, ebédjét megfőzze, ágycsészéjét megvesse, mert házon kívül mosatni és korcsmában ebédelni többbe kerül.

És e gondolkozásmód átszármazik apáról fiúra, gyökeret ver a lélekben, meggyőződéssé válik, s a nő is azt vallja, hogy férje nem csak férje, hanem ura is egyszersmind, kinek joga van vele azt tenni, amit akar. Innen van, hogy némely helyeken a nő megverése oly mindennapi, sőt szükséges dolognak tartatik, hogy a nő, ha két hétig van kap utleget, azt hiszi, nem szerettetik többé.

Nincs gyalázatosabb s férfira nézve lealázóbb dolog, mint nőt testileg bántalmazni, mert Isten

A legcsekélyebb férgecskének is
Teremte oltalomfegyvert, s csupán
Az asszonyok maradtak elfeledve!

*

A középkor jobban tudta a nőket megbecsülni.

A lovagok nők által lettek nagyokká, a harcoló hős karjába otthon maradt kedvesének emléke öntött új erőt, lelkébe új bátorságot, a szenvedések által elcsigázott lélek nem gondolt az öngyilkolásra, mert volt egy menedéke, kedvese vagy családi tűzhelye, ahová visszavonúlva a szeretett nő karjai közt nyílt számára a feledés virága; annak ölében pihente ki fáradalmaikat, és annak szerelme kedvelteté meg vele újra az életet, melyet pillanatra, viszontagságai által gyötretve, talán megúnt, meggyűlölt.

S most? Hány ember van, ki az élet viharából ily helyre vonúlhat vissza? Hány dicsekedhetik avval, hogy ha a nyilvánosságban, a zajos életben megbuktatja az ármány, legyőzi a hatalmasb ellenség, ha az elveszté reá nézve ingerét, vagy annyi szenvedéssel halmozza el, hogy gyűlölni kezdi az embereket, hogy ilyenkor még nincs veszve reá nézve minden, hogy van egy hely, hol szívesen fogadják, szeretik, lett légyen bár boldog vagy szerencsétlen, dicsőített vagy gyűlölt a világban, hova ha belép, képes elfeledni minden kellemetlenségeit; hogy van családjá, melynek körében feltalálja a valódi boldogságot, gyermekeinek szeretetét, nejének szerelmét?

Igen kevés. És miért? Nem tudnak-e a

nők és férfiak úgy szeretni, mint akkor tudtak? nem elégíti ki őket az, mi az embereket akkor boldoggá tette? megváltoztunk-e természetünkben néhány század alatt?

Megváltozott, — de nem természetünk, hanem élet- és gondolkozásmódunk.

A polgáriásodás és felvilágosodásnak is megvannak a maga árnyoldalai. Korunkban minden gőzerővel, gyorsan halad; az ifjú hamarabb szerez magának tapasztalatokat, a társadalmi élet, sokakkal érintkezés, különböző néposztályoknak egymáshoz való közeledése, számos előítélet-emelte válaszfalaknak ledőlése, szóval a korszellem által az ifjú gyorsabban ismeri meg az életet, hamarabb foszlanak el ábrándjai, s látja meg a valót a maga brutális meztelenségében; korábban lép be a szerelem iskolájába, s mert nagyobb benne a nők utáni vágy, mint az irántoki tisztelet, előbb is lép ki belőle; finnyás ízlése megszereti a változatosságot, és így azon években, melyekben a középkor fiai élni kezdtek, ő már leélte magát, kedélyét bevonta a blázirtság jégkérgeivel, melyet néha még önakaratúlág sem képes róla leolvasztani.

Az emberi nem egyik túlságból a másikba esik. A múlt századoknak korszellemé a rajongás volt, mely legélénkebben tört ki a vallásos mozgalmakban; a középkor sisa-

kos, páncélos lovagjai, mint sok egyebet, úgy a nők iránti tiszteletöket is a túlságig, a rajongásig úzték.

A tizenkilencedik század korszellemé egyrészt a haladásban, másrészt a közönyösségekben, elfásúltságban nyilatkozik, mely természetes következménye a múlt századok tropikus hőmérsékletű túlfeszültségének. Haladunk oly anyagi és szellemi úton, melyek a középkor előtt ismeretlenek, vagy csak kevésbé ismertek voltak, lelkesülünk oly dolgokért, melyeket az kicsinyléssel utasított el magától; és viszont, közönyösek vagyunk olyanok iránt, melyekért néhány század előtt rajongott az emberiség. Ipar és kereskedelem az újkorban indult virágzásnak, vallási fanatizmus és nők iránti tisztelet naponként fogyni látja híveinek számát.

A középkor lovagjainak rajongása, és századunk közönyössége, sokaknál megvetése a nőnem iránt, mindkettő káros túlság; és ha tovább is így haladunk... De ne essünk kétségbe! Aki a világot megteremté, és nekünk embereknek képét adta, hogy azt viseljük, gondoskodik annak fenntartásáról és arról, hogy ki ne vesszen természetünkől minden szép és jónak magva, hogy életünk ne legyen minden kellem és költészet nélkül.

A NŐK TÁRSASÁGA S NYELVE

III

Némelyek a nők iránti folyton növekedő közönyösség okául azt hozzák fel, hogy a nőkkeli társalgás és köztök való forgolódás azóta — a középkor óta — sokat vesztett bájából, szépségéből; és innen van, hogy magok a nők is jobban szeretik a férfi, mint a női társaságot.

Ez nem áll. Ugyanaz, ami a nő társaságot teszi kívánatossá a férfi előtt, kedvelteti meg a nőekkel a férfiakkal együttlétet. A nő sokkal jobban ismeri önmagát és saját nemét, mint a férfiakat, kevesebb illusiót alkot magának nemtársairól, nem képes értők annyira lelkesülni; a barátság, melynek a férfiak közt oly megillető példáira akadunk, sokkal kisebb szerepet játszik a nőnemnél; a férfi szeretete

főkép barátság és szerelem közt oszlik meg, a nőknél ritka az erős barátság, mely nőt nővel örökre összeláncoljon, hanem annál erősebb, annál nagyobb tért foglal a szerelem; s ennél fogva nőkben erősebben működik a nemi különbség, erősebb a vonzalom a férfiak iránt; mert ha a férfi élete örömtelen nő és szerelem nélkül, a nő férfi és szerelem nélkül élni sem tudna. Ez az ő világa; életcélja, minden öröme a szerelem, a nő azért van a világon, hogy szeressen, hogy szeresse a férfit!

Sokszor tapasztaljuk, hogy a legtudósabb férfi vegyes társaságban nem tud mit beszélni, s akik eszét bámulni jöttek, unalmassága felett csodálkozva távoznak. Nő, ha szellemmel bír, fordítsa bár ezt a legelvontabb dolgok búvárlására, képezze magát egészen tudóssá, mindig szellemdús lesz társaságban. — A tudós el lehet nők nélkül, amint pár ily extravagans példát csakugyan találunk a tudomány történetében; tudós nő soha, sőt a tapasztalat azt mutatja, hogy bármely téren jeles nők mindig kitűnők a szerelemben.

Az sem áll, hogy a nők társasága vesztett volna bájából.

Valjon élvezték-e a középkor fiai a nők társaságát annyira, amennyire mi?

Nem. A nő külön élt a férfitől, a középkorban más volt a társadalmi élet, mint most.

A folytonos harc országok, városok, sőt családok közt a férfit a harctérre hívta, a nőt pedig várába, kastélyába szorította, aki alig ismert férjén kívül más vele egyrangú férfit; s így a két nem alig részesült egymás társaságában.

Most egészen máskép áll a dolog. A társadalom fejlődésénél fogva, annak mai álláspontján, a nők és férfiak naponként érintkeznek egymással.

A nők társasága csak azon idő óta hathatott a férfiakra, mióta szokásba jöttek a vegyes társaságok, nemcsak udvaroknál, vagy másutt is kivételes esetekben, ünnepélyes alkalmakkor, hanem minden rendű és rangúak közt, mióta a két nem a társadalomban teljesen összeforrt egymással.

Mindössze annyit veszthetett bájából, amivel azt az újság, a ritkaság ingere növelé; mert amit mindennap élvezhetünk, azt nem tartjuk oly nagy élvezetnek; nem tartjuk, mondom, és ebben csalódunk, mert a megszokott kellem gyönyörét nemlegesen érezzük szükségesnek, akkor tudniillik, ha valamely körülmény által attól megfosztatunk. De, amit a nők társasága veszített a réven, százszorosán visszanyerte a vámon. A megszokottságot elensúlyozza a nevelés, finomabb míveltség, kifejtett szellemi tulajdonok, és ez maradandó

dóbb dolog a pusztaszepségnél. A középkorban a nők nevelésére oly kevés gond fordítatott, hogy azok legnagyobb része egész életében tudatlan, tanulatlan maradt; mi volt tehát az, mi oly bájt kölcsönzött társaságoknak? A szépség, gyakran nagyobb foka a szemérmességnek, a gyermekdedség, mely tapasztalatlanságuknak természetes következménye vala? — A szépség elmúlik, a túlszemérmesség idővel elenyészik, midőn a leány nővé, anyává lesz, a gyermekdedség az évek haladásával ostobasággá válik, unalmas lesz; csak a szellem az, mi örök varázshatalmát megtartja, és okos, eszes embert jobban elragad a ragyogó ész, a bájoló szellemdússág, mint néhány szépen mosolygó szem, vagy provisorialis rózsa a sivatag arcon.

S ebben sokkal felül állunk a középkoron. Kimíveljük a nők elmetehetségeit, melyek századokon át terméketlen ugarúl heverték, és ez az, ami maradandó bájt, kellemet, költészetet kölcsönöz a női társaságnak.

*

Keressük tehát a nők, az eszes, szellemdús nők társaságát!

Gyakran van szórakozásra szükségünk, s ilyenkor oly jólesik, ha van egy női ismerősünk, kihez elmehetünk, s kivel elbeszélgetve

kedélyünk jobban megpihen s lecsillapúl, mint más szórakozás által.

A szavak értelme nem mindig ugyanaz. Végtelen sok függ azok elhelyezésétől, a módtól, hangtól, hangsúlyozástól, melyen kiejtetnek, a tekintet, arcmozdulat és kézjáratástól, melylyel kísértetnek. S a nők bírják kiválólag azon tehetséget, a szavakat ily finoman nuançirozni, ami által gyakran értelmök is változik, és mennyire máskép hangzik valamely szó gyöngéd női, mint masszív férfiakon!

*

Szellemdús, mívelt nőnek mindent meg lehet mondani a maga módja szerint, a legkeserűbb igazságért sem fog megharagudni; csekély míveltségűek, vagy épen korlátolt elméjűek a legkisebb szóért, mely ellenökre van, „megapprehendálnak.”

Szellemdús nő, mikor haragszik, még elragadóbb lesz, mert a neheztelés termékeny földje az észnek, melyen kifejtheti teljes erejét, csatarendbe állítja ragyogó gondolatseregeit, s a piquantéria ezüstszárnyú nyilaival ostromolja ellenfelét; azért ily nőnél néha kedvűnkre van készakarva egy kis haragot előidézni, mert ez nagyobb mértékben mutatja ki tehetségeit, de — ha szabad e kife-

jezéssel élnem, — egy ostoba nőnél, ki elég ok nélkül apprehendál, nincs unalmasabb.

*

Vannak nők, kiket nem ismerve, sokan végtelen szellemdúsaknak tartanak.

Majdnem mindenki ismeri — legalább látásból — Pesten a szép X-nét. Minden nyilvános helyen megjelenik, sehonnan el nem marad, ahová lép, minden szem rögtön felé fordul és figyelemmel kíséri minden mozdulát; ő szeret és tud feltűnni, exotikus ruhákat hord és hangosan beszél. Sez sok embert tévútra vezet. Nem egy tapasztalatlan szív lett belé szerelmes, ki szépségébe, ki szellemébe; de mikor én megismerkedtem vele, csakhamar beláttam, hogy e nőben nagy rész csak — charlatanéria. Szépségét nem lehet elvitázni, de szellemét legfelebb a másodrangú szellemek közé kell sorolnunk, oda is csak káplárnak; társalgása eleinte meglepő, bizarr gondolatai s váratlanul kacér fordulatai által, de ha ezek szitaköpenyén átpillantunk, látni fogjuk, hogy e bizarrság nem természetes, hanem tükör előtti hosszas studiumok eredménye; élcei — s az élcek magokban véve nem mindig bizonyítanak szellemet, — férfiasak, mert férfiakról vannak eltanúlva; s a valódi szellem, ezen ragyogó lepke, mely videron repdes

egy virágról a másikra, csak homoeopathikus adagban jutott neki. Különc, rhapsodikus lény, kivel mindenről, de egy tárgyról sem lehet tíz percig folyvást beszélni; s talán épen azért, mert minden tárgyat elméjének hatáskörébe vont, mindeniknek csak igen kis tér jutott, s így csakhamar ki van merítve az, amit egy dologról mondani tud. Első s második alkalommal egész megjelenése érdekes, beszéde magára vonja figyelmünket, s egész lénye, melyben a legellentétesebb dissonantiák egymással művészi harmóniába hozva látszanak, megnyeri tetszésünket; — de a stereotypság, mely rajta előmlik, nemsokára mankóhoz kényszeríti nyúlni illúzióinkat.

Az apró hegyi patak eső után megáradva roppant zajjal rohan alá medrében, a nagy folyó lassan, csendes, zavartalan méltósággal meneszti jól rendezett habjait futásának célja felé; az csak kárt tehet, ez hasznot hajt. A valódi szellem nem mindig az, mely zajjal nyilatkozik.

*

Szeretném a nőket úgy kedvem szerint, istenigazába feldicsérni; de félek tőle, hogy csupa régi, kopott dolgokat mondanék, azért hát fel is hagyok vele.

Nagy baja a nőnemnek, hogy rossz tu-

lajdonai számra nézve aránytalanúl meghaladják jó tulajdonait. Ez azonban a dolog természetében fekszik. Az egész nőnem azért van teremtvé, hogy szeressen, ez tere és hivatása; — igaz pedig, hogy a tévedés lehet százféle, míg az igazság mindig csak egy; — s így uralkodó jó tulajdonúl a nőknél csak a szerelmet, az állandó szerelmet hozhatjuk fel, míg a bennök lévő rossz, melyet Éva anyánk hozományul kapott a kígyótól, százféle alakban nyilatkozik.

Csapodárság, hűtlenség, fecsegési vágy, kacérság, az „igazam van!”-hozi ragaszkodás, melyet a német Rechthabereinek nevez, kíváncsiság, hiúság, uralkodásvágy, szélyesség, szenvelgősség. . . . stb. mert ki tudná mind elősorolni e Jánusfejű sárkányhibákat?

Nem lehet elég szépet és jót mondani a nőnem jelesebbjeiről, s ha kötelességemmé tétetnék ezekről egy megérdemlett apotheosist írni, elégtelenségem érzetében letenném tollamat, s aztán nem szavakkal, hanem tettel írnám meg ez olympi könyvet, — de elég rosszszat sem annak romlott tagjairól, s ha ezeket kellene élethűen lefestenem, előbb kéjutazást tennék a pokolba, leckéket vennék Lucifer-től, minden ott kínlódó lélektől megkérdeném

bűneit, és akkor — amit írnék, még akkor sem volna tökéletes.

A nő magasabb fokra viheti az erényben a férfinál; de ha egyszer bukik, többnyire mélyebbre süllyed mint emez.

*

Fecsegési vágy! te rettentő korösszülött a beszélő tehetségnek, mikor fogsz már boldog emlékezetűvé válni e világon?

Isten azért ruházta fel az embert a beszélő-tehetséggel, hogy ezáltal gondolatait másokkal közölhesse; de az ember, vagy itt inkább a nő, mint sok egyéb adományával a teremtnék, úgy evvel is visszaél. Mennyi unalmas órát szerez nekünk a nők fecsegése, s hány férfi áldaná Istent, ha nejét némává tenné!

Fecsegés és fecsegés, vagy, jobban mondva, csevegés közt nagy a különbség. Okos, szellemű nővel csevegve, — mert hiszen, mi egyéb a csevegés, mint a beszédnek könnyebb, vidorabb neme, melyet a francia oly jól fejez ki a „causerie“ szóval? — sohasem unjuk magunkat; ily társaságban egy elejtett szó félórai társalgást eredményezhet, egyik szó a másikat adja, egyik ötlet a másikat követi, s egyszerre csak azon vesszük észre magunkat, hogy valami apróság, egy semmi

felett fél-óráig elbeszélünk, az idő gyorsan haladt, mintha egy perc lett volna, és min-
dennek oka? — azon könnyedség, gyors esz-
mejárás, szellemi élénkség, melylyel az illető
hölgy csevegni tud, s mely érdekessé bírja tenni
a legnagyobb semmiségről ejtett szavakat is.

Vegyes társaságban, melyben nem szok-
tunk komoly, életbevágó dolgokkal foglal-
kozni, hanem illedelemből, vagy akarva, csak
töltjük az időt, inkább eszmékről, gondola-
tokról, mint tények vagy tárgyakról beszélni
tudni, — ez mutatja meg legjobban valamely
nő szellemdússágát.

Korunkban megkívánjuk egy nőtől, hogy
bírjon annyi finom érzékkel, tapintattal, s
e mellett elmetehetségei annyira ki legyenek
mívelve, hogy vezetni tudja egy egész társa-
ság beszélgetését. A mívelt háziasszony min-
dig figyel, nehogy vendégei közt a társalgás
csak pillanatra is megakadjon, s ha látja, hogy
egy vagy más részen annak menete lassulni
kezd, egy odavetett szavával képes azt fel-
élénkíteni. Társaságban mindenki érzi a be-
soin de causer-t, s azért nincs kellemetlenebb,
mint ha a társalgás fonala megszakad, s az
embernek arra kell gondolnia: ugyan, mint
beszéljek?

Szellemdús nő mértéket tud tartani a beszédben.

A nem szellemdús, érezvén, hogy ha sokat szól is, keveset mond, hajlandóvá lesz beszédének — nem minőségét, mert ez nem áll hatalmában, — hanem mennyiségét szaporítani, nyelve szakadatlanúl jár, s a sok szalma, a sok üres kalász csakhamar kazal alá temeti a hallgató türelmét.

Túlságos fecsegés tanulatlan, kevés szellemű nőknek tulajdona szokott lenni; s e hibát a kor csak növeli. A legtöbb s legborzasztóbb fecsegőket a vén nők között találjuk.

Isten legyen irgalmas és kegyelmes az oly férfi iránt, kit négy-öt ily kávénenike körmei közé vet végzete. Az egyik folytonosan önmagáról beszél, s minden mondását „én“-nel kezdi, a másik kérdéseivel halmoz el, s kitudakolja minden körülményeinket, titkainkat; a harmadik másokról beszél, de sohasem jót, mindig rosszat; a negyediknek ismét más „Steckenpferd“-je van és így tovább. Mindenik annyit tud beszélni saját témái felett, hogy képes az emberrel a nőnem valamennyi nyelvét meggyűlöltetni.

Hátha még e beszédár felpékelve, kisallangozva ömlik fejünkre? Vannak, és ilyeneket többnyire az agg hajadonok közt találunk, kik folyvást válogatott, keresett nyelv-

ven beszélnek, a természetes, mindennapi szavakat megvetik s többnyire a föld porában csúszómászó gondolataik kifejezésére a hetedik égből keresnek szavakat.

Egy ilyen kisasszonynyal találkoztam egyszer, s midőn asztalnál dinnyével kínáltam, azt felelte: „Köszönöm, a dinnye iránt közönyös vagyok, de a körte iránt rokon-szenvvvel viseltetem, sőt a szőlőt imádom.“

*

Ha valamely hírt terjeszteni akarunk, csak egy nőnek kell megmondanunk, hozzátéve, hogy „köztünk maradjon ám!“

*

Ha törvényhozó volnék, a legnagyobb bűnösökre azon büntetést szabnám, hogy tíz évre egy helyre zárassanak három vén, fecsegő nővel; az ilyen megszenvedne bűneiért, s a tíz év alatt vagy megjavulna, vagy — megőrülne.

Nők fecsegése gyakran nem is egyéb fecsegésnél; a nélkül is tudnak beszélni, hogy gondolkoznának mellette, azért fecsegő nő beszédében igen kevés a gondolat, de annál nagyobb számmal vannak a szokott phrázisok, közhelyek és közmondások.

Sok nő beszédében az *igen* és *nem* közt

alig van különbség, sőt az *igen* és *oh nem!* többnyire egyet jelent. Ha egy nőt az utcán megszólítasz s kérded, hogy hazakísérheted-e, és ő egyszerű *nemmel* felel, úgy bátran elmehetsz, azt már más foglalta le; de ha azt mondja: *oh nem!* akkor csak nyújtsd neki karodat, s ő — bár némi vonogatódzás után — elfogadja kíséretedet.

*

E túlságos beszélési vágynak egy rút, és gyakran szomorú eredményekre vezető következménye a rágalom, pletyka, mendemonda.

Az oly nő, ki fecsegés nélkül nem képes ellenni, rosszul érzi magát, ha nyelve csak egy pillanatra is nyugszik; s miután esze lassabban jár szájánál, kénytelen füllenteni, csakhogy beszélhessen; megszólja a világot, egész történeteket kohol, sárba tapodja mások jó hírét, nevét, mert — az ilyenek csak tények, tárgyak és egyénekről tudnak beszélni.

*

E fecsegési ösztönnek rossz következése az is, hogy a nők e hajlamnak ellen nem bírván állani, minden dologba, — legyen az a legabstractabb, melyet híréből is alig ismeri-

nek, — beleszólnak; minden áron el akarják hitetni másokkal, hogy értenek ahoz, amiről fogalmok sincs, s innen van, hogy valamely téves vagy helytelen állítást kimondván, azt hiszik, attól tekintélyök csorbulása nélkül el nem állhatnak, makacsok lesznek, és nincs az a férfi, ki őket a valóról meggyőzhethné. Órákig el tudnak vitázni a legnagyobb semmiségek, legbadarabb állítások felett, mindaddig kínozzák a férfit, míg ez végre kétségbeesetten felkiált: igazad van! — E szó használ, s a nő elhallgat, — nem ugyan mindjárt, mert az utolsó szónak mégis az övének kell lennie, hanem ilyenféle monologok után: „na, csakhogy mégis elismered, miszerint nekem van igazam; hiszen tudtam én, megmondtam előre, hiába! stb.“ De ilyenkor vigyázzon a férfi, nehogy egy szó kiszaladjon a száján, mert ez új olaj lesz a nő beszélő tűzére. Ily nő férjének annyira bele kell magát gyakorolnia a passiv politikába, hogy annak se mondjon ellen, ha neje a fehér falra azt mondja, hogy az fekete.

A fecsegő nőnek csak úgynevezett Schlagwortokra, végszavakra van szüksége, ezek nélkül csakhamar belefárad a beszédbe. A szél erősebben fú, ha helyenként apróbb akadályokba ütközik, s félreverődve irányának kissé változnia kell; a nő beszéde, ha szabad

futást engedünk árjának, hamar ellankad, kiapad; míg ha minden negyedórában csak egy szócskát szólunk is belé, kiárad és unalomba fúlaszt.

Velencében tovább egy óránál beszélgettem egy olasz nővel. Én franciául, ő olaszul. Én annyit tudtam olaszul, amennyi a vasúti conductorok, és a Márkpiacon a gyufakagyló- s másféle árusok beszédéből rám ragadt, ő pedig franciául még kevesebbet. De azért folyvást beszélünk. Természetében van az embernek, hogy, ha tudja is, miszerint a másik nem érti meg, mégis mond valamit; s ámbár többször feltálatam neki összes olasz tudományomat, mely — néhány káromkodáson kívül, melyek nélkül Velencében tízet sem léphet az idegen, ha nem akarja, hogy folyvást egy sereg mindenfélét áruló egyéniség ne legyen sarkában, — mindössze ennyiből állott: „io non capisco italiano!“ — mégis, valahányszor beszédemből, a francia nyelvnek sok közös szava levén az olaszszal, csak egy szócskát is megértett, efelett ismét tíz percig el tudott beszélni. Nem is álltam volna ki, ha nem lett volna oly szép, s csupán szavainak hallgatására lettem volna kárhóztatva; de szívesen elnéztem volna tovább is szép szemeit, melyek úgy hasonlítának otthon hagyott kedveseméihez, s ő megelégedettnek látszék ve-

lem, mert mondtam neki néhány bókot, — s a nők a bókokat minden nyelven megértik.

*

Sok nő nem gondol arra, mily nevetségessé teszi magát azáltal, ha oly dologba belefecseg, mihez nem ért. Az említettem olasz nő, mikor Pestről beszéltem neki, azt mondta hogy az nálok is uralkodott egykor, s kérdé, ha láttam-e a szent-Rókus-palotát, mely a velencei nagy pestis emlékére építtetett.

Egy társaságban a férfiak valamelyike a királyi regálisokról szólván valamit, a háziasszony felém fordúlva mondá: a férjem is mindig olyat szív, de nem királyit, hanem quartát.

*

Az ellenmondás és felelés, — e két rúgója s tápláléka a bőbeszédűségnek, — már benn volt Éva anyánk kis szótárában; aki a kígyónak ugyan nem mondott ellen, midőn ez őt csábítani kezdé, de annál többet kellett aztán szegény Ádámnak hallgatnia; sőt még a paradicsombóli kiűzetés után is ő tett Ádámnak szemrehányásokat, — mért nem volt okosabb?

L' empire c'est la paix! ez a nő jelszava, s miután „si vis pacem, para bellum“ — any-

nyira belemerülnek a háborúba, hogy a belvillongás csak pillanatokra szűnik meg; mert házasságban nincs béke, csak fegyvernyugvás.

*

Nőknél a társalgás folyama és minőségére nézve végtelen befolyással van a férfiak jelenléte.

„Aki mindazt leírná, amit tizenöt nő beszél, mikor nincs köztök férfi, dicsekedhetnék vele, hogy ő írta a leghaszontalanabb könyvet a világon — mond Deschanel, — még akkor is, ha valamennyi eszes, szellemdús volna.“

S figyelmesen vizsgálva ez állítást, igaznak fogjuk találni. Ha van rá alkalmunk, hallgassuk ki hölgyek társalgását, mikor magok közt vannak. Ha csak egy férfi lép közéjük, legyen bár az valamennyi szemében a legjelentéktelenebb ember, társalgások rögtön szabályosabbá, szellemdúsabbá s kellemesebbé válik. A legeszesebb nők, mikor nagy számmal vannak együtt, férfiak nélkül, a legnagyobb semmiségekről beszélnek, s mindenkik jobban únja magát, mint ha egyedül volna; míg a férfiak társalgása, bár nem bír oly érdekekkel, mintha nők is volnának jelen, mindig elég észszerű és mulattató tud lenni.

*

Sokszor hallunk a felett vitázni, valjon tanácsos-e igen szellemdús nőt szeretni, s ami több, ha szeretjük, elvenni?

Én azt hiszem, szellem és szerelem két nagyon különböző fogalom, s nőben, kit hitvesünkkel akarunk tenni, nem kell mindkettőt nagy mértékben kívánnunk.

Ha nem szerelemből nősülünk, akkor a szellem roppant nyereség, s ha a szív világában nem is, a közéletben pótolja az érzelmet; de ha azt, akit el akarunk venni, szeretjük, elégedjünk meg vele, ha kellő műveltséggel s természetes ész és jó felfogással bír; a túlságos, ragyogó szellemet elengedhetjük. A szellem hasonlít a gyémánthoz, szépen ragyog és gyönyörű színeket játszik, de — nem melegít; a házasságban pedig nem elégíti ki a küldisz, a poláris hidegségű fény, itt már valót kívánnunk, a csendes boldogság meleg házikabátját, jutalmul elnyútt reményeinkért.

A házasságot csak a tartós, kölcsönös szerelem teheti boldoggá, és szellemdús nőknél ritkán találunk sokáig tartó érzelemre. A Madame Rolandok mindig kivételek maradnak az Erzsébetek és Stuart Máriák ellenében. Szellemdús nők gyakran, főképp ha igen élénk phantáziával bírnak, gyorsabban, szenvedélyesebben, nagyobb önátadással és öntudattal szeretnek, s e szerelem tartama alatt

végtelen boldoggá tehetnek, de szerelmök nem szokott sokáig tartani; s aztán a szellem, mely a kiégett szív üszkös helyét elfoglalja, beillik az ellángolt szerelem sírkövének; — a sírkő pedig mindig hideg és kemény.

*

De vannak körülmények a szív életében, midőn egy szellemdús nő megbecsülhetetlen.

A nagyvilági viszonyok férjes nőkkel, vagy ha nem férjeseikkel is, de azon szándékban kötve, hogy haladásunkban nem fogunk az oltár előtt állomást tartani, nagyon megkívánják a nő részéről a szellemet. Az ily viszonyok nem számítvák arra, hogy örökké tartsanak, mindkét fél tudja, hogy előbb utóbb végének kell szakadnia, és — épen ezért, mindenik többet követel a másiktól. Ily viszonyokban a szerelem gyakran csak solid oktáv vagy épen duodezkiadásban jelenik meg, nem pedig terjedelmes folióban, mint ez a házasságban megkívántatik; a tisztelet s kölcsönös becsülés a felek közt néha kissé meg van ingatva, s folyvást szemök előtt lebeg azon tudat, hogy szerelmök által idegen jogokat sértenek meg; — s minde fogyatkozásokat a szellemnek kell pótolnia.

Noble liaisonok fennállnak gyakran szerelem nélkül, megszokás, unalom vagy ba-

rátságból fejlődve, de még akkor is, mikor a szív nagy szerepet játszik bennök, az egész processus művészileg megy végbe; a természetnek hódolnia kell az emberi ügyesség előtt. Ily viszony nem szokott a nőnek első szerelme lenni. Mikor először szeret, érzelme öntudatlan, a rokonszenv közte és kedvese közt önkénytelenül nő szerelemmé, a szívek természetes ösztöntől hajtva közelednek egymáshoz külsőleg is. Az első szerelem elmúlik, a második és harmadik már öntudatosná teszi, felvilágosítja a nőt, s e felvilágosodás materiális fényével eloszlatja szeme elől az édes titokszerűség spirituális homályát; gondolkodni, elmélkedni kezd érzelemvilágáról, s már számot tud adni magának szívének minden dobbanásáról; a házasság leolvasztja egész lényéről azon szűziesen feszes mázt, melylyel gyermekded, tudatlan természetessége testét s lelkét bevonva tartá, és — a nőnek szemei megnyílnak, megfontolja előbb, amit tesz, számítóvá, színésznővé lesz kedvese irányában, még akkor is, ha szereti.

S a férfi? Ha világfi, és espritvel bír, át fogja ezt látni és hasonló szerepet vállal. Komédiásokká lesznek, bár szerepök nem betanúlt, hanem szívők érzelemforrásából bugyog elő. E pillanattól fogva úgy állnak egymáshoz, mint két diplomata, jegyzékeket váltá-

nak, feleselnek, megbékülnek, hogy ismét összeveszszenek, húzzák vonják az ügyet, halogatják végkifejlődését, mert a várakozás növeli a dolog ingerét; s végre, ha az alapelvben úgy, mint annak alkalmazásában meg egyeztek, mindkettő leteszi a szerepet; de csak azon pillanatokra, mikor az élvezetnek Lethepatakjába vetve magunkat elfeledünk mindent, ami túlesik a szerelem legszorosabb határvonalain, felmondjuk az engedelmességet minden egyéb hatalomnak, kivéve a szerelemét; ha e pillanatok, — mert, fájdalom! ezek mindig csak pillanatok, — elmúltak, a szerepek ismét tovább folytattatnak.

Igy lesz a szerelemből művészet.

E nemében a férfi és nő közti viszonyoknak a szellem úgy szólván nélkülözhetetlen, sőt garantiája a viszony tartósságának; ez tartja fenn még sokáig, ha a szerelem már mindkét fél részéről el is múlt, sőt ha csak egy részről múlt is el, ha a nő kénytelen belátni, hogy nem szerettetik többé, ez az egy biztosítja neki a tisztességes visszavonulást, evvel képes oly fordulatot adni a dolognak, hogy a csatavesztés ne az ő részén látszassék lenni.

Ha pedig az ily viszony végkép elmúlt, s az egyik fél rögtön, vagy egy idő múlva, azon már banálissá vált szavakkal lép elő:

„legyünk barátok!” — a szív az, ami tartós baráti viszonyt teremt, s a szellem teszi kellemessé.

*

A legtökéletesebb nő az, kiben szépség, szellem és szív egyenlően nagy mértékben van meg; de miután nem mindenkinek adott ily tökéletes lényre találni, s e három főerényt ritkán látjuk egy nőben összpontosulva, gyakran nélkülöznünk kell e tulajdonok közül egyet, sőt néha kettőt is, és ilyenkor legnehezebb nélkülöznünk a — szívet.

A szív boldogít, a pusztá szellem, ha nem járt az érzelem iskolájába, elkápráztatja lelkünket, de hidegen hagy; és érző férfi jobb szereti a valódi meleget a hideg charlatán káprázatnál.

ÉDESÍTSE MEG!

FÜSTÖS TÖRTÉNET

Nelli szép asszony volt. Ezzel, úgy hiszem elég van mondva, e pár szó magában foglalja legnagyobb polcát a dicsőségnek, melyet nő elérhet. „Szép asszony!” mennyi minden van e szóban kifejezve! E szóról egy hosszú értekezést tudnék írni, de ez alkalommal megkímélem tőle olvasóimat. „Szép leány” — ez már nem hangzik oly jól; egyrészt, mert ott van az a szó „leány” — már pedig a párta nem tesz egy nőt oly érdekessé, mint a főköttő; másrészt, mert nem lehet tudni, valjon a szép leányból lesz-e szép asszony ez kérdés! A nő a mézeshetekben megy át a szerelem próbatüzén, s ha azt egy évig, vagy méginkább addig, mikor van már aki mamának fogja szólítani, kiállotta: akkor válik meg csak, valjon szépsége arany volt-e, melyet a tűz csak fényesebbé tesz, vagy cserép, mely abban összeroppan. A házasság különböző hatással van a női szépségre; az egyik, ha férjhez megy, soványodni kezd, a

másik házának indul, a harmadik idő előtt öregszik, a negyedik, gyenge természeténél fogva csakhamar kiélt színt kap, az ötödik teljesen kifejlődik, tagjai bizonyos kerekdedséget, szemei ingerlő mosolyt nyernek, s a rózsából, mely szép volt mint bimbó, még szebb virág lesz. A szép asszony száz percenttel többet ér a szép leánynál, társalgása fesztelenebb, modorában több a nonchalance, mozdulatai elvesztik előbbi neialáni szegletességöket, a szerelemben pedig — oh ebben kitűnők! A leányt meg kell tanítani előbb a szerelem abecéjére, sok időbe kerül, míg a betűket megjegyzi magának, s ezután meg kell tanulnia a syllabizálást, s csak ha ebben eléggé gyakorolta magát, tud jól olvasni a szerelem könyvében; az asszony kitanulta már ezen iskolát, sőt rövid idő alatt gyakran túltesz férjén, ki azelőtt mestere volt, az asszony már tudja, hol kell a boldog szerelem könyvét felnyitnia, tudja kinek mit olvasson fel belőle, s ezt fel is fogja olvasni, magyarázni, elemezni fogja úgy, hogy azzal magának is, másnak is gyönyört szerezzen. A nő fűszere az életnek; a leány lezárt szelence, melynek csak találgathatjuk tartalmát, valjon cukor vagy torma van-e benne, s e szelence megnyílik az oltár előtt, csak ezután lehet tudni, mit várhatunk az asszonytól.

S ha e mellett a nőnek oly férje van, ki nem szép ugyan — de jó, nem fiatal, — de igen jó, nem okos, — de nagyon jó, ügyetlen — de rettentően jó, akkor teljes a nő boldogsága, akkor tárhatja fel igazán szellemének s szerelmének kincseit — többek előtt is.

Ily szerencsés volt Nelli sorsa. Férje nem azért szerette, mert eszes volt, nem kedveségeért, nem azért mert szeretni tudott, nem azért mert nő volt a szó legszorosabb értelmében, hanem azért mert neje volt, s elvette azért hogy legyen felesége, s ne kelljen maitresset tartania.

Egy huszonöt éves szép, szellemdús nő, egy ostoba, vele keveset gondoló férj oldalán, — mein Herz was willst du noch mehr?

„Wenn man von mir geliebt werden will, muss man mich en canaille behandeln“ — írta Heine, s nekem Nellinél volt alkalmam e mondás igazságát tapasztalhatni. Látásból már ismertem évek óta, találkoztam vele gyakran, de szívem mindig nyűgódtt maradt; midőn feléje közelíték, megnéztem, megdicsértem hideg szívvel, kritikus lélekkel.

A múlt farsangon ismerkedtünk meg, s több ízben jól mulatván vele a bálokban, engedelmet kértem tőle a házhoz járhatni. Megkaptam, felhasználtam az engedelmet s szívem épen heverőben lévén, határozottan udvarolni

kezdék. Eddig még csak szentül ment a dolog, a míg nem udvaroltam neki, szíves, nyájas, barátságos volt irántam, de midőn észre vette, hogy azon harctérre léptem, melyen a szívet szokták ostromolni, aminek aztán díja a viszontszerelem, vagy büntetése a visszautasíttatás, rögtön megváltozott. Az eddig szelíd, nyájas, szíves nő szeszélyessé, komolylyá s hideggé lett. Az ismerőssel vígan elfecsegett, de az imádóval hatalmát érezteté; ez iránt kemény, kegyetlen, kíméletlen volt, játszott vele, mint gyermek bábjával, hol felemelte, hol reátaposott, s gyönyörködött benne, ha szenvedni látta. Eleinte minden szerelem nélkül kezdtem neki udvarolni, de ő a szó szoros értelmében en canaille bánt velem, és néhány hónap alatt tökéletesen magába szerelmesített. Tant pis! amint én napról napra szerelmesebb lettem belé, úgy lett ő irántam mind hidegebb; mikor szenvedéseimről beszéltem, kacagott; mikor érzékeny lettem, kigúnyolt, mikor kifakadtam bánásmódja ellen s öngyilkossággal fenyegettem, azt mondta hogy unalmas vagyok, és zongorájához ült, mikor pedig hűségemről szóltam, kezébe vevé albumát s megkérde, hogy tetszik ez vagy az a fiatal ember.

A tél elmúlt, a jég megolvadt, de az ő

szíve még mindig hidegebb volt a fagylaltnál; eljött a tavasz, rét, mező kizöldült, de az én reményem fája nem akart virágzásnak indulni; lombtalan volt és kopár, és ha koronként mutatkozott rajta egy kis rügy, mely valaha még gyümölcsöt hozhatna, ő azt letépte róla; eljött a nyár és elvitte magával Nellit a budai hegyekbe, és Nelli maga után vont engem is a hegyekbe, a nagy természet ölébe, és —

Egy alkalommal a normafa tájékán sétáltunk.

Szerelmekben azon korszak állt be, mikor az ember már remélni sem akar, nehogy a csalódások törébe ejtse magát, és szeretne imádottjával végkép szakítani és elmenni messze, hogy még a lég se legyen egy, amelyet szívnek; és az ész tanácsolja is mindezt, de a szív ellentáll, s mikor egyet akarunk lépni tőle, kettőt lépünk feléje, és ismét ott vagyunk, ahol voltunk, a hálóban.

A hosszas határozatlanság fájt szívemnek és sérté büszkeségemet. Fájt szívemnek, hogy lángja nem viszonztatik, év sérté büszkeségemet, hogy e nő már fél év óta úzi velem hóbotos játékát, hogy mikor közeledem hozzá, eltaszít, s ha távozni akarok, marasztal, és kiállat velem olyan kínokat, mintha valami golyhó volnék.

Ez okból megváltoztattam magamvisele-

tét. Úgy tettem, mintha már kigyógyultam volna szerelmemből, ritkán hoztam szóba, s ilyenkor is nevetve, víg arccal, és el akartam vele hitetni, hogy szerelmem végkép megszűnt, és el is hitettem vele az — ellenkezőt. A nők élesen látnak a szerelemben, s bármily ügyesen játsztam is a kiábrándult szerelmezt, Nelli kinézte belőlem, hogy mindez nem egyéb a szenvedő szív kapkodásánál a veszély percében, hogy a húr nagyon meg van feszítve; de belátta azt is, hogy itt a pillanat, melyben fordúlnia kell a kockának, mert a következő percben már beállhat a válság s a végvonaglósaiban hánykódó szerelem utólsót lehellhet.

A réten sétálva Nelli panaszkodni kezdé, hogy nagyon bántják a szűnyogok.

— Lássa, mondtam, engem nem bántanak, mert szivarom füstje elűzi őket. Gyűjtsen rá ön is.

— Jól van. Adjon egy szivart.

— Tessék. Itt a tűz is, gyűjtsa meg.

— Köszönöm. Phü!... de ez a szivar nem szelel. Adjon másikat.

— Csakhogy nincs több. De íme, az enyim jól ég, cseréljük ki.

— Fogja.

Kicseréltük szivarjainkat.

— Megálljon, mondtam, mielőtt szájába venné, figyelmeztetem valamire.

— Nos?

— Tudja-e mit jelent egy szivar elcserélése?

— Nem.

— Egy csókot.

— Micsoda?

— Igen. S ha ön szivaromat szájába veszi, ez azt teszi, hogy meg akar csókolni.

— Ah! maga mulatságos kezd lenni.

— Már az úgy van. Amint tehát ajkához ér —

— Nevetséges! tudja-e mit mondtam egyszer a csókot illetőleg?

— Tudom. Ön azt mondá, hogy nem csókol meg senkit, hacsak nem szerelmes belé.

— Igen, ezt mondtam. S nem találja természetesnek?

— De igen.

— Nos, tehát?

— Hát ön nem szerelmes belém?

Nelli hangosan felkacagott, aztán elkezdé dalolni Márhából: „A kis Amor meglövé...!”

— Mi lesz hát a szivarral? kértem, miután elhallgatott.

— Mi? ez ni! e szavakkal elhajítá a szivart.

— Mit jelentsen ez? kértem.

— Semmit. Vegye fel ha akarja.

— De nem akarom ám, viszonzám s av-

val a völgy nyílása felé fordúlva elkezdem: ah! nézze csak ön, mily szép a természet a maga nagyszerű pompájában, a nagy teremtés önkénytelenül áhítatra ragadja az embert, szívünk lelkesülni kezd —

— Nos nem veszi fel?

— Parancsol?

— Nem veszi fel a szivarját?

— Az a szivar nem az enyim, az öné.

— Tehát vegye fel szivaromat.

— Miért? szívni akarja?

— Nem, viszonzá ő pillanatnyi meg-gondolás után, hanem a fű meg talál tőle gyú-ladni.

— Ne féljen semmit. Ah! ez a vidék valóban elragadóan szép! mily kár hogy festő nem vagyok!

— E pillanatban ruhasuhogást hallék hátam megett s megfordúlva, láttam, amint Nelli felszaladt a hegyen a normafa felé.

Meg nem foghatám, miért fut így tőlem, miért akar így a faképnél hagyni, vagy talán sértve érzi magát?

Rákiáltottam, de hasztalan volt, Nelli sietett fel a hegyre, nekem sem volt tehát egyéb hátra, mint utánna sietni.

Mire felértem, ő már ott ült a normafa tövében, kipirúlt arccal, pihegő kebellet — bodor füstfelhőket eregetve.

— Ah asszonyom! kiálték fel, elébe borúlva s megragadva kezét.

A szép asszony még egy szippantást tett, aztán másodszor is eldobta szivarját, egy szeretetreméltó arcfintorítással.

— Minő keserű!

— Édesítse meg —

— Igaza van, mondá ő s karjait gyorsan nyakam köré fűzve, rebegé: adjon hát egy csókot!

.

A csók elcsattant, és felnyílt előttem az a könyv, melynek neve boldog szerelem; s mi olvastuk azt lapról lapra, fejezetről fejezetre, lassan, óvatosan, mert hiszen annak minden betűje kél, minden szava gyönyör, minden sora élvezet, minden lapja boldogság. . .

Szerelmünk sokáig tartott, és én még soha oly boldog nem valék, mint Nelli karjaiban; mert ő tudta a szerelmet ingerlések, hidegség által növelni annyira, hogy közel vigyen az örüléshez, de aztán tudott annak elégtételt is adni szenvedéseiért, s a szerelemnek, melyet nagyra növesztett, nagy volt boldogsága is. Nelli a szerelmet érzelemből művészté emelte, művésznő volt a szerelemben, de oly művésznő, ki művészetében, ennek s ez által él és éltet.

Deszerelemből művészetet alkotni, hanem

úgy, hogy azért szerelem maradjon, sőt boldogsága megszázsoroztassék, csak oly kiváló lelkek tulajdona, mint Nelli; más ne kapjon e dologba, mert ha nem tudja tovább vinni a kontárságnál, szerencsétlenné teheti önmagát úgy, mint kedvesét.

Nelli kivétel; s a kivételek példája épen azért nem követésre való, mert akik azt adják — kivételek.

CSAPODÁRSÁG S KACÉRSÁG

IV

A nők legnagyobb hibái közé tartozik a csapodárság s hűtlenség, mely annyira elterjedt közöttök, hogy sokan már hibának sem tekintik. S valjon hány férj vagy szerető van, ki megesküdhetnék, hogy neje, vagy kedvesének szerelmét osztatlanul bírja?

A csapodár nő szántóföld; az udvarló beveti, a férj learatja; s jó emberismerő volt azon orvos, ki egy öreg férjnek, midőn ez nejét, meddősége meggyógyítására fürdőbe akarta küldeni, azt tanácsolta, hogy inkább — maga utazzék el egy időre.

*

A hű nő szíve ráma, melybe örökké kedves férjének arcképe van belefoglalva, a ká-

céré album, melybe huszonöt-ötven kép is belefér; a hű nőé örökmozdony, mely szüntelen férjeért dobog, a kacéré szinte örökmozdony, mely folyvást halad s mégis annyi álmot tart, ahány udvarlója van; a jó nő rózsza, mely töviseivel úzi el a hozzá tolakodókat, míg illatától lelkesülve a férj könnyebben küzdi át magát az élet viszontagságain, a kacér szinte rózsza, melyről minden imádó letép egy-egy levelet, s a férjnek csak a szár és tövis marad, a hű nő napraforgó, mely mindig napja, élete felé fordul, a kacér is az, szinte napja felé fordul, de ez soha sincs ott, ahol férje, ki ránézve legfelebb egy unalmas holdvilág; a hű nő iránytű, mely mindig férje érzelmeit tükrözi vissza, a kacér szélműtató, „mely csak akkor nyugszik, ha megrozsdásodott.“

*

A kacér nő csatatér, mely felett férfiak harcolnak, s mely ezek véréből áztatva virágzik.

*

Hogy szívem érted dobogjon,
Eszem ágában sem volt még;
S te így szóltál: „unatkozom,
Oh bár mulatni mehetnék!“

Vígság közben elbájoltál,
Azután így sohajtottál fel :
„Fülemile madaram van ,
Hozzá csak egy kalitka kell !“

Fülemile kalitkában
Szerelmi éneket danolt ;
Nemsokára szívemben is
A szerelem meghonolt.

De hogy szeretlek, imádlak,
Azt még meg sem mondtam,
S már is azt kelle kérdenem :
„Ruha kell, vagy mente tán ?“

Selyemruha, bársonymente,
Arany nyaklánc, equipage —
S szemedből ezt olvasám ki :
„Rajta kedves, csak courage !“

Szerelmemet, hogy megvallom,
Feltevém hát magamban ;
S egy szép májusi délután
Megleptelek lakodban :

S mit láttam ? — Homályos szobát. . .
A homályban . . . pamlagot. . .
S más karjában, más ölében
Kacagtál engem . . . *balekot* !

*

A régi, sőt a mostani írók közül is sokan
óvják olvasóikat a nőktől, mint akikben a
sátán van elrejtve ; és mi gyakran hajlandók

vagyunk ezen rigoristák nézetét elfogadni, kiknek e téren többnyire terjedtebb praxisuk volt a mienknél.

Az ördög valóban igen sok fiatal nőben benne van. Mert különben hol venné hatalmát a férfiak felett, hol álnokságát, cselszövényeit, hol azon ritka lélekjelenlétet, mely gyengébb lelki ereje s kényes testalkotásával merőben ellenkezőnek látszik, s melynek gyakran adja tanúbizonyságát a legcriminálisabb helyzetekben, ha valamely pokoli daemon, — mint a szépnem exoffo pártfogója, — nem súgna fülébe egy-egy ördögi gondolatot?

A N E G Y E D I K

A főváros egyik előkelőbb vendéglőjében esti tizenegy órakor egy hat tagból álló társaságot látunk vacsoránál ülni.

A hosszúkás asztal felső részén mintegy huszonöt éves nő elnököl. Sötétbarna hajfürtjei hanyag rendetlenségben folyják körül vakító fehérségű arcát, melynek, egyenes finom metszetű görög orra tekintélyt, büszke kifejezést, duzzadt bíborajkai csábot s villogó setét-kék szemei vágyat, tüzet kölcsönöznek. S ezen tulajdonokkal felruházva, arca majd parancsoló mint egy királynőé, majd szelíd mint a béke angyaláé, majd szerelmet sugároz mint egy Vénus, majd csábító kifejezést ölt és ingerlően mosolyog mint egy túlvilági hűri.

És e nő szép, nagyon szép, gyönyörű, amint azt a mellette ülő négy fiatal ember elismerni látszik, mert arcukba tekintve Lavater papa mindeniknek ezt súgná:

— Fiatal ember, ön rettentően szerelmes azon nőbe.

S a négy közül mindenik kénytelen volna elismerni, hogy az öreg Lavaternek igaza van.

De tekintsük meg közelebbről a négy szerelmes lovagot.

Jobbra a nő mellett egy körülbelül húsz éves ifjú ül, barna hajjal, az említett nő véleménye szerint: „szép fekete szemekkel,” melyekből szerelem sugárzik.

Mellette egy hirtelenszóke, göndörhajú, az előbbivel egykorú vagy csak kevéssel idősb fiatal ember foglal helyet, halványkék szemeit szüntelen a hölgyön tartva; arca oly piros mint néha az ég boltozatja naplementekor, de nem a bortól, hanem a szerelemtől.

Baldoldalt a hölgytől szinte két ifjú ül; az egyik nem rút arcú s egész lényén bizonyos pedáns különtség, és — tettetett-e vagy valódi? azt nem tudjuk, — cynismus ömlik el, mely őt még érdekessé teheti. Kis bajuszt visel, a mellette ülő pedig fiatal barna körszakállt, s ez is oly épen nem rendkívüli arc, amilyennel minden utcasarkon találkozhatunk.

Látjuk, miszerint ifjaink egyikére sem lehetne elmondani, hogy szép fiú. Az ízlés különböző, azért lehet olyan, akinek egy sem tetszik a négy közül, s olyan is, aki mind a négyet szeretetreméltónak találja.

S az ifjak mindegyike szerelmes volt azon nőbe, az pedig. . .

Oh! de a hatodik személyről majd megfeledkeztünk. Az asztal végén ül egy vén nő, kit gyanúba foghatnánk, hogy a sz. Gellért hegyére jár éjféli konferenciákra, s kiben első pillanatra exoffo gardedamera ismerünk. A társaság közül egy sem foglalkozik vele, mint-ha ott sem volna, a mit őazzal látszik megboszszólni, hogy ő sem foglalkozik mással az előtte álló rántott csirkénél s nem kacsingat másra, mint azon boros palackra, melynek üressége rögtön a státuskassákat juttatja eszünkbe, s mely fényesen bebizonyítja azt, miszerint a tizenkilencedik század boros palackjai semmiféle rokonságban nem állnak a bibliai szegény asszony olajos korsójával.

Az öt tagból álló társaság igen vígan van, — mert a hatodikat csak lóggósnak tekintetjük; vagy tengelyszegnek, melyre azért van szükség, nehogy a külszín kereke lehulljon az illedelem szekerének tengelyéről, mely malheur által a nő jó híre nyakig buknék a rágalom és mendemonda feneketlen posványába.

Amint mondám vígan vannak, s ez nem is nehéz dolog, midőn négy fiatal ember és egy szép, szellemdús hölgy van együtt. Beszédjökből kivehetjük, hogy a nő holnap reggel elutazik, s most búcsúzni gyűltek össze.

— Àpropos, asszonyom, szólt éjfél felé az egyik ifjú, teszek önnek egy ajánlatot.

— Halljuk.

— Éjfél van, s nekünk reggeli ötkor ismét fenn kell lennünk, most már nem érdemes lefeküdni. . .

— Csak nem akarja, hogy reggelig itt ülünk a vendéglőben?

— Az ön társaságában akár ítéletnapig, — hanem önnek kényelme miatt, vagyok bátor kérni, hívjon meg magához theára, így gyorsan eltelik az idő.

A nő elfogadta az indítványt, s rövid idő múlva mind a hatan a nő szállásán voltak.

A körszakállas fiatal ember, kit Viktor-nak híttak, azt mondta, hogy őneki megárt egy éjjeli virrasztás, engedelmet kért az alvásra, s ezt megnyervén öt perc alatt el is aludt karszékében.

A másik háromnak esze ágában sem volt aludni.

Iván, azon barna ifjú, kit a nő jobb oldalán láttunk a vacsoránál, most is jobboldalt tőle dől végig a dívánon, bal részén ennek a nő ül, a pamlag melletti székre pedig a szőke fiatal ember, kit Gézának hallunk neveztetni, telepedett le. A negyedik, az a kissé különc kinézésű, kit társai Ferinek hívnak, egy zsámolyra kuporodva ül a nő lábainál.

Feleslegesnek tartom megemlíteni, miszerint a gardedame látván, hogy még most sem gondol reá senki, s csak akkor szól hozzá valaki, midőn tyúkszemére lépve bocsánatot kér tőle, csupa bosszúból egy hajtasra kiüríti csészejét, s avval megy lefeküdni.

Mily képlet! egy gyönyörű hölgy, mellette két oldalt, s lábainál is egy fiatal ember, . . . és mindegyik oly szerelmesen néz reá . . . a lámpa homályos világot vet az egész csoportozatra, s a regényes hatást még az elaludt ifjúnak koronkénti hortyogása növeli . . . a hölgy beszél, az ifjak is beszélnek, de mindnyájan halkán . . . halkán. . .

Ah! a képlet változik.

Iván, ki jobbra ül a nő mellett, néhány evvel titokban váltott szó után megfogja a nő jobb kezét . . . egy csókot nyom rá; a nő nem ellenzi . . . ott hagyja, hadd tegye, ha ez örömet szerez neki!

Géza is sűg néhány szót a nő fülébe, aztán annak bal keze után nyúl, azt a magáéba szorítja, . . . a nő hagyja, miért ne, ha kedve telik benne?

S Feri? mit tegyen ő, kinek kéz nem jutott? ott ül a zsámolyon, török módra maga alá kapva lábait, és nézi azt a szép asszonyt... nézi... nézi... A nő vissza nézi... miért ne, ha evvel boldoggá teheti?

E nőnek nagyon jó szívének kell lennie, hogy így egyszerre három fiatal embernek bír kellemes dolgot tenni.

Az éj csendes, lassanként a setéséget homály váltja fel, feltűnik a hajnali csillag, a kakas reggelt kukorékol. . .

És a képlet mégsem változott.

Iván és Géza most is kezeik közt tartják a hölgy hókezeit, Feri most is úgy nézi azt a szép asszonyt. .

És az a szép asszony még most is vissza nézi, meg-megszorítja azon kezeket, melyek az övéit fogják. hol jobb hol bal szomszédjának súg valamit, s amelyikhez szól, annak arca mindig egyet hízik az örömtől. . .

A csendet most is legzajosabban Victor hortyogása szakasztja félbe. . .

Végre a nő felkel, valami dolga akad, kimegy. Iván egyet gondol magában, s utánna megy; künn a konyhában beszélgetnek, de oly halkán, hogy nem hallhatjuk, s oly sötétben, hogy mitsem láthatunk.

Egy negyed óra múlva a nő visszajő s Géza, kinek Iván távozása feltűnt, kimegy a szobából, hogy utánna nézzen mit csinál.

Nelli, — mert így hívják a nőt, egyedül marad Ferivel; Viktor alszik, az nem lát, nem hall semmit; Nelli Ferivel is halkán beszél, — és . . .

Iván visszajő s egy perc múlva egyedül van Ferivel, mert a nő ismét kiment, és a folyosó szögletében suttog Gézával. . .

Öt perc múlva a nő visszatér, s azt mondja, hogy meg akar mosdani, az ifjak tehát elmennek a kávéházba reggelizni, onnan majd visszajönnek, s úgy kísérik a vasúthoz.

— Barátom! szól az utcán Géza lelkesülten Ferihez, boldog vagyok! Nelli szeret!

— Micsoda? mond Iván, nem igaz, engem szeret!

— Titeket? hahaha! kacag fel Feri, engem pajtás, engem.

— De hiszen nekem megmondta. . .

— Nekem megvallotta. . .

— Nekem meg is engedte, hogy megcsókoljam. . .

— Engem meg ő maga csókolt meg. . .

— Az nem lehet, szól Feri, csak nem csókolódzott mindhármmunkkal?

— Tehát téged is . . . ?

— Persze!

Tehát hármat egyszerre!

A három ifjú még vitázott a felett, hogy melyiköket szereti Nelli, mikor egyiknek eszébe jut, hogy hol van Viktor, a — negyedik?

— Alkalmasint még most is alszik.

— Érte kellene menni. . .

— Azám , alkalmatlan lesz Nellinek. . .

Az egyik fiatal ember visszasiet, belép a szobába, és ekkor, oh borzalom ! . . . mit láttam ? — (a patvarba ! hogy az ember néha így akaratlanul elárulja magát !)

Na de már kisütöttem ; tehát megvallom, hogy én voltam.

S mit láttam ?

Nelli e pillanatban csókolta meg Viktort, a — *negyediket* !

A NŐK OLY TALÁLÉKONYAK!

Egy délután rettentő üres kebellem mentem sétálni. Vannak néha napok életünkben, midőn oly kedvetlenek vagyunk, annyira nem bír ránk nézve érdekel semmi, hogy már azt hinnők, életkedvünk agoniában fekszik. Pyenkor a blazírtság baglya lebeg körülünk a levegőben, s szárnyverése lelkünkre hajtja azt a szelet, melyet életúntságnak nevezünk.

Már többször vettem észre ilyesmit, s azt tapasztalám, hogy e lelki meddőség, e kedélytehetetlenség leghamarább elmúlik, ha találunk valamit, ami erősebben hat a szívre. Elmentem tehát ilyet keresni.

Ily makulatura-kedélyhangulatban járkáltam be az utcákat, midőn a kerepesi útra érve egy temetést láttam magam előtt elhaladni. Szeretem a tragédiákat a színpadon úgy mint az életben; és minden koporsó egy bevégzett tragédiát foglal magában, melyet nagy tömeg kísér ki az enyészet archívumába, hol örök időkre ad acta tétetnek.

A korporsóra fel volt írva a halott neve, és életkora: „Szentgyörgyi Fanny asszony, 34 éves.”

Ha malitiozus kedélyhangulatban lettem volna, elmondhattam volna egy mellettem álló úriembernek, aki nagyon sajnálkozott egy ily fiatal nő halálán, hogy Fanny ténsasszonynak fia, ha ezelőtt húsz esztendővel meg nem halt volna, most éppen huszonnégy éves volna, már pedig az asszonyság nem mehetett férjhez kilenc éves korában sat., de most még mosolyogni sem tudtam ezen emberi gyöngeségen, hanem sajnálni kezdtem a jó asszonyt, mert ha más világon fiával találkozik, a huszonnégy éves ifjú nem fogja a harmincnégy éves nőt anyjának elismerni, és így még a túlvilágon sem élvezheti az anyai örömöket.

De állt mellettem egy delnő, ki soványságánál fogva feltűnőleg hasonlított egy felkiáltójelhez, itatós papiros arccal, melybe az idő nagy versalis betűkkel véste be memoir-jait, és ez impertinens mosolylyal beszélt társnőjének, hogy Fanny bizony még nálánál is idősebb, de halálos ágyán magához hívta férjét, s megfogadtatta vele, hogy harmincnégy évet írat koporsójára; és a férj meg is tartá szavát, mert ha valódi kora állna a koporsón, Fanny mérgében még halottaiból is

feltámadna, és a férj a világért sem akarna ily szerencsétlenséget előidézni.

A másik asszony aztán felelt neki, de én tovább mentem. nem volt kedvem hallgatni, mint szólnak meg egy szegény asszonyt, aki már meghalt és így rágalmazóinak szemét ki nem kaparhatja. Nehány pillanat múlva vége volt a beszentelésnek, mely épen a nemzeti színház előtt ment végbe.

Valjon miért szentelik be nálunk a halottakat többnyire a színház előtt? — Hiszen nem mindenki úz komédiát még halálában is, mint Fanny!

Ezután a menet megindult. A halottas szekér után két kocsiban gyászba öltözött személyek ültek, szomorú arccal, kisírt szemekkel; ezeket néhány kocsival közönyös, hideg arcú emberek követték, kölcsönvett komolysággal, és magukra octroyált szomorúsággal felcicomázva; az utolsó kocsiban pedig öt-hat cselédkinézésű nőszemély volt összezsúfolva, mosolyogva, kacagva, élcelve. Nagyon mulattathatta őket ez a szomorú kocsikázás.

Ime egy tableau abból a nagy tragikomedióból, melyet életnek hínak. Némelyek, kiket a szerencsétlenség ér, lesújtva, könnyezve hordják fájdalmuk terhét; mások udvariasságból osztani látszanak szenvedésüket,

de csakis látszanak; míg a tömeg még a részvét álarcát felvenni sem találja fáradságra méltónak, és cynicus kedélylyel, absztrakt lélekkel gyönyörködik mások szerencsétlenségének halottas pompáján, és mulat a szenvedőkkel, és kacag a könnyezőkkal.

Mikor a menet elhaladt előttem, elhatározám hogy kimegyek a temetőbe. Egy bérkocsiba léptem tehát, s meghagytam a kocsisnak, hogy előzze meg a hivatalosan búsongókat.

Már tíz percig voltam künn, midőn a menet megérkezett. A gyászoló rokonok körülállták a kriptát, mely a koporsót volt magába fogadandó.

Egy fiatal, alig tizenöt éves leánykának fájdalma egészen magára vonta figyelmemet. A szép gyermek oly halavány volt, hogy ha koporsóba teszik, bátran halottnak tarthatná mindenki, csak égszínkék szemei adtak még ez arcnak életet, de e szemekből nem életkedv, nem öröm sugárzott, hanem a legszívrázóbb fájdalom; e tekintet egy vérrel írt panaszlevél volt a kegyetlen sors ellen, melyre egy feldúlt lélek nyomta rá halálfejes pecsétjét. A gyermek mereven, mozdulatlanul állt az egész szertartás alatt, de mikor a temető szolgálói megragadták a koporsót, hogy a sírba ereszsék, kitört lelkéből a fájdalom, mint egy

féktelen tűzokádó hegy ezredéves nyugalom után, és egy vértfagyasztó sikojjal ráveté magát a koporsóra; fel akarták emelni, de a leánya nem hagyta magát, mindenki borzalommal s meghatva nézte a megtestesült gyermeki fájdalmat, és néhány perc múlva meg-
eredtek a leánya könnyúi, ami könnyíteni látszott lelkén; felemelkedett könnyben úszó szemekkel, aztán még egyszer letérdelt a koporsó mellé, halk imát rebegve, s mikor azt bevégzé, reáborúlt, újjaival görcsös siet-
ségben végig tapogató a kedves nevet, anyjának nevét, és megcsókolta annak minden betűjét.

Én is egészen el voltam merülve a szép gyermek szemléletébe, kinek fejét a szent fájdalom dicsfénynyel körözte, de azért észrevettem, hogy egy előttem álló nő ingadozni kezd, mintha rosszul volna. Kalapomat másik kezembe vevém s karomat kinyújtám, hogy, ha el talál ájúlni, felfoghassam. Mikor aztán a koporsót leereszték a sírboltba, csakugyan összerogyott, de nem a földre, hanem karjaimba.

A szertartásnak még nem levén vége, kénytelen voltam magam gondoskodni az el-
ájúlt nőről, kivonszolám a tömegből, mire nemsokára magához tért, s azt mondá, vigyem kocsijába; én azonban nem tudván melyik az

ő kocsija, s ily körülmények közt nem is kérdezősködhetvén, a magamét intém elé s őt beleültetém.

— Menjünk! menjünk! rebegé hölgyem.

— Hol lakik ön asszonyom?

— El! el! viszonzá a nő, nem felelve kérdésemre.

Meghagytam a kocsisnak, hogy hajtson be a városba. Addig, remélém, magához fog térni, s megmondja lakását; mellé ültem tehát s megindulánk.

Csak most volt alkalmam hölgyemet jobban szemügyre venni. Fekete selyemruhájáról ítélve, nem tartozott a gyászoló családhoz, hanem csak ismerős vagy távoli rokon lehetett; fiatal volt és meglepően szép.

Mikor a Rókuskórházhoz értünk, már magához tért, megköszönte gondoskodásomat s kért, vinném szállására. Én megadtam a kocsisnak az utasítást és tovább mentünk, beszélgetésnek eredve.

Végre célnál voltunk. A ház kapujánál el akartam válni tőle, de ő karomat kérte, hogy vezessem fel a lépcsőn, mert gyengének érzi magát. Felmentem tehát vele, s elegánsan bútorzott termeken áthaladva, végre az egyikben leült. Ismét távozni akartam, attól félvén, hogy alkalmatlan leszek, de ő marasztalt, helyet mutatott, és egy félóra múlva azon en-

gedélylyel bocsátott el, hogy máskor is meglátogathatom.

.

Clemence szép volt, és én meglátogattam máskor, sokszor, igen sokszor; és félév múlva bevallá, hogy a temetőbeni ájúlása csak játék volt, arra számítva, hogy velem megismerkedhessék, mert már rógóta szeretett, és sehol sem tudott velem találkozni.

Már szeretni kezdtem őt, de mikor ezt megtudtam, szívem mindinkább meghűlt iránta, és mikor a pamlagon ültünk egymást átkarolva, és ő megölelt, megcsókolt tűzzel, szenvedélyesen, oly halottas ízűnek érzém csókját, oly kriptaszagúnak szerelmét, és ez megölte szerelmemet.

Ah! a nők oly találékonyak!

S Z É P S É G

V

Mindegyik, aki meg akart választatni consulnak, praetornak, vagy más egyébnek, eljött a forumra, mosolygó arcot hozva a misera plebs elé, megrázva a kerges tenyereket, hypokrita hízelgéseket rakva a felséges nép lábaihoz; volt nyájasság, jó szó, hízelgés, hogy legyen — votum. És, ha a választás megtörtént, a meghajlott nagyok ismét fel emelték fejöket, a hízelgő arcon parancsoló kifejezés foglalt helyet, mely önhitt souverainitással nézte le a tapsoló gallériát, s a patri-ciusi láb, mely oly jól segített a hajlongásban, ránehezedett azok nyakára, kiknek hatalmát köszöné. Percnyi megalázkodás, hosszú felmagasztaltatásért.

E futó emlékezetek a hatalmas Róma

elpendült dicsőségének korából, mint a historicus satyra ellentétes ködfátyolképei vonúltak el lelkem előtti, midőn egyszer a császárfürdő bálteremének bejáratánál állva az érkező hölgyeket szemléltem. Nem élünk republikánus időköt, senki sem akar consulina vagy praetorina lenni, a bálkirálynői korona után törekszik mindenki. A követelők egymásután lépnek a forumra, nem ugyan a haza szolgálatában kapott sebeiket, hanem a divat szolgálatára felöltött ruháikat mutogatva; hős-tettek helyett ékesszólóan beszél arcukon a szépség; s pillantásaik, hol büszke követelés-ek, hol önhitt igények, hol szeretetreméltó folyamodások a választók kegyéért. Legnagyobb résznél e pillantások nem kérők, e kandidáták nem hízelgés és könyörgés által akarják a koronát megnyerni, ők meghódítják a választókat, s így kényszerítik reájok szavazni. Vannak, kik pusztán személyes érdemeiktől nem remélve elég hatást, cselhez folyamodnak; néhány elejtett szó, egy kiszámított tekintet, s a győzelem az övék; de találkoznak aristokratikus Coriolánák is, kik büszkén méltóságuk érzetében lépkednek azon nyomorútlak közt, kiknek kezében van azon hatalom, melyet csak az tesz hatalommá, hogy ők félnek tőle, tartsák ezek szerencséjöknek, ha ő szavazatukat elfogadja. Különféle esz-

közökkel, de egy cél felé törekszenek mindnyájan; sokan elérik, mert az udvarias férfi néha nem tud, máskor nem akar egyetlen szemelni ki közölők, s a bálkirálynői korona minden gombjára jut legalább egy-egy angyalfő; és — az ily kilenc ágú koronák szobek minden antik nemesi címernél.

De sokan a hivatottak, kevesen a választottak. Érdekes jellemtanulmány öt-hat nővel beszélni, aki kimaradt — az újságból. Cecil kisasszony nem megy többé bálba, s ha az ottlévő szép nőkről van szó, gúnyos mosolyra vonja rózsaszín ajkait; Mariska otthon sírva fakad, s megszakítja a barátságot Juliskával, kinek nevét „kiírták;“ Flamina unokabátyja által, kinek ismerősei vannak a firkászok közt, figyelmezteti valamelyiket saját csekélységére; míg Emma cepperli-közben nyíltan interpelálja X* urat, kinek jegyét, a két csillagot ismeri, hogy miért nem írta ki őt is, jobban megérdemelte volna sok másnál.

És ezt malitiózus nyelvek hiúságnak nevezik! Nem uraim! ez nem hiúság, ez a — hogy is mondják csak? — a legnemesebb ambitió! Nekünk férfiaknak ezer útunk módunk van hírre szert tenni; a nőnek, hogy híressé — nem hírhedetté, mert ezt más úton is elérheti — legyen, csak egy, a szépség. S aki érzi magában, hogy e kellék meg van

benne, ki tükrevel tanácskozva kedvező eredményekre jut, — és kinél nincs ez így? — az jogosan követelheti, hogy érdemei elismerteszenek. Nem vehetjük rossz néven a nőknek, ha szépségökre sokat tartanak, ez a legtágasabb, legtermészetesebb tér számukra, melyet Isten jelelt ki nekik, s melyen vetélytársra nem akadnak. Szépség egyik fő kincse a nőknek, ennek köszönhetik mindazt, ami kellemessé teszi földi létezésöket, ennek az ünnepeztetést, a mulatságokat, ennek — leggyakrabban — a családi boldogságot, melynek részeseivé lettek. S ha a női szépség entusiastája bámulója azon felkiáltásra fakad, hogy „a rút nő nem is nő!” — ennek szavaira csak igen gyenge cáfolat, ha udvariasan azt feleljük: rút nő nem létezik! — Dehogyan nem! hogy ilyenek is vannak, azt legjobban tudják a — szépek.

Vannak mindenütt, csak a császárfürdőben nem! így variálom e témát. Én legalább egyet sem láttam, meglehet azért, mert a nagy számmal megjelent szépek egészen magokra vonták figyelmemet; s ha a velencei aranykönyvet kezelésem alá adnák, nem írnék bele holmi cafrangos férfineveket, kik vérrel szerzik meg dicsőségöket és holttestekből raknak magoknak rothadó emlékpíramisokat; hanem metszetnék magamnak finom lúdtollat egy páva farkából, s azt férfikönynyel feleresz-

tett lepkevérbe mártva, kacér arabeszkes betűkkel írt nőnevekkel tölteném be lapjait; hősnők neveivel, kik minden bálon megölnék egy új ruhát, hogy annak romjaiból a másikon imagináris phoenixekként repüljenek ismét elő, kik minden farsangon meggyilkolnak egy puffadt erszényt, s minden pillantásukkal megsebeznek egy törékeny áldozatszívet. Az első lapra felül rajzolnék egy virágbokrétát kinyílt rózsákból, s naiv bimbókból, kiknek hiányait a jövő előnyeinek reménye fűdi el charlatán illúzióival; volna benne nefelejts, falusi százszorszép, tapasztalt nenyúljhozám, kacér napraforgó, hamar hervadó égő szerelem, közbe csalán és — fügefalevelekkel, e symbolicus vignette alatt pedig állnának a hősnők protokollumba foglalt nevei szép abc-rendben, hogy aki hátra jut, emiatt csak apjára, s ne énrám haragudjék.

Nemde, ez szép könyv volna? — És ha kiadnám, sok előfizetője volna!

*

A szépség tagadhatatlanul egyike a nők leglényegesebb előnyeinek. Szép nő úgy áll a rúthoz, mint egy elegáns velínre nyomott könyv egy kegyetlen papirosra, olvashatatlan szarkalábbetűkkel írt kéziratához. A rút nő, mintha félbenhagyott műve volna az al-

kotó természetnek; olyan mint egy vakolatlan ház: belül lehet célszerűen berendezve, kényelmes, mégsem fog magához vonzani.

A nőnemnek fő jellemvonása a szépség, a férfié az erő. Ha női ideált alkotunk magunknak, azt a szépség minden ingredientáival felruházzuk, ha férfit, abban az erős testalkatot nem fogjuk feledni. Egy Vénus és egy Herkules, — ez az emberi nem eszményesítve.

Olaszország megbecsülhetetlen képcsarnokai és szoborgyűjteményeiben órákig időztem, csupán a férfi és női alakokat hasonlítván össze egymással; s a művészek mind helyesen fogták fel a két nem fő különbségeit. A női alakok fővonása a szépség, gyöngédség, a tagok kerekdedsége, a férfiak már szegletesebbek és fő gond az izmok erős megjelenésére fordítva. Így találjuk ezt mindenütt, Theseustól kezdve, mely a bécsi Volksgartenben unatkozik, a vendéglőkben árult gypszszobrokig, s Rafaël madonnájától fogva a ponyvákön kiterjesztett szentképekig.

Ott erő, itt szépség, s e két első tekintetre látszólag ellentétes dolog mint a mágnesűk ellenköző sarkai, önkénytelenül vonzódik egymáshoz. Az erőben szépség van, s a szépségben erő. Az erőt a szépség ösztönszerűleg vonja magához, s a szépség mint filigrán folyondár, legszívesbben vonúl a massiv

tölgy védszárnyai alá és ragaszkodással tekerődzik derekára.

*

A női szépség ideáljait a régi művészek Vénus-szobraiban tájáljuk fel; ezen aesthetikai eszményítésekben. Ezekben minden szabályosan szép, a legkisebb részletekig a szépsézet szabályai szerint kidolgozva; és az életben igen ritkán találunk ilyen szépségeket.

Ha a művészet szabályait, mint az arcél majdnem egészen derékszögű formálódását, s több e félét vesszük zsinórmértékül, igen kevés szép nőt fogunk találni; s hogy mégis oly sok nő van, ki ez epithetont megérdemli, az mutatja, hogy az is lehet szép, ami nem egészen szabályos; sőt a szabálytalan arcok gyakran a legszebbek.

*

A szépségnek két fő alkatrésze az arcban: a szép vonások és a kifejezés; ha egyik vagy másik hiányzik, az arc nem tökéletes. Kifejezés a legszabálytalanabb arcokat széppé teheti, s viszont annak hiánya a legszépsézetibbet megfosztja bájától.

*

Vannak női arcok, melyek mozdulatlan állapotban még arra sem látszanak érdeme-
seknek, hogy az ember feltegye orrára zwick-
kerét és jobban szemügyre vegye, ha pedig
izmaik mozognak, csábító szépekké lesznek.
Az ilyen nőknek beszélniök kell, hogy szépek
legyenek, mért szépségök nem az arc vonásai-
ban, hanem kifejezésében rejlik, s inkább szel-
lemi mint testi. Mindig szellemdúsak, mert
csupán a szellem az, ami arcukat széppé teszi;
ugyanaz arc zérus volna a nélkül.

Az ilyenek mindig tetszenek. Ezen foly-
vást mozgó arcok, minden pillanatban változó
tekintetökkel, a szépség legkellemesebb, leg-
szeretetreméltóbb nemét teszik. Valódi tükrei
a léleknek, s különösen társalgásban megbec-
sülhetetlenek, mert ez arcokon minden sza-
vunknak hatását rögtön észlelhetjük, s amit
a száj kimond, azt az arc a leghűbb illusztrá-
ciókkal kíséri.

A társalgás érdekessége nem csupán an-
nak tárgyától, s az e tárgy kifejezésére használt
szavaktól függ; ugyanazon szavakból álló tár-
salgás, mely egy nővel egész figyelmünket le-
köti, és folyton kellemes izgatottságban tart, egy
másikkal véve, unalmassá válhatik. Végtelen
sokat tesz a modor, élénkség, s a legkisebb
részletekig beható arcjáték, s azért a francia
nők, kik általában véve ezen osztályba so-

rolhatók, mindig elsőek voltak és lesznek a társalgás művészetében.

*

Ismerek egy nőt, ki általán véve az első szépségek közé soroltatik, és mégsem szeretnék arra kárhóztatva lenni, hogy sokáig egyedül legyek vele.

Arca egy idealizált madonnaarc, epedőkék szemekkel, s aranyfürtei méltó keretétől szolgálnak azon rózsatelepvénynek, mely orcái haván makacs kitartással virágzik: piros ajkain patent túlvilági mosoly olvadozik, s egész alakja olyan, mint egy gyönyörű kötésű áhítattal tömött imakönyv.

Nyílvános helyen minden szem rajta csügg, seregenként szállnak felé a sóhajtasok, divat, mánia belé szerelmesnek lenni, s nekem mégsem tudott soha tetszeni. Nem tudtam magamnak megmagyarázni e véleménykülönbséget; nem hihettem, hogy százak ízlése jó, s csak az enyim rossz, s nem arrogálhattam magamnak, hogy az ennyim a jó, s a többi mind téves: feltettem tehát magamban, hogy sokáig figyelemmel fogom őt kísérni, talán hosszas vizsgálás után sikerülend felfedeznem arcában azt, amit mások első pillanatra megtaláltak benne. Eljártam hozzá szállására, el páholyába, s a kedvező hatás, melyet rám gyakorolt,

minden találkozás után egy lépéssel közeledett a homöopathikus arányokhoz. Arca valóban szép, ha távolból vagy csak rövid ideig látjuk, de tovább szemlélve valami megmagyarázhatatlan kellemetlen érzést gerjeszt. Ajka mosolyog, szeme mosolyog, orra, haja, mindene mindig mosolyog, reggeltől estig, estétől reggelig, s e conservatív, passiv politikájú mosoly kétségbeejti a szemlélőt. Eleinte sajnáljuk e szép arcot, melyen a szellemnek legcsekélyebb kinyomatát sem bírjuk még nagyító üveggel sem felfedezni, — pedig nem sorolható azok közé, kiket némely szárnyas madarakhoz szoktunk hasonlítani, — s e szép színű, de határtalan ürességben, mint egy zátonyra jutott lakik, szüntelen ott himbálódzik az a végzetes mosoly, mely nervózussá tesz, s végre unalomba ringat. S ha egy nőnek már külseje, megjelenése is unalmas, ez a legkedvezőtlenebb ítélet, melyet róla hozni lehet; olyan mint egy chinai betűkkel írt könyv; lehetnek benne jó dolgok, de aki betűit nem érti, semmi hasznát nem veheti.

Az ilyenről mondja a német: Bild ohne Gnaden. Elhamarkodott munkája a természetnek, mely mikor ez arcot megteremté, kifelde belőle egyik leglényegesebb tényezőjét a szépségnek: a kifejezést.

A művészek három eszményképét ismerik a szépségnek: Isten anyját, Évát és Magdolnát s mindhármát szókének festik, kivéve Murillót, kinek Madonnája kivágott ruhájában, tüzes szemei, s barna fürteivel tökéletes spanyol szépség, — és én hozzátenném még Juditot és Cleopatrát ébenfekete hajjal, sőt az előbbinek még egy kis bajuszocskát is engednék meg ajka felett. Én imádom a barnát, bámulom a szókét; ebben több a költészet, abban a szerelem; a barna felingerel, felizgat, a szóke ábrándokba ringat; barna nő szenvedélyre, szóke szerelemre gyúlaszt, azért könnyebb megőrülni, ezért mélakórságba esni. A szóke inkább indít tiszteletre, imádásra, plátói szerelemre; s azért többnyire az első lény, kit képzeletünk eszményképtül alkot magának, az első alak, melyet szívünkbe véssünk, szóke fürtökkel, s égszín szemekkel bír; az első, ki vérünket fellázítja, ki iránt szenvedélylyel viseltetünk, fekete szem és hajjal.

*

Gyermekek valék még, az iskola küszöbét koptattam; kis diák, kinek legnagyobb baja a leckenemtudás, és legnagyobb ambíciója, ha furfangosan rászédheti professorát.

Megmagyarázhatatlan ellenszenvvel viseltetem a görög nyelv iránt, melyen pedig a

szép Heléna története van megírva örök költészettel, és jobb szerettem az utcán sétálva saját szememmel nézdelni a szép asszonyokat, mint grammatikailag elemezni a *βοόπις* Heléna bájjainak leírását. Ez okból megtörtént néha, hogy az iskola helyett mellette mentem el, s az egész óra alatt fel s alá járkáltam az utcákon.

Egy ily alkotmányellenes sétám alkalmával egy nőnevelő intézettel találkozám. Lehetek vagy huszan. Szépen párosával sétáltak, elől a legkisebbek, hátrafelé mindig a nagyobbak, mint az orgonasípok. Mily szép látvány! Húsz leányka, mind csupa mosolygó angyalarc, egyforma egyszerű öltönyökben, arcukon a legártatlanabb öröm, az életkedv ragyog, s ennyi kellem, szépség s ártatlanság egy csomóban!

Önkénytelenül megállva zsebembe gyűrtem a hűtlenül elhagyott Homerost, s szemlélém a lassan haladó kis csoportot, melynek utolsó párja már nagyobb, mintegy tizenhat éves leányokból állott.

Kővé meredtem bámulatomban, midőn e párt megpillantám. Az egyik szőke volt, a másik barna; de mindkettő oly szép, hogy kísértetbe jövék őket földöntúli lényeknek tartani.

Mi szebb, a szőke vagy a fekete haj? mi

emeli jobban a szép arcot, az ében-, vagy az aranykeret?

Egész életemben a fekete haj, s a fekete vagy setétkéék szem embere voltam, de ez alkalommal nem valék képes egyiknek a másik felett előnyt adni.

Látták önök Diaz hölgyeit, fehérpiros arcukkal, mosolygó szemeikkel, midőn lábaik nyoma sem látszik meg a pázsiton, s mint az ősi mythoszok istennői, arany dicskoszorú köríti fejeiket, melyet hajnak nevezünk? — látták önök, — ha jól emlékszem, — Müller festményeit, e költői, szerelemregyulasztó lényeket, égi mosolyukkal, azurkék szemeikkel, s aranyszőke fürteikkel? — Ha igen, úgy kérjék el az egyiktől ecsetének elevenségét, a másiktól vésőjének művészi íhlettségét, és — fogalmok lehet e leánykáról.

Ilyen volt az egyik; egész lénye csupa báj, költészet, szerelem, szelídség, ártatlanság.

A másik nem kevésbbé volt szép. Nézzék meg Diánát büszkeségével, Júnot villámló szemeivel, Vénust szerelemsóvárgó testével, azután húnnyák le szemeiket, képzeljék e három alak minden szépségét egyben öszpontosúlva, aztán fokozzák fel képzelő erejüket a legmerészebb magasságig, és előttök fog állni a másik leányka.

Hófehér arcán méltóság, büszke kifeje-

zés, melyet a kissé széles bíborajk csábító mosolya szelídített, fekete szemeiben vágy és szerelem.

Meglepetve álltam egy helyben, s csak akkor bírtam tovább menni, mikor az intézet már eltűnt szemeim elől.

Lényem egészen átváltozott; — szerettem; de nem tudtam, — hogy melyiket. A két arc mindig együtt tűnt fel képzeletemben, nem voltam képes az egyiket a másik nélkül lelkem elé gondolni, s midőn estve lefeküdtem, két angyalt láttam magam felett lebegni, az egyik fekete volt, a másik szőke.

Gyönyörű kertben valék. Elterültem a puha, bársonysimaságú gyepen, mely a közte termett mezei virágokkal tündéerkézszerű szőnyegként borítá a földet, fejemet kisdéd hantra támasztva, melyen illatos rózsató nyílt. Nehány szomorúfűz földig hajló sűrű vesszőivel valóságos sátort alkotott felettem, míg mellettem tiszta kavicsmedrében vídáman csörgedezett alá egy kis patak; a fűlmile szív-reható dalt csattogott körültem a ligetben, koronként egy diletáns pacsirtától accompani-rozva, a szellő titokteljesen sutogott a fák lombjai között. . .

Azt kelle hinnem, hogy a paradicsomban vagyok; körültekinték s körülöttem minden, még magam személye is megerősíté bennem e

hitet; még csak a jó és gonosz tudásának fáját keresém piros, ingerlő külsejű gyümölcseivel; meg is találtam, ott állt mellettem, de lombtalanúl; gyümölcseit, sőt leveleit is lefoszták róla az emberek, de a törzs még állt s száradásnak indúlt ágai folyton dacoltak az emésztő idővel.

Ádámnak képzelém magamat, egy második Ádámnak, ki évezredek múlva felkeresi s feltalálja azt a helyet, melyen őse élt, fel első bűnének tanúját; de nem többé a magavidor életerejében, ingerlő külsejével, hanem kopaszon, aggásnak indúlt, bár még mindig izmos, csontos alakjával; mert e fa nem fog kiszáradni, míg ember él, nem fog elveszni, míg férfi és nő gyönyört talál egymásban!

Ily gondolatokkal fejemben nézdeltem a Tudás fáját, midőn annak lombtalan ágai közül egyszerre két csillag tűnt szemem elé. Azt hívém az eget látom a galyakon keresztül, de a két csillag közelebb jött, s két villogó szem tekintre rám a magasból. Lassanként előtűnt az egész arc, aztán a nyak, kebel, derék, lábak, és egy gyönyörű nőt láttam állni a fa törzsökén; egy eleven Vénus-szobrot természetes talapzaton.

— Ő az! kiálték fellázás meglepetésben s felugorva fekhelyemből egy lépéssel a fa törzsökéhez szöktem.

A gyönyörű leány mozdulatlanul állt felettem.

Át akartam karolni a fát, hogy felkúszzak rajta hozzá, de az nagyon vastag volt; rovátkáiba helyezém tehát reményemet, de ez is megghiúsult, mert kérge oly sima volt, hogy körmeim lesiklottak róla. Nem juthaték fel hozzá, hasztalan, sikertelen volt minden erőlködésem.

— Szeretlek! rebegém gyöngye hangon, feléje nyújtva karjaimat.

Az angyal komoly, büszke arcán szelíd mosoly lebegett végig.

— Szeretlek! mondtam újra némi reményt nyerve.

Ő kedvtelten tekintett le rám.

— Szeretlek! kiáltám térdre rogyva előtte.

Ő odamutatott a pázsitra, honnan előbb felugrottam; de bár távozást inte, arca mégsem volt büszke, parancsoló; kézmozdulatát csábító mosoly kísérte.

Önkénytelenül engedve visszavonultam.

Ekkor a szép nő lassanként leereszkedett a fáról, s egy másodperc alatt mellettem termett.

— Szeretlek! rebegém, kezét megragadva.

Ő térdreállt mellém, s kezét átengedé csókjaimnak.

— Szeretlek! mondám, s ő oldalamhoz ült.

— Szeretsz? kérdé lágy hangon.

— Szeretlek! viszonzám hévvel, karjaimba zárva a tündéri teremtet.

Mintha villanyfolyam vágatna ereimben vér helyett, olyformán érzem magamat, midőn gyönyörű fehér teste karjaim közt nyúgodott. Ő rám hajolt, villogó fekete szemével az enyimbe tekintett, karjait nyakam körül fűzé; én közelebb vontam magamhoz, ő engedett, vágytól pihegő habkeblét az enyimre szorítá, érzem szívének gyors dobogását, s tűzajkai forró csókot nyomtak ajkaimra.

— Szeretsz?

— Szeretlek!

Az ingerültség majdnem megfosztott eszméletemtől, idegeim erőszakos feszültségnek engedtek; a vér fájdalmas sebességgel keringett ereimben, s én őt görcsösen átkarolva, e lázas állapotban épen magamhoz akarám szorítani egy hosszú, gyönyörteljes ölelésre...

Midőn egyszerre egy látvány tűnt fel szemeim előtt.

Fejem felett megnyílt az ég, s onnan távoli halk dal kíséretében, kezében egy lilioszállal hosszú, a légben elmosódó fehér lepke burkoltan egy angyal szállott alá.

Ő az! a szőke ideál!

Égszinkék szemei szelíd szemrehányó tekintetet vetettek reám, s ajkai körül mennyei mosoly játszadozott. Légi természetével lassan a földre szállva megállt előttem.

— Szeretsz? — kérdé földöntúli hangon.

— Szeretsz? — kérdé barna tündérem, még mindig mellettem, karjait le nem véve nyakamról.

Nem bírtam elhatározni magamat; e két szenvedély halálharcot vítt lelkemben, kétségbeesve tekinték egyikről a másikra; mindkettő oly szép volt! az egyiknek egész lénye szenvedélyt, vágyat sugárzott, s részégitő gyönyörökkel kínált, a másik maga volt az ártatlanság, a tiszta, anyagi vágyaktól ment szellemi szerelem.

— Szeretsz? kérdé másodszor a két tündér, az egyik szelíd szerelem, a másik a türelmetlen vágy hangján.

Kétségbeesve, kezeimbe rejtém arcomat; még mindig nem tudtam választani.

— Szeretsz? — kérdé harmadszor is érzékeny hangon szőke tündérem, jobban felém fordítva szép fejét, melyet a szentek dicsfénye körített.

— Szeretlek! szeretlek! kiáltám magamon kívül, s roppant erőfeszítéssel kibontakozva csábítóm karjaiból, a szent lénynek lábaihoz borúltam és — felébredék.

— — — — —
És ez álom határozó befolyással volt szívemre. E perctől fogva a szókért szerettem.

*

Gyakran látunk oly női arcokat, melyek vagy egészben, vagy részben annyira eltérnek a szabálytól, hogy kritikai szempontból tekintve rútaknak volnának mondhatók; és mégis szépek, bájosok. Abstrakte véve a bajusz csak eltorzíthat egy női arcot, s mégis találunk akárhány nőt a fekete hajúak közt, kiknek szépségét az a miniature feketés telepvény az ajk felett csak neveli; érdekes, ingerlő kifejezést ad az arcnak, s az ilyenekre szoktuk mondani, hogy valódi „race.” Mariska kisasszonynak sűrűn öszenőtt szemöldei vannak, és bár az aesthetika a keskeny, határozottan jelzett, félköralakú szemöldököket tartja szépek, Mariskának ez mégis nagy előnyére válik. A pisze orr szinte eltérés a szabálytól, magában véve széptelen és mégis mennyi szép, elragadóan szép nőt látunk, kinek „retroussé” ilyen orra van! és így tovább.

Az ily szépségeken túlnyomóan van meg a báj. Báj és szépség két különböző dolog, mely nem jár mindig együtt. Szépség báj nélkül bámulatra ragad, de hidegen hagyja szívünket, sőt gyakran unalmassá válhatik; míg

a báj, még szépség nélkül is, mindig kellemes hatást gyakorol, s ellenállhatatlan vonzerővel bír.

*

Amína kisasszony furórét csinál a bálokban, mindenki első rangú szépségnek tartja; és én, ha tíz percig beszélek vele, nem tudok elnyomni valami szomorító érzést, mely ez arc láttára feltámad bennem. Amína méltán megérdemli a „szép“ melléknevet, s míg komolyan néz, vagy beszél, kellemesen köti le figyelmünket, de mikor mosolyog, — ah! e mosoly öt tíz évvel idősebbé teszi! — Vannak arcok — s ezek közé tartozik Amínáé, — melyek, bár szépek s fiatalok, már magukban hordják az enyészet fejfájának magvát; és különösen, mikor mosolyognak, mintha már egy darabot anticipálnának a késő, szürkülő jövőből. Húszévöket már a negyvennek árnyéka homályosítja, és öregek lesznek még mielőtt ezt elérnék.

*

Gyermek voltam még, mikor Emilia kisasszonyt megismertem. Emilia akkor huszonegy éves volt, most harmincegy, és — most sokkal szebb, mint tíz év előtt. Akkor egész

alakján valami oly meglettség, oly kézzelfoghatóság terült el, mely őt elrútította, mert keletlenül ható ellentétben állt korával. Most, hogy idősebb lett, e higgadtság jól áll neki, és bizton számíthat reá, hogy szebb lesz tíz év múlva, mint volt tíz év előtt.

*

Aki figyelemmel kísért egy leánykát tizenhárom éves korától a tizennyolcadikig, észre fogta venni, hogy e korban a nők többnyire egészen megváltoznak; a határozatlan vonásokkal odavetett arc élesebben marquirozódik, megjön kifejezése és ekkor fejlik ki szépsége. S ez a legalkalmasabb idő a leány férjhezadására; többnyire a tizenhetedik és huszadik év közt.

Az, ezen legjobb korban férjhez adott nő majd mindig szépül még a házasság után, ami ugyan későbbi házasságnál is megtörténik, de már nem oly nagy mértékben; míg ellenben a természeti ösztönök ki nem elégítése káros hatással szokott lenni nem csak az egészségre, hanem a szépségre is. Ebből magyarázható, miért tartja meg szépségét általában tovább a nő, ha férjhez megy, mint, ha hajadon marad. A hajadonok bizonyos időponttól fogva satnyúlni kezdenek, szépségöket elvesztik gyakran már ifjú korukban, s

úgyszólván virágzásukban elhervadnak. A láng, mely magán kívül nem talál táplálatot, befelé fordul, s megemésztí a testet, és azért egy férj nélkül maradt nő szomorú képe a ki nem elégített váagnak és betöltetlen hívásnak.

A szerelem volt az első szépítőszer, melyet a nő használt és a paradicsomi kigyónak szavaiban volt valami való, midőn azt mondta Évának, hogy egyék a tudás fájának gyümölcséből, mert arra kifejlik szépsége és megnyílnak szemei.

És — nagyon is megnyílt a szeme mindkettőnek.

*

A szépséghez, a szó szoros, szigorú értelmében minden egyes részek szépsége megkívántatik, de kevés ily nőt találunk; annál többet olyat, kiben egy vagy más detaillirozott szépség van meg nagyobb mértékben. S erről a nők mindig biztos tudomással bírnak, és iparkodnak érvényesíteni szépségeiket.

Aki A-né asszony elé áll három lépésnyire, bárhol és bármikor, egy gyönyörű pici lábát fog megpillantani, mely nem nagyobb mint egy strófás szerelmes vers; ha bálban van, fehér selyem topánkában egy kék vagy piros szalagrózsával, ha otthon, kacér-

vágatú cipőben; — s ő mindig észreveszi, ha valaki gyönyörködik lábában, és ez — őt is gyönyörködteti.

B-nének, akárhol legyen, rögtön melege lesz, minek következtében le kell húznia keztyűjét, s ha beszél, az a kis habkéz, mely oly könnyed és gyöngéd, mint egy sóhajtás, örökké ott jár közte és a közt, akivel beszél; cukorújjain pár gyémánt és egy fekete hajgyűrű van, mely nagy becsben tartatik, — azért-e mert kedves emlék, vagy mert jobban kiemeli a kéz fehérségét? nem tudom, — és gyakran megesis az emberen, hogy e folyton gesticuláló kezét nézdelve elfelejti amiről szó van, és egy csókért e kézre feláldozna egy évet életének — múltjából.

*

Minden tizedik ember Pesten szerelmes Laurába, s akárki beszél róla, így sóhajt fel: ah! e szemek! — Laura egészben szép asszony, de szemei legalább egy angol mértöldnyivel felette állnak teste többi részének. Ha színöket kellene meghatároznom, valóban zavarba jönnek; búzavirág színűnek tartják általában, de közelebbről vizsgálva e szem színtelen, vagy inkább mindenféle színű. Színe a kifejezéstől és a világosság behatásától függ; ha mosolyog, a legszebb égszínű, mikor ha-

ragszik, tengerzöld, szerelmi izgatottságában a kékesbe átcsapó fekete; megvan e szemben minden eleme a szivárványnak, s szeszélyesen váltakozva, hol egyik, hogy másik, hol több egyszerre lép az előtérbe, és ilyenkor, mikor e szemek ily kacéran színjátszó szeszélyökben vannak, jaj mindenkinek, aki szívnyugalmát valamely szabadalmazott társaságnál nem biztosította!

*

A szép nyak a legritkább, a kebel pedig azon szépség, mely legkésőbbben fejlődik ki, s leggyorsabban múlik el. Gyakran alig érte el keményen ruganyos kerektségét, alig fejlődött ki teljes szépségében, már enyészetnek indul, meglágyul és a ruhaderekak támogatására szorúl, nehogy a föld felé csüggesztett feje, mint egy néma elegiája a kiállt harcoknak, hirdesse az egyetemesen positiv mulandóságot; vagy összeaszik, s éveit dupla krétával felírva barázdáiba, szomorú emlékeül szolgál a felette elviharzott élményeknek. A kebel a lábbal két legingerlőbb része a női szépségnek, s meglehet azért szabta a természet oly rövidre virágzásának idejét, mert abban a nagy harcban, melyet a két nem vív egymással, a szerelem harcában, ez legszelső előőrse az erénynek.

*

Az idősb vagy nem szép nők általában véve sokkal jobban néznek ki egyszerű öltönyökben, mint felpiperézett báli toilettekből. Vannak ugyan a fiatal, szép nők közt is olyanok, kiknek hátrányokra van a díszes ruha és báli öltözet, de ezek csak kivételek; legtöbb nőnek szépségét a szép öltözet, s különösen a gyertyafény, mely a napnál sokkal udvariasabb a nők irányában, növeli, s gyakran hihetetlen különbségét látunk valamely nő kinézésében közönségesen, és estélyben.

Bálban, estélyen többnyire csak a tapasztalatlan szívek lesznek szerelmesek; aki e tekintetben már némi gyakorlottsággal bír, ha nem képes is egyszerre megkülönböztetni magát a szépséget azon eszközöktől, melyek annak emelésére felhasználvák, legalább nem fog rajongni a báli szépségek után, mert tudja, hogy nem mind arany, ami fénylik.

*

Reméllem, — mondá egyszer Gyula barátom, életéből fecsegtve egyes epizódokat, — egy véleményen van ön velem, mikor azt mondom, hogy egy nő nem tarthat méltó igényt, a „szép“ melléknévre, ha nincs szép keze. Én, részemről, imádom a szép kezeket. Azt mondják sokan, a szép egészhez kell, hogy minden rész már magában véve szép legyen,

ezt nem hiszem, de igen azt, hogy a kéznek szépnek kell lennie. Ismerek egy nőt, kinek orracsúcsa négyszegletes, s kit e végett mindig avval piquiroztam, hogy metszesse rá címerét és használja pecsétnyomóul; egy másikat, kinek aránylag nagy szája van; egy harmadikat, kinek orrocskája fölé esős időben mindig szerettem volna egy kis nemzeti szín esernyőcskét tűzni; és mégis mind a három szép volt, és én mind a háromba szerelmes voltam. De csúnya kéz pillanat alatt agyonüt minden illusiót. Képzeljünk például magunknak egy szép, angyali arcot, oly főt amelyet csak felizgatott phantáziánk bír teremteni világokat átszárnyaló kedvében, és vegyük fel, hogy e szép fő kezére támaszkodik, és e kéz nagy, vörös, érdes . . . ah! mintha hóhérkéz fojto-gatna hófehér galambot! vagy egy másik telt, ingerlő kinézésű alakot, fehér bőrrel, rózsás arccal, vérlázító ajkakkal, és ez arcot egy sovány, csontos kéz simítja végig . . . huh! mintha a halál kezét látnám pusztítani a paradicsom virágos kertjében!

Öröktől fogva bolondja voltam a szép kezeknek. Tizenhét éves koromban egy nővel ismerkedém meg, kinek évei számáról elég lesz azt említenem, hogy mikor egyszer elragadtásomban hatalmamba ejtvén kezét, azt csókjaimmal elhalmozám, azt mondta: „mit

gondol? hisz én magának anyja lehetnék!“
— és beleszerettem e nő kezeibe.

„Asszonyom, viszonzám, nem ismerem el mondásának igazságát, de ha úgy volna is, csak egy kegyet kérek ki magamnak, oly kegyet, melyet az anya is megád fiának; engedje kezét minél többször megcsókolnom. Én oly szerelmes vagyok az ön kezébe!“

Neki megtetszett e gyermekdedség, melynek vágyai oly ártatlan módon voltak kielégíthetők, és megadta az engedelmet. Gyakran egész délutánokon nála valék, ő olvasott néha órákhosszat reám sem figyelve, és én ott ültem lábainál egy zsámolyon, kezét kezemben tartva, és elhalmoztam csókjaimmal, beszéltem hozzá lelkemben, s a fehér bőrön átlátszó kék erekben a vér hullámozásaiból kiolvastam a feleletet kérdéseimre, szívemhez szorítám, ajkaimhoz vivém százszor és százszor, és oly sokáig el tudtam nézdelni, és oly boldognak éreztem magamat!

Egyszer ő beteg lett, keze elsoványodott; s amint megpillantám szerelmem tárgyát így elszáradva, csontosan, reá borúltam és sírtam felette sokáig forró könnyeket, mint aki meghalt kedvesét siratja; aztán búcsút vettem tőle, megcsókoltam még egyszer a szebb órák emlékeül és aztán nem szerettem többé.

Heléne keze még mindig élt emlékeze-

temben, és én iparkodtam párját találni. Sokáig tartott a keresés, és hányszor kellett ezalatt csalódnom!

Végre megtaláltam. Nem rég egy új szépség tűnt fel a fővárosban. A bálók láthatárán megjelent mint egy üstükös, elhomályosítva minden addig ragyogott csillagot; aki látta, el volt ragadtatva, akihez szólt, boldognak érezte magát, akire ránézett, istennek köszönje, hogy meg nem bolondult. Gizella ideálja a női szépségnek, ritkaság mint az aloe virágja, ezt látni kell mindenkinek; ha másért nem is, csak azért, hogy majd aggkorában elmondhassa unokáinak: én láttam a legszebb nőt, én beszéltem vele! hogy aztán a szép iránt fogékony unokák kegyeletes csókot nyomjanak a szemre, mely őt látta, az ajkra, mely hozzá szólt, és a kézre mely kezét szorítá!

Ilyenféle hírek keringtek felőle. A fiatal-ság egyenként és in solidum szerelmes volt belé, minden más leány udvarlói seregének kilenc tizedrésze desertált és átszökött az ellenséghez, — mert a szép leány a szebbet mindig ellenségének tekinti, — mindenki meghajolt a tündér előtt, és sietett megköszönni neki, hogy a mennyből leszálltában épen a császárfürdő báljában tartott állomást. Ismerőseim, akik őt látták, mind eszöket vesztve beszéltek felőle, egyik szemeit dicsér-

te, másik termetét, a harmadik orrát, a negyedik megesküdütt, hogy olyan csókratermett ajak nincs több Magyarországon, de mikor azt kérdeztem tőlök, hogy milyen a keze, mindenik azt felelte rá, hogy nem látta, mert keztyű volt rajta. Bolondok! le kell húzatni vele keztyűjét, e nélkül nem lehet tudni, szép-e vagy nem?

A jövő héten én is elmentem a császár-fürdőbe. Gizella szépsége valóban meglepett. Bemutattattam neki magamat, s kaptam tőle egy franciát, mely alatt volt alkalmam tapasztalni, hogy keze pici, puha. Fél diadal!

Szünóra alatt a mamát rábeszéltem, hogy menjen vacsorálni. A kisasszony ugyan, mint az angyalokhoz illik, egy cseppet sem volt éhes, de mégis sikerült egy crêmet rádísputálnom; és mikor a pincér a tányért elébe tette, oly aggódó reszketés fogott el, s oly kétes reménynyel figyeltem minden mozdulátára! Valjon lehúzza-e keztyűjét?

És ő lehúzta. Önkénytelenül eszembe jutott Albion nagyorrú, vereshajú királynője, „the maiden Queen,” aki gyakran minden ok nélkül lehúzta keztyűjét, hogy . . . de ki tudná ily királyi tettek okait kifürkészni!

Azon öt perc, mialatt Gizella a crêmet elfogyasztotta, és keze mint egy szerelmes hófehér postagalambocska oly sokszor megtette

az utat a tányértől szájáig, és ismét vissza, — ezen öt perc éltem sorsa felett határozott.

Szerelmes lettem belé, s egy idei udvarlás után szerelmem viszonztatott. Ismét boldog voltam, sőt még sokkal boldogabb mint előbb, mert Gizella keze szebb volt Helénénél, és ez idő alatt alkalmam nyílt tapasztalni, hogy nem minden szép arcú nőnek van szép keze. Ah, de a Gizelláé! mennyi báj, mennyi költészet van e kézben! Oly fehér, hogy megszégyenítené vele a legtisztább angyal lelkének fehérségét, oly gyöngéd, mint a tajték, melyet a hullámozó habok vernek, amivel a tengeri nymphák a vízalatti lakomáikra szükséges indiai fánkokat szokták megtölteni; s finom áttetsző körmei, góth ízlésben kissé hegyesre vágva, mintha széttépett felhők szélei lennének, melyeket a lomhán lemenő nap álmosan rózsaszín sugarai oly szerelmesen megvilágítanak; és bőre oly lágy, oly sima! S mikor e kezét kezembe veszem, mintha parányi villanygép volna inaiban elrejtve, oly ingerlőleg, oly kellemesen, oly boldogságmámorbaringatólag hat rám e kéz érintése!

E kéznek enyimnek kell lenni! kiálték fel magamban, s egy év múlva enyém lett e kéz az egész leánynyal együtt.

Házasság előtt a férfi oly viszonyban áll a nőhöz, mint néző a színészhez, házasság után színésztársakká lesznek. A néző csak azt látja, úgy látja a színésznőt, amint ez a színpadra lép, a világítás előnye, s az öltöző szoba titkai előtte valódi titkok; a színész közéről látja mindazt részletben, amit a néző egészben, látja létrejönni azt, ami készen kerül ennek szeméi elé.

A női szépségnek is megvannak a maga coulissái, melyek még a hálósobánál is nagyobb tiszteletben tartatnak, s melyek közé csak a férjnek van joga bepillantani, — csoda-e aztán, ha a férj nem tud többé úgy lelkesülni nejéért, mint ennek imádói?

A női szépség coulissatitkai megölik az illusiót. Én az imádásig szerelmes voltam Gizella kezébe, s aztán, midőn egyszer megölelve, kezét megragadám, és azon keztyű volt, és ő elmondá, hogy gyermekkorától fogva éjjelenként keztyűt szokott húzni kezére, és később, amint lassanként láttam, mennyiféle kenőccsel keni, hogy tejbe mossa, s otthon soha sem teszi ki a levegőnek, elnúlt minden imádásom. Szeretem most is elnézdelni, mert még mindig igen szép, de nem tudok többé lelkesülni érte, amióta tudom, hogy a gyógyszerárban és Lueff boltjában megvan mind e szépség

dobozokban, tégelyekben, s palackokban, és hogy azt mindenki megszerezheti.

Egy crême alatt lettem szerelmes, és crême volt ami kijózanított; s mily keserű gúny a sorstól, hogy azt crême de chocoladenak, ezt pedig crême celestének hívják! Azóta nem eszem többé crêmet.

Hiába! ebből is az a tanulság, hogy — nem jó férjnek lenni!

*

Reggeli négy óra volt, és én hátradőlve ülőhelyemben nézdektem a vagon ablakából a gondolatgyorsasággal mellettem elröppenő vidéket, s ennek háttérében a kék eget, melynek szélén a nap kezdé már felütni ragyogó arcát, szétküldve az egész világra gyorslábú futárait, a fényes napsugarakat, hogy pillantának be minden ablakon és mondjanak az embereknek egy barátságos jó reggelt; oly szép volt az a felhőtlen tiszta ég, Olaszország szelíd ege, mint egy mennyasszony, keblén ragyogó gyémánttal; és amint így a napisten nézdelésébe merülve lelkem szinte megkönynyebbült, — mintha a setét éj kellemetlen terheket rakna agyunkra, és a világosság elűzné ismét ezt a lidércnyomást, és valami ösztönszerű vágy vont oda ahhoz a nagy égi testhez, e királyához a fénynek és ragyogásnak, —

egyszerre egy gyors mozgás a vagon belsejében felvert ábrándjaimból.

Ferdén átellenben tőlem egy fiatal nő ült, akiről már Nabresinában észrevettem, hogy alszik, és aki aludt még most is, csak-hogy az arcára sütő napsugárt elkerülendő most más oldalra fordúlt, és lábát fel akarta tenni a koci ülésére, és ehelyett feltette... az én térdemre, aki átellenben ültem tőle. No de — álmában tette! En ugyan, ha ébren tette volna, sokkal nagyobb köszönettel tartoztam volna neki, na de — ne legyünk háládatlanok!

Amint így lábát kényelmesen felrakta térdemre, ruhája kissé felcsúszott, s nekem alkalmam nyílt rajta női lábstudiumaim gyarapítására. Azt meg kell adni, hogy madame-nak szép, kis lába volt, és ahogy így oly közeli érintkezésbe jöttem vele, mintha abból a pici lábból valami magneticum fluidum szivárogna át belém, ami ha aludnám, bizonyosan felébresztene, mivel pedig már ébren voltam, egészen kivett sodromból.

Ah! mily kedves, mily vonzó, mily ingerlő egy szép női láb látása!

Vannak a nőknek szépségeik, melyeket az egész világnak mutogatnak, bájaik, melyeket mintegy mutatoul tesznek a kirakatba, és vannak olyanok, melyek a hivatlanok előtt

örökké titkok maradnak, és csak a vevőnek adatnak át, de ennek sem előbb, mint mikor a vételért lefizette az oltár előtt, a templomban; amelyből Krisztus urunk kikorbácsolta az apró árusokat, s amelyben nálunk en gros spekulációkat szentesítenek, — s ebből is látszik, hogy a nők zsákban macskát árulnak; — csoda-e aztán, ha a szegény férfi oly gyakran csalódik?

Igen, vannak a nőknek nyilvános és titkos bájaik, s a láb a kettő közt az összekötő kapcsot képezi; a láb az a híd, melyen át az elsőktől az utóbbiakhoz juthatunk. A láb tehát méltán megérdemli tiszteletünket, s a szép lábnak az elsőrangú női bájak közt elvitázhatlan helye van.

A láb azon --- talán egyetlen --- női szépség, melynek bármily szép legyen, előnyére válik, ha nem mutatja be magát teljes természetességében, hanem álarcot vesz fel, melynek neve harisnya és cipő.

Gyermekekoromban a színházban akárhányszor megesett rajtam, hogy könnyezni kezdtem a hallottak és látottak felett; most, hogy ismerem a coulissák minden zegét zugát s a művészetet a maga meztelenségében, jobban tudom ugyan méltányolni, de nem hat többé annyira lelkemre. A titokszerűség, ismeretlenség annyira növeli valamely dolog-

nak hatását, hogy aki illúsióit nem akarja elfoszlani látni, az jobban tesz, ha távol tartja magát a tudás napjától, mert a vil'goságban köddé válik a csalódás ingerlő nimbusa.

Nem azt akarom ezzel mondani, mintha a láb csakis a titokszerűségnek e cérnafátylába és selyemleplébe burkoltan volna szép, — isten mentsen! néhány nő személyes sértésnek venné, s még kikaparná érte szememet; — de annyi áll, hogy finom, áttetsző, különösen selyemharisnyákban, melyek oly szerelmesen simúlnak a lábhoz, és apró topánkáknak egy szép láb valami ingerlő, elbájoló!

Egy alkalommal Adélhez jövén, őt alva találtam kerevetén. Bál utáni nap levén, nem vehetém rossz néven, hogy mialatt reám várt, Morpheusnak adta át magát, és nem akarván felköltetni, odaültem lábaihoz a kerevetre.

Amint hosszábban elterülve feküdt a pamlagon, fehér pongyolája alól egy kis piros pont látszott ki; halkan felebb tolám róla a fehér lepelt, s az a kis pont egy egész cipővé nőtte ki magát. Oly sokáig nézdeltem azt a gyönyörű lábat fehér harisnyában, piros reggeli cipőben . . . s amint így nézdeltem, oly furcsa gondolatok jártak a fejemben . . . és meg van írva régen, hogy az első lépés a legnehezebb . . . s nálam is az első után követ-

kezett a második lépés, aztán a harmadik . . . Adél lába minél tovább néztem, s minél meszszebb néztem, mindig szebb és elragadóbbnak tetszett . . . ah! szép is az! amint a láb a bokán felül lassan, arányosan mindig nyer terjedelemben, a harisnya rajta mindinkább megfeszül, és szálain keresztül sejtenünk engedti azt a kemény és mégis lágy, azt a fehér és ruganyos gras de la jambe-ot . . . mely fokenként vastagodik, gömbölyödik, egészen addig, ahol át van kötve egy piros szalaggal. . . Az a szobrászi alkatú láb fehér harisnyában, piros cipőben, s a legduzzadtabb helyen átkötve vékony piros szalaggal, önkénytelenül magához vont mint a mágnes, és én egedtem a magnetismusnak, s egyszerre csak azon vevém észre magamat, hogy ajkam —

Adél az érintésre felébredt, s egy haragos felkiáltással adá tudtomra neheztelését merészségem felett; de aztán mikor arcomba tekintett, és látta a rajta ragyogó gyönyörködés érzetét, és látta verklárt tekintetemet, melyből pillanat alatt szépségének egy hosszú, lelkesült apotheosisát olvashatá ki, arc kifejezése megváltozott és rosszúl titkolt mosolylyal mondá: Haragszom önre!

És én elértém, hogy mit tesz az, mikor egy nő pirulva, lesütött szemekkel és mégis

mosolyogva azt mondja: „haragszom önre“ és egy félóra múlva —

Egy óra múlva pedig e nap emlékeül nekem ajándékozta azt a piros szalagot — azt a harisnyakötőt.

A harisnyakötő a győzelem Rubikonja, aki ezen átúszott, az elmondhatja magáról: győztem!

E Rubikon választja el a prózai világtól a tündérországot, e paradicsomi boldogság országát, mely miniature kiadása az Éden kertjének; melynek közepében rózsákból rakott trónon ül a szerelem istene, és körülötte ne-felejt's koszorúval fejökön repkednek a szerelem tündérei, halkán susogva és énekelve és mosolyogva úzve szép tündérségöket; és ha a halandó kilép ez ország partjára, a tündérek karjaikra veszik, rózsaaágyra fektetik és folytatják körülötte azt az érzékkábító, boldogság-mámorító, ábrándbaringató tündérséget, melynek neve szerelem. . .

Sennél nincs nagyobb boldogság a földön.

Éva anyánké azon találmány, mely miatt elvesztettük a földön való örök életünket, mely miatt Isten megvert minden bajjal és viszontagsággal, és azért mégis, ha egyszer találkoznam vele, megcsókolnám aszott kezét, sőt ha megengedné, még elavúlt ajkait is, és megköszönném neki, hogy megtanított erre a boldogságra.

Adél nekem ajándékozta harisnyakötőjét, s aztán megkértem, hogy otthon soha se hordjon mást, mint ilyen piros kivágott cipőket elől egy csokorral, mert az oly szerelmesen áll neki.

És azután, mikor néha szomorúan, vagy kedvetlenül a világban oly mindennapos kellemetlenségek miatt, jöttem hozzá, és a lehangoltság nem akart elhagyni, Adél lassanként kinyújtá lábcskáját ruhája alól, s az a pici láb oly barátságosan intett felém, s az a piros cipő oly kacér, szerelmes tekintetet vetett rám, hogy a kedv rögtön visszatért, és odaborúltam Adél keblére elfeledni minden kellemetlenséget, viszontagságot.

.

Madame még mindig térdemen tartá lábát, s én úgy érzem, mintha testem egy katlan volna teli vízzel, mely alá nagy tüzet raknak, és a víz forrna benne, és nem találva nyílást, szét akarná repeszteni a katlan falait...

Ekkor nagyot füttyentett a vonat, s hangjára Madame felébredt, és észrevevén amit álmában tett, úgy elpirúlt, hogy mikor tíz perc múlva kiszálltunk a velencei indóházban, arca még mindig oly piros volt, hogy önkénytelenül összehasonlítottam Adél piros cipőjével, és aztán . . . Adél piros cipője mégis

jobban tetszett nekem, mint madame piros orcája.

*

Közmondásossá vált a keleti nők szépsége. Egy barátom, aki egész keletet, Török-Perzsa-, Tatárországot, sőt Georgiát is beutazta, beszélt nekem, hogy a keleti nők nem mérkőzhetnek szépség tekintetében a nyugatiakkal. A nőnem ott általában rút, ami pedig szép van köztök, az oktan erkölcsök teljesen megrontják szépségüket. Naponként órákat szoktak meleg fürdőkben tölteni, ami, hozzájárulván az éghajlat forrósága, a henye életmód, melynél fogva heverésnél egyéb foglalkozást nem ismernek, s táplálékuk, testöket egészen elcsigázza, megfosztja attól az ingerlő, keményen lágy ruganyosságtól, melynek minden mozzanata élvet ígér, és kiszívja belőle a valódi élet természetes melegét, mely oly izgatólag hat, s az egész testet egy petyhüdt, eleven szivacszerű tömeggé silányítja.

Az öreg Brutus, midőn saját fiai felett kelle kimondania a halálos ítéletet, nem érezhette magát genantabb helyzetben, mint én most, midőn a rút nőkről kell szólanom. Szeretem a nőket nemcsak egyenként, hanem összesen is, és épen ezért sajnálat szállja meg szívemet, midőn e természet mostohasága által megvert lényekről emlékezem. Hallgatni pedig nem lehet egy oly fajról, melylyel úton útfélen találkozunk, melynek egyes tagjai minden lépten nyomon előnkbe tolják arcukat, ezen a Teremtő rossz kedvében fogant, a természet gondatlansága által elrontott arcokat. Nem lehet hallgatnom a rút nőkről, kikből egy udvarias francia még külön nemet is alkotott, három részre osztván az emberiséget, t. i. férfiak, nők és csúnya nőkre. A rút nő nem is nő! mond az illető, a tapasztalás azonban ellenkezőt bizonyít; a rút nőkben gyakran nagyobb mértékben, tisztábban találjuk fel a nőiességet, mint a szépekben. Ismerek nem egy férfias, brusque modorú, nőiességéből, amennyire a test engedi, teljesen kivet-

között nőt, de mind szép, vagy legalább az volt; s egyet sem olyat, ki születésétől fogva csúnya volt, és öntudatával is bírt hátrányainak.

S ebben rejlik a fő különbség. Rút nő, aki magát szépnek tartja és igényt formál mindazon előnyökre, melyek a társadalmi szokások szerint csupán a szépeket illetik, nevetéssé teszi önmagát; s ha szánalmunkat fel is kelti, e szánalom korántsem az érző szív valódi részvéte, hanem csak egy álarcos satyr; míg ellenben az olyan, aki öntudatával bírva természeti hátrányainak, nemes resignációval megadja magát szomorú sorsának, megtanulja nem követelni semmit, de elfogadni ami neki nyújtatik: az iránt önkénytelen vonzalmat fogunk érzeni.

Általában három osztályba sorolhatjuk a rút nőket. Vagy nem tudva csúnyaságukat, a szépekkel akarnak versenyezni; vagy tudva azt, megnyugszanak sorsukban, vagy végre e tudattól elkeseredett lélekkel ellenségeivé válnak minden szépnek, gyűlölnek minden magoknál tökéletesebbet.

Azok közt, kiket a második pont alatt említettem, találjuk fel gyakran a legszebb lelkeket, s nem egy rút nőben valódi angyal lakozik, ki egész környezetének meg tudja

szerezni a boldogságot, e kellemes tényezőjét az életnek.

És ez igen természetes. A szép nőnek sokkal nagyobb tere van; tetszeni, szerettetni akar, ami nagyon sok idejét elveszi, gondolatait egészen absorbeálja, végre maga is szeret, s szerettetik, és ez még több idejébe kerül. A rút nő, ha megbékül lélekben sorsával, nem gondol a tetszésre, csillogásra, egész éltét övéinek szánja, védszárnyai alatt a tiszta szeretet égi érzetével védi, ápolja, boldogítja kedveseit.

*

Úgy látszik, a természet kárpótolni iparkodik a rút nőket e szomorú hiányokért, s általában véve nagyobb szellemmel ruházza fel őket. Aránylag több szellemdúsát találunk köztök, mint a szépek közt; s amelyiknél épen valódi szellemet nem is, legalább valami könnyen annak látszó rutinirtságot, gyors eszmejárást; libákat igen ritkán fogunk a rútak közt találni. Talán azért, mert sokan érezvén a külszín tekintetében hátramaradásukat, lelkök szükségletétől indíttatva más eszköz által akarják magokat ugyanazon polcra felküzdeni, tehát több időt, s nagyobb gondot fordítanak szellemök kimívelésére.

*

Mindenesetre kevesebbé fájdalmas egy nőre nézve, ha születésétől fogva rút, mint ha később, valami betegség vagy szerencsétlenség által lett azzá. Amaz nem fogja oly mélyen érezni sorsát, mert jobbat még nem élvezett; ezt, miután részesült a szép nők minden előnye, s élvezeteiben, veszteségének érzete könnyen kétségbeejti.

*

Különös játéka a természetnek, hogy a rút nők általában jobban féltik erényöket, mint a szépek. Rút nő, ha néhány udvarias szót szólunk hozzá, ezekből, vagy más oly dolgokból, melyek csekélységök miatt egy szép nőnek fel sem tűnnek, gyakran azt következtetik, hogy erényöket akarjuk megtámadni.

Sokan talán azért, mert az ember könnyen hiszi el azt, amit — szeretne.

*

Rút nők gyakran dicsekszenek erényökkel, nem gondolva meg, hogy míg a szép nők erénye aranyat, az övék csak bankót ér. Könnyebben tartják meg, sőt néha könnyebb megőrizniök, mint elveszteniök.

*

A rút nők közt legtöbb rosszat találunk. Hibákat, tévedéseket tán nagyobb számmal a szépek közt, mert ezeknek sok oly rossz tulajdonságok van, melytől a szépség hiánya a rútakat megmenti, de valódi gonosztságot a szó szoros értelmében sokkal többet látunk rút nőben. A nép a maga gyermekded képzeletében a rossznak legfőbb fokát, amitől legjobban fél, vén és csúf asszonyok alakjában képzei magának, s ez fejtí meg, miért mindig nők a boszorkányok.

*

A boszorkányokról szólván valami jut eszembe, ami kétségtelenül mutatja, hogy a köznépben is megvan már bizonyos ösztöne az emberismeretnek. A babonás paraszt a túlvilági rossz hatalmak közül kettőt ismer, az ördögöt, s a boszorkányokat; amazt férfinak, ezt nőnek tartja. Az ördögtől fél, de csak nagyobb dolgokat tulajdonít neki, s ezért ritkán van szerencséje vele találkozni; míg, akármi apró baj érje, ha tehenének teje megromlik, lisztje megdohosodik, vagy más e féle, mindjárt a boszorkány kezére következtet belőle. A nagy, életbevágó bajokat az ördögnek, a férfinak, az apró, inkább bosszantásokat mint valódi rosszakat a boszorkánynak, tehát nőnek tulajdonítja; sajátságos, öntudatlan tapin-

tata súgván neki, hogy a nők haragja többnyire aprólékos, kisszerű dolgokban mutatkozik.

*

S ha egy rút nő megöregszik? — mindenestre kisebb kellemetlenség rá nézve, mint a szépre, mert kevesebbet, vagy semmit sem vesz vele, sőt néha még nyer is általa; ha mást nem, tekintélyt, és olyanokkal, kik ifjú korában nem ismerték, még azt is elhitetheti, hogy fiatal korában — szép volt.

H I Ú S Á G

VI

Bármily demokratikus szellemű legyen is századunk, mégis sokat adunk a régi származásra, és meghajlunk egy kilencágú korona előtt, melynek minden gombján legalább egy félszázad unatkozik; s ez az oka talán, hogy a nőknél a hiúság nem csak szívesen látott vendég, hanem rendes lakó, ki szállásáról sohasem költözik el, mert a legjobb ápolásban részesül.

A hiúság a legrégibb aristokrata, melynek családfája felnyúlik az Éden kertjébe; azon csábító szavak, melyeket a kígyó intézett Évához, ennek fogékony keblében megfogamzottak; s az ezen szavak csirájából kinőtt óriási fának egyik főága a hiúság; melynek galyai, bár évezredek óta minden nő tép

róla egy-egy levelet, sőt némelyik többet is, még sem állnak lombtalanúl, és nem is fognak mindaddig, míg egy nő lesz a világon.

A kígyó a Tudás és Öröklét fájára mutatva mondá Évának:

„mindent
Tudsz, mint az Isten, azt ha élvezed,
Ettől örökifjú marad kecsed!”

A legnagyobb és első intrikus, e nagypapa a Richárdok, Mephistók és Biberachok sergének, az első nőnek szépítőszerűl ajánlta a bűnt, már akkor kiismerve ezen Achillessarkát. Hiúságból csábítá el Éva Ádámot, és Ádám szinte hiúságból engedett a csábító szavaknak. Az egyik nagy ész, a másik soha nem múló szépséget remélt nyerni az eredendő bűn által; s nyertek ezek helyett nyomort, inséget, egész seregét a bűnöknek, kint, gyötrelmet, testi és lelki fogyatkozásokat, betegségeket, átkot, kárhozatot, és hogy szerencsétlenségöknök mértéke teljes legyen, Istennek haragját.

*

Minden csak hiúság! — mondá Salamon, a zsidók Sokratese, ki temérdek feleségeinek körében elég studiumokat szerezhetett magának e téren, s ennél fogva competens bírónak fogadható el; és ez — régi dolog, mely min-

dig új marad. Köteteket lehetne írni a hiúságról, annak káros következményei, szomorú és nevetséges oldalairól; de aki mind azt le akarná írni, amit a hiúságról mondani lehet, annak le kellene írnia a legrészletesebben az emberi nem egész történetét Ádámtól fogva az utolsó időig.

Főhadiszállása a hiúságnak a nőnem, s a vészes áradat, mely gyakran a legeszesebb férfiakat is leüti lábokról, ennél veszi eredetét. Két fő neme van a hiúságnak: csillogni akarni külső vagy belső tulajdonok által; mert a hiúság mindig a külszín után törekszik, s ezt iparkodik ragyogóvá tenni, még a benső valónak rovására is. Ez utóbbi általában véve nem oly veszélyes hatású, mert gyakran szép tettekre vezet, mint az előbbi, de emennél kevesebb hívekkel bír a nők között.

A hiúság külső dolgokban majd mindig rosszra vezet, s ezen neme, kisebb nagyobb mértékben minden nőben megvan.

Szép akarok lenni! Ez a nők jelszava világ kezdetétől fogva, s hogy e céljokat elérhessék, képesek gyakran a legnagyobb áldozatokra, a legnagyobb bűnökre.

És e jelszót sohasem tévesztik szem elől. Stuart Mária tükör előtt végzé toilettejét, melyben a vérpadra lépett; s magam is ismerem egy nőt, ki kastélyában rablók által megtá-

madtatván, midőn ezek megmondák neki, hogy a pincébe fog záratni, s pisztolyt szegeztek mellének, ha csak egy szót is szól, mielőtt levezettetnék a pincébe, a — tükör elé lépett főköötjét megigazítani. Az egyik szegény legény udvariasan odatartá neki a gyertyát, a másik pedig karjával feltartóztatá, mert a félelemtől alig bírt lábain megállni. De azért a tükör nem lőn feledve!

A szépség a legnagyobb eszme, melyet a nők ismernek; s nagy eszmékért, legyenek bár jók vagy rosszak, az ember hihetetlen dolgokra képes.

*

A sétatéren voltam egy ismerősömmel.

— Ki ez? kérdé ő, látva, amint egy nőnek köszöntem.

— X*-né; valahányszor látom, meg nem állhatom, hogy el ne mosolyodjam.

— Miért?

— Két év előtt e nőnek — még akkor leány volt — udvaroltam, de sehogy sem voltam képes kegyét megnyerni; ekkor egy barátom, ki Emmát már régebben ismerte, tanácslá, hogy írjak hozzá verseket, ez nem fogja hatását eltéveszteni. Megfogadtam a tanácsot, összetákoltam egy borzasztó verset, — no mert ha én verset írok, annak borzasz-

tónak kell lennie. Kis szörnyetegem rövid idő múlva megjelenik egy divatlapban, Emma megtudja, elolvassa, megvétet azon számból vagy ötven példányt, szétküldi az országba minden ismerőseinek, és —

— És?

— Másnap, midőn szerelmet vallottam neki, e felkiáltással: „szeretem önt!” — karjaimba dőlt.

— Ah, akkor bizonyosan szerette is.

— Esze ágában sem volt. Jött egy másik, akinek könnyebben ment a verscsinálás mint nekem, írt róla egy füzet verset „Hozzá!” cím alatt, kinyomatta, neki ajánlotta, és ő — nőül ment hozzá.

*

A váci utcába fordúltunk.

— Ah! épen Monaszterli boltja előtt vagyunk. Látja ön azon nőt, ki bérkocsiból száll ki és bemegy?

— Oly ismerős az arca. . .

— Y. Hermine, színésznő. — Jó estét kisasszony!

— Ah igen!

— Lássá, én megszámloltam; e nő tavál tizenegy új moireruhát hozott a színpadra.

— Ne mondja!

— Igen. Más még többet számolt volna,

aki nem tudja, hogy a színésznőknél egy ruha néha kettő vagy három gyanánt szerepel.

— Hogyan?

— Kivesznek belőle egy szél, s tesznek bele másszínűt, felcifrázzák pár szalagcsokorral vagy volantnal, vagy más derekat húznak hozzá, s a ruha egészen mást tekintetet nyer.

— Hisz ez szép gazdálkodás!

— S dacára ennek, taval tizenegy új ruhája volt, a könnyebb baréche, moll s egyéb ilyeneket nem is számítva.

— S mennyi fizetése van?

— Pontosan meg nem mondhatom, de nem több kétezernél. Egy moireruhát, ha keveset mondok, száz forintra számítva, maradna kilencszáz forintja egyéb öltözékekre, lakás, élelem, s temérdek más szükségleteire.

— De evvel be nem érheti.

— Persze nem. Nem is pénzzel fizeti ruháit, hanem — erényével.

— Ah!

— Árjegyzégeit egy bankár szokta kifizetni, mert mindig akadnak ily lelkes művészetpártolók.

— Ah! nézze csak!

— E nőt? nem szép rajta más mint a keze, s híven le is húzta keztyűjét, csak hogy kezével kacérkodhassék; s e puha fehér kéz,

mintha mindig azt mondaná: én nem teszek, nem dolgozom semmit! — Hanem tekintsen társnőjére, hogy kacérkodik — fogaival. Ha vele mennék, figyelmeztetném, hogy ne tekintsen talán szórakozásában egy adag rost-beufnek.

*

— Látja azon nőt, mondám, ki most jön velünk szemben?

— Egy szőke fiatal ember karján?

— Igen.

— Mit gondol, ki lehet?

— Öltözkéről ítélve —

— Nos?

— Előkelő hölgynek kell lennie.

— A világért sem. Egy szappanfőző özvegye.

— Hogyan? — ily pompa!

— Meghiszem, hogy különösnek látszik ön előtt, miszerint a szappanfőzés és gyertyamártás selyemruhákat és bársonymentéket jövedelnezzon; de — ennek meg kell lennie, a nőnek fénylenie, ragyognia kell, a faggyúszagot elfojtja rajta az esbouquet, s kezének veres durvasága nem látszik meg a vajszín keztyű alatt; boldognak érzi magát, ha kedvesével, ki nem egyéb egy volt szappanfőző legénynél, így pávamódra felcicomázva végig

sétálhat a városon; mindig nagyot hízik örömében, ha valami felette tett megjegyzés véletlenül füléhez hat, sőt ha tudná, hogy ön őt előkelő nőnek tartotta, azt hiszem, nem állná meg, hogy itt a sétatér közepén fülön ne csípje, s meg ne csókolja. Igaz ugyan, hogy otthon ez alatt a mesterség, ezen egyetlen örökség, melyet férje reáahagyott, pang; a gyermekek koplálnak, hacsak nem akarják a mopszli példáját követni, mely otthon nem kapván enni, a szomszédba megy, s ott önmagát megmarasztalja ebédre; — de evvel ő nem gondol; amit férje évek alatt gyermekei, s családja számára szorgalmasan összegyűjtött, annak rövid idő alatt nyakára hág; ekkor eladja ékszereit, ruháit, s amíg ezekből telik, kissé ugyan összeszedhetné magát, s feleleveníthetné üzletét, ha a munka neki való volna, de ő már elszokott a dologtól; rövid idő alatt ékszer, ruha, zsidókézre vándorol, aztán beköszönt a nyomor egész kíséretével, s a nő felveheti egy megmaradt, vagy boldogabb időkben skártba tett selyemruháját, s mehet vele koldúlni. Maga azonban nem képes eleget kéregetni, előveszi tehát gyermekeit, az ártatlan lelkekbe beoltja a bűn első magvát, betanúztat velök egy regényes históriát tizenhárom testvérről, s egy holtbeteg anyáról, avval elküldi, kiszabja nekik, hogy

ennyit meg ennyit kell mindeniknek hazahoznia; a leánynak szép szemei vannak, az jobban, szívrehatóbban tud kérni, neki tehát többet kell keresnie mint a fiúnak; s ha a gyermekek nem bírják a kiszabott összeget összekéregetni, estve megveri őket, vagy nap-számra koplaltatja, hogy még soványabbak legyenek. s az embereknek jobban megessék rajtok a szívök, maga pedig elmegy egy le-bújba, mert nyomorúságában egyetlen vi-gasztalója az ital. A gyermekek már kis ko-rukban megtanulják a koldulást, aztán belát-ják, hogy a lopás sokkal jövedelmezőbb ke-resetmód, tehát lopnak; később a lopás kis-szerű bűne mindennapivá lesz, elveszti rájuk nézve ingerét, a bűnhöz szokott természet eszeveszett gyorsasággal ragadja őket a kár-hozat örvénye felé; a fiúból gazember lesz, tolvaj, gyilkos, haramia, ha eléri az igazság keze, felkötik, s lelkét mindazok átkai kísé-rik pokolba, kiket meglopott, megrabolt, meg-fosztott szeretettjeiktől. A leány, amint felser-dült, megúnja a bűnnek e prózai nemét, köl-tőiebbet, élvezetesebbet keres magának; ha szép, potom áron eladja erényét, árúba bo-csátja szépségét; de a szépség oly tőke, mely minél többet kamatoz, annál inkább fogy, míg végre elenyészik, s a szerencsétlen, lélek-ben megölt, testben elcsigázott nő még hálát

adhat Istenének, ha nem a szemétdombon kell kiadnia lelkét kín és kétségbeesés közt, hol elrothadna eltemetetlenül, vagy étkévé válnék a ragadozó állatoknak, hanem kórházban halhat meg, hol legalább föld alá temetik, s mondanak egy misét elzüllött lelkéért. És a halál pillanatában, ha bűnben rögzött lelkeik éjébe behat egy halvány sugára a bánatnak, mindkettő anyját fogja átkozni, mint szerencsétlenségének okozóját!

*

Mi bálványimádóknak nevezzük, s gúnyoljuk azokat, kik egy-egy fa vagy kőszobrot faragnak magoknak, azt habonás naivitással Istennek hiszik, imádják, s neki áldozatokat hoznak; pedig van-e nagyobb bálványimádó nálunknál? Korunkban egyik fő Beelje az embereknek a divat, e glaçékeztegyben járó szörnyeteg, melynek oltárára minden nő elviszi áldozatát; nem ugyan tulkot és barmot, hanem gyakran becsületét, érényét, gyermekei s családjának jólétét, jövőjét, s egész túlvilági üdvét. A divat azon láthatatlan kígyó, mely emberi alakba öltözve, fényes külsejével, s mézes szavaival elcsábítja Éva gyöngé leányait, beleölti fulánkját a legnagyobb nyugalmasabb családi körbe, s ha az abban

lévők közül ragálya egyet kettőt megragad, a valódi boldogság örökre eltűnik.

*

Bármily szép legyen valamely nő, sohasem elégszik meg avval, amit a természettől kapott, s veleszületett bájait mindenféle mesterséges módon iparkodik növelni. E törekvésnek eredményei a különféle segédeszközök, melyek a nők szépségét emelhetik: öltönyök és tulajdonképeni szépítőszerek.

Mindenesetre legszebb volt a nő a maga természetességében, Éva a paradicsomban. Testi bájai, s ártatlanságának nimbusa volt az öltöny, melyben járt. Midőn ez utóbbi elenyészett, hiányát kezdte érezni oly valaminek, ami legalább részben még férje Ádám előtt is elfedezze; ekkor esett tekintete a fügefa leveleire, ezekből font övet magának, s köté derekára; és ez, bár sokat eltakart Ádám elől, de legalább a remény színével vigasztalá. Fügefalevél tehát, amilyet sok nőnek szeretnék emléklapjára festeni, hogy annak látásakor legalább megemlékezzenek a szeméremről, volt az első női öltöny, aminek még most is akadunk metamorphosált nyomaira némely vad népeknél, melyeknek minden öltözete egy tollakból vagy más valaminél készült övből áll.

Ez öltöny lassanként nagyobbodni, tökéletesbülni kezdett, amint az emberi nem, s ezzel együtt a bűnösök száma szaporodott. Végig menve a női öltözékek történetén, nem találunk szebbet, ideálisabbat a görögök bő öltönyeinél; egyszerű leplekbe burkolódtak a nők, de e leplek, mindamellett, hogy eltakarták mindazt, aminek el kelle takartatnia, híven mutatták a test bájait, a szép formákat, s illedelmesebbek is voltak sok mostani nőruhánál.

De a hiúság nem elégedett meg avval, hogy az öltöny a testi bájakat pusztán láttassa, vagy inkább sejtesse, hanem azt kívánta, hogy azokat egyszersmind növelje is. A nők hiúsága mindig talált fel valami újat, valami rendkívülit, ami a kor szépeészeti igényeinek is megfeleljen, s célját is betöltse, tudniillik szebbé tegye őket, mint milyeneknek Isten alkotta. Ezer és ezer változásokon ment át a női ruha, míg azon pontra ért, melyen most áll, s ha a világ még sokáig világ marad, még ezer és ezerszer meg fog változni; s mikor már senki sem tud újat kigondolni, ismételtetik az, ami évtizedek, évszázadok előtt szépségnek tartatott; és bármily célszerűtlen vagy nevetséges legyen is, azért mindenki helyesnek és szépnek fogja találni, mert hiszen — divat!

Divat! e szó varázserővel hat a nőkre, és sokan nem csak öltönyeikre, hanem még érzelmeikre nézve is alávetik magokat a divatnak.

Egy nő divatból hagyja el férjét, a másik költőt vagy művészt szeret, vagy éppen maga is azzá lesz, mert ez akkor divat, a harmadik divatból jótékonykodik, s így tovább.

De leginkább a női öltöny van a divat fantasta szeszélyeinek alávetve. Az antik costume lassanként, amint a nők többé nem elégedtek meg avval, hogy csupán arcuk bájait mutogassák, alul is, felül is rövidülni kezdett. Szép kis lábú nők maig is szeretik a rövid ruhát, de mivel egy idő óta a hosszú van divatban, többnyire felemelik azt, természetesen csak azért, hogy könnyebben járhassanak. A mostani nődivat a szép vállak és keblekre nézve igen előnyös, és egy elegáns bálon minden nőnek legalább harmadrészét látjuk úgy, mint Éva anyánk magát egészen viselé.

Egy vidéki estélyen táncoltam egyszer egy hölgygyel, kinek ruhája nem akarván csupán sejtetni testének bájait, melyek a londoni világkiállításon bizonyosan aranyérmet nyertek volna, a szemlélőnek határozott, kézzelfogható fogalmat nyújtott bőrének fehérsége, s testének ingerlő ruganyosságáról. „Deux montagnes, sur chacune une fraise!” — mond

Pyron a nőkebelről beszélve; s az említettem hölgynél a „fraise“-t csak azon keskeny délibáb könnyedségű csipke fedezé el, melylyel ruhája felül be volt szegve. Rezgő csárdást táncoltunk, s a rezgés és gyors mozgás táncosnőmnél oly földindulást idézett elő, hogy az egyik „montagne“ kimozdult helyéből. Ő nem vette észre, s pillanat alatt kör alakúlt körülöttünk, s legalább húsz felfegyverzett férfiszem kezdé szemlélni a természet szép játékát; végre kénytelen voltam őt figyelmeztetni, s a piruló hölgynek ugyancsak volt baja, míg a szeretetreméltó rebellist legyezőjével visszaszoríthatá saját jogkörébe. Hölgységem saját kárán tanult, s azóta — nemde azt hiszik önök, hogy nem vágatja ki annyira ruháit? — oh nem! — azóta nem táncol rezgő csárdást.

*

Az absolut hatalmú divatnak, mely gyakran a legnevetségesebbet szépnek oktroyozza, segédcsapatait képezik a szépítőszeres ezredei, melyek a női szépség harcában a férfiak követelése ellenében, a titkos rendőrség és kémek szerepét viszik.

Ezredévek előtt kendőzték már a nők arcukat, testöket, hogy bőrük tovább megtartsa ifjúi frissességét. Éva testi és lelki üdvével

fizette meg a kígyótól neki ajánlott szépítőszer; és ilyen Évákat, akik mindenöket eladják a képzelt szépségért, ma is seregenként találunk.

Ismerik önök Báthory Erzsébet történetét, e vérrel írt szörnytörténetet. Amint a hagyomány beszéli, egyszer fésülésnél arcul ütötte komornáját, ennek megeredt orrávére, s egy csepp belőle úrnője vállára esett; s ő azt letörölve, bőrét azon helyen fehérebbnek látta, vagy inkább képzelte, s beteg agyának elég volt ez egy káprázat, hogy oly tettekre határozza el magát, melyekkel a világ bűnlajstromában első rangú helyet vívott ki magának. Azt mondják, szerelmes volt egy férfiba, aki másnak tette a szépet, s csak a vágy, ennek tetszeni, bírta őt e fertelmek elkövetésére. Én nem hiszem, hogy oly nő, ki szeretni tud, következésképp, kinek szíve van, ily tettekre képes legyen. A szenvedély gyakran borzasztó bűntettekre ragad, de amit Báthory Erzsébet tett, az nem volt egy, a felhevülés pillanatában öntudatlanul véghez vitt vétek, az egy egész sora volt a hideg megfontolással fogant, örült agyban született absztrakt bűn-szörnyetegeknek.

Báthory Erzsébet fehérebbnek látta bőrét ahol vér érintette, Lady Macbeth nem volt képes lemosni kezéről azon fekete foltokat,

melyeket a vér hagyott rajta, — s mindkettőnek látása képzelet volt, melyet a tébolyodott agyvelő igaz gyanánt fogadott el.

Báthory Erzsébetnek nem volt szíve; szívtelenségében megőrült; a szépség rögeszméje volt eszeveszett képzeletének, és ebből eredtek bűnei.

*

Hála istennek, a vért tudtunk szerint csak egy nő használta szépítőszerül, mostani hölgyeink ártatlanabb eszközökhöz nyúlnak.

Vannak, akik tejben mosdanak, éjjelre nyers húst kötnek arcukra, miáltal azt hiszik, az frisebb, ifjabb marad. A rizsport alig van nő, aki ne használná; az egyik egy kis karmint ken még arcára, a másik érdekes akar lenni, krétát vagy nyers kávéét eszik, hogy halványabbnak nézzen ki; a harmadik pirosra festi ajkait, a negyedik befeketíti szemöldeit, s szempilláit, az ötödik mosdóvizekkel, s kenőcsökkel ápolja arcát, a hatodik szempillái alatt vékony fekete vonalt húz festékkal, ami a szemet jobban kiemeli, s tűzét növeli, más szemei csúcsánál egy kis ultramarint alkalmaz, hogy orra keskenyebbnek lássék, vagy ugyan e festékkal karikákat húz szeme körül, s így tovább.

Akiktől a természet egyes bájakat meg-

tagadott, vagy ezek a sok használat által már haszonvehetlenekké váltak, még számtalan más módhoz nyúlnak e hiányok pótlására. Hamis keblek, vattás ruhaderekak, magas cipősarkak, az úgynevezett puffszoknyák, melyek hátul vastagabbak mint elől, hamis hajfürtök, tökéletes álhaj, elefántcsontfogak, helyenként kitömött harisnyák, apró vánkások a beesett arc megfeszítésére, és számtalan egyebek mindannyi mankói a sántikáló szépségnek.

*

A nők díszítményei a világnak, arabeskei azon nagy épületnek, melynek a férfiak képezik tömör falait, a nő fennúszó tajték a massiv habokon. Könnyedség s felületesség jellemvonásuk, s így külsőségek többet érnek előttök komoly dolgoknál. Isten jó kedvében alkotá Évát, midőn teremtett világa felett engedett az elégedettség kellemes érzetének, s e szerencsés percében ráadásul küldte őt e világra. Mint nem lényeges része a teremtnak, nyert ebben helyet, s így már természetében van a lepkeszerű felületesség.

*

Ha a férfi a divatról tud beszélni, ötven percenttel kedvesebb lesz a nők előtt; azért tanácslom, ha bálba vagy más nyilvános

helyre megy, iparkodják legalább a matador-nőknek öltönyeit magának jól megjegyezni, hogy aztán ha másnap nőkkel találkozik, ezek kérdéseire meg tudjon felelni; s ha képes két vagy három nőnek öltözetét leírni, nem feledvén el műszavak alkalmazása által kellő szakavatottságot tanúsítani, tökéletes gavallérnak, sőt ha a leírt öltözékekben még ócsárolni valót is lel, és piquans megjegyzései viszhangra találnak az oknál, kik előtt mondatnak, akkor épen ellentállhatatlannak találtatik.

Ha a bájakra mondható bókok tárházát kiürítettük, az öltözetre kell áttérnünk. Dícsérjük a nőnek ízlését, a színek helyes összeállítását, habár háromféle piros van is rajta egymás mellett; a nemes egyszerűséget, vagy ha az illető úgy néz ki, mint egy ambuláns csipke és szalagállvány, a gazdag díszítést s. a. t. Vannak nők, kik jobb néven veszik az öltönyeikre, mint testi bájakra mondott bókokat. Az oly nőnél, ki már elvirágzott, s derékig süllyedt a múltnak posványába, vagy nem is volt szép soha, csak avval kell a hízelgést kezdeni, hogy szelleműsnek nevezd, dícsérj meg mindent ami rajta van, s végezd ízletes fejkére mondott apotheossissal; — de ilyenkor vigyázz, nehogy elmosolyodjál, ha az ízléses fejéken napraforgónyi rózsabimbókat vagy ökölnyi gyöngyöket látsz.

Ő MEGŐLI MAGÁT!

DRÁMAI KÜZDELNEK. TÖRTÉNETHELY : EGY SÖTÉTZÖLD FAUTEUIL.
IDŐ : NAGYBŐJT

Még alig olvastam novellát, melynek hősnője legalább egyszer angyalnak ne lenne nevezve; e szót odabiggyeszti boldog boldogtalan mellé, s azért én egy ideig haboztam is, oda tegyem-e Aranka neve mellé, hogy ő angyal? Odateszem biz én, mert reá illőbb szó hamarjában nem jut eszembe, egyszer smind figyelmeztetvén önöket, hogy ne gondolják őt olyan hétköznapi közönséges novellai angyalnak... a világért sem! Aranka a szó szoros értelmében az, s e szavaimnak annál inkább hitelt adhatnak, mert nem tartozom udvarlóik közé, s így nincs okom neki bókokat mondani.

Aranka szép; de ne kívánják önök, hogy részletezzem szépségét, mert ha leírásom nem sikerülne tökéletesen, a hűtlen másolás bűnébe esném, ha gedig képes volnék őt híven leírni, élénken szemeik elé állítani önöknek szépségét, akkor Aranka kisasszonyt az utcán

is megismerné mindenki, mert ő egyetlen a maga nemében.

Igen! de mi a szépség? ruha, mely a viseléstől idővel elkopik; az egész különbség az, hogy az egyik rövidebb, a másik hosszabb ideig tart, de szomorú végét egyik sem kerülheti el. Hogy Aranka bájai jól conserválhatók-e vagy nem, nincs hatalmamban megmondani, mert eddig még igen rövid ideig tartottak, lévén az én kedves barátném mindössze tizenhat éves.

Van egy másik neme a szépségnek, mely sohasem kerül a lomtárba, s miután már bennvagyunk a ruha-hasonlatokban, tehát elmondhatom, hogy amazok hasonlítanak a báli öltönyökhöz, melyek oly szépek, csillognak, ragyognak és egy éji táncolás után eltépve skártba tétetnek; emezek pedig egy jó farkasbundához, mely legalább is egy életen át tart. S ez utóbbiak a lélek szépségei; a jószág, ártatlanság, nemeslelkűség, melyek nem avulnak el mint a testi bájak, melyeknek leveleit nem fosztja le az első őszi dér, hanem virágoznak még a hideg télben is, és hajtanak friss színű zöld leveleket. E szépségek örökzölddel koszorúzzák meg birtokosnőjüket, s az erény farkasbundája oly jó meleget ad, mikor az életnek fagyos tele beáll; künn az emberek fáznak és dideregnek, és a jó anya

maga köré gyűjti gyermekeit, s betakarja őket evvel a meleg bundával, és ez megóvjá szeretteit minden hidegtől.

Jaj akkor az oly nőnek, ki mindig csak csillogó báli ruhákra gondol, s akit az ég nem áldott meg az erény bundájával!

De Aranka kisasszony akár kereskedést nyithatna belőlök, annyi van neki.

Azonban . . . óvakodjunk az extremitásoktól! még azt hinné valaki, hogy szerelmes vagyok belé, s nem adna hitelt szavamnak, mert a szerelmes mindig illetéktelen bírja ideáljának.

A fentebb elősorolt szép tulajdonságokban bővelkedő Aranka kisasszony, dacára angyali qualificáltságának még sem kerülheté ki azt a járványos betegséget, mely a világ teremtése óta pusztít az emberiség között — nem a himlőt értem, vagy a cholerát, hanem — a szerelmet; rajta is megesett, hogy beleszeretett egy fiatal emberbe. Hogy miért szeretett belé? azt felesleges volna, aztán az igazat megvallva, nem is tudnám megmondani, mert a férfiszem más férfiban nem veszi észre a szerelmet gerjesztő tulajdonságokat. Elég az ahhoz, hogy Aranka szeretett és szerettetett, csak hogy míg kedvese Pesten tapodta a kövezetet, ő X* vármegyének székvárosában unatkozott.

Higgyék el hölgyeim, abban a városban az embernek szerelmesnek kell lennie, különben agyonúnja magát.

Aranka is meglehetősen unatkozott, annál inkább, mert a farsang már elmúlt, s beállt a bőjt.

Az unalomnak legközelebb álló orvosszere a gondolkozás; ha pedig az ember szeret, a gondolkozás ábrándozássá fajul.

Az emberi agy hasonlít a galambházhoz, melyből folyton ki-, s beröppennek a gondolatok, rövidebb hosszabb ideig pihenve meg benne.

Egykor Aranka egyedül ült szobájának sarkában egy sötétzöld karszéken, s agyacs-kájának galambházába betolakodott egy rút fekete halálmadár, kiűzte onnan a szelíd, kedves galambokat, és garázdálkodni kezdett benne; és a szép leánynak ilyenén dolgok jutának eszébe:

Ah! Béla, Béla, miért nem vagy itt mellettem, hogy vigasztalnál szomorúságomban, miért nem jöhetsz te ide, vagy miért nem mehetek én hozzád, hogy mindketten boldogok lehessünk? Mikor utóljára nálunk voltál, én itt ültem ugyanezen zöld karszékekben, te pedig mellettem, és oly szépen néztél szemembe, oly hevesen szorítád meg kezemet, és annyiszor elmondád, hogy szeretsz, és én oly boldog

valék . . . és most? itt ülök ugyanazon helyen, ugyanazon érzelmekkel szívemben, és nincs senkim, aki szemembe nézne, aki kezemet szorítaná, aki elmondaná hogy szeret, s akinek én is elmondhatnám, hogy szeretem! . . . egyedül, elhagyatva ülök itt ebben a zöld karszékben, amíg te mesze vagy tőlem, Pesten . . . ah! Pesten! . . . én itt unatkozom, s te ott talán mulatsz, én egyedül vagyok, te társaságokban élsz, és ott találkozol sok férfival és nővel . . . ah, nővel is! igen, és Pesten sok szép nő van, és ki tudja nincs-e ott is egy kedvesed, nincs-e ott is, aki szeret, nincs-e ott is egy — zöld karszék? ah igen! Pesten sok zöld karszék lehet, s te már úgy megszoktad a zöld karszékeket! Ki tudja, nem ülsz-e e pillanatban is egy másik nő mellett, nem szorítod-e meg a kezét, mint egykor az enyimet, nem mondod-e neki hogy szereted? . . . oh borzasztó gondolat! sőt emlékszem, egyszer, hogy feldicsérted előttem Széplakynét . . . ah, te bizonyosan őt szereted, engem elfeledtél, . . . s most mellette ülsz . . . sőt talán meg is csókolod! sat.

A szerelmesben mindig van hajlam a hypochondriára, s az unalomszülte mélaság alkalmat nyújt e betegség kitörésére. Aranka assanként úgy beleerőltette magát a legfáj-

dalmasabb gondolatokba, hogy végre hinni kezdé, miszerint csakugyan szerencsétlen.

E hit erőt vett rajta, s a szegény gyermek egész mélakórságba esett. Bozrasztó volt rá nézve az a gondolat, hogy akit ő tiszta szívének első, szent lángjával szeret, az őt megcsalja, és menekülni iparkodott e gondolattól, eszközt keresett, mely által szenvedéseitől megszabaduljon; és eszébe jutott, hogy — ő megöli magát! Hiszen az öngyilkosság most úgysis divatban van; amit annyi ember megmer tenni, abban nem is lehet valami oly borzasztó, sőt jónak kell lennie. különben rég felhagytak volna vele az emberek; ő megöli magát. Igen, de mikép? Pisztolylyal? hisz X. grófné is ezt használta . . . nem! a golyó összetépi a testet, csupa vér lesz tőle az ember . . . nem! Méreggel? ez jó volna, de . . . mégsem, ilyenkor felboncolják az embert, ő pedig nem tudná kiállani azt a gondolatot, hogy férfiak levetkeztessék és egy hideg vassal . . . huh! le a méreggel! Vagy felakasztsa magát? épen az újságban olvasta tegnap, hogy T. mosónő is így tett . . . nem, ez nem elegáns! vagy megegyék egy pakli gyufát? ah annak kellemetlen íze lehet, ő pedig jó koszt-hoz van szokva, be nem venné a gyomrocskája . . . hm, talán széngőzben megfulladni? igen, csakhogy az egész városban nem kapni

szenet; vagy a Dunába ugrani? igen, ha a Duna itt volna, de azért még Pestre kellene mennie, oda el nem ereszti a papa s. a. t.

Megfordúlt Arankának eszében minden öngyilkolási mód, amiről valaha hallott vagy olvasott, de egyik sem volt ínye szerint, mindenik ellen talált kifogást. Ki kell gondolnia valami újat, valami olyat, ami nem nagyon fáj és nem csúfítja el annyira a testet.

Végre jutott eszébe valami, s elhatározá, hogy e módot fogja választani. Délutáni három órakor leült íróasztalához, és írt három levelet, egyiket szüleinek, másikat egyik barátnéjának, a harmadikat Bélának, a hűtlen kedvesnek, aki miatt most véget vet életének; meglelt hat óra, mire készen volt a levelekkel.

Hat óra volt, Aranka keblébe rejté a leveleket, majd megtalálják ott; aztán kivett albumából egy arcképet, s leült vele a zöld karszékbe; és elnézte soká, soká, és minél tovább nézte, annál szomorúbb lett, annál jobban megszilárdult benne az akarat, hogy megöli magát, mert hiszen ő Bélát oly nagyon szereti és ez őt megcsalja.

Fél hétre hozzá fogott az öngyilkoláshoz. Meg akarta magát fulasztani, s erre legalkalmasabbnak találta azt a módot, hogy száját jól összeszorítja, azután kezével megfogja or-

rát, azt is összeszorítja, és aztán nem fog tudni lélekzetet venni, és rövid idő alatt meg fog halni.

Hiszen csak száját és orrát kell összeszorítania, s ez nem oly nehéz, a dolog nagyon könnyen fog menni.

Ő megöli magát!

Nem találják önök e gondolatot végtelen kedvesnek? Ilyen csak a legártatlanabb, legnaivabb léleknek juthat eszébe. Egy ilyen gondolatért is bele lehetne valakibe szeretni.

És Aranka csakugyan összeszorította ajkait s kezével befogta orrát, és így elzárta magától a levegőt. . .

Néhány másodperc múlva már fájdalmakat kezdett érezni, ajkai önkénytelenül nyílni akartak, de a szegény gyermek erősen összeszorította őket.

E pillanatban látogatói jöttek, három fiatal leány lépett a szobába.

— Mit csinálsz Aranka? kiálta fel az egyik, meglepetve barátnőjének különös foglalkozása felett.

Aranka némán intett fejével, hogy hagyjanak neki békét.

— Az istenért! szólt most a második, hozzá lépve, mi jutott eszedbe? hiszen megfulladsz!

Aranka mozdulatlanul maradt, ajkait

emberfeletti erővel összefogá, s apró újjai görcsösen szoríták össze szép kis orrát.

— De Aranka, jegyzé meg a harmadik, legyen már eszed! mit szorítod úgy össze az orrodát? hisz már csupa kék és vörös az egész arcod, jaj be csúnya vagy így!

— Mit? kiálta fel a kis halálra szánt, s pillanat alatt eleresztve orrát, felszökött, s a tükör elé futott: én csúnya vagyok?

— — — — —
Nem, — ő nem fogja magát megölni!

GYÖNGYIKE, A JELES ÍRÓNŐ

I

Egy alkalommal X-nénél tettem látogatást.

Az inas bejelentett, s azon hírrel jött vissza, hogy a nagyságos asszony épen most kelt fel az ágyból, várjam meg, öt perc múlva itt lesz.

Nem voltam szerelmes, aki azon öt perc alatt, míg kedvese jöttét várja, szívdobogásával van elfoglalva, tehát körülnéztem a salonban, hogy ugyan mit csináljak azon negyedóra alatt, míg madame előjön. Ha öt percet mondott, legalább eltart öltözése még egy negyedóráig.

Először is egy szép kötésű könyv ötlött szemembe. Felvettem. Regény volt, félig ismeretlen szerzőtől. Finom velínpapírra, nagy ritka betűkkel nyomtatva, veres selyembe kötve gazdag aranyozással. Elkezdtem olvasni. Irálya meglehetősen folyékony, unalmasnak nem mondható; de mégis, mikor tíz lapot vé-

gig olvastam, ha valaki megkérdezett volna, hogy mi van azon a tíz lapon elmondva, engedelmet kellett volna kérnem, hogy elfeledtem biz én, de tessék várni, elolvasom még egyszer; és mikor még egyszer elolvastam, ismét csak azt felelhettem volna, hogy azt voltaképen meg nem tudom mondani. Silyen volt az egész könyv. Egyszeri elolvasásra való, nem rossz, de nem is jó, nem unalmas, de nem is mulattató, telve közhelyekkel, új kabátba öltöztetett régi gondolatokkal, s általában eszmék tekintetében szorgalmas régészeti stúdiumokra mutató.

Tíz perc múlva megjelent X-né, s én egy órai látogatás után indulni készültem.

— Remélem, eljön ma Láncaynéhoz.

— A bálba?

— Jöjjön el; hallom, hogy meghívta Bihary Gyöngyikét is.

— Ah! e kis csodabogarat!

— Kíváncsi vagyok rá, nagyon szépen ír. Majd az estve megismerkedünk vele. Isten önnel.

Estve elmentem Láncaynéhoz. Már az egész társaság jó félóra óta együtt volt, midőn az inas jelenté: Bihary Gyöngyike kisasszony ő nagysága, anyjával!

Mindenki az ajtó felé tolakodott meglátni a jeles írónőt, ki három hónap alatt oly

szép nevet vívott ki magának. Magam is olvastam volt Gyöngyike kisasszonytól néhány elbeszélést; s ezek oly szellemdúsan, annyi költészettel voltak írva, és dacára a bennök nyilatkozó helyes világnézetek, és majdnem bölcsnek nevezhető elmélkedéseknek, annyira magukon viselték az egészséges ifjúság zománcát, hogy a legnagyobb kíváncsisággal lestem a pillanatot, melyben Gyöngyike kisasszonnyal megismerkedhessem, és alig tudtam várni, hogy e ragyogó szellemű, s költői lelkű nővel beszélhessek.

Gyöngyike kisasszony belépett, s láttunk magunk előtt egy szép tizenkilenc éves szőke leányt. A kisasszony szép volt, sőt némelyek szerint igen szép, de én hiába kerestem arcán valami kitünő jelét a lelki és észbeli tehetségeknek; a kifejezés tekintetében ez arc oly mindennapi volt, mint akármelyik divatkép. Ámde az arc szerint nem lehet mindig ítélni.

Thea alatt mellé kerültem, és így volt alkalmam vele társaloghatni. Beszélgettem vele jó félóráig, aztán mikor a zene megharsant, táncra hívtam, és meg kell vallanom, nem szívesen váltam meg tőle. Gyöngyike kisasszony, a jeles író, kitünően tudott polkát táncolni.

De misem tart örökké. A polkának is

vége lett, s én a kisasszonyt helyére veztettem.

Magam is ki lévén fáradva, egy karszékbe vetém magamat pihenni, és ekkor eszembe jutott Gyöngyike a jeles írónő, és az a kívül szép, belül üres regény, amelyben délelőtt lapozgattam, és úgy találtam, hogy — nagyon hasonlítanak egymáshoz.

Csudálkozni kezdtem, mikép írhat e nő oly szép beszélyeket.

II

Mariska egy hét óta mindig faggatta anyját, hogy adjon estélyt, s hívja meg Hasábossy divatlapszerkesztőt. A mama végre engedett.

Megjött az estély ideje, és a meghítt szerkesztő a terembe lépett. Csinos fiatal ember volt folyton mosolygó arccal, alázatos szolgálja a szépnemnek, aki minden nőnek minden pillanatban tudott egy szellemdús bókot mondani, s a mellett azon szerencsés természettel bírt, hogy a legnagyobb hazugságra sem pirúlt el. Valódi gentleman. Ő minden nőnek udvarolt, és találkoztak olyanok is, akik neki udvaroltak.

Ezek közé tartozott Mariska is; az egész estély alatt őt tüntette ki legjobban, sajátkezü-

leg töltött neki theát, a cotillonban öt háromszor választotta, míg mást egyszer, szóval elhalmozta minden jeleivel kegyelmének, melyekkel csak társaságban szerkesztőt elhalmozni lehet.

Hasábossy úr eleinte nem tudta minek tulajdonítsa e különös kitüntetést, de aztán csakhamar sejteni kezdé, midőn Mariska egy francia négyes alatt átvivén a társalgást az irodalomra és nőírókra, olyanfélekép sóhajtott fel, hogy az igazat megvallva biz ő is próbált már egy beszélyt írni, de nem mer vele fellépni, ki tudja, ér-e valamit, talán ki se adnák, mert a szerkesztők nem pártolják a nőírókat s. a. t.

Hasábossy úr moraliter kényszerítve érzé magát azt felelni rá, hogy a kisasszony csalódik, és ő boldognak érezné magát, ha szerény lapjának jutna a szerencse tőle az első beszélyt hozhatni.

Mariska nem nagyon kérette magát. Másnap délután egy inas lépett be Hasábossy úrhoz egy csomóval. A szerkesztő elolvasá a kapott beszélyt, mely tele volt helyesírási, sőt néhol grammatikai hibákkal is, de mikor mindezen akadályokon szerencsésen áthaladt, meg kellett magának vallania, hogy Mariska kisasszony novellája meglepően jó; valóban, ily szépet nem várt volna tőle.

III

Két héttel ez estély után Mariska pamlagán ült egy újságot olvasva, midőn egy fiatal ember lépett szobájába.

Ha e fiatal ember másfél óra előtt jött volna, épen úgy találta volna Mariskát, ugyanazon újsággal kezében, ugyanazon lapot olvasva. A kisasszony ebéd óta egyebet sem csinált.

A belépett ifjú Gyula volt, Mariska vőlegénye.

Mikor ez őt meglátta, felugrott pamlagáról, elébe szökelte és szeme elé tartá az újságot diadalittas arccal.

— Nos? — kérdé Gyula.

— Látja? — viszonzá Mariska egy névre mutatva.

— Látom, felelt Gyula, Bihary Gyöngyike.

— Tudja ki ez?

— Talán önnek valami rokona.

— Nem. Az én vagyok! szólt büszkén a leány.

Gyula meg nem állhatta, hogy fel ne kacagjon, mi által Mariska sértve érzé magát.

— Megbocsásson Mariskám, viszonzá Gyula, nem hittem volna, hogy ön is ilyenre

adja fejét. Aztán, hogy jött e gondolatra? Én két év óta ismerem, és ez idő alatt sohasem jutott eszébe, hogy írónővé legyen.

— S miért ne? Azt hiszi, nem volnék képes egy beszélyt megírni?

— Valóban azt hittem, kedves Mariskám.

— Jól van, felelt a leány. Ön megsértett, de én nem vagyok hiú, megbocsátok; de azon feltét alatt, hogy olvassa el beszélyemet.

— Szívesen.

— És ezentúl ne nevezzen Mariskának, hanem Gyöngyikének.

— S miért?

— Ez írói nevem, aztán „Mariska“ nagyon prózai.

Gyula kénytelen volt engedni. Elszánta magát a beszély elolvasására, és mikor készen volt vele, meg nem állhatta, hogy nyakába ne borúljon kedvesének, s meg ne csókolja. El volt ragadtatva; Gyöngyike az írónő pedig boldog volt, hogy vőlegényének tetszését is megnyerte.

IV

Két hónap múlva Gyula egy reggel szinte elment otthonról, hogy mennyasszonyát

meglátogassa; de ez egyszer nem enyelegni, nem mulatni akart vele. Arca egészen el volt komorodva, és szomorúan lecsüggesztett fővel lépdelt Biharyék lakása felé.

Mariska öt egy idő óta nagyon elhanyagolja, társaságban észre nem veszi, mindig körül van véve írók, szerkesztők és udvarlók-tól, szívesen táncol velök, mosolyog rájuk, vígan társalkodik velök, és neki, a kedvesnek, a vőlegénynek alig jut egy pár perc, sőt mikor egyedül vannak is, Mariska folyton novelláiról beszél, a bókók és dicséretekről, melyeket miattok kapott; a szerelemről már alig tud pár szót szólni, pedig ez előtt gyakran órák hosszat másról sem beszéltek.

Ez nem tarthat így tovább, gondolá magában Gyula. El fog menni hozzá, s felszólítja őt, hogy hagyjon fel az írással, hagyjon fel e társaságokkal, különben . .

Különben — azt még maga sem tudta Gyula, mit fog tenni különben.

Mikor a féltékeny vőlegény mennyasszonya szobájába lépett, észrevette, hogy ez jöttére gyorsan elrejtett valamit.

— Mit csinált ön, mielőtt jöttem? kérde Gyula hevesen.

— Semmit.

— Én láttam, hogy ön valamit elrejtett előlem.

— Látta? úgy nem tagadhatom.

— S mi volt az?

— Egy könyv.

— Egy könyv? mutassa!

— Ime! viszonzá Mariska, egy bőrbe kötött, régies könyvet véve kezébe.

Gyula utána nyújtá kezét, de Mariska nem adta oda.

— Kisasszony! kiálta fel Gyula dühvel, adja ide azt a könyvet.

— Nem adom.

— Nem adja? ismétlé Gyula keserű mosolylyal. Jó! bizonyosan valami szerelmes levél van benne, valami emlék —

— Gyula!

— Ha nincs igazam, mutassa meg.

— Nem lehet.

— Mariska! Én féltékeny vagyok, s van rá okom. Ha ön azt a könyvet rögtön meg nem mutatja, ez azt bizonyítja, hogy van benne valami tagadhatatlan jele hűtlenségének. Adja ide, különben köztünk mindennek vége, nem akarok már házasság előtt megcsalatni.

— Nem tudom, viszonzá a leány nyugodtan, mi adhat önnek okot gyanúra. Esküszöm Gyula, hogy önt, csak önt szeretem, s ha átadnám is e könyvet, az ellenkezőt nem látná ki belőle. De azért át nem adhatom.

Egyetlen bizonyítékom szavam, esküm, és szerelmem, melyet ön eddig tapasztalt, s ha ennek nem hisz. . .

— Nem hiszek! felelt Gyula. Nem hiszek, míg azt a könyvet ide nem adja.

— Az pedig sohasem fog megtörténni.

— Úgy isten önnel! köztünk mindennek vége.

Gyula mérgesen hagyta el a szobát, Mariska pedig pamlagára rogyva elkezdett keservesen zokogni.

Valjon mi lehetett abban a régi könyvben?

V

Mariska avval vigasztalta magát, hogy Gyulát szenvedélye elragadta, s ha az első harag elmúlik, vissza fog hozzá térni. Elhátárá tehát várni.

És várt egy hétig, két, három hétig, egy hónapig, Gyula nem jött, sőt nem is hallatott magáról semmit. A szegény leány egészen oda volt, halaványodni kezdett, elvesztette víg kedélyét, nem járt többé társaságokba, egész nap szobájában ült, de nem azért, hogy beszélyeket írjon, hanem, hogy elővegyen egy arcképet és azt elhalmozza csókjaival, és zokogjon felette sokáig, keservesen.

És az a kép Gyula képe volt.

A második hónap vége felé mindenki aggódni kezdett érette; úgy nézett ki mint a halál, sápadt volt mint a viasz, elsoványodott és csak úgy járt fel s alá szobájában mint egy eleven kísértet.

Mindinkább veszteni kezdé reményét. Még csak egy szikrája ennek volt meg keblében, s egyedül ez tartotta benne a lelket, ha ez kialszik szívében, akkor vége lesz, akkor meg kell halnia.

Igy kétségbeesve, gondolataiba merülten ült egy délelőtti pamlagán, midőn az ajtó feltárult, és belépett rajta — Gyula. A rég várt, a megsiratott vőlegény.

Mariska önkénytelenül felugrott pamlagáról és hangos sikojjal borúlt keblére, és Gyula átölelte őt és csókot nyomott homlokára.

— Mariskám, szeretett Mariskám! megbocsáthat-e?

A szegény leány boldogságában nem bírt szóhoz jutni, de arca magán hordta a leglángolóbb szerelem kifejezését, és a szerelem mindent megbocsát.

VI

Mariska ismét boldog volt, egészsége visszatért. Hiszen annyira szerette vőlegényét.

A kibékülés után rövid időre kitűzetett egybekelésök napja, és ennek előestéjén Gyula ismét megkérte mennyasszonyát, hogy ne írjon ezentúl semmit.

— S miért ne? kérdé a nő.

— Lásd kedvesem, viszonzá Gyula, ez még kellemetlenséget okozhat neked.

— Hogyan?

— Mindjárt elmondom. Emlékezni fogsz rá, mi miatt vesztünk össze. Én egy könyvet kívántam tőled, s te nem akartad megmutatni. Én azt hittem, hogy rejtegetsz benne valamit, ami irántami hűtlenségedre mutatna. Ezért hagytalak el.

— De most már meggyőződteél gyanúd alaptalanságáról, nemde?

— Meg, de elmondom azt is, hogy mikép. Atyámnál voltam falun, egyszer ennek könyvtárában kutatván, egy régi francia könyv akadt kezembe, melynek címe: „Nouvelles, par Guillaume Dieudonné. Paris, 1745.”

Mariska fülig elpirúlt.

— Én elolvasám, folytatá Gyula nyomatékkal, és rögtön eszembe jutott néhány beszély, mely a te neved alatt jelent meg a lapokban, és aztán beláttam, hogy volt okod e könyvet előttem eltitkolni.

Gyöngyike a jeles írónő sírva fakadt szégyenében.

— Látod, mondá Gyula, amint ezen könyv, ámbár régiségénél, s azon körülménynél fogva, hogy idegen nyelven van írva, nálunk igen ritka, mégis véletlenül kezeim közé jutott, épen úgy találhat rá más is, és akkor —

— Igérem Gyula, nem írok többé egy betűt sem! kiálta fel Mariska, és megszégyenülve borúlt kedvese keblére.

.
Bihary Gyöngyike négy hónapi élet után meghalt; de feltámadt mint Halmy Gyuláné, és a jeles írónőből kitűnő feleség és családanya lett.

Azóta csak férjének és családjának él, és ha valami kis összekoccanás készül közöttök, Gyula csak egy régi francia könyvet vesz elő fiókjából, és Mariska ismét a régi jó, engedelmes feleség; de dicséretére kell megvallanom, hogy azt az ócska könyvet már nagyon belepte a por, Gyulának nem sokszor van rá szüksége.

A MŰVÉSZET DIADALA

TÖRTÉNETI BESZÉLY

Signora Angelika di Salami legszebb virág volt Róma hölgykoszorújában. Nem volt ugyan szerencsém őt ismerni, de eléggé bizonyítják ezt a divatlapok, alig lévén számuk, melyekben Signora Angelika neve bájos, szellemdús, gyönyörű s más e féle epithetonok kíséretében meg ne jelent volna. Nem tartozom azon skeptikusok közé, akik az ily mellékneveket csupán garde des dames-oknak tekintik, melyek nélkül tisztességes kisasszony nem jelenhet meg nyilvános helyeken; még kevésbé osztom azok véleményét, akik valamely lapban ily nemű megemlézéseket olvasván, malitiosus piquanteriából a féle megjegyzéseket szoktak tenni, hogy például X. kisasszony kacérkodott a szerkesztővel, vagy Y. úr vacsorát fizetett az újdondásznak, vagy Z.-né, tisztességes hölgy, hat eladó, de még eladatlan leány anyja, elfogadja a főmunkatárs udvarlását, hogy aztán a kisasszony az újságban meg legyen dícsérve. Távol legyen tőlem!

Rajtam is megesett ugyan már, hogy ily bál-referádák olvasásánál eszembe jutott, hogy ez a „bájos“ kisasszony már tizenkét éve törzsvendége minden bálnak, vagy ez a másik „angyal“ annyira nem angyal, hogy ha egyszer vele találnék álmodni, ugyancsak rossz álmaim volnának, melyek a sz. Gellért hegyére emlékeztetnének, de azért mindannyiszor elhitetem magammal, hogy emlékezetem csal és szemem rosszúl lát, elismerem, hogy a kisasszonyok szépek, bájosak, hiszen itt van előtttem fekete betűvel fehér papiroson! s ezen fórumtól nincs felebbezés.

Signora Angelika pedig minden bálreferádában meg volt említve mint bálkirálynő, írtak hozzá verseket szerencsétlen poeták, ajánlottak neki zeneműveket még szerencsétlenebb compositorok, és udvaroltak neki legszerencsétlenebb fiatal és öreg emberek.

Nem ok nélkül mondom „legszerencsétlenebb.“ — Signora Angelika azzá tette még az olyat is, ki semmi hivatást sem érzett magában e sorsra.

A signora szép volt, s amennyire a különféle reászórt dicséretekből kivehetem: haja ében, szeme tűz, keble márvány, keze lilium, lába piskóta, foga gyöngy, arca rózsza, ajka korall, és az egész mégis csont, hús és vér, végső elemzésben pedig — por és hamu.

De signora a szépségen kívül még egy más tulajdonnal is bírt, mely szemeinek vont-csővű ágyúja mellett mint célozó, a lövésnek irányt adó tűzér volt felállítva, a kacérsággal. És e tűzér a hosszas gyakorlat által már nagy ügyességre tett szert, sokat lőtt és sok felé, és minden lövése talált és minden lövése gyújtott.

Volt a signorának rendes „Hofstaat“-ja, mely is állt vala újságszerkesztők, művészek, fiatal poeták, novellaírók, katonatisztek és pénzes aristokratikus rouék-ból; ezekből választá kegyenceit időről időre; ha az egyiket megúnta, kihajította az ablakon, s a szívének kapuja előtt ácsorgó tömegből mindig akadt legalább egy, aki nem gondolva a később bekövetkezendő kidobatóással, ostrom alá vette az üres várat, és elment szántani arra a földre, melyet a másik ugarúl hagyott.

Igy a sok között két úri ember udvarolt egyszerre dühösen a signorának, az egyik Ludovico Cardi da Cigoli, a másik Antonio Maccaroni di Maladetto.

Vala pedig mind a kettő fesztész, és amit elmondandó vagyok, történt vala Krisztus születésének 1586-dik, signora Angelika születésének pedig huszonhatodik évében, mikor is az apostolok trónján ült vala VII. Kelemen, a signora szívének trónjára pedig feliparkodott Ludovico és Antonio.

És most pendülj meg lantom, költészet szomjas istene szálld meg józan elmémet, te éjszaki szél pedig fújd el azt az újjnyi vastag port, mely az elmúlt századokat belepte, hadd zengjem el a késő unokáknak, mikép versenyeztek Ludovico Cardi da Cigoli, és Antonio Maccaroni di Maladetto signora Angelika szívének trónjáért, és melyiknek jutott a szerencse beletelepedhetni ebbe a kényelmes fauteuil-ba, melyet elődeik már puhára ültek.

Signor Ludovico egyike volt kora leg híresebb festészeinek, s ebbe a szép művészetbe kontárkodott bele Antonio, aki is előbb ruhafestő lévén, azt hitte, hogy a festész is csak festő, bruderschaftot ivott egy szomjas újdondászszal és kikiáltatá magát művésznak.

Ludovico és Antonio gyermekkorukban játszótársak és legjobb barátok voltak, később azonban a viszálykodás ördöge befészkelte magát szíveikbe, és lőnek vala ellenségei egymásnak, mint víz a tűznek. Egy alkalommal összevesztek egy pitykegombon, és erre gyűlöletet esküdtek egymásnak. Húsz évig nem találkoztak aztán, míg végre signora Angelikánál egy theaestélyen egymásba botlottak. Mindkettő szerelmes levén a signorába, a régi gyűlölet ismét felébredt lelkökben, és rögtön párbajra is szálltak volna, véres élet-halál-harcot vívni, de Antonionak nem volt fegy-

vere, Ludovicoét pedig a zálogházban ette a rozsdá. E fontos okoknál fogva mindenik visszafojtá keblébe haragját, és az által iparkodott magát a másikon megbosszulni, hogy orra elől elkapja a — signorát.

Mindenik látván, hogy a másik is szerelmes imádottjába, még nagyobb dühvel kezdett udvarolni, csak hogy az egyiket bosszantassa; és signora elfogadá mindkettőnek udvarlását, csak hogy magát mulathassa.

Szegény festészek!

Mit akartok ti itt a szép signoránál?

Ő nem fog meghallgatni.

Azt mondjátok, hogy meghallgatott ő már nem egyet, s ha oly sokan elérték vágyaikat, miért nem érhetnétek el ti is?

Ah! de hát milyen fegyvereitek vannak nektek egy női szív ostromlására, ti szegény ecsetvitézek, vászonhősök, festékkeverők?

A költőnek van lantja, megpendíti ennek húrjait és zeng rajtok szerelmet . . . és a nők élete a szerelem!

A hősnek van kardja, és kardjával bebizonyítja szerelmét, . . . és a nők szeretnek vért látni!

A gazdagnak vannak kincsei, erszényét megnyitja, kigurulnak belőle a fényes aranyok . . . és a nők vágnak az arany után!

És szerelmi dal, kardcsörgés, aranypen-

gés, mind oly szépen hangzanak és elcsábítják a nőt: de hát neked, szegény festész, mid van, ami hangot adjon, hacsak fejedet nem vered a falba, és az nem kong egy sonettet az ürességről?

Mid van? . . . ah, bocsánat, hogy feledém, neked van ecseted!

És az ecset hatalmas fegyver, ha kezédbe veszed, lefestheted vele őt, úgy amint él, mozog, vagy még szebben, . . . igen, még sokkal szebben! . . . és a nők oly hiúk!

Igen!

A festésznek is van fegyvere, az ecset.

S ha a művészet isteni sugallata megszállja lelkét, kezébe veszi azt az ecsetet, mely a világ leggyávább állatának szőréből készült; a vakmerő lelkesedés vezeti kezét, és a hol az jár, megelevenül az élettelen vászon, és teremnek rajta alakok, melyek hatalmat, erőt, fényt, szerelmet és költészetet lehelnek.

Csak rajta tehát! az ecset nem az utolsó fegyver, melylyel női szívet meg lehet hódítani, csak meg kell találni a hiúság Achilles-sarkát.

Signora Angelikában is feltámadt a hiúság, és mikor egyszerre két festész udvarolt neki, kedve kerekedett arcképét valami nyilvános helyen tudhatni, mindegy lenne neki, múkiállításon vagy kalendáriomban, csak hogy

sok ember láthassa. Ez okból azt mondta a két festésznek, hogy amelyik őt lefesti és jobban eltalálja, azt szerelmével fogja megjutalmazni.

Ugyanekkor történt, hogy egy templomnak egyik falára új freskóképet kellett festetni, és Ludovico a kávéházban reggelije mellett elolvassván a hivatalos újságban közzétett csődhirdetést, sietett magát jelenteni. Rábízták a képet.

Ludovico boldognak érzé magát; azt hitte, hogy festetnek vele egy Szűz Máriát, vagy más valami női szentet, és feltette magában, hogy Angelikát fogja leportraitirozni; Angelika aztán örülni fog, ha a templomban látja arcképét, megbámúlva, megimádva és — ő boldog lesz.

De, hiú álmak, tört remények! Megmondták neki, fesse le szent Péter apostolt, a mint ez a sántát meggyógyítja. Ráhagyták, hogy előtüntetheti képen akármelyik orvoslási rendszert, nem bánják, ha homoeopathikus, alleopathikus, sympathikus, elektrikus, magnetikus vagy foucherikus módon történik is a műtét, de meg kell történnie. Nesze neked, szegény piktor! hova fested te most Angelikát? . . . Itt a kérdés!

Ludovico nem evett egy hétig semmit kétségbeesésében, míg végre talált kibúvó

ajtót. A vén koldus mellé oda fog festeni egy fiatal leányt, mintha annak leánya volna, aki remény és félelem közt nézi a műtétet, valjon ki fogja-e gyógyítani apját ez a jó úr, kinek nincs is orvosi diplomája.

Megvan! kiálta fel Ludovico, és a diadal reményében hozzáfogott képe festéséhez. Természetesen, Angelikán kezdte, s lefesté őt híven, a lehető leghívebben; azonban, épen mikor szent Péter kabátjába fogott, kap egy telegrammot Florenzből, hogy menjen oda mindjárt, egy nagykereskedő megbukott, az árúit licitálják, jöjjön tehát, mert most olcsó pénzen kaphat sok festéket.

Ludovico el is ment rögtön, felült az esti vonatra, úgy számítván, hogy harmadnapra majd visszajön. Azonban l'homme propose, le *finánz* dispose! a mint Florenzbe érkezvén, a fiancok megvisitálták bőröndjét, kiviláglott, hogy egy fél okka török dohányt vitt magával; elfogták, becsukták, három hónap múlva kihallgatták és negyednapra hazaeresztették.

S a míg szegény Ludovico Cardi da Cigoli Florenz börtönében tespedett, addig Rómában vágytársa, Antonio Maccaroni di Maladetto megvesztegette a szent Péter templomának sekrestyését, s ennek segélyével odajutván Angelika arcképéhez, azt szépen lerajzolta magának.

És mikor Ludovicora kiszökövén, hogy tévedésből ült három hónapig a föld alatt, mert mindössze csak tíz forint bírságot kell fizetnie, visszajött Rómába és vizitet tett Angelikánál, ennek asztalán látott egy szép albumot, és az album címlapján rézbe metszve Angelika képét, azt a képet, melyet ő festett a templom falára . . . és ekkor dühében földhöz akarta vágni a könyvet, de Angelika figyelmezteté, hogy tegye le, mert még össze találja szakítani a piros díszkötést.

Ludovicot e plágium dühössé tette, egy újság nyílt rovatában Antonio Maccaronit összegazemberezte, a signorát pedig megkérte, hogy várjon még egy hétig a jutalom kiadásával, azalatt lefesti őt még sokkal hívebben.

Signora azt mondta neki, hogy Antonio Maccaroni művénél hasonlóbb arcképet már képzelni sem lehet, de azért beleegyeznek Ludovico kérésébe, és meghosszabbítja a határidőt, mert nem akarja, hogy részrehajlással vádoltassék.

Ludovico pedig elment a templomba, levakarta a falról a régi Angelikát és festett rá újat, s mikor kész volt vele, elhívta a signorát, hogy hát nézze meg, melyik tetszik neki jobban.

Signora eljött, és első pillanatra nem tudta, hogy valjon melyik legyen az ő arcképe, mert hozzá hasonlótl sehol sem látott;

de azután Ludovico neki megmutatá az új képet, és a signora összehasonlítja azt az albumban megjelent képével, azután...

Az albumot odaadta ajándékba szobaleánynának, magát pedig Ludoviconak.

Antonio dühös volt, nagy lármát ütött a journalistikában; comitét állított össze szakemberekből, hogy ítéljék meg a két képet; és a comité egyhangúlag kimondá, hogy Antonioé *jobb*.

De kimondá azt is, hogy Ludovicoé *szébb*.

És aki a pályadíjt kitűzte, a *szébbet* találta egyszersmind *jobb*-nak is, és Ludovicot boldogítja szerelmével.

Ludovico a világ legszerencsésebb embere lett; Antonio pedig belátván, mily súlyosan bünteti az Úristen a plágiumot, elbujdosott Bolognába, lemondott a festészetről és búvában felcsapott photographnak.

URALKODÁSVÁGY. TETTETÉS

VII

A nőkben nagy mértékben megvan az uralkodásvágy, de hála istennek, ezt többnyire csak egyes férfiakon gyakorolhatják.

Fiatal korukban e hatalomszomjat némileg ellensúlyozza a tetszvágy, s a férj is szívesebben enged fiatal, szép nejének; és ez saját szépsége és férjének szerelme által gyakran korlátlanul uralkodik felette, a nélkül, hogy ez terhesnek találná, vagy csak észre is venné neje souverainitását; s amely nő képes férje hajlamát magának tartósan kiérdemelni, az állandóan uralkodhatik is felette, csak szelíden, tapintattal tudjon eljárni, és ami fő, szerelemmel. Az ily nőuralom, ha a nő eszes, jó és férjét szereti, néha még hasznára is válik a családnak. Mások azonban, kiknek arcán a

rajta végig marsirozott évek letiporták a fiatal-ság virágos kertjét és csináltak belőle döcögös országútat, s kik nem lévén képesek férjeik szerelmét maguknak biztosítani, nem uralkodhatnak felettök a szerelem édes alkotmányos szavával, a másik módhoz, az erőszakos zsarnoksághoz folyamodnak; és ha a férj mindjárt első nyilatkozványaiban nem képes nyakát szegni a despotismusnak, csakhamar a legszánalomra méltóbb papucsi lesz belőle.

Amely nő szerelemmel tud férjén uralkodni, oly szükségessé teheti magát ránézve, hogy a férj el sem tud lenni nélküle; míg az olyan, ki pusztán nyelvével, vagy épen karhatalommal tartja fenn zsarnokságát, meggyűlölteti magát férjével, s nem csodálhatja, ha ez megváltóként várja a halált, mely terhes keresztjétől megszabadítsa.

Legtöbb papucshóst azon öreg férfiek közt találunk, kiknek fiatal nejeik vannak; mert ezeknek úgyis a menyecske parancsol, az öreg férjnek alázatosnak, udvariasnak, bőkezűnek kell lennie, hogy neje magát némileg túltegye az ősz hajon s köszvényen.

*

Aki közelebbi személyes ismeretségben van Franciaország történelmének azon korával, melyet a „maitressek uralkodásának“

szoktunk nevezni, beláthatta, mily káros hatású államban a nőuralom. Sorel Ágnes nyitá meg e modern Laïsok sorát, s az udvarias Franciaország századokon keresztül túrta e pici lábak nyomását. Piócákként éltek a fejedelem és ország testén, azt bábként forgatva kis újjokon, ennek legjobb vérét magokba szívva. De a visszaélésre bekövetkezett a visszahatás, és annak eclatans módon véget vetett, megbüntetve az apák bűneit az ártatlan unokákban. A Pompadourok és Du Barryk parfumeos kezei, melyek az államgépezetbe nyúlva abban özönvizelőtti chaost idéztek elő, hinték el először a forradalom magvait. A fa csak később nőtt nagyra, erősre, de mégis felnőtt és arnyékában egy, századokon át fényben uralgott dynastia találta meg nyomorúlt sírját; melyet selyemkeztyűs daemonai hagyományos szívóssággal ástak neki. Nőuralom jó ugyan néha otthon, vagy arra, hogy az ember vele száz aranyat nyerjen az Akadémiánál, de sohasem államban.

Ha egyszerre az egész világ trónjaiba nők ülnének be uralkodni, és kormányzási közegekül, hivatalnokokul szinte nőket választanának: néhány év alatt oly zavart idéznének elő, hogy az egész mindenséget újra kellene megteremteni.

Ismerek egy fiatal házaspárt.

A nő fiatal, csábítóan szép, elragadó szellemmel megáldva, kissé könnyelmű, kissé emancipált és nagy hajlammal bír az abszolút uralkodásra.

A férj mindezen tulajdonoknak csak ostobaságát állíthatja szembe; de e tekintetben legalább ritkítja párját.

A nő unatkozik, férje nem tud vele egyébről beszélni, mint hivatalbeli ügyeiről; a nő szeret mulatni, férje nagyon szeret aludni; a nő szeret társaságokba járni, férje szörnyű ügyetlen, nem tud a világban forgolódni, szégyellenie kellene magát vele; a nő heves vérű, szenvedélyes, élvezni akarja életét, nem tud lemondani a szerelemről, a férj phlegmatikus, hideg mint egy besózott hering, s járatlan a szerelemben, mint egy tizenhat éves falusi bimbó.

Mi marad most hátra?

A szegény nő kénytelen azt, amit otthon nem találhat, házán kívül keresni.

És meg is találja. Udvarlókat tart.

S méltányosan ítélve ezt nem is lehet annyira hibáztatni. A nő, bármily uralomvágyó legyen, szükségét érzi egy oly férfi közellétének, ki befolyást képes rá gyakorolni, ki szellemi fensőbbsséggel bír felette, ki szereti őt, s szerelmét nemcsak az oltár előtt hir-

deti hivatalosan, hanem tényekkel is bizonyítja.

Az ily férfihoz aztán a nő is tud ragaszkodni, főleg ha meg van győződve annak szelleméről. Eszes, szelleműs nőnek csak eszes férfi imponálhat; a szépséget férfinál könnyen kipótolja az ész, s ez a nőt lebilincseli; míg az oly férfit, kit ostobának tanul ismerni, eleinte únja, aztán szánja, végre megveti. Szépség, kellemes modor, s egyéb külsőségek rövid időre okos nőt is elragadhatnak, de állandó hajlamot, hű ragaszkodást nem képesek benne ébreszteni.

A nő tehát imádókat tartott. A férfinak nem igen volt ugyan ínyére a dolog, s midőn az első házibarát járt hozzájuk, egyszer vett is magának bátorságot a felszólalásra, de nem használt vele semmit. Rövid vita után neje meggyőzte arról, hogy ennek így kell lennie, hogy más férfiaknak a házhoz járása még sem a nőt, sem férjét nem compromittálja, aztán elragadó ékesszólással bebizonyítja, hogy a dologban nincs is semmi, ami a férjnek okot adhatna a féltékenységre, sőt inkább dicséretére válik, ha barátai vannak, s még büszke lehet rá, hogy oly nőt választott, ki másnak is tetszik, nemcsak neki.

A nő oly szépen, oly ékesszólással védelmezte, s bizonyítja be sophismáit, hogy a férfi

szentül elhitte, miszerint ennek így kell lennie, s többé nem gyanakodott és nem is szólt fölöle nejének semmit.

Midőn e házaspárral megismerkedém, Arthúr barátom volt a nőnél „Hahn im Korb.”

Egyszer épen nála valék, mikor X. úr, a férj jött hozzá.

— Uram, nőm tiszteli és kéreti, ne fedje el, amit ígért.

— Mit? — kérdé Arthúr.

— Nem tudom, viszonzá a férj, Gizella azt mondá, ön tudni fogja.

— Ah, igen! köszönöm szívességét.

A férj üzeneteket hordott neje kedvesének.

Egy alkalommal Arthúr néhány hétre elutazván, kis búcsúlakomára hívta meg őket.

Színház után négyen elmentünk az Európába, s midőn vacsora után a házaspárt hazakísértük, a kapuban a férj Arthúrhoz fordulva kezét nyújtott neki, s a képzelhető legbárgyúbb hangon mondá:

— Köszönöm a vacsorát.

Gizella megbetegedett; fejförcsökben szenvedett. Férje ott ült ágyán, s két keze közé fogván fejét, halántékait szorítá össze, mert a nő azt mondta, hogy az jól esik neki, így nem érzi annyira a fájdalmat.

Ekkor belépett Arthúr, s a férj őt meg-

látván, felkelt, odamutatott az ágyra, s azt mondta Arthúrnak, hogy üljön oda.

— Tessék! csak fogja meg két oldalról a fejét, s nyomja a halántékait. Szegény nagyon rosszul van, félrebeszél, csak az előbb is önt emlegette.

— Úgy? Szegény Gizella!

A férj kivonult a másik szobába; természetesnek találva, hogy, ha nejének imádója jelen van, neki kell hátrálnia, hadd ápolja őt az.

És mindezek mellett a férj boldog, boldoggá teszi — ostobasága.

Alig van nő, kinek viseletében, tetteiben, beszédében természetesség helyett némi szenvelgés ne lenne, sőt némelyikben mi sincs meg a természetességből; az egész alak maga a megtestesült szenvelgés, mindaddig, míg természetök ellen támadó ostromot nem intéztünk; és csak akkor, ha a várat már bevettük, láthatjuk az ily nőt a maga természetességében, mert egyik fegyvere a ruha, melyet csak akkor tesz le, mikor meghódolt; egyébként ritkán, vagy soha, sőt még szellemi öltönyeit sem, mert a nő még az oly indulatok és lélekállapotokban is tud színleni, melyekben a férfi öntudatlanul, csupán érzelmei és ösztönei által vezéreltetve cselekszik.

A szenvelgés gyakran legneveletségesebb módon nyilvánul; az úgyvezett „*air languissant*” — maig is divatban van a nőknél, bár a renaissancekor ájulási dühe már lecsillapodott. Számtalan módja van a szenvelgésnek, s a nők néha annyira bele élik magukat, hogy az affectáció megszűnik az lenni, a vérbe megy át, s természetté válik.

Két év előtt két fiatal leánynyal ismerkedtem meg. Alig találkoztam velök harmadszor, megkértek, tanítanám meg őket „racscsolni“; — jelen voltak a jogászműkedvelők utolsó előadásán, s nagyon megtetszett nekik rajtam az, hogy — az *r*-et nem tudom tisztán kiejteni!

*

A szenvedlést a nők gyakran igen előnyösen tudják felhasználni; ha a nő nem akar férjével kimenni, migrainről panaszkodik; egy béka látásán képes ájulásba esni, míg kedvese karján az akasztást is egykedvűen végignézi.

Amely nő igen sokat beszél erényről, hűségről, az olyan mint a gyermek, mely, ha titkot bízna reá, úton útfélen mindenkinek elmondja, hogy biz ő semmi titkot nem tud.

Gyula barátommal egyszerre ismertük meg X*-nét. Tíz percnyi társalgás után, férje jövén szóba, a nő egészen melancholikus lett, panaszkodni kezdett, hogy kedves férje utazik, már egész hat nap óta nem látta; majdnem sírva fakadt, félóráig ábrándozott nekünk férje iránti szerelméről és — egy hónap múlva esténként eljárt Gyulához szállására.

Az ekép a nyilvánosság piacára hordott

érzelem már pusztá salak. A valódit szent titokban szoktuk tartani.

*

— Az isten áldja meg, ne bókoljon ! kiálta fel Y.-né , midőn első alkalommal találkozva vele néhány udvarias szót szóltam hozzá, ki nem állhatom a phrázisokat!

És aztán dühösen megharagudott rám, midőn egyszer egy más nőt előtte dicsérni merészkedtem.

*

A szenvelgésnek erősebb , kifejlődöttebb neme a tettetés, mely többnyire fontosabb, nagyobb, míg az előbbi jelentéktelen, apró dolgokkal foglalkozik. Minden nő színésznő az élet színpadán, s a tettetés mázával bevonva elszavalja szerepét, s az egyszerű szemlélő gyakran mindent elhisz, mert a szívből jötnék tartja azt is, amit csak az ész, a furfang sugallt. Végtelen nehéz, sőt lehetetlen minden nőnek beszédében elvontan felismerni, hogy mi a való és mi a tettetés, de egyeseket eszes ember úgy kiismerhet, hogy a nő aztán nem vezetheti többi tévútra.

A nőknek a tettetésbeni ezen ügyességéről gondolkoztam el egy alkalommal egy este, és nem nagy körben oly sok tanul-

mányozni valót találtam! körüljártatám tekintetemet a jelenlévő nőkön, csak azok beszédét és viseletét kísérvén figyelemmel, kiknek életéből tudtam egyes episodokat.

Egy pamlagon mindjárt mellettem több idős nő ült. Különösen feltűnt köztök az arcára fent „rouge“ élénk színe, s álhajának művészi alkotása által egy körülbelül negyven és ötven év közt lézengő delnő, ki épen e pillanatban a mellette ülő hölgynek, egy tekintélyes termetű asszonyságnak, kinek karjai olyanok mint egy mestergerenda, arca pedig piros és fényes, mint egy illuminációknál használtatni szokott olajos papírból készült lámpás, a legnagyobb felingereltséggel és méltó indignációval beszélt a mai fiatalság romlottságáról; miközben finom, elefántcsontból faragott legyezővel úzó a meleget arca, vagy inkább az azt vastag rétegben borító festék elől, melyen — nem az arcán, hanem legyezőjén — művészi ecsettől festett tetőtől talpig mezítláb járó istenkék mosolyogtak a kedves hölgy szürkés-zöld avúlt szemeibe.

S e nőnek, ki oly meggyőződés hangján prédikálta az erényt, mikor az övé már senkinek sem kellett, fiatalabb korában két férje mellett tizenegy kedvese volt; a másik pedig, ki teljesen osztá véleményét, egy bakon álló hajdúnak volt neje, ki szépsége és uraságának

jó ízlése által férjének sorsát a földesuraságig, a magáét pedig a selyemruhákig felvitte.

Tovább egy köpcös, őszhajú úr előtt szép fiatal menyecske hajlong, beszél vele a legnagyobb tisztelettel és szíve mélyéből kívánja, hogy őt, t. i. az öregurat Isten minél hosszabb élettel áldja meg.

A vastag úr pedig nem más, mint a fiatal özvegynek nagybátyja s gyámja; s miután végrendeletében már mindenét ezen hűgára hagyta, ez — már jó sok adósságot csinálván a gazdag örökség rovására, mert most már a nők is belefuschnak ezen, azelőtt csupán a férfiaknak fenntartott nemes művészetbe, — valahányszor a nagybácsit pirosabb színben, s terjedelmesebb külsőben látja, kétségbeesésében egy pár latot soványodik, s míg szájával hosszú életet kíván neki, addig bensőleg a pokolnak szenteli.

Vagy ha arról a fiatal leányról, kit egész serege az imádóknak vesz körül, s ő egyiket sem látszik meghallgatni, kérdezősködünk, valjon mit fogunk hallani?

A világ tisztának, erényesnek tartja, a legártatlanabb leánykák, a legbecsületesebb nők kebelbarátnője, s ha nem sajnálnók a fáradságot Ó-Budára vándorolván ott az Elysiumhoz címzett korcsma vendéglősének testvérét, egy gömböcalakú, félszázadon végighöm-

pölygött hölgyet felkeresni: az, de különösen egy gondviselésére bízott csecsemő szép bizonyyságot tehetne azon, a tisztelet dicsfényében úszó kisasszony erényéről.

Ha pedig azon körülbelül harminc éves, még mindig felségesen szép nőt tekintjük, ki amott egy ablak mélyedésben oly kezdetlegesen naiv ártatlansággal cseveg egy öreg úrral, valjón ki hinné el, hogy e nő hat év előtt vetélytársnőjét — megmérgeztette?

De hagyjuk az álarc alá rejtőzött bűnököt! Ha mulatság a lélekbúvárlás, úgy szomorú mulatság, s aki érzékeny kebelrel, önfeledten az emberek tanulmányozására adja magát, s ebben meggondolatlanul haladva tovább, mind mélyebbre hat be az emberi szív és lélek titkaiba, az könnyen, s a nélkül, hogy észrevenné, embergyűlölővé lesz.

*

Egyszer vidéken egy színésznőnek udvaroltam.

Épen térden álltam előtte, midőn férje lépett a szobába.

Én nem vettem észre a közeledő veszélyt, de a nő meglátta a tükörből.

— Nem jól van, szólt hozzám, úgy téve, mintha férjét észre sem venné, — nagyon hidegen szaval.

E pillanatban előttünk állt a férj, mint egy megtestesült kérdőjel.

— Ah! te vagy? — A nő művészileg meglepődött.

A férj még mindig oly állásban volt, mely kérdeni látszott: mit jelentsen ez?

— T. úr, folytatá a nő, a legközelebbi műkedvelői előadáson az én kedvesemet fogja játszani, most megpróbáltuk a szerelemvallo-mási jelenetet, de — itt ismét hozzám fordúlt: — meg kell mondanom, hogy nem sikerült, ön nem tud elég tüzesen szavalni, s ha az előadáson is ily hideg marad, el sem hiszik, hogy szerelmes.

— Azám, viszonzá a férj a legeggyűgyűbb arccal, én is azt hiszem, hogy kegyed nagyon hideg a szerelmes szerepekre.

Boldogok a hívők!

L E Á N Y

VIII

Térjünk vissza még egyszer a paradicsomba Ádám apánkhoz.

Tudjuk, hogy ennek bordájából alkotta Isten Éva anyánkat, s e célra történetesen épen azon bordáját találta kivenni, melyben mindazon művészetek conglomerátuma volt elrejtve, melyeket a nők világ teremtése óta kizárólagos privilégiummal úznek a férfiak megrontására. Mert nem tagadható, hogy minden világi rossznak ők az okai, az első bűnre Éva csábította Ádámot, ugyanaz szülte Kaint, az első embergyilkost, Nerónak, Diokletiósnak, s minden emberi alakú szörnyetegnek, valamint a vad poeták sáskahadának nő volt az anyja, a házibaráti rendet ők hozták divatba, ők

Vénusnak, a szerelem istennőjének papnői, kinek oltárára a férfiakat hozzák áldozatúl.

*

A nőknek, kikben a legkiválóbb ellentételek a legbarátságosabban egyesülnek, a világ teremtése óta számtalan elnevezéseivel találkozunk. Azon korban, midőn igen kevésre becsülték a nőt, s az mintegy átmenetnek tekintetett ember és állat közt, asszonyi állat volt nevök; oly helyeken, hol a nő luxus-artikulus, játékszere vagy éppen szolgálója a férfinak, vászoncseléd vagy fehércselédnek neveztetnek. Akik már több jogokat adnak nekik, s magokhoz hasonlóknak tekintik, asszonyember vagy fehérnép névvel tisztelik meg; nálunk nőknek, hölgyeknek mondatnak. A papucs alatt levő férj nejét fúriának, kínzó ördögének, a pokol eszközének tekinti; a szerelmes: angyal, virágszál, tündér, s más efféle bohó elnevezésekkel illeti imádottját.

*

Koruk és állapotuknál fogva felosztatnak a nők leányok és asszonyok, fiatalok és öregekre.

A gyermekből akkor lesz tulajdonképen „leány,” midőn a rövid ruhát hosszúval cseréli fel, mely egy arasznyi toldása öltönyének

egész életére nagy befolyással van. Míg rövid ruhában és nadrágocskában jár, mint egy gatyás galamb, mindenki gyermeknek tekinti, keresztnévén szólítják, enyelegnek, játszanak vele; a leányka sem tartózkodó, élcel, ugrál, minden meggondolás nélkül cselekszik, és örül az életnek. Legyen bár tizenöt-tizenhat éves, úgy bánhatunk vele, mint egy kis gyermekkel, és sem ő, sem mamája nem fogja rossz néven venni, hiszen még — rövid ruhában jár!

Nagy nap a leány életében az, melyen az első hosszú ruhát felveszi. E pillanattól fogva érzi, hogy nem gyermek többé, hanem a felnőtt leányok közé sorolhatja magát; akik tegnap per „lelkem“ — „galambom“ — „cicám“ — nevezgették, ma teljes tisztelettel meg „kisasszony“-ozzák. Érzi a leány, hogy a hosszú ruha sokban korlátolja szabadságát, nem engedhet többé oly tartaléktalanul ösztönei és vágyainak, mérsékelnie kell magát, mert amit tegnap megtehetett a nélkül, hogy valakinek feltűnnék, azért ma már megszólnák; ami gyermeknél kedves, az nagy leánynál gyakran illetlen; de azért a világért le nem tenné a hosszú ruhát, mert ez szerez neki tekintélyt, ez teszi „nagy leány“-nyá, akinek már bókokat mondanak, udvarolnak, akivel

komoly dolgokról beszélnek, s akibe beleszeretnek s. a. t.

A hosszú ruha felvétele után szoktak a leányok a világba vezettetni, mely bemutatás leginkább nyilvános helyeken, többnyire bálokon történik. Az első bálban a leány még igen elfogult szokott lenni, némelyik épen vad, de két-három ily fellépés vagy egy egész farsang után az elfogultság elmúlik, a gyermeki máz leolvad róla, s kész a felserdült leány, kinek a társaság már modorát szabadabbá, simábbá, társalgását folyékonyabbá, szellemdúsabbá, nagyvilágiasabbá tette, s elmetehetéseit jobban kifejtette.

Most már eladó leányok, kiket a mamák elvisznek bálba, színházba, sétatérre, hangversenybe, s más nyilvános helyekre — mutatgatni. Hadd lássák meg a fiatal emberek, valamelyik majd belé szeret, ettől kedvet kap egy másik, ennek példája odavonz egy harmadikat, kit csakhamar követ a negyedik, s így tovább. A leánynak udvarlói lesznek, ezek között aztán majd csak találkozik egy „jó parthie.”

*

De hát akik sohasem kerülnek konty alá, akiknek sohasem jön el Messiásuk, hogy őket pártájuk nyomasztó terhe alól megváltsa?

— Ezekből lesznek a vén kisasszonyok, kik magukat hajadonoknak, szűzeknek nevezik; míg a világ e szó elé többnyire odateszi ezen epithetont „vén“ vagy „agg“; sőt néha anynyira meggy szemtelensége, hogy egy impertinens kérdőjelet mer utánna tenni.

A hajlott korú férjetlen nők általában, — mert kivételek minden esetre vannak közöttük, magam is ismerek egyeseket, — a szépnem legkiállhatatlanabb részét teszik.

Némelyek azért öregszenek meg pártával fejökön, mert szépség- vagy vagyonhiány miatt nem akadt kérőjük; mások válogatóságok voltak fiatal korukban, s addig fintorgatták orrukat, míg végre nem volt miben válogatni; vannak akik önszántukból maradtak hajadonok, vagy, mert nem mehetvén ahoz, kit szerettek, más férfit nem akartak, vagy pedig, mert egész életökben férfigyűlölők maradtak. — Ilyeneket végtelen ritkán találunk, s ha is, praxisuk többnyire megcáfolja a theoriát.

Hajadon maradásuk okától függ leginkább későbbi természetök. Kik önszántukból, szerencsétlen szerelem miatt maradtak férj nélkül, gyakran tiszteletre méltó, derék nőkké lesznek, kiket — bár ritkán képesek magokat az idősb férjetlen nők minden megrögzött hibáitól távol tartani, — egész környezetök tisztel és szeret. Akik azért viselik pártájokat,

mert nem volt aki fejökről levegye, a legkiállhatatlanabbak lesznek, s természetes ellen-ségei minden szép s fiatal leánynak, minde-nikre féltékenyek, mert még maguk is tet-szeni akarnának. Főhibáik a fecsegés, rágal-mazás, hiúság, s tetszelgés, és jaj azon fiatal embernek, ki az ilyennek hálója által meg-hagyja magát fogatni.

*

Gyakran találunk nőkre, kik tiszta test-ben romlott lelket hordanak, és olyanokra, kiknél megfertőztetett testben is magasztos lélek lakik. Én tisztelem a lelket, végtelen el-sőséget adok neki e porlékony test felett, mely csak provisorialis lakhelye, mintegy utazó lábzsákja a földi vándorlásban, és azért — „többet ér a lélek, mint a test szűzessége“ — mond egy jeles írónk.

*

Régi időktől fogva érdemnek tartatik nőknél az örökös hajadonság. Csak ilyenek lehettek Rómában Vesta papnői, a keresztyén egyház pedig szent életűeknek nevezi őket, s a földön járó lények sorában nekik adja a tisztelet első polcát. Mindenesetre tiszteletet érdemelnek, de az a kérdés miért? Hősiségö-kért-e melylyel le tudták győzni testöket,

melylyel szakítottak a világgal, s annak minden örömeivel? — Ez az általános vélemény. Én tisztelem őket, mint szerencsétleneket tisztelni illik. Akik megmaradnak azon pályán, melyen fejöket a pártá megilleti, járjanak bár a világban, vagy vonúljanak kolostorok falai közé, szerencsétlenek, mert nem tölték be hivatásukat, mért életök tévedés volt, bár magasztos, szent tévedés. A nő egyik hivatása családot alkotni, e hivatásnak ők meg nem feleltek. Másik hivatása szeretni egy kiválasztott férfit, azt boldoggá tenni teljes életében, s ők e kettős hivatását, melyet Isten maga jelelt ki számukra, elodázták maguktól, és ráléptek egy más, nem nekik való ösvényre. Mit ér, ha ez ösvény a legtisztább, s céljánál a szentség dicsfénye ragyog? — Minden ember teljesítse hivatását, ne mást, legyen bár e más annál nagyszerűbb. — Szerencsétlenek, mert tévedtek. — Hát azok, akik nem önkényt, hanem a körülmények kényszerítő hatalma alatt maradtak meg a hajadonság áldásos ösvényén? — Akikben talán volt vágy a világ örömei után, kiknek szíve tán dobogott erősen egy szeretett férfiért, s kik kénytelenek voltak mégis átlépni a kolostor falait, melyeken belül a léleknek csak egy férfival szabad foglalkodnia, a szívnek egy lényt szeretnie, az ajkaknak egy férfi nevét kimondania,

s ez Isten? — Sajnálatra méltók, ha nem tudták végkép elfojtani érzelmeiket, melyek a külvilághoz vonták; sajnálatra méltók, ha sikerült gyökerestől kitépni szívökből minden kezdetleges érzelmet; amazokat sajnálnunk kell, mert szerencsétleneknek érzik magukat, ezeket, mert lelkök annyira elgyengült, hogy még öntudatával sem bírnak szerencsétlenségöknek. Amely lélek a kolostor falai közé vágyik, az beteg, nagyon beteg; mint némely testi bajban ínyünk olyat kíván meg, mit máskor nem szeretünk, úgy e lelki kórban a nők megkívánják a magányt, mely őket még betegebbekké teszi.

Minden kolostor egy kórház, lakói — gyakran gyógyíthatlan — betegek, tévesztett természetek, kiknek nem engedtetett meg hivatásukat betölteni.

És ezért — tisztelet szerencsétlenségöknek!

MÍG ETELKA A BÁLBA JUT!

COULISSA-DOLGOK

Szombaton van a bál. Etelka szinte ott lesz.

Ismerik önök Etelkát? . . . Azaz, mily kérdés! Etelkát most még nem ismerhetik, de a mai bál után bizonyosan ismerni fogják, mert ő lesz ott a bálkirálynő, meg fogja hódítani az egész fiatalságot, a jogászokat mind magába bolondítja, még a távollevőknek sem kegyelmezve; a bál után ő lesz a főváros leg-ünnepelebb hölgye, mindenki boldognak fogja érezni magát, ha táncolhat vele; akire egyet mosolyog, rögtön esztét veszti örömben; annyi kérője lesz, ahány lépést táncol az egész farsangon, s akinek kezét adja, az plane meghal a nagy örömtől; mert van példa rá, hogy a boldogság is gyilkolhat s. a. t.

Két hét óta Etelka minden éjjel ezeket álmodja.

Végre péntek van, s Etelka iparkodik, hogy a hódolatot, diadalt, mely úgy is biztos, minél inkább megérdemelje. Neki szépnek

kell lennie, gyönyörű szépnek, oly szépnek, hogy még! Majd fognak rá irigykedni a leányok; de annál jobb, mert minden leány gyűlölete két fiatal ember bámulatát eszközli ki számára.

Tehát . . . no de lassan a testtel. Látogassuk meg Etelkát pénteken délután.

A szobába alig férünk be, annyira tele van mindenfélével.

Az ágyon az új fehér tarlatan báli ruha fekszik, kiterjesztve jól, nehogy összegyűrődjék; a fogasra, a krinolint nem is számítva, vagy három darab keményített szoknya akasztva, mely benyúlik a szoba közepéig. Az etagereon egy pár fehér atlasz-cipő, nem nagyobb egy piskótánál, mellette újdonat új legyező, a pamlagon másfél arasnyi mieder, az asztalon egy skatulya virág, ide s tova a székeken csipkék, lebbentyűk, s temérdek mindenfélék, melyeknek múkifejezését nem ismerem.

S e költői rendetlenségben levő mindenfélék közt egy szőke kis leány futkos fel s alá; az ember alig hiheti el, hogy az a gyöngetermetű, gyermeteg leányka holnap mindezt magára rakja, s táncol vele egész éjjel. No de a nők erős természettel vannak megáldva, többet bírnak kiállni, mint mi szegény férfiak.

Etelka tizenhét évesnél nincs több, kar-

csú, könnyed alak, mint egy ködfátyolkép, szép hamvasszőke hajjal, epedő kék szemekkel, pici kéz- és lábbal és gyönyörű párisi szabású orrocskával . . . ah ez orrocska! ez orrban annyi báj, annyi kellem, annyi piquant jószág, makrancos szelídség, annyi hajlam a feldúzásra és mindenbe való beleszólásra! . . . oly pici mint egy cukros mandula. . . Ah! ez orr hegyét egyszer megcsókolni, és aztán meghalni — ez lehet a legnagyobb boldogság! — Nem is nyugszom addig, míg ki nem nyerem e gráciát.

A kis angyal — mert e leírás után beláthatják olvasóim, hogy Etelkát angyalnak nevezhetem, — most az egyszer oly negligében van, hogy nem fogadna el semmiféle férfi-látogatást; de ránk nézve annál érdekesebb. Ah, a szép nők pongyolában, — ennél nincs kedvesebb látvány!

Etelka gyöngye tagjait egy bokáig érő hálóköntös fedi, láttatván szép lábacskaít, melyek ugyan igen kicsinyek, de így papucsban látva mégis nagy-aggódva azon kérdést juttatják eszünkbe: vajon miként fog ez a pici láb abba a még sokkal picibb cipőbe beférni? — De félre e kérdéssel. Etelkának puha, gömbölyű lábacskaája van, azt össze lehet szorítani; aztán a felhúzásnál majd segít a papa, meg a mama, aztán a néni, a szoba-

leány, szakácsné, sőt szükség esetében a házmesterné is. Ezen hát ne aggódjunk, majd felmegy az, még táncolni is fog benne.

Reméllem, Etelka kisasszony meg lesz elégedve e leírással.

Péntek van, délutáni két óra. A szobában Etelka van és mamája, a fodrásznőt várják, ki el fog jönni megpróbálni, milyen frizura áll legjobban a kisasszonynak; mert a haj a fő dolog, rosszúl álló frizura a legszebb öltözkéket is csúffá teheti.

Etelka türelmetlenül szaladgál a szobában, mamája nem győzi csitítani. Végre megjelenik a fodrásznő.

Általános öröm. Aztán megkezdődnek a tanácskozások, ez eltart háromig; ekkor közakarattal eldöntetik, miszerint Etelka à la Pompadour lesz frizirozva, az nagyon jól fog állni caprice-orrocskájához.

Fél négyre kész a frizura. Etelka kinyilatkoztatja, hogy az nem jól áll neki, mamája mellette szavaz, és öt perc múlva a fejecske ismét olyan boglyas, mint azelőtt volt. Most újra kezdődnek a tanácskozások. Fél ötre a felek megegyeznek, hogy Etelka kokszokat kap. Az angyal ismét leül a legmennyeibb türelemmel, s hagyja magát újra fésültetni. A nőknek borzasztó türelmök van a toilette-asz-

tal mellett, s tán ezért oly türelmetlenek máshol.

Egy negyed hatra kész a frizura, s a fodrásznő kijelenti, hogy ha nem tetszik is, többet nem próbálhat, mert másutt van dolga; de a lányka meg van magával elégedve. A fodrásznő távozik. Etelka pedig újra a tükör elé ül magát vizsgálni, de egyszerre belekap mind a tíz újjával a hajába, s pillanat alatt vége a frizurának.

— Mit csinálsz? — kérdi a mama méltó megütközéssel.

— Mit csinállok? . . . hát nem áll jól, ez a Luiza ügyetlen, szamar, nem tud semmit; úgy néztem ki, mint egy verébijesztő. . . Luiza csak szobaleányokat tud fésülni. . . Ah! jaj! mi lesz belőlem?

— Hiszen eddig meg voltál vele elégedve.

— De most nem vagyok . . . ő nem tud semmit. . . milyen kokszoikat csinált, nagyobbakat mint a fejem . . . persze, ha mama nem restelné, és elhívatná Krausznét vagy Hypoliteot, az mindjárt más volna; de a mama nem áll el ettől a winklfriseurától, mert az magát már húsz év óta fésüli; . . . hiszen jó az magának, maga már öreg asszony, de én . . . oh, engem meg akar ölni! ilyen frizurában maghalnék szégyenemben. . . Oh én

szerencsétlen vagyok! meg kell halnom; igen, én nem megyek holnap bálba, addig meghalok! . . . ah! . . . ah! . . .

Etelka elkezd zokogni keserves, szívszagató hangon. S hol van az anyai kebel, mely el tudná nézni egyetlen leányának kínjait? — A mama enged, a szobaleányt elküldi Hypoliteért, de a fodrász úr azt izeni, hogy csak holnap reggel jöhet el.

Etelka nagylelkűleg elhatározza, hogy várni fog holnap reggelig.

Reggeli tízkor megjelenik a hajművész. Etelka leül a tükör elé, szemben vele a mama és a nagynéni, ki valaha szép asszony volt, s most elhívatott tanácsadás végett.

A fodrász úr ajánlja a kisasszonynak, fésültesse magát à la Chinois. Elfogadtatik, a nagynéni is helyeslőleg bólint fejével.

Negyedóra múlva kész a frizura, s Hypolite úr szalad tovább; neki még ma huszonhárom dámát kell frizirozni, egy percnyi ideje sincs, esti tízig el van foglalva, már X. grófnőhez is csak oly későn mehet, hogy azt felöltözve kell friziroznia. Kéri a három forintját. Alázszolgája.

Elmegy, Etelka meg van elégedve a fésüléssel, főkép miután meghallotta, hogy Y. bárónő szintén úgy lesz frizirozva.

Ebéd után, mely ma pont tizenkettőkor

lőn felhordva, ámbár máskor csak háromkor szokott megtörténni, jön Adél, egy barátnője, aki elmondja, hogy eljött őt megnézni; hallotta, hogy bálba megy, de ő (Adél) még nem megy, majd csak jövő farsangon. most még nagyon fiatal; Etelka erre azt feleli, hogy az nem igaz, Adél kilenc hónappal idősebb nálánál; Adél megsértve érzi magát, a vita mindinkább hevesebb lesz, s mire a mama a harmadik szobából a nagy lármára előkerül, a disputa oly élénkké vált, hogy Etelkának egész frizurája à la Chinois tönkre van téve.

Adél elmegy; a két leány e perctől fogva örökre ellensége lesz egymásnak.

Etelka kétségbe esik. Haja el van rontva, pedig Hyppolitenak ma már nincs ideje eljönni. Őt perc alatt veresre sírvák szemei, a mama aggodalomban van, majd este észreveszik a kisírt szemeket. . . Ah, jaj! legjobb lesz, elküldjük papát a fodráshoz, papa híres ember, tekintélyes ügyvéd, az ő kérésére majd szakít magának a hajmaestro egy negyedórányi időt. Úgy is lesz. Mindketten megrohanják a papát, ki eleinte nevetségesnek találja a kérést, mire aztán a mama és leánya elkezdenek előtte egy rívó symphoniát, emlegetve holmi tigrisszívű apákat, kegyetlen férjeket; elmondják neki, hogy szerencsétlenné teszi leányát, mert ha nincs aki megfésülje,

nem mehet bálba, űlve marad, vén kisasszony lesz belőle, már pedig . . . itt mindkettő elakad, új accordok, hangfutamok, duettok, sok a pityergésből . . . közbejön a nagynéni, mint az öreg dob . . . ő is rákezd . . . kész az ensemble . . . a papa kétségbe esik, s végre megy a fodrász úrhoz. Otthon a ferge-
teg lecsillapul, de csak azért, hogy újra elkezdődjék, mert a papa fél négykor azon hírral jön vissza, hogy Hyppolite úr nincs otthon, nem is jön haza késő estig. Új rohamok . . . papa elzárkózik. . . Adél fejére átkok szóratnak. . . Végre megjelenik Luiza, s a tegnap méltatlan bánásban részesültet ma örömrivalgással fogadják. Neki kell Etelkát megfésűlni, még pedig à la chinois.

De Luiza ügyetlen, nem sikerűl a frizura. Most mit tegyenek? fél ötre van. . . Etelka már öngyilkolásra készül . . . ekkor a néni azt mondja, hogy süssék fel a haját, csináljanak neki fűrtöket. Az indítvány elfogadtatik, de sütővas nincs a háznál, a fodrásztól kell kölcsön venni. Igen, de ki menjen érte? A szobaleány az ingvállat, a szakácsné a más mindenfélét vasalja, a nagynéni mindjárt a csipkéket fogja vasalni; tehát a papának kell elmenni, a papa ajtaja újra ostrom alá vétetik, a papa odabenn majd megbolondűl, de végre jobbnak tartja engedni, földhöz vágja

aktáit, s megy a sütővasakért, mert ő híres ügyvéd, könnyebben kaphat.

Végre a vasak megvannak, fél hatra Etelka fürtei felsütvék, s fél hétre negyedmagával képes volt virágot választani hozzá; egy kis nefelejts-csokor jön a hajába.

Hála Istennek! a fejfel készen vagyunk. Most hozzá kell látni az öltözéshez. Első a cipő. Rajta!... mama, néni, szobaleány, szakácsné, húzzátok!... Rajta! rendületlenül... nem megy! Etelkának meg van dagadva a lába, hamar ide egy dézsa hideg vizet, a hideg összehúzza a testet, gyorsan! Etelka beleteszi lábát a hideg vízbe. Majd megfagy benne szegényke, de azért hősiesen kiállja. Félóra múlva újra kezdődik a cipőhúzás, még a papának is segítenie kell... Na, megvan! Etelka csudálkozik, hogy a cipő előbb föl nem ment, hiszen nagyon is nagy. (Szegény alig tud benne járni, s mindig a szózatot szavalja magában, hogy legyen, ami bátorítsa.)

Most jönnek a szoknyák. Ezekkel leghamarabb készen vagyunk, de azért vigyázni kell, nehogy összecsomósodjanak valahol a derékon. Így ni! hála Istennek! Etelka már akkora, mint egy búbos kemence, tehát vegyük fel a ruhát... fűzzük össze... nem megy! Papának ismét el kell jönni, megtanítják szépen, hogy csak szorítsa két kezével a leány

derekát, azalatt ők majd összefűzik . . . papa szorítja, segít neki a mama, néni, szobaleány, szakácsné, házmesterné . . . rajta, szorítsd . . . nem megy! Papa már izzad, még sem mentek semmire. Ekkor a házmesterné megjegyzi, hogy az ő férje erős ember, mázsákat tud emelgetni. El kell menni a házmesterért; igen, de Johann úrnak piszkos a keze, menten tönkre tenné az új ruhát, kell neki adni a papától egy keztyűt . . . így ni . . . No Johann, szorítsd; a házi cerberus felgyürkőzik, odaáll Etelka elé ostoba, bozontos arcával, melyet azonban a kisasszony e pillanatban igen szeretetreméltónak talál, egyet röhög, aztán úgy összeszorítja Etelka derekát, hogy a leányka felsikolt . . . de győzelem! a ruha össze van fűzve. A házmesternek borraavaló ígértetik, s Johann úr diadalmas arccal távozik. Etelka pedig egy karszékba ájul. Az Istenért, kisasszony! vigyázzon, összetöri az egész ruháját; ha már ájuldozni akar, legalább ne improvizáljon, mondja meg előre, hogy két oldalról megfoghassák. . . Itt van ni! az ingválla egészen össze van gyűrve . . . a vállnok összetörve, mintha a ruhában hált volna. . . Ah! jaj! de hát mi lelte? . . . Hm! komolyan elájult . . . hamar egy kis parfümeot . . . néni, szaladjon, adja ide a parfümeot . . . így ni . . . oda kell tartani a caprice-

orrrocska alá . . . szíjja . . . szíjja . . . na, magához kezd térni . . . phtü! . . . no már prüsszög is . . . phtü! . . . csakhogynem halt meg . . . jobban van? mi baja? a ruha szorítja? fel kell bontani. Etelka csak e szóra tér egészen magához, már ezt nem engedi. Nem hiába szenvedett ő eddig, most már így marad, a karcsú derék sokat nyom a latban, phtü!

A sok prűszköléstől még könnyei is meg-
eredtek szegénynek, s egyenesen lefolynak
arcocskáján. No megálljon, a képe csupa ba-
rázda, mind meglátszik rajta a sírás . . . hol
is az a rizspor? Betti, Julcsa! hamar a rizspo-
ros iskátyulát . . . itt van . . . no megálljon . . .
az arcára, homlokára, orrára . . . így, most
dörgölje el, mert nagyon meglátszik. . . Hát
a szemöldöke hogy áll? — hol is az a viaszos
pomádé? kicsit lesimítjuk, azáltal sötétebb is
lesz . . . jól van no . . . a nyaka . . . no,
ide is lehet egy kis rizsport, nagyon keveset;
néni, adjon csak ide egy darab fekete bár-
sony szalagot, a fekete szalag kiemeli a nyak
fehérségét . . . így! álljon csak idebb . . .
Betti, Julcsa, tartsátok két oldalról a gyer-
tyát, a fürtök kissé rendetlenül vannak; a bal
oldalon jobban belógghatnak az arcba, de a
jobbón ki kell simítani, hadd lássák, hogy
nagy homloka van . . . így, egy-egy fürtöt

minden oldalon előre lehet venni, a leghosszszabbat. No most a keztyűt, ide vele... nem megy? szorítsa össze a kezét. néni, segítsen, hü... gyü... no hála Istennek, be is van gombolva. itt van a legyező is. Mi az? nem tudja megfogni sem, úgy össze van a keze szorítva? No lám! akassza hát a karjára, míg a keztyűje ki nem tágul... no várjon, hadd igazítsuk meg az ingvállát... Szent Isten! minő kár ezekért a szép puffokért... no de azt hiszik, a kocsiban gyűrődtek össze... forduljon egyet... ah! milyen formája van, hogy áll az a krinolin! Betti, térdepeljen le, húzza ki a szoknyákat, hogy ráncot ne vessenek, Etelka meg forogjon... így, az alsó szoknyát, aztán a stikkeltet, most a tüllszoknyákat mind a hatot... nem áll ki alul egyik sem?... de bizony! na lám, mily jó, hogy megnéztük. Hamar gombostűket ide, fel kell tűzni. Ah! hátul kiáll a ruhafűző zsinórja... várjon, hadd dugom be... hát ez a bokrétácska?... ide tűzzük a keblére... Tíz óra? jól van, menjünk, el kell menni a fiakkerért, ha még nincs itt. De bizony itt volt már kilenc órákor, hanem megúnta a várakozást, elment. Másikért kell menni; szobaleány, szakácsné szaladjanak, jobbra-balra. Etelka álljon meg még egy kicsit.

Tud-e már úgy mosolyogni, amint mutattam? — ki vele no! oh nem megy! ugyan hol is van az az album? ah megvan; no látja ezt az angyalkát, amint a függönyt félrevonja, s hamisan kimosolyog . . . így tegyen, az ilyen mosoly nagyon jól áll . . . itt a kocsi? hadd várjon . . . úgy mosolyogjon . . . nem így, hamisabban . . . így se, kissé szelídebben . . . juste milieu . . . így! ez felséges . . . ez nagyon jól áll, próbálja csak még egy párszor a tükör előtt . . . Julcsa te hallgas! a kocsis hadd várjon; Etelka . . . nézzen rám . . . jól van rajta minden? . . . gombostűt ide, ez a csipke le fog szakadni . . . rendben van foga, haja, orra? no még egy kis rizsport, a szél majd lefújja. . . Ne szaladjon hát, baloldalt rosszúl áll a ruhája, le kell húzni, így ni!

No végre! — menjünk a bálba!

— — — — —

Etelka bálba megy, mosolyog, örül, táncol, és a fiatal emberek, akiknek minden toillettejük abból áll, hogy fehér mellényt és sárga keztyűt húznak, el nem képzelhetik, mennyi beszédbe s könnybe, mennyi lármába s pénzbe, mennyi mérgelődés és időbe kerül, *még Etelka a bálba jut!*

S jobb is, hogy nem tudják; mert ha

tudnák, legalább is mosolyognának e rettentő erőlködések felett. De ne mosolyogjunk, fiatal emberek, tanuljuk meg méltányolni ez igyekvéseket; gondoljuk meg, hogy mindez csak *a mi kedvünkért történik!*

BÁLI ISMERETSÉGEK

I

VANILIA

Boldogúlt tanárom az állattanból valahányszor examinált, mindig azon udvarias refrainnel ültetett le: „maga nem tud semmit“, de most, e kedvezőtlen vélemény megcáfolására elmondom önöknek, hogy Vanilia kisasszony termete karcsú, mint egy őzé, nyaka valódi városerdei hattyú, szemei csillogó Szent-János-bogárcák, nyelvecskéje egy miniatúr csörgőkígyóéra emlékeztet, lába — de már csakugyan kifogyok a természetrajzi hasonlatokból; folytatom tehát azon tudományból, melyet professor uram az állattan után legnagyobbra becsült, — tehát lába piskóta, ajka cseresnye, keble habtorta, az egész leány pedig egy szeretetreméltó méhlepke, melynek hivatása mézet készíteni, s fulánkját sokszor mégis szúrásra használja.

Az első császárfürdői bálon ismerkedtem meg vele, és volt alkalmam mulatni piquanté-

riáin, melyeknek tárgyaúl leginkább a nőket választá, szegény hölgytársait, kik egy-egy botlást követtek el a zsarnok etiquette ellen, vagy halálos bűnt a divat ellen, vagy épen szentségtörést a színek választásában.

Miután e szép száj, melyet a természet satyrikus szeszélyében oly picire alkotott, mint egy eperszem, valahányszor megnyílt, egy-egy csapat szuronyokkal fegyverzett szókatónával özönlé el felebarátait, azt hittem, hogy magam sem leszek egy támadástól megkímélve; de volt aztán mit bámulnom, mikor ő szóba hozván a „fiatal irodalmat“ kegyes volt rólam is megemlékezni, még pedig oly kegyesen, hogy e dicséret rám szerény emberre nézve a legnagyobb kegyetlenség volt.

Obligát pirulások után az én részemről, nem tudom hogy, Vanilia átcsapott a bálreferrádákra.

— Én igen illetlen dolgoknak tartom, — mondá, — hogy minket szegény leányokat odaállítanak Terpsichore pellengérjére, kiírják rólunk, hogy szépek vagyunk, jól táncolunk, mosolygunk, kedvesen tudunk pillantani, — valóban mintha hirdetést olvasnék, melyben Alter kínálja a közönségnek foulárdjait; én ugyan megharagudnám, ha nevemet valaki ki merné írni!

Én természetesen igen udvariasan ipar-

kodtam megcáfolni ellenvetéseit, elmondván neki, hogy nem úgy kell tekinteni a dolgot, mintha mi „bizomány“-ba kapnók a kisasszonykákat, és dicsérgetnők, hogy minél hamarább túladhassanak rajtuk a mamák, vagy mintha e kiírások által gráciába akarnánk jutni e gráciáknál, hanem úgy, mint kritikát; egy jó színházi előadásnál megdicsérjük a színészeket, kik jól játszották szerepöket, egy szép bálban megdicsérjük a kisasszonykákat, kik szinte jól játszák... azaz hogy jól táncolták el szerepöket s. a. t., de azért meg kellett hajolnom, mert e kis nyelvecske oly ékes-szólással és oly sebesen pergett, hogy ily könnyű lovasságnak saját cserepárnyelvem nem volt képes ellentállani.

Nem szívesen váltam el Vaniliától, mivel igen jól lehet elfecsegni, de a bálnak vége levén, ő ment jobbra, én balra, s hazaérve még mindig ő volt eszemben; azért, nem bírván elaludni, a felkelő nap álmos sugarainál mindjárt megírtam a bálreferádát, Vanilia kisasszonyt csupa kíméletességből kihagyván.

Egy hétig kelle várnom, míg ismét megláthattam e ritkasággyűjteménybe való hölgyet, ki nem engedi magát kiíratni.

A második bálon ismét találkoztam vele; épen ült, midőn táncra híttam. Vanilia hidegen fogadott, nem oly nyájasan mint első al-

kalommal, és azt mondta, hogy fáradt. Kosarat kaptam, de jött aztán hozzá egy szerény kékszemű fiatal ember, olyan végső szalmaszál, melyhez a kiasszonykák csak akkor szoktak kapaszkodni, mikor már majd befutadnak a petrezselyemárulás tengerébe; más-kor azonban csak arra használják, hogy fagy-laltot hozassanak általok, vagy kéressék a mamát, hogy „maradjunk még egy negyed óráig”; és ezen szőke szalmaszál-fiatal-em-berrel elment táncolni.

Igen természetesnek fogják önök találni, hogy másfelé mentem magamat regresszirozni, feltevém azonban magamban, hogy ki kell tudnom ezen aprilisi kedélyváltozás okát, de szerencsétlenségemre egy szép asszonynyal oly jól elmulattam, hogy Vanilia csak akkor jutott eszembe, midőn hazamenve a gőzhajón Lajos barátom mondá, hogy vele táncolta a második franciát.

— Jól mulattál vele? — kérdém.

— Igen. Ah! — kiálta fel Lajos kacag-va, — majd elfeledtem; no, neked ugyan megadta.

— Ki? Vanilia?

— Igen. Mindenféléről beszélve, te is szóba jöttél, neki aztán megeredt a nyelvecs-kéje. Borzasztó nyelv, barátom; kikelt elle-ned, amennyire csak az etiquette szabályai

megengedik. Azt mondta, hogy elbizakodott, frivol vagy, impertinens —

— Én?

— Megállj, végén csattan az ostor! mikor már mindezen címek tárházát kimeríté, elnevezett „irodalmi cancantáncos“-nak.

— A patvarba! kiálték fel. — Szellem-dús! no de megbosszulom magamat! — gondolám.

Meg is bosszultam. Kiírtam a bálreferádába, megdícsérve jól. Ez nemes bosszú!

A jövő héten ismét elmentem lesni bosszúm hatását. Vanilia a cotillonban volt előtáncosné, én pedig, aki rendesen nem szoktam ezt táncolni, s csak úgy körüljárok egy-egy tourt lopni — ott álltam a colonne mellett, s lestem, hogy miképp adja majd tudtomra haragját, ha megpillant.

Meg is pillantott, s a következő percben táncosával hölgykeringőt rendeltetve hozzám jött.

— Ön felém sem jött egész este, — monda elegáns nehezteléssel.

— Azt hittem foglalkozva van.

— Kifogás! na de most én hívom, jöjjön.

Én elmentem, s azután Vanilia ismét a legnyájasabb, legbarátságosabb volt. Valamint a múltkori, úgy a mai kegyváltozás

okát nem bírtam kitalálni, ámbár egész úton hazafelé e gráciai hausse és baisse indokain törtem fejemet.

Meglehet, hogy a minap csak szeszély volt, ma pedig még nem tudta, hogy nevét kiírtam, azért volt oly nyájas. Meg kell próbálni. Kiírtam újra a bálreferárába.

A lap reggel megjelent, s én délután, arra vivén utam, beszóltam a kiadóhivatalba; s alig voltam ott öt percig, egy csinos kis szobaleány lépett be.

— Kérek tíz példányt a mai újságból.

— Tíz példányt! kiálték fel, — kinek viszi ezt ön, lelkes honleány?

— Ne csúfoljon az úrfi, nem vagyok én olyan . . . szabadkozott pirúlva a leány.

— Na hát mondja meg, kinek viszi?

— Nem mondom meg, — viszonzá a cica szilárdan.

— Ne faggassa, — szólt bele kiadó barátom, — ma egy hete is itt volt tíz számért, és szinte nem mondta, hogy ki küldi.

— De hát miért nem szabad tudnunk?
— kérдем.

— Mert Vanilia kisasszony meghagyta, hogy ne mondjam meg, hogy neki való.

— Vanilia kisasszony? — ah! — vagy úgy?
Értem!

II

MARISKA

— Uram, — kérem! az Isten áldja meg, segítsen ki e roppant zavarból . . . látom, hogy ön nem szándékozik e kört táncolni . . . kérem táncoljon, bemutatom egy szép leánynak . . . a volt alkotmányos alispánnak leánya; gyönyörű szép, ott ül a sarokban, nincs táncosa . . . kérem tegye meg, mily szégyen volna az egész városra, ha a volt alkotmányos alispán leánya petrezselymet árulna! s. a. t.

Ilyenfélekép szavalt egy rendező atillám gombjába kapaszkodva; természetesen nem nagy kedvet éreztem magamban a megváltói szerepre, egy gyönyörű leánynyal, kinek nincs táncosa, egy hosszú táncot végig járni, de aztán eszembe jutott, hogy ha az ember Pestről megy egy bálba, és ott felségesen nem múlat minden falusi sylphiddel, egy csárdást vagy kört elmúlaszt, reggel bál után le nem issza magát, s a megye összes reménydús ifjúságával te s tu pajtás nem lesz, mindjárt azt mondják utána: ni milyen büszke! milyen

gőgös! . . . azért mert Pestre való, hát mi vidékiek nem vagyunk emberek? . . . Hm, az úrfi! s. a. t. Tehát táncolnom kell a leánynyal annál inkább, mert a volt alkotmányos alispánnak leánya, s ha el nem leszek ragadtatva általa, rögtön hazaárulónak nyilvánítanak és kikísértetnek a határból. Már ez elég fontos argumentum, tehát rajta!

Bemutattattam magamat s táncra kértem Mariskát.

A kisasszony szűzies pirulással nyújtá kezét.

Ő pirúl, ez rossz ómen. Tapasztaltam, hogy ha egy leány elpirúl, mikor az ember táncra hívja, a legélénkebb zenéjű négyes is altató hatással fog bírni idegeinkre.

Beálltunk a sorba. Mari kisasszony lesüté szemét és jobb kezében gombolyaggá gyúrte batiszt zsebkendőjét.

Az izzadság kezdett gyöngyözni homlokomon.

Most persze beszélgetni kellett volna vele, de isten tudja, mintha nyelvemet köszvény szállta volna meg, nem akart helyéből mozdulni. A társaság irányadó hatással van a kedélyre; bátrak társaságában a gyáva is vitézbbé lesz, szellemdús nőtársaság felélénkíti elménket és megsarkantyúzza képzeletünk szárnyas paripáját, de — hogy is mondjam? oly nő

társasága, ki minden szónál elpirúl, leköti nyelvünket, s azon szép mondást kezdi velünk megkedveltetni, hogy a hallgatás arany.

Ez szolgáljon mentségemül, hogy nem tudtam a társalgást szellemdúsabb módon megkezdeni, mint azon kérdéssel, vajon először van-e bálban a kiasszony?

— Igen, — viszonzá hölgyem elpirúlva.

A kör kezdődött, s így pillanatra fel válek mentve a beszélési kötelességtől. De csakhamar következett a második obligát kérdés: szeret-e a kisasszony táncolni?

— Igen — és egy új pirulás.

A társalgás tovább is ily szellemdúsán folyt, állván abból, hogy én mindig kérdeztem valamit, ő pedig egy pirulás kíséretében egyszerű igennel vagy nemmel felelt. Képzeltetik önök magoknak a purgatoriumot velín papíros kiadásban?

Táncosnóm hasonlított egy kérdések és feleletekben írt katekizmushoz; mely ily különös alkalmakra piros selyembe köttetik; piros pruszlik, piros arc, piros kezek — oh! átkozott pirosságok!

A leányka szép volt, de mi haszna? Arca egy Lethe patakja, mely feledteti velünk mindazt, amit azelőtt láttunk, tudtunk, tanultunk; az ily arcokba tekintve normalistáknak érezzük magunkat az élet iskolájában és önkény-

telenül társnőnkkel együtt syllabizálni kezünk abban a nagy könyvben, a világ könyvében, melyet azelőtt tán már könyv nélkül tudtunk. Táncosnőm még nem vitte volt tovább az abc-nél, és így még az is időbe került, amíg a conjugációkig elvittem: én szeretek táncolni . . . te szeretsz táncolni . . . ő szeret táncolni. . .

Ki tudja, nem ment volna-e hamarább, ha e conjugatio mellől a „táncolni“ szót kihagytuk volna? . . . de csitt rossz nyelvek!

A batiszt zsebkendő már oly picire volt összegyűrve mint egy dió, midőn végre nagy lassan megérkezett a negyedik figura és Mariska egyszerre hangos nevetésbe tört ki.

Kötelességem volt megkérdezni, hogy miért nevet a kissasszony.

— Nézze csak, ott elhibázták. . .

Egy tőlünk oldalt álló pár elhibázta a figurát. És ezen tudott ő nevetni? Borzasztó! Én is nevetni kezdtem, egyebet nem tudván felelni, de ha az angyal ismerte volna Lear papát, fel kellett volna fedeznie kettőnk nevetése közt a nagy hasonlatosságot; így azonban csakhamar elkomolyodva, csudálkozással mondá:

— És nem is szégyenlik magokat!

A kört ritkán táncolják, s így bizony gyakran megesik, hogy a legügyesebb tán-

cos is elvéti, különösen a vége felé; és e pillanattól fogva Mariska elemében volt.

— Mindjárt elhibázzák megint —

— No, majdnem elhibázták —

— Már látom, hogy el fogják hibázni —

— Csak ne hibáznák el annyiszor! s. a. t.

És mikor a tánc végével helyére vezettettem, sugárzó arccal felkiáltott:

— Mi egyszer sem bibáztuk el!

— Ön kisasszony, — viszonzám magamat ajánlva, nem is fogja soha elhibázni; legalább — velem soha!

Az angyal nem értette el a célzást, de azért felelni akart valamit, az meglátszott rajta; és én már vártam, hogy végén csattan az ostor . . . és . . . csattant is . . . Mariska ismét elpirúlt.

Magamat ajánlom!

III

SAROLTA

En ismertem Gizellát, Gizella ismerte Adélt, Adél ismerte Mariskát, Mariska ismerte Saroltát, és ezen úton én is megismerkedtem Saroltával.

Sarolta szép leány, mamája tizenhat évesnek mondja, de azért nincs több tizennyolc-nál. Magas, karcsú alak, hosszú barna haj, fekete szem s. a. t., de ezek nem tartoznak a dologhoz. Elég az ahhoz, hogy Sarolta szép leány volt, sőt még most is az, mert kedves mamájának nagy bújára még mindeddig nem lett szép asszonynyá. Sok mindenféle ember volt már belé szerelmes, a grófoktól kezdve le a proletariátusig, kiki a maga módja szerint, s ő is már sok embert szeretett, szintén a maga módja szerint, mely abban áll, hogy képes egy nap kettőt-hármat megszeretni, s őket másnap más kettő-háromnak kedvéért ismét elfeledni. — Ez ugyan szorosan véve nem nevezhető szerelemnek; az egész abban áll, hogy egy valaki, vagy több valaki

megtetszik neki; s ő érzi is szívérzelmeinek tökéletlenségét, mert ha barátnői bizalmasan megkérdezik, ha szereti-e ezt meg ezt a fiatal embert, egy könnyed vállvonítással azt szokta rá felelni: „szeretem, *vagy mi*“; s ez a *vagy mi* nem is hazudtolta meg magát soha, mert nem volt rá eset, hogy szerelme egy hónapnál tovább tartott volna. De azért lelkiismeretemmel ellenkező dolognak tartanám őt ingatagnak vagy éppen hűtlennek mondani. Neki minden csinos fiatal ember megtetszik, s ő elbájolva van általa hosszabb, rövidebb ideig, mely egy hónapi maximum, s félórai minimum közt váltakozik. Neki elve, hogy ami csinos, az tetszik; s mindeddig megmaradt elve mellett; következésképp nem vádolhatom ingatagsággal. Ami a hűtlenséget illeti, ezt ép oly kevésbé ismeri, mint a hűséget; mindkét szó igen alárendelt szerepet játszik nála.

Midőn először megpillantám, alakjáról ítélve, komoly, higgadt nőnek gondoltam, de alig beszéltem vele tíz percig, beláttam, hogy a képzelhető legnaivabb leányok egyikével van dolgom, kinek gyermekdedségét azért magyarázzák sokan kacérságnak, mert a legnagyobb ellentétben áll magas, királyi alakjával; de amint mondtam, igen tévesen, mert benne a világ leggyermekdedebb lényére találunk, ki még azt is elhitte, mikor mondtam, hogy Ve-

lencében mindig holdtölte van, hogy így kellemesebbek legyenek az éji gondolázások.

E végtelen naivsággal ellentétben látszik azon komoly kifejezés, mely még legvidámabb perceiben sem tűnik el soha arcáról. Szokott ugyan hangosan, s néha nagyon is hangosan nevetni, de vígsága soha sem valódi, sohasem olyan, hogy mást is önkénytelenül magával tudna ragadni; mosolya pedig mindig egyforma, szüntelen mélabús, bizonyos vegyületével az édes fájdalomnak, melytől még akkor sem ment, mikor legjobb kedvében van, vagy a legbadarabb dolgok fölött kacag. E stereotyp mosolylyal felel ő mindenre; sőt mikor nem tudja mit mondjon, ami elég gyakran megesik rajta, csakis ezzel felel. Mariskéáknál ismerkedtem meg vele, és mikor bókot mondtam neki szépségére, mikor kérdeztem tőle: volt-e már szerelmes, s mikor ő azt mondta, hogy leginkább azért szeret Muki bácsihoz menni falura, mert ott sok ringlot terem, mindig egyformán mosolygott.

Van egy szerencsétlen tulajdonsága Saroltának, mely már gyakran igen kellemetlen rágalmakra adott okot, sőt sokaknál hírnevét egészen megrontá, s ez a túlbizalmasság. Ropant gyorsan barátkozik meg mindenkivel, s ha utcán megy, minden sarkon találkozik egy pár „barát“-jával, kiknek már elmondta min-

den titkait. Első találkozásunkkor már én is igen bizalmas lábon álltam vele, s mikor elment, könnyed „pá“-val búcsúzott..

Néhány napra ez első találkozás után bál volt a császárfürdőben. Midőn oda érkeztem, már javában táncoltak, s én ismerőseim után nézdelve járkáltam a táncoló párok közt, midőn egyszerre érzem, hogy karon fog valaki.

Hátrapillanték, Sarolta volt.

— Jöjjön csárdásozni! szólt karját nyújtva.

Nekem időm sem maradt jó estvét kívánni, annyira megforgatott; de csakhamar egy fiatal ember közelített felénk.

— Kisasszony, kérem —

— Ah! maga van itt? — no jó, majd jövő szerdán folytatjuk, most ezen úrral táncolok.

— Amint parancsolja.

A fiatal ember rossz kedvűen távozott, én pedig megkérdeztem Saroltától, hogy mit jelentsen ez?

— Mit? hát azt, hogy a faképnél hagytam.

— És miért?

— Együtt táncoltunk, de mikor magát jönni láttam, megszöktem tőle, nagyon lassan táncol, azt gondoltam, hogy magával majd megpróbálom, s ha jobban tud, többször fogunk egymással táncolni.

— Tehát szeret gyorsan ?

— Igen ! nagyon gyorsan.

Nekem nem kellett több. Átkaroltam karcsú derekát, s szélsebesen vittem tovább. Meg kell adnom, hogy igen jól táncol, könnyű mint a pehely; — pillanat alatt keresztül kasul jártuk a nagy emelvényt, öt perc alatt Sarolta kimerülten hevert karjaimban, másik öt perc alatt ismét magához tért, s mikor pillanatra eleresztém derekát, átfutott a terem másik végébe, s mire utólértem, már másvalakinek nyújtá karját.

— Köszönöm, szólt, hozzám fordúlva, már megúntam; most ezzel az úrral táncolok, de egy fél óra múlva jöjjön el ismét.

És ez így ment mindig; egy táncot hat emberrel is táncolt, s mind a hatot a faképnél hagyta.

Egy hét múlva ismét találkoztam vele a bálban.

-- Jöjjön lelkem !

Ez volt a fogadtatás, mely után egy polka következett.

Rettentő bizalmasan váltunk el. Ez este még azon tapasztalást tettem, hogy mikor udvarias kitéletekben per ön, kegyed, és kisasszony beszéltem vele, csak minden tizedik kérdésemre felelt egyet, a többire szemembe nevetett, de mikor aztán csak „Sarol-

tá“-nak neveztem, megeredt nyelvecskéje. Mikor azt kérdeztem tőle: „csak nem nehez-
tel a kisszony?“ — egyet fordult sarkán és
nem szólt semmit, mikor pedig azt mondtam
neki: „hát maga megint feldúzta az orrát?“
arra el kezdte beszélni K. úrral való históriá-
ját, kihez férjhez kellett volna mennie; s el is
mondta volna végig, de a legérdekesebb hely-
nél megpillantott valakit, s kibontakozva kar-
jaimból hozzáfutott, és megpolkázta.

Negyedszer ismét Mariskáéknál láttam.

Mikor jöttem, kezemnél fogott, s odavont
az ablakhoz; ott aztán elmondá, hogy miért
nem lett semmi a házasságból, aztán egészen
unàpropos mondá:

— Tudja-e, hogy maga nekem tetszik?

— S ugyan miért?

— Mert úgy néz ki, mint egy *fertály-
mógnás*.

(Azt hitte, hogy ezzel sokat mond.)

Akárki mástól rossz néven vettem volna
e véleményt, de Sarolta oly bájos ignorantiá-
val mosolygott melléje, hogy én sem tudtam
egyebet tenni, mint visszamosolyogni. Aztán
tartottam neki egy kis prédikációt arról, hogy
mily nevetségessé teszi magát ily fertály-
gusztusok által s. a. t., mire ő szépen meg-
köszönte tanácsaimat, s megígérte, hogy meg
is tartja, ha el nem találja felejtani.

Oly bizalmasak lettünk, mintha gyermekkorunk óta együtt nevekedtünk volna. De ami gyorsan jön, gyorsan el is megy; ami barátságunk sem soká tartott. Én őt halálosan megsértém, ő pedig gyűlöl halálosan.

Ötödször a sétatéren találkoztam vele. Sarolta kezén vágott újjú keztyű volt; s nekem titkos, ösztönszerű ellenszenvem levén az ily „decoltirozott“ keztyűk iránt, azt találtam neki mondani, hogy ne hordjon többé olyat, mert az csúnya.

E szavak Saroltát vérig sérték, azóta ha az utcán találkozunk, még csak fejével sem bólint, csak orrocskájával fintorít egyet, sőt a minap, mikor köszöntem neki, rám nézett és látván, hogy nem legújabb divatú perzsa sawl van a nyakamon, jónak látta észre sem venni köszöntésemet.

Ha e sorokat elolvasná, tudom, hogy kikaparná miattok a szememet; de ettől nincs mit tartanom; — ő nem szokott olvasni.

IX

A sok bálbajárásnak, mutogatásnak többnyire mégis az szokott vége lenni, hogy a leányt elviszik az apai háztól, egy más, előtte gyakran egészen új világba, melyben ezentúl férje oldalán kell élnie.

A házasság első hónapjai testi úgy, mint lelki tekintetben roppant hatással vannak a nőre. Sok nőnek szépségét a társaság, vagyis a férfivali élet nagyon növeli; a nő elveszti azon bizonyos feszt és tartózkodást, mely leánykorában kisebb nagyobb mértékben mindebben megvan, s modora, beszéde, egész lénye szabadabbá, könnyedebbé válik. „L'amour y passa!” — mond a francia, s ezen átváltozásnak ez fő oka, mert a leány előtt az érzelmek és élvezeteknek eddig ismeretlen, új vi-

lága tárul fel, melyről azelőtt talán volt homályos sejtése, de tudása nem, — (akadnak ugyan kivételek is!) — az életet férje által más oldalról tanulja megismerni, s míg leánykorában a férjhezmenést tartá élete céljának, most belátja, hogy e cél csak eszköz valódi hivatásának betöltésére, mely abban áll, hogy szeresse férjét, szaporítsa a családot, tegye boldoggá a körében élőket, s nevelje gyermekeit észszerűen.

Mily boldog egy fiatal nő házasságának első idejében, ha férjét szereti, s tőle viszontszerettetik! Szeretett ő eddig is, ábrándosan vagy talán türelmetlenül, szenvedélyesen, de bármily boldognak érzé is magát leánykorában kedvesének oldalán, mindig hiányzott valami, hogy boldogsága tökéletes legyen, érezte, hogy ezen érzelem még nem az, ami után ő vágyódik; a szerelem volt az összekötő kapcsközöttök, ez fűzte össze lelkeiket, de — csakis lelkeiket! S a szerelem az embernek nemcsak testét vagy csak lelkét, hanem egész lényét foglalja el, hogy tehát boldogsága tökéletes legyen, nem elég annak egyoldalú élvezése. Ha férjhez megy, eléri ezen vágyát, a szerelem nemcsak lelkeiket, hanem testöket is egygyé forrasztja, és ennél nagyobb boldogság nincs a világon.

A természetbúvárok azt mondják, hogy

a szerelem gyönyöréből kilenc tizedrész jut a nőnek s csak egy a férfinak. Tehát kilencszer annyi! A természet ezen intézkedés által talán kárpótolni akarta azon számos és borzasztó szenvedésekért, melyekről nekünk fogalmunk sincs, mert csupán a nőknek adattak.

És kárpótolta is. Nem panaszkodhatnak tehát a nők a természet mostohasága ellen; mert a férfiaknál is a boldogságnak, s élvezetnek legfőbb, legmagasztosabb neme az, melyet a szerelem nyújt, és ők e boldogságot kilencszer jobban érzik nálunknál!

*

Egy elménc szavai szerint a férjes nők három osztályba sorolhatók. Először olyanok, kiknek egy szeretőjük van, másodszor olyanok, kiknek kettő vagy több van, harmadszor, akiknek egy sincs.

Amely nő férjét állandólag szereti s hű marad hozzá, szerelme által boldoggá teszi életét, s egész környezetének képes nyugodt, és szerencsés családi életet biztosítani. Az ily nő valódi áldás, az égnek választott angyala, kit leküld a földre, hogy benne és általa egy egész családot boldoggá tegyen.

*

Vannak sokan, kik nem érzelemből, hanem divatból mennek férjhez, kiknek az ol-

tárnál kimondott igent nem a szerelem, hanem az érdek sugallá. Az egyik csupán anyagi érdekből megy férjhez, a másik rangvágyból, a harmadik hogy szabadabb lehessen, a negyedik, mert azt tartja, hogy hiteles firma alatt biztosabban vezetheti üzletét, az ötödik, mert minden áron férjre van szüksége, a hatodik mert nem akar leány maradni, s így tovább. Mikép legyenek aztán boldogok az ily házasságok?

Az oly nő, kit férjéhez nem a szerelem, pusztán a házasság formaszerűségei csatolnak, ha nincs meg lelkében azon becsületesség és mély kötelességérzet, mely a hűség tekintetében legalább pótolhatná a szerelmet, csakhamar el fog tántorodni. A nőnek élete a szerelem; szeretnie kell, ha tehát férjét nem szereti, szükségképen máshoz vonják szíve vágyai, és kész a veszély; mert vajmi kevés nő bír oly lélekerővel, mely leküzdhetné a szív szavát. A nő tehát mást szeret, s legyen bár szerelme tiszta mint az angyaloké, mégis megszegte már általa a házassági hűségnek az egyház által felállított fogalmát.

Más nő, ki nem állhatatos, ki a szerelemben is a változatosságot keresi, nem elégszik meg vele, ha egy kedvese van, hanem egyszerre vagy egymásután többet tart magának. Az első viszonynál, melyet mással

köt, lelkiismeretének hangja még fel fog szólalni a hűtlenség ellen, a másodiknál is hallatja még magát, bár sokkal gyöngébben, míg végre a harmadik vagy negyediknél tökéletesen elnémúl, s mikor az ötödiket kezdi meg, a megszokottság által már annyira vitte, miszerint azon boldog hiedelembé képes magát ringatni, hogy ez jól van így, ennek így kell lennie!

Annyira megszoktuk már a házassági hűtlenségeket, miszerint a legmindennapibb dologként hallgatjuk meg, ha valamely nőről azt mondják: „van valakije.”

Tény, hogy a házasságtörés sokkal gyakrabban fordul elő az előkelők, a gazdagok osztályában, mint a középrendűek és szegényeknél. Ez már némileg életmódjuk és állapotjukból következik. A szegényebb sorsú nő idejének legnagyobb részét munkával tölti el, a házban mindig akad valami tenni való, s a gondos háziasszonynak jelen kell lenni mindenütt, soknak tehát a szó szoros értelmében ideje sincs a szerelmeskedésre gondolni. Az előkelő, gazdag nők nem nyúlnak semmihez, nincs gondjuk semmire, mert a cselédség mindent elvégez; tehát unatkoznak, és gyakran csupa unalomból, pusztán szórakozás kedvéért „kezdenek” valamit egy férfival, utóbb mind

jobban belebonyolodnak saját kivetett hálójukba, míg végre elbuknak benne. Már lakási módjuk is, mely szerint férj és nőnek külön lakosztályai vannak, sokkal alkalmasabb ily tiltott viszonyok fenntartására.

Egy szellemdús német tárcaíró szerint a nagyvilágban a házassági hűtlenség nem egyéb, mint — *abonement suspendu*.

*

Van egy ismerősöm, akinek évenként két viszonya szokott lenni, két férjes nővel. A férj a főkellék, anélkül Viktor nem is udvarol senkinek. Októberben, midőn az idő már hűvösödni kezd, utánna jár egy téli *liaison*-nak, s ennek jelszava: „Szerelem theával” vagy „thea szerelemmel” — mert Viktor barátom *assecurálni* akarja magának az unalmas téli estéket. Egy kis tűz a kandallóban, egy csésze thea, egy valódi török cigarette és egy szerető szív — ez az, ami nélkül nem tud megélni, de evvel is csak úgy, ha mindezt nem otthon találja, hanem a szerető szívre más valaki van törvényesen intabulálva. — Tavasszal aztán a hosszú estékkel vége a szerelemnek is, és ő egy másik nymphához *engagirozza* magát, aki elmegy vele fürdőre, *fa-lura* vagy valami kéjutazásra. A szerelem az

útravalója, s mire az ember visszatér, az útravaló többnyire el szokott fogyni.

*

A kezdet mint mindenben, a szerelemben is nehéz; s innen van, hogy nőkkel sokkal többre mehetünk, mint leányokkal.

L' amour y passa! — a nőnek már van egy kis praxisa a szerelemben, a gyakorlottság pedig e tekintetben is előnyül szolgál. A tapasztalatlan, fiatal leányka szíve ugyan fogékonyabb, gyorsabban gyúllánggra, de leánynyal kötött viszony, hacsak nem házasság a célja, hálátlan időtöltés; míg a férjes nő, ki már jobban ismeri az életet, nem lesz oly hamar elbájolva valaki által, de ha egyszer szeret, csakhamar el is lesz csábítva. Oly embernek tehát, ki sohasem, vagy még nem akar megházasodni, sokkal kényelmesebb nővel mint leánynyal kötni viszonyt; a nő nem követelhet tőle házasságot, s nem akadályozhatja, ha nősülni akar.

*

A fiatal nőkből lesznek a fiatal özvegyek.

Azt tartják sokan, hogy nőre nézve a sorsnak nincs nagyobb jótéteménye, mint fiatalon özvegygyé lenni. Ez aztán a gyöngy-élet! Fiatal özvegy élete a legszabadabb; mit nem tehetett leánykorában, azt most megteheti anélkül, hogy valaki gátolná benne;

a leánynak mindig garde des damesja van nyakában, az asszonyt árgusszemekkel őrzi férje, az özvegynek garde des damesja a főköttő, s elhúnyt férjének neve, e kettő pedig nem lát, nem hall semmit.

A szalmaözvegyek sorsa hasonlít a valódi özvegyekéhez, csakhogy szabadságuk korlátozottabb, s minden emancipált örömeik közepette fejök felett függ a Damokleskard: férjök megjelenése.

*

A bak, amint tudjuk, égi jegy, s jelképezi a mennybolton a szegény megcsalatott férjeket. Holdvilágtalan, setét éjszakákon sokkal nagyobbaknak látszanának az égi bak szarvai — ha tudnüllik látszanának, mert a setét éjjelek nagyban kedveznek a szerelmeseknek; ilyenkor sokkal könnyebb a szökés, a légyottot nem zavarja a tettenkapatástóli félelem, s a menyecskének nem kell magának azon gyakran nagy fáradságot vennie, hogy elpirúljon, mert úgy sem látni az arcát; ha pedig világos van, el kell pirúlnia: mert az úgy illik.

Hát az a baklövés micsoda? E szónak értelme felett eddig sűrű homály borongott s különféle balmagyarázatok uralkodtak. Eszólásmód: *bakot löttem* nem férfiak számára

való, hogy tökéletes értelme legyen, női ajkak által kell kimondatnia. Egy nő teljes önérzettel mondhatja magáról: bakot lőttem! ami közönséges beszéd mód szerint annyi, mint: férjhez mentem. A férj — *a bak* — meglövetik, a nő őt *bänbakká* teszi és nevével betakaródzva ül az élvezet szekerén. a férj pedig a göröngyös úton lassan *laktat* utánna.

*

Valjon mikor lesz a nő öreg?

Akkor-e, ha bizonyos számú éveket betöltött, vagy akkor, midőn szépségét elveszté?

Ez nagyon viszonyos fogalom. Ninon nyolcvan éves volt, midőn fia belészeretett, és nem egy harmincéves öreg nőt látunk mindennap. Az egyik ötven évig megtartja szépségét, a másik huszonöt évvel elveszti, a harmadik sohasem volt szép. On est agé, comme on a l' air — mondá Ninon, s e francia kifejezés a legjobb felelet e kérdésre. Az öregség nem függ bizonyos számú X-ektől, hanem függ a szellemtől, lélek ifjúságától, s a külsőtől, és talán leghelyesebb azon meghatározás, hogy a nő akkor lesz öreg, mikor már nem képes maga iránt szerelmet gerjeszteni.

*

Midőn az évtizedek egymás fölé halmozódva nehezednek a nő vállaira, s elfonnyasztják arcának szépségét, midőn a síma, lánybőr ráncosodni kezd, s elveszti az ifjúság pírját, a haj szürkülésnek indul, s a szemek, melyek azelőtt tűzben ragyogtak, halvány, pislogó mécsekhez hasonlítanak, midőn a nyulánk termet összegörnyed, a karcsúság soványsággá válik, vagy idomtalan kövéredésnek ered, midőn a nőnek nincs igénye többé a jelen számára élni, vagy épen a jövőre alkotni magának ephemer reményeket, hanem az egész alak az elpendült múltat tükrözi vissza, annak minden kiállott viszontagságai, elröppent élveivel, — mikor az asszonyi alkotmány már kínálva sem kell senkinek, belép a purgatoriális vénasszonyi korbá.

Mikor a nő tükre előtt ülve, mely egész életén át hű társa és tanácsadója volt, észreveszi fürteiben az első ősz hajszálat, vagy homlokán az első ráncot, ezen fatális előhírnökeket a lavinagyorsasággal közeledő télnek, megdöbbenve, önkénytelenül azt kérdi magától: *már?*

És e megdöbbenés igen természetes. A nő azért van a világon, hogy szeressen és szerettesék, tehát tetszenie kell. Szeretnie kell férjét, gyermekeit, rokonait, s kell hogy mindezekről szerettesék; de egy nő sem elég-

szik meg evvel, hanem még másoknak is akar tetszeni. Hogy mindenkinek tetszését megnyerje, jó tulajdonai és esze mellett még szépségre, ifjúságra is van szüksége. Nem szépsége által tűnt-e szemébe férjének, s nem ezáltal nyerte-e meg szerelmét? Nem szépsége szerezte-e meg neki azon általános bámulatot és tiszteletet, mely egész életén végig kísérte, nem ennek köszönheti-e ünnepelettségét? — Természetes tehát, hogy bánkódva, szomorodva látja enyészetnek indulni ezen előnyeit, melyek gyermeksege óta kedveskedések és szeretet tárgyává tévék, melyek boldogságát szerzik meg, s egész életét kellemessé varázsolták.

Minden nő fél az aggástól; az átlépés az öreg korba kemény csapás rájuk nézve, melyet nem a legokosabb, hanem a legrútább tűr legkönnyebben.

Mi lesz ezentúl élete, ha szépségét elveszti? adhat-e neki a természet oly valamit, ami kárpótolhatná elvesztett előnyeiért?

.
Igenis, adhat.

Szeretni! ez hivatása, és nélkülözhetetlen szükséglete a női életnek.

A szerelem oly szoros összefüggésben van a szépnemmel, hogy erről szólva azt lehetetlen mellőznünk. Nő, szerelem, házasság azon háromság, mely jelentékeny szerepet játszik minden ember életében, s e három dolog egymástól egészen soha el nem választható. Házasság lehet ugyan szerelem, de nem nő nélkül; nőnek szerelem kell, még házasságon kívül is; a szerelem pedig megélhet házasság nélkül, de tárgyának kell lennie tárgya pedig a nő. Akinek nincs mind a hárommal, kettővel mindenesetre lesz baja.

Azért hadd szenteljek néhány lapot a szerelemnek, végül pedig a házasságnak.

AMIT SOK NŐ MAGÁRA VEHETNE

DRAMOLET EGY FELVONÁSBAN

S Z E M É L Y E K

Camilla.

Emma.

Lázi.

Bokros.

Halmi.

TÖRTÉNIK PESTEN. — IDŐ : JELENKOR.

JOBB S BAL A KÖZÖNSÉGTŐL.

Elegans boudoir; balra öltözőasztal, rajta tükör s egyebek; hátrább ajtó. Jobbra longue-chaise, mellette egy kis asztal, rajta könyvek, album, chatouille, emellett egy karszék; hátrább kandalló, felette tükör. Középen ajtó. Jobbra a kandalló előtt ajtó.

1. JELENET.

EMMA, LÍZI.

(Lízi az öltözőasztalt rendezi. Emma belép; 16 éves; térdig érő ruhában, csipkés nadrágban; kezében virágok; szökellőe jő.)

Emma. Jó reggelt Lízi!

Lízi. Jó reggelt kedves kisasszony! *(Emma a bal ajtó felé megy.)* Hova megy a kisasszony?

Emma (megáll.) Hova? hát a mamához.

Lízi. Mit gondol ily korán. . .

Emma. Csak felkelt tán már?

Lízi. Dehogy kelt.

Emma. Már fél tizenegy, s ő még mindig alszik?

Lízi. Természetesen.

Emma. Na! ilyet sem láttam még. Mi az intézetben hat órakor mindig felkelünk; az igazgatóné azt mondja, hogy a sok alvás butává teszi az embert, és ebben igaza van; én annál frisebb, annál jobb kedvű vagyok, minél korábban kelek fel.

Lízi (mosolyogva.) Az intézetben! az egészen más.

Emma. Már miért volna más? Azt hiszem ott sincs az embernek kevesebb álomra szüksége; nyolc órát aludni mindig elég. . .

Lízi. Nyolc óra? persze hogy elég.

Emma. Na lássa; és ha a mama nagyon későn, ha tizenegykor fekszik is le, most már tizenkét órát aludt!

Lízi. Csakhogy, kedves kisasszony, itt nem fekszünk ám olyan korán le, mint az intézetben.

Emma. Hát mikor?

Lízi. Három-négy óra előtt soha.

Emma. Hahaha! ne tréfáljon Lízi, három órakor! hiszen akkor már reggel van; ki fog éjjel fenn lenni s reggel lefeküdni? Ah, ez felfordult világ volna!

Lízi. Majd másképp fog a kisasszony gondolkozni.

Emma. Én? soha! Istenem, mennyi idővesztegetés ez. Lássa én ma reggel már temp-

lomban voltam, megcsináltam a francia feladatokat, megtanultam leckémet a világtörténelemből, egy óráig zongoráztam, felöltöttem, reggeliztem s idejöttem, és mama még mindig alszik.

Lízi. Már pedig ez nem is lehet máskép, mikor az ember mindennap bállokba, estélyekbe jár —

Emma. Mindennap? csak nem megy a mama mindennap bálba?

Lízi. Mindennap nem; hanem hetenként egyszer ő ad bált, azután máshová megy, s ha minden este nem táncol is, még is mindig mulat.

Emma. Istenem, és nem únja meg?

Lízi. Már hogy únná meg az ember a mulatságot?

Emma. Én bizony megúnnám. Hát tegnap, szintén volt valahol?

Lízi. Gróf Széplakyéknál; s reggeli négykor jött haza.

Emma. Na, én még sohsem láttam ilyet. (a kandallón álló óra 11-et üt.)

Lízi. Ah, már tizenegy óra! Megyek a nagyságos asszonyhoz. (indúl.)

Emma. Csak nem akarja a mamát felkelteni?

Lízi. De igen, a nagyságos asszony megparancsolta. . .

Emma. Hogy álmából felferje?

Lízi. Igen; mert fél tizenkettőkor látogatást vár.

Emma. Az mindegy. Ne tegye Lízi, ne keltse fel; ha mondta is, én magamra veszem a felelősséget. Lássa, ha igaz mindaz, amit maga mondott, ha itt olyan megfordított életemnek, akkor a szegény mamácska soha sem pihenheti ki magát tökéletesen, tegnap is — úgy-e, hogy négykor jött haza?

Lízi. Igen.

Emma. Na lássa! Mikor az ember egész éjjel bálban van, mikor reggeli három, négy óráig táncol, nagyon elfárad . . . én, mikor az intézetben mulatság van, sohasem állom ki végig, éjfél után mindjárt álmos leszek, pedig én fiatal erős leány vagyok, . . . és mamácska hogy ne fáradna el, hiszen ő már nem is olyan fiatal!

Lízi. Micsoda? mit mondott a kisaszszony?

Emma. Mit? hát azt mondom, hogy a mama már nem fiatal.

Lízi. Csitt! ne olyan hangosan; ha valaki meghallaná, hogy így beszél saját anyjáról. . .

Emma. Hát mi rossz van ebben? — hiszen gaz!

Lízi. Igaz? . . . dehogy igaz! hiszen a nagyságos asszony még oly szép. . .

Emma. Szép! persze hogy szép! korához képest a mamácska még nagyon szép. . .

Lízi. Korához képest? hol tanult a kisasszony e féle beszédet?

Emma. Na Lízi, magának megmondom. A múlt héten, tudja, mikor az intézetben nagy táncmulatság volt, amelyet minden évben egyet szoktak adni az igazgatóné nevenapján, s amelyre a leányok szülei is meghívottak, mamácska is megjelent. Már éjfél felé járt az idő, s én egy kissé álmos levén, kimentem a táncteremből, s egy másik szobában leültem, kipihenni magamat . . . ekkor egyszerre mamácska nevét hallom említettetni . . . figyelni kezdék . . . hátam megett egy csomóban három úr állott beszélgetve. „Bizony — mondá az egyik — szép asszony az a Homokiné!”

Lízi. Na, lássa a kisasszony, mit mondanak mások is.

Emma. Na, csak várjon. „Korához mérve, mindenesetre!” felelt a második. „Hiszen már negyven éves!” — mondá a harmadik.

Lízi. (szörnyűködve.) Azt mondta? (félre.) Akkor igazat mondott.

Emma. Igen bizony, negyven! és lássa

Lízi, negyven éves korában egy nő már épen nem fiatal, sőt inkább öreg...

Lízi. Mit? öreg?

Emma. Igen, például az intézetben Augustine kisasszony, a francia nyelvmesternő, most lesz negyvenkét éves, és a leányok már vénkisasszonynak csúfolják, mikor megharagszanak reá.

Lízi. Hiszen az egészen más. A leány negyven éves korában már öreg, de az asszony nem, kivált ha oly szép, mint a kegyed mamája.

Emma. Nem is ezt mondom én. Az én mamácskám szép, nagyon szép! — de nem fiatal többé. Mit gondol Lízi, akinek már tizenhat éves leánya van!

Lízi. Tizenhat?

Emma. Úgy-e maga sem tudta, mama magának is azt mondta, hogy tizenhárom vagyok? de nem úgy van, tudja meg Lízi, hogy én (*büszkén*) már tizenhat éves vagyok!

Lízi. Dehogy?

Emma. Úgy van, hiába húz le a mama belőle hármát, tudom én jól; ezelőtt hat évvel adtak az intézetbe, akkor azt mondta, hogy tíz éves vagyok, azután két éven keresztül mindig tíz évesnek adott ki... később ismét két éven át, aki csak kérdezte, azt mondta tizenegy vagyok... másfél évig aztán tizen-

két éves voltam, félév óta pedig a tizenharmadikba járok . . . már ki hinné ezt? hiszen csak tudok számolni, hat év óta vagyok az intézetben, tíz és hat pedig tizenhat.

Lízi. Csak hagyja azt a kisasszony a nagyságos asszonyra, jobban ért ő ehhez.

Emma. Mindegy! én nem akarom, hogy fiatalítsanak, nem is tudom, hogy mirevaló az. *(künn csengetés.)*

Lízi. Ah! a nagyságos asszony felébredt!

Emma. No, úgy siessen hozzá. *(Lízi el balra.)* Én is mindjárt megyek, csak ezeket a virágokat rendezem el, mamácska nagyon szereti a szép virágokat, örülni fog nekik. *(A hozott virágokat az öltözőasztalra rakja, aztán a bal ajtó felé megy, ekkor belép azon Camilla.)*

2. JELENET.

CAMILLA, EMMA.

Camilla (elegans fehér pongyolában.) Mit hallok leányom, te itt?

Emma. Kedves mamácskám! *(kezet csókol.)* Csak nem haragszol, hogy váratlanul eljöttem?

Cam. Mi jut eszedbe kedves gyermekem, haragudni? hát nem szeretlek én téged nagyon?

Emma. Igen kedves mamácskám, de úgy

mégsem mint én téged! (*megöleli.*) Ah, mint szeretlek! te oly szép, oly jó vagy!

Cam. Kedves kis bohó! (*megcsókolja, aztán a longue-chaisere ül.*)

Emma. (*zsámolyra ül lábához.*) Hát tudod kedves mamácskám, miért jöttem én ma hozzád? úgy-e nem? -- Mindjárt elmondom. Ma reggel az igazgatóné elutazott nem tudom hová, s csak holnapután fog haza jönni, s minket addig a francia mesternőre bízott. Erre nekem eszembe jutott, hogy fel lehetne használni a jó alkalmat, s miután az igazgatóné nagyon szigorú, és csak igen ritkán enged hozzád jönni, most meglátogatni az én kedves mamácskámat. Kértem tehát Augustine kisasszonyt, hogy ereszszen el; ő eleinte ugyan nem akarta megengedni, de aztán mondtam neki, hogy te bizonyosan ismét fogsz nekem annyi jó süteményt adni, mint a múltkor... és aztán megengedte... mert tudod, annak a mandulatortának is, amit múlt vasárnap küldtél, a felét neki adtam...

Cam. Te kis bohó! Hát Augustine kisasszony nagyon szeret téged?

Emma. Oh igen, különösen, mikor te nekem valami ennivalót küldesz.

Cam. (*szeretettel.*) Ejnye be rossznyelvű lettél kedves leányom; jegyezd meg, hogy

előjáróid iránt tisztelettel kell viseltetned, ők idősbek és többet tudnak náladnál.

Emma. De nem úgy van ám mamácskám. Többet tudok én Augustine kisasszonynál. Hát mit tud ő? franciául . . . hisz az nem érdem, mert az anyanyelve, de másból, mint történelem, természetrajz vagy földleírásból én sokkal többet tudok . . . úgy bizon! hiszen már harmadik éve vagyok a negyedik osztályban; igazán, kedves mamácskám, nem is tudom, miért kell nekem még mindig abban az intézetben lennem, ott már nem tanulok semmit.

Cam. De Emma! milyen beszéd ez? te még gyermek vagy.

Emma. Gyermek? . . . de . . . de . . . mamácskám, nem vagyok én már gyermek. Látod, Bodor Adél, aki tavál kilépett az intézetből, nálamnál csak egy évvel volt idősebb és az idén már férjhez ment.

Cam. Csak nem jut eszedbe? . . .

Emma. Ah! a világért sem. Én csak azért akarnék az intézetből kijönni, mert nálad szeretnék lenni kedves mamácskám, nálad akit úgy szeretek, (*megöleli*) úgy-e mamácskám, kivéssz az intézetből?

Cam. Nem gyermekem. Neked még tanulnod kell. (*megesókolja s felkel.*) Te jó gyer-

mek vagy, nem fogod anyádat megsomorítani, úgy-e?

Emma. (szomorúan) Nem, kedves mama. *(a longuechaisen ülve marad.)*

Cam. (öltözőasztala elé ül, magában.) Kedves gyermek! mint szeret engem . . . de még nagyon fiatal, tanulnia kell. *(a tükröt közelebb vonja s belenéz.)* Ah! ma kissé halványabb vagyok a szokottnál . . . keveset aludtam . . . nagyon meglátszik arcomon a tegnapi fáradtság . . . de igazán . . . nem kellene már oly sokat táncolnom . . . igen . . . keringőt nem táncolok többé, ez nagyon kifáraszt. *(felkel)* Kedves gyermekem, várj egy pillanatig, mindjárt visszatérek. *(indúl)* Mi az? még mindig oly szomorú vagy? *(hozza meg)* Ölelj meg kedvesem. Így, ne szomorkodjál . . . sok süteményt fogok hozatni. . . *(el balra.)*

3. JELENET.

EMMA, majd LÍZI.

Emma. (egyedül) Inkább sohase kapnék süteményt, csak a mamánál maradhatnék! *(Lízi balról jö, s középen eltávozik. Emma megpillantja az asztalon az albumot.)* Album! ah, már ezt megnézem . . . *(gyermekes kíváncsisággal felveszi.)* Milyen lehet a mamácska albuma, valjon ez is olyan-e, mint az igazgató-

née, az olyan unalmas, csupa vén emberek és vén asszonyokkal van teli. . . (nézi) Ah! már ez egészen más! (*a pamlagra ül vele*) nini... csupa férfiak... még pedig fiatal férfiak... na, itt egy pár nő is van... csinos férfiak vannak benne, az igaz... és mamácska ezeket mind ismeri... istenem! be jó lesz, ha egyszer majd nekem is ennyi férfiismerősöm lesz... s én is kapok majd tőlök képeket... (*egy képnél megáll, meglepetve*) Ah! ez szép fiatal ember! (*elmerül a kép nézésébe.*)

4. J E L E N E T.

HALMI, EMMA, LÍZI.

Lízi. (*Halmi magára előtt beeresztve*). Tessék helyet foglalni, mindjárt bejelentem (*el balra.*)

Halmi. Jól van. (*meglátja Emma-t.*) Ah! mit látok?... alkalmasint Camilla leánya... hm! hát ez az a *gyermek*, az a *kis* leány?... vajon mit csinál? (*titkon háta megé lopódzik.*)

Emma. (*magában*) Hm, csinos... szép fiatal ember...

Halmi. (*félre*) Arcképemet vizsgálja.

Emma. (*m. f.*) De... van valami ebben az arcban, ami nekem nem tetszik.

Halmi. (*félre*) Milyen kritikus a kicsi.

Emma. (*m. f.*) Nem tudom, mit érzek...

de olyan különösen esik . . . ha e képet látom . . . azt hiszem , hogy ez a szép ember . . . rossz ember !

Halmi. (m. f.) Micsoda ?

Emma. (m. f.) Úgy van . . . ez gonosz ember ! ah , én ezt az embert ki nem állhatom ! *(az albumat becsapja.)*

Halmi. (előlép) Kisasszony !

Emma. Jaj ! (megijed s elejti az albumot.)

Halmi. Oh kérem — (felveszi s az asztalra teszi.)

Líz. (balról jö) Asszonyom pillanatnyi türelmet kér , rögtön itt lesz. Kisasszony , máma hívja.

Emma. (elsiet, félre) Ez rossz ember , én félek tőle ! *(el balra Lízivel.)*

5. JELENET.

HALMI egyedül.

Hm ! ez a kicsi azt mondja , hogy rossz ember vagyok . . . ez tetszik nekem ! nézze meg az ember ezeket a gyermekeket . . . különben azt mondják , hogy a gyermekek és bolondok igazat beszélnek . . . s ennek a kis leánynak valami ösztön súgta . . . de utóvégre is . . . jól megfontolva a dolgot , van valami benne . . . igaz , hogy rosszat teszek , de azt mondják , hogy a hiba bevallása féljobbulás . . .

így tehát mikor Homokinét megcsalom, a jobbulás útján vagyok. Hahaha! De hát tehetek-e másképp? Tizenkilenc éves voltam, midőn atyám meghalt, egy évvel utóbb nagykorúsíttattam, s most huszonkét éves koromban, az atyámtól öröklött vagyonnak nyakára hágva egyebem sincs, mint adósságaim. Adósságból pedig el nem lehet élni. A munkától e két év alatt elszoktam, nem tudok dolgozni, nekem olyan élet kell, amelyet addig éltem, ahhoz pedig pénz kell; néhány hónap óta már csak egy napról a másikra élősködöm, ez nem tarthat így tovább, hitelezőim zaklatnak, . . . az egyetlen lény, kit szeretek, imádok, keze munkájával kénytelen kenyerét keresni, . . . tehát pénzt nekem, pénzt! . . . ez meg fog menteni az élet gondjaitól, s evvel imádot Luizámat fényes helyzetbe hozhatom . . . s ha nőmmé nem lehet is, mégis boldogok leszünk. — Aztán . . . pénzért már nagyobb bűnöket is követtek el az emberek . . . és, végre, bűn-e az, egy nőt rászedni, bűn-e egy negyven éves nőt rászedni, kinek negyven-ezer forint jövedelme van, ha ezáltal egy másik szép és jó nőt boldoggá tehetünk? — Luizának tegnap megírtam tervemet, ő okos nő, bizonyára helyeselni fogja . . . s miért ne? hiszen ez nem bűn, és ha az volna is,

nem én vagyok a főbűnös, hanem Homokiné, miért hagyja magát rászédetni!

6. JELENET.

CAMILLA, EMMA, LÍZI balról, HALMI.

Cam. Isten hozta önt.

Hal. Szép hölgy! (kezet csókol.)

Cam. Ime bemutatom önnek gyermekemet.

Hal. Már volt szerencsém az előbb. (üdvözl.)

Cam. Leányom, hagyj kissé magunkra.

Emma. Megyek mamácskám. (*Anyjának kezet csókol, félre köszön Halminak, s menet Lízihez*) Lízi! én nagyon félek ettől az embertől, vigyázzon, mert még tesz valamit a mamának!

Lízi. (nevetve) Mit jut eszébe? (el Emmával)

7. JELENET.

CAMILLA, HALMI.

Halmi. Örömmel látom, mily derűlt hangulatban van ön.

Camilla. Ah! egy sajátságos dolog... valóban mulatságos... most is nevetnem kell, ha rágondolok.

Halmi. Szabad nekem is megtudnom?

Camilla. Miért ne? önt úgyis inkább érdekli, mint engem.

Halmi. Engem érdekel? nem értem.

Camilla. Ön az előbb itt találkozott leányommal.

Halmi. Igen.

Camilla. És képzelje, Emma, midőn behivattam magamhoz, azon kéréssel áll elémbé, hogy adjam neki az ön arcképét.

Halmi. Ah! ez igen hízelgő rám nézve.

Camilla. Csak lassan barátom, lassan... én épen nem találom hízelgőnek.

Halmi. Hogyan?

Camilla. Kérdém tőle, hogy mit csinálna az ön arcképével.

Halmi. Nos?

Camilla. S ő azt felelte, hogy össze akarja tépni.

Halmi. Dehogy! és miért?

Camilla. Mert ön rossz ember, s mert ő fél öntől.

Halmi. Hahaha! nem rossz! a kedves gyermek!

Camilla. Szeszély, gyermekes bohóság! remélem, nem neheztel reá ezért.

Halmi. Oh, a világért sem, hacsak kedves anyját is nem hódította saját véleményére.

Camilla. Engem? — nem! legalább... egészen nem.

Halmi. Tehát részben mégis?

Camilla. Mindenesetre. Én nem tartom önt rossz embernek, de veszedelmesnek igen,—

Halmi. (bókol) Ah!

Camilla. És valamint leányom, én is félek öntől.

Halmi. Fél tőlem? mit jelentsen ez?

Camilla. (bájos mosolylyal) Nincs-e okunk félni attól, akinek kezébe letettük sorsunkat, aki életünk boldogsága felett határozhat? — nem kell-e félnünk, hogy visszaél hatalmával, vagy lemond róla . . . ami mindkettő egyenlően szomorú volna?

Halmi. (örömmel, kezét megragadja) Ah! köszönet, köszönet! ön szavai jóltevő malasztként hatnak reám, s most bátorságot vesznek magamnak kérdeni öntől, nem gondolt-e még arra, hogy azt, akinek kezébe, mint mondá, letette sorsát, aki életének boldogsága felett határozhat, nem ugyan szilárdabb, de a világ által szentebbnek elismert kötelékkel csatolja magához, mint amilyenek a szerelem láncai?

Camilla. (titkolt örömmel) Hogyan? mit mond ön?

Halmi. (térdreesik.) Azt mondom Camilla, hogy imádom önt; arra kérem, hogy szeressen, és —

Camilla. És?

Halmi. És legyen nőmné!

Camilla. (rosszul titkolt örömmel) Nejévé!

Halmi. Igen *Camilla.* Amióta önt ismerem, amióta önt szeretem, mindig az volt vágyaim netovábbja, hogy önt és szerelmét magamnak biztosíthassam, hogy szívét a házasság szent és feloldhatatlan kötelékeivel örökre a magaméhoz csatolhassam, hogy büszkén mondhassam a világnak: íme e nő, akit ti bálványoztok, engem szeret, e szép nő, akit ti imádtok, az én nőm, az én tulajdonom! — Bocsánat hevességemért imádott *Camillám*, de oly jól esik, hogy e szavakat végre kimondhatám. Oly sokszor akartam már e kéréssel ön elé járulni, de midőn szemben álltam önnel, szépsége és szellemétől elragadtatva fogyni érzém bátorságomat, s kétségbeestem sorsom felett; azon hitben élvén, hogy ön, ki minden tekintetben oly magasan áll felettem, sohasem fog hozzám leereszkedni, arra pedig, hogy magához felemeljen, érdemetlennek érezvén magamat, a bizonytalanságot elébe tettem a valónak. Sokszor jöttem már önhöz azon szándékkal, hogy kezét megkérjem, de egyszer sem volt hozzá bátorságom... a nők gyakran adják szívöket olyanoknak, kit kezökre érdemetlennek tartanának; most azonban, miután az ön jó hírét láttam kockáztatva, erőt vevék tartózkodásomon.

Camilla. Mit mond ön?

Halmi. Tegnap az estélyen megjegyzéseket hallottam viszonyunkról. Úgy látszik, többen tudják mint gondoltuk volna; igaz ugyan, hogy e megjegyzések mind női ajkakkól lebbentek el, akik önnek, ki mindnyájukat elhomályosítja, természetes ellenségei, de a világ rossz, s az emberek oly könnyen adnak hitelt a rágalmaknak.

Camilla. Ah! erre nem is gondoltam.

Halmi. Én sem, azért a hallott csípős megjegyzések még kínosabban hatottak reám; rögtön feltevém tehát magamban, hogy véget vetek ezen, a világ által kétértelműnek tartott helyzetnek, hogy így szólok önhöz: *Camilla!* két út van előttünk. Legyen ön nőmmé, vagy nekem el kell távoznom, messze, igen messze, nem szabad önt többé látnom, mert nem akarom boldogságom palotáját az ön jó hírének romjaira építeni.

Camilla. Köszönet barátom e nemes gondolkozásért —

Halmi. Szeretem önt *Camilla*; szerelmem szent, tiszta, s ment minden önérdéktől, és így természetes, hogy az ön jó híre becsesb előttem saját boldogságomnál. — Elmondám önnek, amire elhatározám magamat, visszaadtam azon hatalmat, melyet mint mondá, öntől nyerek s most öntől függ, ha azt meg-

tartsa-e magának, vagy örökre reám ruházza ismét, még pedig úgy, hogy azt jogosan, s az egész világ előtt, mindenkitől irigyeltetve, viselhessem.

Camilla. (félre) Az ő neje; boldogság!

Halmi. Nos?

Camilla. Barátom! fogadja köszönetemet őszinteségeért, s azon önzetlen nemeslelkűségért, melylyel erkölcsi érdekeim felett örködik. De be fogja ön látni, hogy ily fontos lépésre pillanat alatt nem határozhatjuk el magunkat.

Halmi. Tehát visszautasít?

Camilla. Nem barátom, csak néhány órai időt kérek a gondolkodásra.

Halmi. Legyen; az ön kérelme parancs rám nézve, én addig dobogó szívvel fogom várni a választ.

Camilla. (boldogan) Isten önnel barátom. (kezet nyújt.)

Halmi. (kezet csókol) Addig is, míg határozottat tudhatok, nem ad legalább reményt?

Camilla. Reményt? — reméljük mindketten a legjobbat.

Halmi. Köszönet Camilla, ön boldoggá tett!

Camilla. Viszontlátásig! (*Halmi el.*)

8. JELENET.

CAMILLA, majd EMMA, utóbb LÍZI.

Camilla. Ah! mi váratlanul jött ez! ő szeret . . . én is szeretem . . . de mindeddig valami híja volt boldogságomnak, éreztem azt, de nem tudtam róla magamnak számot adni . . . most e hiány elenyészett, most boldog, nagyon boldog vagyok. Nejévé leszek, az ő nejévé! Istenem, fogadd hálámat e kegyelmedért!

Emma. (benyit, körülnéz. aztán anyjához fut) Mamácskám, kedves mamácskám!

Camilla. (meglepetve) Emma! mi lelt?

Emma. Semmi mamácskám, semmi; csak látni akartalak . . . meg akartam tudni, nincs-e valami bajod?

Camilla. Bajom? — hogy jut ez eszedbe?

Emma. Nem tudom kedves mamácskám... de amióta azt az urat, aki most itt volt, meg láttam, oly különösen éreztem magamat . . . szívem oly hangosan dobogott, féltem tőle... féltem, hogy téged bántani fog.

Camilla. Bohó képzelődés!

Emma. Meglehet mamácskám . . . magam is szeretném ha úgy volna . . . de isten tudja . . . még most is, mintha valami ősz-

tön azt súgná, hogy az rossz ember, akitől nekünk félnünk kell. . .

Camilla. Kedves gyermekem! irántami szereteted láttat veled rémképeket. Légy nyugodt, azon úr, akit itt láttál, igen derék férfi —

Emma. Igazán mamácskám? ismered te jól?

Camilla. Igen jól gyermekem, hihetsz szavaimnak. Én szeretem őt —

Emma. *(gyorsan)* Mint felebarátodat, úgy-e mamácskám?

Camilla. *(mosolyogva.)* Természetesen. S kívánom, hogy te is szeresd.

Emma. Ha parancsolod mamácskám, én is szeretni fogom, mint felebarátomat. Meg léssz evvel elégedve?

Camilla. Meg gyermekem.

Emma. És, úgy-e mamácskám . . . azért mégis . . . *(elakad.)*

Camilla. Szólj kedvesem.

Emma. Úgye . . . azért . . . engem mégis jobban szeretsz, mint őt?

Camilla. Mily kérdés! kedves jó gyermekem! *(megcsókolja.)*

Lízi. *(középről.)* Nagyságos asszony, egy hordár hozta ezt a levelet.

Camilla. Add ide. Elment?

Lízi. Igen. Jőjjön kisasszony, most megmutatom azt a képes könyvet.

Emma. Igen? megyek. Pá kedves mácskám! (kezet csókol, s el Lízivel)

9. JELENET.

CAMILLA. (egyedül)

(*A levelet nézi*) Nőírás, — de ismeretlen. (*felbontja, olvas*) „Asszonyom! ismeretlenül írom önnek ezen sorokat, de azon reményben, hogy az ok, mely tollhoz nyúlnom kényszerít, ki fog menteni. Tegnap estve a következő levelet kaptam, melyet, miután mindkettőnket igen közlelről érdekel, kötelességemnek tartám önnel közölni. Első pillanatban talán átkozni fogja ön azt, ki ily kellemetlenséget okoz önnek, de később hálával fog megemlékezni... egy szerencsétlen nőről.” — Mit jelentsen ez? — ah, ehez még egy másik levél van csatolva. (*A bennlévőt felnyitja.*) Imádott Luizám! ... nagy ég! ... az ő írása ... (*tántorgó léptekkel a longuehaissere dől*) az ő írása ... (*egyszerre felugrik, a kis asztalon álló szekrénykét felnyitja, s belőle más levelet vesz ki, s összehasonlítja*) Imádott Camillám... imádott Luizám... az ő írása! Istenem, így megcsalatni! „jan. 18. 1864” — „jan. 21. 1864”... három nap különbség... szent Isten! tehát azért szerettem őt, hogy ily rútul megcsaljon... de olvassuk. „Imádott Luizám!” —

ah, minden szó, mintha törszúrás volna szívembe, „hát te csakugyan azt hiszed, hogy Homokinét szeretem, Homokinét, egy negyven éves, öreg nőt!?” (*Camilla megretten, a levelet elejti, pillanatig elkábúlva mozdulatlanul ülve marad, aztán gyorsan felszökik, öltözőasztalához fut, a tükröt közelebb rántja, nézi magát benne, miután pillanatig belenézett, mintha önmagától megrettenne*) Igaza van . . . öreg vagyok! (*egy sikojjal székébe dől, s az öltözőasztalra borúlva zokogni kezd. Kis szünet.*)

10. JELENET.

BOKROS, CAMILLA.

Bokros. (60—65 éves; középen jő) Mi ez? — (*perenyi szünet múlva hozzá*) Asszonyom! (*Camilla nem hallja. Bokros közelebb lép*)

Camilla. (*meglepetve*) Mi az? — (*meglátja, felugrik s nyakába borúl*) Orvos, orvos! (*tovább s'r*)

Bokros. Mi baja önnek?

Camilla. Orvos! én vagyok a legszerencsétlenebb nő a világon. (*kibontakozik*)

Bokros. Csillapuljon . . . (*a longuechaisera ülteti*) nyugodjék meg! (*mellé ül*) Az istenért, mi lelte önt? — Tegnap Széplakiné estélyén ön még szépségének teljes fényében ragyogva, s az imádók rajától körülrepkedve boldogság-

ban úszni látszott, — mi lehet az, ami néhány óra alatt e szomorú változást előidézte?

Camilla. (búsan) Ah, orvos! — tegnap! tegnap még boldog valék, boldog, mert nem tudtam, nem sejtém szerencsétlenségemet, mert biztosságban hittem magamat. Tegnap még örültem az életnek, ragaszkodtam gyönyöreihez, vágytam kellemei után, ma . . . ma meg vagyok halva a világ örömeire nézve . . . nincs többé semmi, ami kellemessé, kívánatossá tegye előttem az életet. Meg akarok halni, orvos, meg akarok halni!

Bokros. Nem értem . . . ön halni akar? s miért? ön, ki eddig csupán élni kívánt! mi lehet azon borzasztó szerencsétlenség, mely lelkében e fekete gondolatokat szülé, mely egész természetét úgyszólván felforgatá? — Mondja el baját; ön tudja, hogy én a lélek betegségeit különösen tanulmányaim tárgyává tetém, mert tapasztaltam, hogy azok gyakran veszélyesebbek a testi bajoknál, és sokszor ezeknek forrásait képezik. Önnek nem teste, hanem lelke beteg e pillanatban, mondja el, majd találunk rá orvosszert, majd meggyógyítjuk!

Camilla. Engem nem gyógyít ön meg! (felkel s elébe áll) Orvos! van-e önnek gyógyszerre az a . . . (nehezen ejti ki) az . . . öregség ellen?

Bokros. Az öregség ellen? ah, hát ez a bajunk? ez szomorítja önt el ennyire? de hát miként jutott eszébe? — hiszen egy éjen keresztül csak nem öregszik meg az ember, és tegnap még —

Camilla. Ah! tegnap is ott álltam már ahol ma; de tegnap még eszem ágában sem volt; egész életemben nem emlékszem egy pillanatra, melyben a korra, az öregségre gondoltam volna. Azt hittem mindig, hogy még oly távol vagyok tőle!

Bokros. Eh! a kor! mi közünk nekünk a korhoz, az évek számához? a valódi keresztlevél, a valódi ifjúság a lélek vidorsága, a test épsége, az arc frissességében áll, s az öné még olyan, mintha huszonöt éves volna.

Camilla (öltözőasztalához ül) Oh! nem úgy orvos! ezt hittem én is, ebben csalódtam, s most e csalódás tesz boldogtalanná. Eddig ezen képzelgésben éltem, de most leesett a hályog szememről, most hogy tisztán látok és kényszerülve vagyok figyelmesen vizsgálni magamat, most látom csak az elrepült évek hátrahagyott nyomait. Tegnap még szépnek találtam magamat, de mintha a természet azt, amit eddig megkímélt, most egy csapással akarta volna semmivé tenni, ma, midőn tükörömbe néztem, megborzadtam önmagamtól. *(a tükröt maga elé vonja s karjára támaszkodva)*

néz bele) Arcom színe fakúlni kezd, és gyertyafényre van szüksége; nyakam elveszté előbbi telt gönbölydedségét, a pongyola már nem áll jól, s csak válogatott öltözékek által szoríthatom háttérbe korom jelenségeit . . . nézze csak e kis mélyedést homlokomon, még néhány óra előtt ezt a fáradtság következményének tartám, pedig nem egyéb, mint az első ránc kezdete, mely után gyorsan fog jönni a többi! lássa . . . itt is van már egy a száj szegletén, és ez a mosoly által erősebben kiemelve eltorzítja arcomat. Nem elég jelensége ez az aggulásnak? . . . És ha mindezek dacára mégsem hinnék szerencsétlenségemben, ime . . . az utolsó felfedezés, mely minden kétséget eloszlat . . . látja orvos, ez ősz hajszálat?

Bokros. De hát mikép fedezte fel ön egyszerre mindezeket? — mondja meg, az orvosnak a betegség okát is kell ismernie; neki nemcsak szabad, hanem kell is mindent megtudnia.

Camilla. (*felkel*) Igen orvos, őszinte leszek ön iránt. Ön gyermekségem óta ismer, ön volt korán elvesztett anyámnak legjobb barátja, és az enyém is ez életben; ön látott születni, felnevelkedni, látott élni, s most látni fog meghalni is. Mindent megvallok önnek. Mindig és kizárólag a világnak éltem, s ez

oly nagy mértékben elfoglalt, hogy mellette még az emberi szív szenvedélyeit sem maradt időm megismerni. Szerelem nélkül, pusztán szokásból mentem férjhez, s midőn férjem meghalt, sirattam őt, mert halála miatt egy évig visszavonultan kellett élnem, és gyászoltam, mert azt mondták, hogy a fekete ruha igen jól áll rajtam. . . Kedvemre volt a sok hódolat, melyben részesültem, örültem imádóim seregének, ünnep volt rám nézve, midőn udvarlóim száma egygyel szaporodott; boldoggá tett minden bók, minden vallomás, a nélkül, hogy valaha csak egynek szerelmét is viszonyoztam volna. Kacérsággal vádoltak ellenségeim, pedig soha sem jutott eszembe valakit elcsábítani; — én csak tetszeni akartam; — tetszeni mindenkinek, mindenek felett! ez volt egyetlen, s legfőbb vágyam. Rettegtem az unalomtól, borzadtam a magánytól, életemnek fő célja volt mulatni, éveimet mulatság, s öltözködéssel töltém, és így — nem maradt időm gondolkozni. Ifjú koromban nem ismertem a szerelmet, gúnyosan mosolygék, midőn róla beszélni halottam; nem szerencsétlenség-e tehát, ha ez érzelmet oly korban tanuljuk megismerni, midőn már nevetségessé tesz?

Bokros. Minden dolog viszonylagos; ha ön oly férfit szeret, kinek kora arányban áll —

Camilla. Az én korommal, nemde? —

Ah, barátom, a szerelem nem okoskodik; az érett kor inkább vonzódik a fiatalhoz. Ő huszonkét éves.

Bokros. De azért szeretheti önt —

Camilla. Meglehet. Szerethetne talán, de nem szeret. Eddig magam is azon hitben válek, hogy szerelmem viszonztatik, hittem érzelgő szavainak, ábrándos pillantásainak, el hagytam magamat ámíttatni szép szemei által; és ő . . . titokban nevette magában hiszékenységemet, hátam megett kigúnyolt, és talán dicsekedett is vele, hogy rászédhetett.

Bokros. És ki mondá ezt önnek?

Camilla. (*felveszi a földről*) E levél, melyet egy vetélytárs, de egy velem alkalmasint hasonló sorsban részesülő, megcsalt vetélytárs juttatott kezemhez. Olvassa barátom.

Bokros. (*lassan olvas*) E levél —

Camilla. Fennhangon barátom; én még csak néhány sort olvastam belőle; akkor nem bírtam tovább, oly véletlenül jött a csapás . . . az első szavak elengedők voltak arra, hogy villámként lesújtsanak; . . . most már némileg megszoktam szerencsétlenségemet, e gondolat már nem oly új rám nézve, amilyen ezelőtt egy órával volt; a legkeresűbbön, — ami legtöbb fájdalmat okozhatott, ami egy pillanatban más színben láttatá velem a világot, már átestem, a többit nyugodtabban fo-

gom elviselhetni. Azt már tudom, hogy nem szeret, hogy megcsalt, hogy mások előtt gúnyt űzött belőlem, s mikor előttem térdelve epedett, gondolatban máshoz intézte szavait, s mikor szívét felajánlá, az már másé volt; azt is tudom, hogy már öreg vagyok, s nevetségessé teszem magamat a szerelem által, — ami még ezután következik, az már semmi újat nem tartalmazhat. A nyíl sokkal belebb hatott szívembe, semhogy azt még mélyebbre lehetne taszítani, a seb halálos, nem lehet tehát veszedelmesebbé tenni. Olvassa barátom, lesz erőm meghallgatni. *(a kis asztal melletti karszékre ül.)*

Bokros. (előtte állva) Ön parancsolta. *(olvas)* „Imádott Luizám! hát te csakugyan azt hiszed, hogy Homokinét szeretem? Homokinét, egy negyven éves, öreg nőt?” — A szemtelen!

Camilla. (önmegadással) Olvassa tovább.

Bokros. Nem, ilyen ember sorai nem érdemlik meg, hogy ön meghallgatásra méltassa. Legjobb lesz — *(a kandalló felé megy.)*

Camilla. Ne dobja a tűzbe, ne! Kérem önt, olvassa, vagy magam fogom olvasni. Fenékig akarom írítani a szenvedés kelyhét.

Bokros. Isten neki! *(olvas)* „Van-e nevetségesebb valami egy negyven éves nőnél, ki ugyanazon igények és követelésekkel lép

fel a világban most, mint húsz esztendőös korában, s azt képzei magáról, hogy képes valakiben szerelmet ébreszteni? — De hát — fogod te kérdeni, miért akarom őt elvenni, ha nem szeretem? — miért? — csupán azért, mert téged szeretlek, igen Luizám, mert téged imádlak! Homokiné gazdag; vagyonával neked fényes jövőt fogok biztosítani, gond nélkül fogsz élni, ahelyett, hogy kezedet, s szemedet rontanád a munkával. Ő lesz nőm, te léssz kedvesem; övé lesz nevem, tied szívem, s mit gondolsz, melyik ér többet? Remélem tehát szeretett Luizám, nem fogsz féltetni oly nőtől, ki anyám lehetne; be fogod látni, hogy mily nagy áldozatot hozok, midőn mást vezetek oltárhoz, s nem téged, kit szívem imád, s be fogod látni, hogy ez áldozatot csak a te kedvedért hozom.“

Camilla. (kinek nyugalma lassanként enyészni kezdett, fájdalmasan) Elég! orvos, elég!

Bokros. (hívvel) Ah, miért nem vagyok fiatal és erős, hogy a gyalázatost megfenyíthessem? mily jól esnék a társaságot egy ily fényesen öltözött gazembertől megszabadítani! (gyorsan s haraggal) Ha ön ez embert még most is képes volna szeretni —

Camilla. Nem, orvos. S önnek is kár ennyire felingerülnie; ez ember nem haragot, hanem megvetést érdemel. — Nem szeretem

őt, a bájts megszűnt, a varázs eloszlott, nincs egy hangja sem szívemnek, mely mellette felszólalna, s e pillanatban úgy érzem, mintha nem is szerettem volna soha, mintha ezen érzelem nem is lett volna szerelem, mintha csak az ifjúságot, szépséget, szóval azt, amit magam már elveszték, kedveltem volna benne... Igen, ő tetszett nekem, de azért nem valék belé szerelmes... El valék bájolván, s oktanúl odaengedém magamat a csábítás varázsának... de most már leráztam magamról a békókat, melyeket esztelenségem vert kezeimre, — a homály eloszlott szemeim elől, most tisztán látok; most belátom, mily esztelenül cselekvém, midőn azt hívé, hogy képes vagyok valakiben szerelmet gerjeszteni, most látom, hogy öregszen, s úgy érzem, mintha egy óra alatt tíz évet vénültem volna. Nem vagyok kárhoztatásra méltó, nem vagyok bűnös, minden hibám abból állt, hogy vak valék, de most már megnyíltak szemeim.

Bokros. Így tehát semmi baj, ha ön lemond —

Camilla. (fájdalmasan meglepetve) Lemondani? — (szenvédélyesen) Nem! nem mondok le semmiről. A világ elhagy, de én nem hagyom el, s végső lehelletemig ragaszkodni fogok hozzá. A baj az, hogy e levél igazat

mond, mit törődném én vele, ha pusztá rágalom volna? — De hát, mi tévő legyen egy negyven éves nő, ki éltét a világnak szentelé, ki csupán azért élt, hogy ragyogjon és mulasson? Ha erről le kell mondanom, mi marad nekem, aki soha mással nem foglalkozám, soha másra nem gondoltam, soha mást nem szerettem? Nem akarom egy kacér öreg nő szerepét játszani, semmi kedvem arcomat festeni és szépségem romjait művészettel felcifrázni; nem akarom bitorolni a hódolatot, melyre ezentúl igényt nem tarthatok, melyre többé nincs jogom, nem akorok nevetséges, számalomra méltó lény lenni . . . Nem, soha! ennyire le nem alázom magamat. De hát mit tegyek, orvos, mit tegyek? mivel foglalkozzam? mivel töltsen óráimat, napjaimat, s talán éveimet? mit csináljak egész nap, ha nincs okom öltözködni, s nem lehet szándékom tet-szeni? mily érzelem töltse be szívemet, mily gondolat foglalkoztassa elmémet? milyen vágyakat tápláljon szomorú lelkem? . . . Semmit, semmit sem látok . . . nincs a világon számomra egyéb az unalomnál, — oh s én rettegek az unalomtól, inkább szeretnék meghalni!

Bokros. Ön azt kérdi, mitévő legyen? — Tehát nem lát jövőjében semmi kellemest, semmi vigasztalót?

Camilla. (baloldalt széken ül, szemben a jobb ajtóval. Jobbról kiülről zongorajáték hallik.) Semmit . . . semmit . . .

Bokros. Goldolja meg, mi a nő hivatása.

Camilla. Az én hivatásom volt tetszeni, s miután ez lehetetlenné vált —

Bokros. Csalódik ön! Tetszeni! ezt ki-tűzheti ugyan egy nő életcéljául, de ez nem azon hivatás, melyet Isten adott neki. A nő hivatása — szép és magasztos; a nő arra van hivatva, hogy . . . szeressen!

Camilla. Hogy szeressen?

Bokros. Igen. Szeretni! ez a nő világa, élete, ez eleme! oh, s a nő csak akkor tart-hatja magát valóban szerencsétlennek, ha nem talál többé tárgyat szeretetének. S nem szeretetből áll-e egy nő egész élete? gyermekko-rában szereti apját anyját, mikor felserdült szereti kedvesét, aztán férjét, szereti a csendet vagy a zajt, a magányt vagy a társaságot, szereti a családi életet vagy a nagyvilágban-i tündöklést; s ha elholt kedv se, ha nincs többé férje, s ha egyszer minden egyebet, amit eddig szeretett, megúnt, vagy koránál fogva nem akar szeretni, ha nagyvilág, mulatság, élvezet, zaj s társaságról vagy mert terhére van, vagy önkénytesen, lemond, akkor —

Camilla. (remény és félelem közt lebegve) Nos akkor? mi marad számára akkor?

Bokros. Akkor, ha addig elmulasztotta volna, nyissa meg szívét a szeretet legszebb, legmagasztosabb nemének, iparkodjék kipótolni azt, amit eddig elmulasztott, fogjon női hivatása egyik legnagyobb és legszebb részének teljesítéséhez —

Camilla. (türelmetlenül, elragadtatva az orvos szavaitól) Tovább! tovább!

Bokros. (más hangon) Ki zongorázik e szobában?

Camilla. Leányom.

Bokros. Nos, asszonyom, megértett?

Camilla. (felugrik s kezét megragadja, örömmel) Igen orvos, ön azt mondja —

Bokros. Azt mondom, hogy ha minden egyebet elvesztett ön, van még gyermeke — szeresse őt, foglalkozzék vele, nyissa meg szívét az anyai szeretetnek! (*Camilla baloldalt állva marad, öröm és kétség közt habozva, Bokros a jobb oldalajtóhoz megy, azt benyitja halkán, aztán néhány lépést visszatér, s a mellékszobába mutat.*) Nézze őt! (*szelíd szemrehányás hangján*) Ön panaszködik, midőn ilyen kincs van birtokában? ön anya, és nem tudja mivel foglalkozzék, mire fordítsa üres idejét, mily érzelmeknek adjon helyet szívében! Nem látja, hogy a gondviselés mindent a legbölcsebben rendezett el? Midőn a szépség és ifjúság bennünket elhagy, feltaláljuk azt gyer-

mekeinkben; bennök mintegy újjászületve érezzük önmagunkat örömeink és szenvedéseink, fájdalmaink és kedvtöltéseinkkel. Nézze ön ezen igéző szépségű gyermeket, angyali ártatlanságú lelkével, mely még szeretetnél egyebet nem ismer. Oh boldog nő, ki ily gyermeknek lehet anyja! Ön újra kezdheti életét saját képmásában, segítse őt tanácsaival, és adja melléje tapasztalatait vezetőül az élet pályáján. Amit elvesztett, azt bőven ki fogja pótolni gyermekének szeretete, gyöngédsége. Mily öröm lesz önre nézve fejlődni látni saját vérének esztét, szépségét! s e szép teremtmény egészen az öné, ön neki bálványa, egyedüli támasza e világban és sorsának Isten után leghatalmasabb intézője. Az anyának örömmel kell látnia, mint őszülnek saját fürtei, hogy megíjodhassék gyermekében, az anyának örömmel kell elhagynia a világot, hogy teljesen karjaiba vethesse magát az anyai szeretetnek!

Camilla (szólni akar, de megindulásában nem bír szóhoz jutni.)

11. JELENET.

CAMILLA, BORROS, EMMA, majd HALMI.

(E pillanatban kívül a zongora, mely egy lassú méla s halk dallamot játszott, megszűnik.)

Emma. (még kívül jobbra) kedves mácskám! (befut, anyjához.)

Camilla (szívrázó sikkjal, boldogan megöleli gyermekét.)

Emma. Anyám! (kis szünet.)

Halmi. (középen észrevétlenül belép; sápadtan, feldúlt arccal, látszik hogy alig bír erőt venni fájdalmán; magában) Luiza elutasított... azt mondá megvet... de azért pénzre mégis van szükségem, mert most dőzsölnöm kell, elfojtani a szív hangját... különben fájdalomban megőrülök! (megpillantja a bennlevőket, s meglepetve) Mi ez?

Camilla. (még mindig ölelve gyermekét) Gyermekem, kedves egyetlen gyermekem! Sokat vétettem ellened; gyermekkorod óta nem mint anya, hanem mint idegen bántam veled; gondoskodtam rólad anyagilag, de szellemileg nem, távol tartalak magamtól... De te megbocsátasz, hiszen hibám öntudatlan volt, s most érzem, mennyire visszaszállt reám is, mennyi kellemes, boldog órától fosztám meg magamat! De ki akarom pótolni, amit gondatlanul elmulaszték; élvezni akarom azon érzelem boldogságát, melyet eddig háttérbe szoríték — magamhoz veszek, nálam léssz folyvást és boldogítani fogsz szeretetteddel. — (Bokroshoz, ennek is megfogva kezét) Ön pedig barátom, kinek életemnek ezen legszebb per-

cét köszönöm, ön ezentúl is oldalam mellett lesz, ezentúl is gyámolítani fog bölcs tanácsaival, s ha Isten testi betegséggel látogat meg, ki fog abból is gyógyítani, (*halkabban, mosolygva*) mint most a lelkiből kigyógyított.

Halmi. (félre) Mit jelentsen ez? (*előlép*)

Bokros. (hevesen, előrelépve) Uram —

Camilla. (kezénél fogva visszatartja; Halmihoz, teljesen elfogulatlanul) Ah, ön itt, uram?

Halmi. (némi zavarban) Igen, és —

Camilla. És épen jókor jött, hogy megtudja határozatomat.

Halmi. (félre) Rettegek.

Camilla. Eltökélém magamat, hogy visszavonulva a világtól, ezentúl kizárólag családomnak fogok élni.

Halmi. De —

Camilla. Mi sem igathatja meg határozatomat. Egy negyven éves nő inkább van helyén otthon, mint a nagy világban. Jövő héten egy nagy bált fogok adni, melyen búcsút akarok venni ismerőseimtől; és barátimnak, kik között ön az első sorban áll, megköszönni azon lovagiasságot és önzetlen szívességet, melylyel irántam eddig viseltettek.

Halmi. (félre) Elvesztem!

Camilla. (nyájasan) Remélem uram, les szerencsém.

Halmi. (magán kívül) Igen . . . minden-

esetre . . . (*meghajtja magát s tántorgó léptekkel el.*)

Bokros. (*titkon*) Ön nagyon is kegyesen bánt ez emberrel.

Camilla. Nem tartoztam-e evvel saját méltóságomnak?

Emma (*ki Halmi után nézett, az ajtónál*) Hála istennek! — elment! — (*előre jö*) Kedves mamám, most sem adod még nekem azon úr arcképét?

Camilla. (*mosolyogva*) Bohó gyermek, — nem bánom, teljék örömed.

Emma. Köszönöm kedves mamácskám. (*az albumból kiveszi s összetépi*) Nesze neked te rossz ember!

Camilla. Ah, orvos, most boldog vagyok! (*kezét megfogja.*)

Bokros. Meghiszem azt! S bár minden nő lemondana negyven éves korában a világról; mert mindig jobb, ha azt kérdik: *már?* mintha azt kérdenék: *még sem?*!

S Z E R E L E M

X

A szerelem egyik neme a szeretetnek, melynek tárgya férfinál nő és viszont.

A szeretet azon óriási kapocs, mely a teremtés minden tárgyát összeköti; az égi testeket a vonzódás, tehát szeretet tartja össze évezredek óta, szeretet fűzi össze az egyeseket, családokat, törzsöket, nemzeteket és birodalmakat. Nincs viszony a természetben, mely végelemzésben a szeretetre ne volna visszavezethető, nincs érzelem az élő lényekben, melynek ne a szeretet volna erősebb vagy gyengébb rugója, alkatrésze, látszassanak bár azok épen a szeretet ellenkezőjének.

A szeretet minden tárgyra alkalmazható, s ettől veszí gyakran nevét; mert mi egyéb

minden szenvedély, mint szeretet bizonyos tekintetben?

Minden szeretet; a szép, nemes indulatok csak nyilatkozványai azon szükségletnek, mely szüntelen arra ösztönöz, hogy szeressünk, úgy a nemtelen, káros érzelmek is; mert a haragnak, irígység, bosszúvágynak nem a megsértett önszeretet szokott-e oka lenni?

*

A szeretet azon neme, mely két férfi vagy két nő közt létezhetik, mely őket lelkileg egygyé teszi, midőn egyik sem ismer titkot a másik előtt, s melyet oly jól jellemez az ókor egy jeles írója: egy lélek két testben, az a barátság. A barátság egyike a legnemesebb, legszentebb és legszebb érzelmeknek, s a magasztosság tekintetében majdnem egy színvonalon áll a szerelemmel. Mert valjon férfi és férfi, nő és nő közt nem az-e a barátság, ami férfi és nő közt a szerelem? A barátság szükségkép viszontbarátságot, bizalmat igényel, hűséget, ragaszkodást mint a magáé, mert csak a kölcsönös szeretet kifolyása lehet, s nem egy perc vagy rövid idő szüleménye, hanem évek, néha évtizedek gyümölcse; s ebben különbözik a szerelemtől.

Nők természete fogékonyabb a szerelem,

mint a barátság iránt, nálok nem találunk ez érzelemnek oly megillető példáira, mint a férfiaknál. A fiatal leányok igen hamar ismerkednek; ha két leány társaságban találkozik egymással, eleinte mindkettő hallgat, aztán az egyik eltűnik, a másik utánna megy — és ki tudná megmondani, hová? — és öt perc múlva karonfogva, s egymást tegezve térnek vissza. Gyorsan támad nálok a barátság, de gyorsan el is múlik.

Beszélgetésök tárgyát az ismeretség első stádiumában a divat teszi, aztán elmondják egymásnak életmódjukat, később elbeszélnek közönyös ismerőseikről, egy kicsit duettban megszólják a világot, míg végre titokban mindenik megsúgja a másiknak kedvese nevét.

*

A régi kor fiai. — így szólnak némelyek, — jobban ismerték a barátság szent érzelmét, mint mi. Mai önző s magát felvilágosodottnak hirdető századunk valjon hány oly példáját tudná felmutatni a barátságnak, mint a Castor és Pollux, Orestes és Pylades érzelmei voltak? Annyira vitt már a polgáriasság, annyira mívelte és felvilágosította elménket, hogy a mai kor fia, ha azokról hall, önkénytelenül azon kérdésre kell, hogy fakadjon:

valjon költemény-e az ily önfeláldozó, önzetlen barátság, vagy való?

Való *volt!* fogja erre felelni az olyan, kinek nem volt barátja, vagy ha volt, megcsalta.

Én pedig azt mondom, hogy nemcsak volt, hanem most is az. Ne emlegessük mindig a régi jó időket, mert ha hatalmunk volna rólok az elpendült századok porlepte fátyolát lelebbenteni, ha ismerhetnők azokat úgy, mint saját korunkát ismerjük, ha előttünk állna az emberiség úgy, amint évezredek előtt volt, s látnók az akkori világot erényei és bűneiben, meg kellene vallanunk, miszerint nincs okunk panaszkodni azért, hogy a tizenkilencedik század gyermekei vagyunk.

Évszázadok, évezredek választanak el azon időktől, melyeket némelyek az emberiség aranykorának szeretnek nevezni; setét, problematikus éjj borítja e válaszkorok nagy részét, melyen szemünk nem képes áthatolni, s tekintünk elvész a végtelen homályban, melyben a nagy messzeségben még a legélesebb szem előtt is alaktalan chaoszá folynak össze a tárgyak. Nem ismerjük a régi kort, a rég elporlott nemzedékek életmódját, apróbb erényeit és bűneit, melyek évek haladtával gyakran nyomtalanúl elenyésznek; nincsenek emlékeink, könyveink, melyek azokat híven és

részletesen festenek; a történelem pedig csak a nagyszerű erényeket és bűnöket jegyzi fel, többnyire egyesekéit, melyek a világesemények alakulására döntő befolyással voltak. Mi az ősz- és középkor jeleseit, nagyjait hozzuk fel például, s valjon, nincsenek-e korunknak is emberei, kiknek nevét századok, ezredek múlva tisztelettel és bámulattal fogja az utókor emlegetni? A távolság idealizálva mutatja a tárgyakat, látnunk engedi a hiányokból úgy mint előnyökből azt, ami nagyszerű; de a közéletben nem inkább apró erények és nem inkább hibák-e, mint bűnök vannak döntő befolyással az emberek életére, tetteire?

Az emberiség, amióta meg van teremtvé, csak egyben változott: tökéletesedett. Már az első emberben megvolt csirája mindazon jónak és rossznak, mely később az emberek szaporodásával általános lett. Évezredek előtt ugyanazon hibákkal bírt az ember, mint most; a különbséget mindössze az okozza, hogy művelődés, korszellem s egyéb körülmények hol egy, hol más bűn tulvergődésére adtak alkalmat; változtak az emberi tetteknek alakja, körülményei, de a lényeg mindig ugyanaz maradt. A régi korban is megtalálta minden hiány, minden nevetségesség, minden bűn a maga embereit, mint most: de azért korunk-

ban is megtalálja minden szép, nemes és nagyszerű a maga híveit.

Valamint mi most sohajtva emlegetjük a „régi jó idők“-et, úgy fogja az utókor századunkat is ezen aranyidők sorába iktati, majd — mikor már nem ismeri.

*

De térjünk át a szerelemre.

Mi a szerelem?

Hány ember tévé már magának e kérdést, és hány tudott rá megfelelni?

A szerelem erény, mert a legnagyobb tetteknek lehet forrása.

A szerelem bűn, mert legundokabb embertelenségekre ragadhat.

A szerelem élet annak, ki nélküle élni nem tud.

A szerelem halál arra nézve, kinek csak a szencsétlenség gyümölcseit juttatja.

A szerelem boldogság, melyhez fogható más nincs a világon.

A szerelem kín, százszorta gyötrelmesebb a halálnál.

*

A szerelem hatalom,
Mely összetör minden korlátokat;
A szerelem dühös forradalom,
Mely letépi trónjáról királyát az észt,

S a szívet ülteti rá, e vakmerő vitézt.
A szerelem élet, a szerelem halál,
Öldöklő nyila mindenütt megtalál!

*

A szerelem, mond a vegyész, bizonyos galvanico-electrico-magnetico-folyadék, mely amint neve is mutatja, áll galvanum, magneticum és electrum részekből; nem tartozik sem a fémek, sem a savak közé, ámbár acél-szilárdságot kölcsönözhet a léleknek és nem egyszer ad okot savanyú arcok vágására; nem sorolható a híg, folyékony testek közé, bár csodás módon szivárog át egyik testből a másikba, s árja gyakran örvénybe ragadhat; ásványnak sem tarthatjuk, mert a szerelmes olvadékony mint a vaj; a földneműekhez sem tartozik, mert legyen bár a szerelmes földhözragadt szegény, szerelme mégis magas régiókba ragadja képzeletét; nem hasonlít a jegecekhez, bár vannak körülmények, melyekben a szerelmesnek megfagy, megjegyed a vére; nem a homokfélékhez, ámbár ábrándjainak fellegvárai többnyire homokra építvék; leginkább sorolható az illó testek, a légneműek közé, melyek szemmel nem láthatók, kézzel nem foghatók; igaz ugyan, hogy a szerelem palackba sem zárható, de azért néha könnyen elpárolog és ég mint a köneny, vagy

gáz; mely állítást még az is támogatja, hogy az életre szükséges, mint az éleny, megölhet mint a széngőz, elkábíthat mint a chloroform, de ismét életre hozhat, mint az aether. Csak azon hatásai által vehető észre, melyeket az emberi testben előidéző: örültség, holdkóroság, sohajtozás, ábrándozás, étvágytalanság, szemek elforgatása, álmatlanság, csók, ölelés és egyéb profánus dolgok, melyeket egy komoly tudósnak nem illik kimondania. A férfiaknál többnyire a plus, a nőknél a minus jegyű villanyosság szabályai szerint határozható meg, ámbár az „amour accomplie“-nél mindig a férfi vesz, s a nő nyer.

*

A szerelem, így okoskodik a matematikus, olyan meg nem határozható, számokkal ki nem fejezhető valami, mint a quadratura circuli; sorszáma az imagináriákban keresendő; származik akkor, mikor az emberi szív dodekaederjába hatvanöt fokú szög alatt bizonyos secans hatol, melyet a poeták Ámor nyílának szeretnek nevezni. Legtöbb szám-tani műtétel feltalálható benne. Mikor két szerelmest megeskünek, az az összeadás; a mézeshetek gyönyördús ölelkezései után a nő fáradtan kibontakozik férje karjaiból, ez a kivonás; lassanként a család megszaporodik,

s kész a sokszorozás, és ha ezen idő alatt a nő csapodár lett és mással is megosztja szerelmét, kész az osztás. A nő érezvén, hogy ő nulla, mely csak akkor ér valamit, ha szám van előtte, férfit választ, de evvel nem elégedvén meg, többet vesz az egyhez; ilyenkor a férj észrevéve magát, kombinálni kezdi a maga és neje szerelmét, s azt kivonván ebből, mely már semmi, marad minus valami; s a szerető a nőt, vagyis a nullát, felcicomázva a minus valamivel magához veheti és élhet vele boldogan.

*

A szerelem, így szól sóhajtvá az ábrándos leányka, olyan dolog, mely nem hágy aludni, elveszi étvágyunkat, amit másnak épen nem, sőt kezdetben magunknak is alig merünk bevallani; ami különös, eddig előttünk egészen ismeretlen ösztönt és vágyakat kelt bennünk, vérünket pezsgővé teszi, idegeinket megfeszíti; melynek hatalma alatt nem merünk a férfiaknak bátran szemökbe nézni, hanem lesütjük tekintetünket, és egy bizonyos férfi irányában, -- akit szeretnénk, de nem tudunk kerülni, végtelen zavarodottakká leszünk.

*

A szerelem, így vélekedik az orvos, járványos betegség, mely hol soká tart és örökké megmaradó nyomokat hagy hátra, hol hamar el múlik, s nyoma sem marad.

Úgy van! kiált fel a férj, a szerelem betegség, melyből mint legdrastikusabb gyógyszer, leghamarább a házasság gyógyít ki.

*

A szerelem, úgymond a szerelmes, azon boldogító érzelem, mely férfi és nő szívébe egymás iránt ellenállhatlan hajlamot s vonzódást olt.

A szerelem, mond egy Don Juan, légyfogó a tapasztalatlan szíveknek.

A szerelem olyan mint a bor; ha igaz, valódi, évekig eláll, s mindig jobb lesz; ha lőre, vagy nem tiszta, hamar megsavanyodik.

A szerelem kis betűkkel nyomtatott könyv, nem való már öreg embernek.

A szerelem, mond egy bukott nő, jó köpönyeg némely dolgok számára.

*

A szerelem megnemesült, felmagasztosult barátság, mely csak két különböző nemű lény közt fejlődhetik ki. Minden érzelmek legviharosabbja, magában foglal minden kéjt,

gyönyört, boldogságot, minden kint, gyötrelmet és kétségbeesést.

Szerelmes ember lelke hasonló a tengerhez. Midőn nyugodt biztosságban, csendes békében él, s egén nincsenek fellegek, tükre mosolyogni látszik, s a tekintet lehathat egészen fenekére, hol ideáljának arcát fogja megpillantani; de ha egére a féltékenység fellegei tornyosúlnak, ha a szerencsétlenség szele megszabadúl, akkor felháborodik, a vihar által felkorbácsolt hullámai örült gyorsasággal mintegy küzdeni látszanak egymás ellen; a felbőszült tenger nem ismer semmi hatalmat, vakon zúz és tör mindent ami útjába akad; amit felszínén talál, azt az örvénybe sodorja, s ami fenekén volt, azt fellöki a magasba, míg végre lecsendesül, fáradt hullámai lomhán hömpölyögnek vissza medrökbe; — a szerencsétlen szerelem, ha kitombolta magát, szinte megnyugszik, de csak látszatra, mert míg tükre csendes, mélyében a legkétségbeesettebb harc foly élet és halál közt, melynek mindig az ember esik áldozatul.

*

A szerelem minden érzelmek közt legméltóbb az emberhez, az összes teremtésnek ezen legmagasztosabb lényéhez; de könnyen,

és gyakran észrevétlenül elfajúl, s pusztá gyönyörvágygyá lesz.

Senki sem menekülhet előle, akinek lelkében csak legcsekélyebb magva is megvan a költészetnek, s valami nemesebb ösztönnek, mely nem engedi, hogy szüntelen a föld görröngyeihez tapadva maradjon. Mindenkivel érezteti hatalmát; önkénytelen érzemény, melyet sem erőszakolni, sem elfojtani nem lehet, melynek egyedüli tanítója a természet.

*

Az igazi szerelem, azt tartják sokan, mint az aloe egy században, csak egyszer virít egy ember életében, s ilyenkor vagy a boldogság gyümölcset termi meg, vagy szétrepesztí a szívet, melyben gyökeret vert; mert oly nemes, magasztos és hatalmas érzelem, boldogsága oly határtalan, kínja oly kétségbeejtő, hogy a gyöngé emberi természet azt csak egyszer, néha egyszer sem képes tökéletesen átérezni.

A valódi szerelem el nem múlik soha; ha egyszer a szívben megfogamzott, örökké virít, s teremjen bár rózsát vagy tövist, de azért oly fa az, melynek gyökerét meg nem őrli idő, szenvedés, oly boldogság, mely sírunkig kísér, s oly gyötrellem, mely még a föld alatt sem éri végét.

*

De az ifjúság szép idejében hányszor van az ember oly szívállapotban, hogy szerelmesnek képzele magát! Az ifjú olyan mint a hypochondrikus, ez betegséget, az szerelmet képzel ott, ahol semmi sincs. A tüzes képzelődésű ifjút pár szép szem, pici lábak, karcsú termet vagy kacér pillantás azon meggyőződésre képes hozni, hogy szeret. Pedig az ily futólagos benyomások és képzelgések mennyire állnak még a szerelemtől! Amor incselkedései ezek, melyekkel mintegy jelenteni akarja a szívnek, s őt figyelmeztetni arra, hogy előbb utóbb majd neki is jut a szerelem rózsáiból; --- a virág-e vagy a tövis? az a jövő titka.

S az ifjú hol boldognak, hol szerencsétlennek érzi magát képzelt szerelmében; légvárakat épít, s izgatott képzelete roppant örömekeket, s óriási gyötrelmeket állat ki vele, s csak ha e kínoktól lesújtva ellankad, veszi észre, hogy az egész nem volt egyéb, mint egy álom, egy kísértő rém, melyet izgatott agya a képzelet szellemvilágából lelke elé idézett.

S ez így történik néha többször is; de eljő a valódi szerelem; s ilyenkor jót nevet az ember gyarló képzelgésein s mosolyogva gondol ifjabb kora bohóságaira.

Oly két lény, mely egymásban mindenét

feltalálja, megelégszik egymással s a kölcsönös szerelemmel, s nem kíván ezen kívül egyebet, az emberi boldogság legmagasabb polcán áll, melyről felebbhatolni nem, csak lebukni lehet.

*

A szerelem gyakran, főkép fiatal szíveknél, a pillanat műve; egy látás elég arra, hogy szerelemre gyúlasszon. A rajongó képzelődésű ifjú vagy leányka, ha egy eszményképet alkot magának, abban reméli feltalálni élte üdvét, boldogságát; az szüntelen szemei előtt lebeg nappal, az foglalkoztatja ábrándjait, s teszi kellemesekké, óhajtottakká éji álmait; — ha ezen eszményképet megtestesülve feltalálja, nem elég-e egy pillanat arra, hogy felismerje, hogy azon ábrándos vágy, melylyel ezen eszményképen csüggött, s mely őt lélekben elválaszthatlanul láncolja hozzá, szerelemmé változzék át? Gyakran leghevesebb, legszenvedélyesebb azon szív szerelme, mely pillanat alatt gyúlt lángra.

*

Mások lassabban lesznek szerelmesek, mert vagy szívök nem oly fogékony s nem enged oly gyorsan a benyomásnak, vagy mert mesterséges védfalat vontak köréje,

mely nem omlik le Ámor első tronbitaszavára. Aki egyszer csalódott, vagy nem akarván saját kárán tanulni, másnak csalódásán okult, fel fogja vértetni szívét, hogy ne legyen oly könnyen megsebezhető. Egy kis skepticismus, és langyos pessimismus ilyenkor jó szolgálatot tehetnek; ha észrevesszük, hogy valamely nő hatással van ránk, a kételkedés szelleme ellensúlyozni fogja e benyomást, s a pessimismus meg fogja gátolni az érzellem rohamos fejlődését; ezáltal időt nyerünk az illető nőt közelebbről megismerhetni, s ha ez kedvező eredményű lesz, s belátjuk, hogy a nő méltó egy férfiszív önzetlen, való szerelmére, a kételkedés szelleme meghajlik a nő jó tulajdonai előtt, s a szerelem a pessimismust diadalszekerébe fogva fogja bevonulását tartani a szívbe; míg, ha kénytelenek vagyunk belátni, hogy szerelmünkől több keserű, mint édes gyümölcsöt várhatunk, amit eddig védelmi eszközül használtunk, támadó fegyverré lesz, s elfojtja csirájában szerelmünket.

*

Vannak lények, kiknél a szerelem barátság, hála, tisztelet, sőt hiúság, megszokás vagy unalomból is származik, — és még mennyi más módon! Mert ki tudná kifűr-

készni, s előszámlálni mindazon rejtekutakat, kanyarulatingos ösvényeket, melyeken át a szerelem a szívbe lapódzik?

Ellenszenvből többször, s könnyebben fejlődik szerelem, mint közönyösségből. Sokszor szerettem, többen szerettek, de aki legjobban, legigazabban szeretett, s szeret most is, az saját vallomása szerint, sokáig ki nem állhatott. És gyakran ez garantiája a szerelem tartósságának.

*

A szerelemben nemeket szoktak megkülönböztetni, mint az idylli, plátói és dühöngő; a pusztán érzéki szerelem, mely félrevetve a lelki gyönyört, csupán testi élvezek után sovárog, már nem szerelem többé, hanem kéjvágy. Mind e különféle nemek annak nyilatkozási módjától, külső jeleitől, az illető véralkatától, szellemi tulajdonaitól, s némileg műveltségi fokától függnék, — mert lényegében csak egy lehet a szerelem.

*

A platói szerelem csendes, nyugodt érzemény, inkább tisztelettel párosult imádás, midőn a szerető mintegy dicsfénynyel körülövedzve látja imádottját, retteg még eszméjétől is annak, hogy őt megsértse, habár csak

gondolatban is, szerelmének tárgyát emberfeletti lénynek hajlandó tartani, kihez hogy méltó legyen, hozzá felemelkedhessék, lehetetlennek hiszi. A plátói szerelem néha nyilatkozatra sem vágyik, s boldog, ha csak láthatja imádása tárgyát.

Szépen festi ez érzelmet Musset Alfréd:

J' aime et je sais repondre avec indifférence,
J' aime et rien ne le dit; j'aime et seul je le sais;
Et mon secret m' est chér, et chère est ma souffrance;
Et je l'ai fait serment d'aimer sans espérance !
Mais non pas sans bonheur; je vous vois, c' est assez

Az ily szerelmet többnyire nyugodt, hideg, királyi alak idézi elő, vagy szende, ártatlan naivitás; kacér, ledér hölgy iránt nem oly könnyű ily érzelemmel viseltetni. Legfogékonyabb rá a nyugodt véralkatú, ábrándos kedélyű, szelíd jellemű, szőke ember.

*

Az őrjöngő, heves szerelem többnyire némi érzékiséggel van párosúlva, midőn az imádó szerelmi vakságában nem nézi az akadályt, mely őt kedvesétől távol tartja; képes életét feláldozni, magát a legrettentőbb veszélynek martalékkul vetni, hogy imádottjától egy szerelemsugárzó tekintetet, kézszorítást, csókot vagy épen ölelést nyerhessen. Az ily szerelem nem elégszik meg annyival, mint a

plátói, követelései többre mennek, minden erejével szeretettje bírhatásán dolgozik, s ezért eredménye többnyire vagy végtelen boldogság, vagy határtalan kétségbeesés; az ily szerelem örült szenvedély, mely vagy felemel, vagy elbuktat.

Leginkább az úgynevezett csábító szépségek szokták előidézni; tüzes szemű, élvágyó, gömbölyű testű, keleti típusú nők, s heves vérmérsékletű, túlrajongó képzelődésű, nyugtalan, izgékony természetű, kalandvágyó lelkűeknél tapasztaljuk.

*

Szerelem a nők közt a legelterjedtebb, s legszebb érzelem.

A női hódítás oly győzelem, melyben többnyire a győző veszít és vall kárt. A nő elbájolja, kecsei által magához láncolja a férfit, de ha ez már rabnak érzi magát, a szerepek megváltoznak, s a nőnek csak a hódítás dicsősége marad. Gyakran szomorú dicsőség! mely az erény temetésével üli diadalmi torát.

Legtöbb nőnek élete három szakaszból áll: ábránd, bukás, imádkozás.

*

Mindent meg lehet a nőnek bocsátani, csak egyet nem: — ha nincs szíve.

Legszánandóbb látvány egy nő, ki azért van teremtvé, hogy szeressen és szerettesék, kinek élete, kell, hogy egy szakadatlan láncolata legyen a szeretetnek, s kinek még sincs szíve.

Szív nélkül a nő felesleges lénynyé válik a világon. A bosszú, gyűlölet legirtóztatóbb tettei gyermekjátékához képest, amire a szívtelen nő képes.

Nő, kinek szíve nincs, magában hordja ezerszer nagyított fogalmát mindazon rossznak, melyet a babonás nép *Sátán* név alatt ismer és fél.

*

Nincs visszataszítóbb mint ha nőt gúnyolódni hallunk az érzelemről. — Ez a nők atheismusa.

*

Barátja után meg lehet ítélni a férfit; kedvese után a nőt nem. A barátság nyugodtabb, s így következetesebb a szerelemnél.

*

Valahány kis, alacsony termetű embert ismerek, mind magánál nagyobb nőbe volt szerelmes; s az ilyeneknek mániájok magos nőt venni feleségül.

— Képzelje csak, mondá nekem egyszer egy gyönyörű, királyi természetű nő, X* megkérte kezemet. Mily vakmerőség!

— Miért? — kérdém, X* elfogadható parthie.

— Hm! viszonzá Emma, gúnyosan felpittyesztve ajkait; — két újjnyival kisebb nálamnál!

Ez így leírva persze nem csinálhat nagy hatást, de látni kellett volna azt az arcot, amint én láttam, mily imperátori souverainitással, mily maró satyrával illusztrálta e szavakat; — s ha a kis patikárius X* látta volna, bizony kibújdossott volna még a vármegyéből is.

*

— Meg nem foghatom, mondá nekem egyszer társalgás közben egy szép, kedves leányka a maga gyermekded ártatlanságában, miért és mikép mondhatja valamely nő egy férfinak hogy szereti, ha ez nem igaz?

Mikép? — Igen könnyen. Miért? — Ennek száz oka lehet.

Az egyik únja magát, naponként lemorzsol egy félkötetet Paul de Cock regényeiből, de aztán nem tud mit csinálni; szórakozni akar, tehát egy két férfit járatházához; de e társaságot is csakhamar megúnja, nem találja eléggé mulatságosnak; ismerősei kö-

zól egynek megtetszik, ez szerelmet vall neki, s ő csupa unalomból rá hagyja, hogy szinte szereti, ha pedig egyszer ezt kimondá, következetesnek kell lennie, s tovább fűznie a viszonyt minden accidentiával egyetemben. A szerető sokat tud fecsegni, miáltal telik az idő. A nő tehát unalomúzásul kalandokhoz, szerelemhez folyamodik.

Egy másikban túlságos mértékben megvan a hiúság, s csak az elégíti ki, ha folyton sürögnek forognak körülötte az udvarlók. Ez a mulatsága ugyan meglehetne Ámornak minden intervenciója nélkül is, de az imádók csakhamar megúnják a pusztá udvarlást, ez magában véve igen száraz eledel; egyikök másíkok, vagy néha többen is egyszerre át akarják lépni a Rubikont, melyen túl az udvarlóból szerető lesz. A nő most kettő közt választhat, vagy visszautasítja őket, s ekkor udvara elhagyja, s ő egyedül ülhet pusztán maradt trónján, minden alattvalók nélkül; vagy meghallgatja. Hiúsága fellázad az első ellen, tehát a másodikhoz folyamodik, hogy imádói száma meg ne fogyjon, kész egyet, vagy néha többet is szeretővé előléptetni, — s megmondja neki, hogy szereti.

A harmadiknak képzeletét téves irányba hajtja a vezetés nélküli chaosszerű olvasás, regényességi hajlamú lesz, kalandok után vá-

gyódik, s aminek különben magától kellene jönnie, arra ráerőszakolja magát. Mindig akad férfira, aki segédkezet nyújt neki a kalandkerésben, frigyre lép vele, s e frigy jelszava: „szeretlek!“ Az ily nő, ha e szót gyakran kimondja, végre maga is elhiszi, hogy szerelmes.

A negyedik pusztán érdekből mondja egy férfinak, hogy szereti, gazdagságért, rangért, hírért, dicsőségért, az ötödik ismét más okból, s így tovább a végtelenbe.

*

Azt állítják sokan, hogy tisztelet nélkül nincs szerelem!

Szép, következetes állítás, csak az a hibája, hogy aki ezt mondja, elfeledte, miszerint a szívnek egészen más logikája van, mint az észnek. A szerelmet nem lehet felhúzni az aristotelesi okoskodás kaptafájára; bármennyit értekezzünk felette, sohasem fogunk pozitív eredményekre juthatni; ha valamit ki-sütöttünk, rámondhatjuk, hogy ez a tapasztalat eredménye, de azért szabályul nem állíthatjuk fel. A szerelem a legszeszélyesebb abszolút hatalom, melyet képzelnünk lehet, megszorító korlátai túlfekszenek a mindenség képzelt határain; szabályai a szabálytalanságban rejlenek, logikája a véletlen szeszély; s

azért amiket róla ilykép mondhatunk, azok mind csak hypothesisokból alkotott kártyavárak.

Szerethetünk nemcsak oly nőt, akit nem tisztelünk, hanem olyat is, akit megvetünk; minden a természettől függ. Ismerek egy derék, eszes embert, aki szeretett és elvett egy nőt, azok közül, kiknek ismèretségét nem szoktuk nyíltan bevallani.

*

Némelyek így szólnak:

A tiszta, önzéstelen szerelemről is, mint sok másról, el lehet mondani, hogy csak *volt*, mert valódi szerelem nem terem többé a földön; az ily önzéstelen, szűzi tisztaságú érzelem hogy is kaphatna lábra a civilisátio századában, midőn arra sem kölcsönt felvenni, sem vele kereskedést üzni nem lehet? Elmondhatjuk róla, hogy

Ritka mint a fehér holló!

mert nincs szabály, nincs állítás kivétel nélkül; találkozik néha mégis milliók közt egy, kinek lelkét nem ölte el még végképen a polgáriasodás, kinek keblében még nem fojtott el minden nemes és tiszta érzeményt, hogy azt anyagiságra, hideg számításra tanítsa. De e kivételek úgy elenyésznek az anyagiság e századában, e lelki végveszély felé özönlő

tömegben, mint egy csepp víz a végtelen oceánban; e kivételek sorsa a legszomorúbb, mert oly világban kell élniök, mely sokkal alantabb fokon áll saját képzeletalkotta szellemviláguknál, mert nincs aki őket megértse, nincs aki méltatni tudja. Mai világban nemes érzelem nem tehet boldoggá!

*

Én pedig ezt mondom:

Vannak embergyűlölők, és vannak olyanok, kik azoknak akarnak látszani, hogy érdekesekké tegyék magokat.

Az előbbiek, kiknek élete szakadatlan láncolata volt a szenvedések és csalódásoknak, szánsalomra méltók; fájdalmuk szent, s nem lehet nekik rossz néven venni, ha a világ és emberiséggel meghasonlott lelkökben gyűlölet foglalja el a szeretet helyét, gyűlölet a világ és emberek ellen; mert nagyon gyűlölni csak az tud, ki előbb nagyon szeretett.

Az utóbbiak hiúságból színlelik az embergyűlöletet, rejtélyes arcot csinálnak, folyvást tapasztalataikról beszélnek, melyeket sohasem tettek, s ezáltal magokat — nevetségessé teszik.

De azért állításuk nem való, bár lehet menthető.

Szerelem, tiszta, önzéstelen szerelem

volt, van és lesz ; csakhogya az , aki néhány évig forgolódva a világban , — mialatt két kisasszonynak meg egy menyecskének udvarolt , s mindegyiktől visszautasított , — s elolvasva egy csomó regényt , felületes világismereteit önhietségében élettapasztalatoknak szereti nevezni és fennhangon hirdeti , nem igen fog ráakadni. Arany , gyémánt mélyen van a bércek keblébe elrejtve a kandi szem elől , míg a kavics úton útfélen hever. Aki felületesen végighordozza felzwickerezett szemét , — melylyel néha kevesebbet lát , mint pusztaszemmel , — a világ felett , nem fogja a valódi szerelmet , e tündöklő gyémántját az érzelmeknek feltalálni ; de aki nem elégedve meg a felszín ismeretével , mélyebben iparkodik a világ valódi ismerésébe behatolni , ha sikerül fellebbentenie a fátyolt sok oly dologról , mely lepel mögé búvik , mert nem arra való , hogy minden avatatlan kíváncsi szemek vizsgálás tárgyául szolgáljon , ha ész által vezéreltetve tanulmányozza az emberi természetet , s belát a szívek redőibe , — meg fogja vallani , hogy az ember nem rosszabb most , mint azelőtt volt , hogy a szív alkotása ugyanaz , ami évezredek előtt , s szeretni éppen úgy tud , mint az emberi nem úgynevezett aranykorában.

Azt mondtam felebb, hogy a szerelemmel kereskedést űzni nem lehet. Nem; hanem lehet mással, amit általában véve szinte szerelemnek szoktunk nevezni, mert nincs azt kifejező más — illendő — szavunk; ez a pénzen vett, az olcsó szerelem, melynek mégis oly gyakran drágán adjuk meg az árát.

Tehát, ne tévesszük össze a fogalmakat!

*

A szerelem sokaknál elfajult, elzüllött, s helyét Ámor vakságának-egy korcsszülötte foglalta el. Némelyek játéknak tekintik a szerelmet, s fűnek fának vallják, ha előbb egy regény vagy színdarabból pár egetverő phrázist eltanultak; s innen van, hogy a szerelmet, mint valamely játékszer, megfizethetőnek hiszik, mely véleményökben a nők nagy serege által még megerősíttetnek.

Sok ember van, aki túlságos felvilágosodást, fashionable érzéketlenséget és noble blazirtságot affectálva kacag mindent ami komoly, és megvet minden tiszteletre méltót; s az ilyen, ha meghallja, hogy Werther menygyői gyönyörérettel nektár gyanánt itta a bajor sert kedvese papucsából, aztán kalács helyett rágtatta meg annak, — nem a kedvesnek, hanem a papucsnak — talpát, szivarát

agyarára csapva gúnyos mosolylyal, megvető hangon fogja mondani:

— C' était un bête! — Aztán elmegy kedveséhez, maitresseéhez, és csókol olyat, ami épen nem csókolásra van teremtvé.

*

A szerelem gyakran szerencsétlenné teszi az embert, főkép az ifjút, kinek szíve fogékonyabb, s ki még kevesebb higgadtság és tapasztalással bír. Az okos apa azáltal óvja meg fiát kora szívbajoktól, hogy nem ad neki alkalmat nők látására, de sokan homöopathikus gyógyszerhez folyamodnak. A franciák haladtak elő leginkább e tekintetben, hol az apa gyakran maga választ fia számára kedveseket, sőt üdvösséges például együtt dőzsöl szeretett gyermekével a legfertelmesebb orgiákban.

*

A festészek bölcsen teszik, hogy Ámort vakon, s gyermekalakban állítják elénk, mert a szerelmes ha egészen nem is, de félig vak, s néha ezen egy szem sem lefesteni való. A gyermek is jól van választva, mert a szerelem következménye gyakran úgyis — gyermek.

S ebben nincs is semmi rossz; mert az első kísérletet e téren Isten maga tétette a paradicsom első embereivel. A kísérlet jól sikerült, s Blumenthal így fejezi azt ki: Ami a nőnek mindig kedves!

XI

Nagyon csiklandós thema. Amit lehetne róla írni, azt nem akarom, s amit akarok, azt nem lehet. Ha nekiállnék tudós arccal, zsebemben egy sereg citátióval, s elkezdeném védelmezni ezt a szép intézvényt, melynek világboldogító hatását minden ember érezi, s melynek üdvös voltától kiki át van hatva; egyrészt magamat kellene haszontalan embernek tartanom, mint aki mást beszél, mint amit érez, másrészt kitennem ezt a könyvet azon nem hízelgő veszedelemnek, hogy minden okos ember a földhöz vágja.

Egyiket sem akarom, s azért kérem önt felvilágosodott olvasó, üsse fel az austriai büntetőtörvénykönyvnek ha jól emlékszem, 58. §-át, és gondolja el, hogy ha ez a törvénykönyv nálunk érvényben volna, és én most úgy kedvem szerint kiírhatnám magamat, nagyon meggyűlne a bajom e paragraphussal.

Impossibile est philippicam non scribere.

Egy óriási tableau nyílik meg tekintetem előtt, látom rajta az emberek milliót láncokba verve, melyek „rózsaláncok“ gúnyneve alatt szerepelnek, kínlódni; látok egész nemzedékeket apáról fiúra, sorban martalékkul esni egy szörnyeteg vaskörmeinek, mely szentelt karjaival rakásra gyilkolja az emberiséget; látok ezreket Istenhez sóhajtozni a megváltásért, s más ezreket a pokolhoz folyamodni segítségért, és mindenütt csak kint és szerencsétlenséget, mindenütt lélekben megölt és testben elgyötrött vértanúk elláthatlan seregét. . .

S e látványra fellázad lelkem, s az örökigaz eszméknek egész hada támad fel bensőmben, az ezredeken át méltatlanul gyötört emberiség üdvét hordva jelszóúl zászlaján, és lerázva magáról a korhadt előítéletek rozsdás bilincseit; fejemben forradalom kél, agyam haljóslatúlag zúg, mint egy őrült chaosz, és úgy szeretném lelkemet kiönteni e papírra. . .

De — mikor az ember sokat *akar* mondani, mitsem *szabad* mondania.

És miért is? — Miért legyünk jobbak atyáinknál? — Ha azok ellehetek úgy, mi is ellehetünk úgy; ha azok buták voltak, nekünk kegyeletlenség volna okosabbaknak lennünk, ha azok megelégedtek a setétséggel, nekünk sincs jogunk világosságot követelni. Az előítéletek székhelye egy régi kastély a setétség birodalmában, melynek építésén századok fáradoztak, s nem a legnagyobb barbárság volna-e ezen, a butaság alapkövein épült tisztes emléket a régi időknek megtámadni?

Tehát ismét... Maradjunk a régi rossznál!

*

A szerelem vak; ha tehát két szerelmes saját esze után indul, akkor vak vezeti a világtalant, s mindketten belebuknak a legmélyebb örvénybe, a — házasságba.

A házasság kecsegtető vállalat, a szív aktiái a szerelem rózsaleveleire nyomtatva eleinte igen nagy értékűek, s lakodalomkor érik el áruk nonplusultráját, később a mézes hetekben naponként pár procenttel alább száll ágiójuk, s nemsokára a férjnek, mert ennek kezében vannak a házasság részvényei, csődöt kell mondania.

A házasság örvény, melyek partjai igen sikamlósak lévén, aki belebukik, csakhamar leér fenekére, s fejét beleüti egy ott kiálló hegyes sziklába, melynek neve: kiábrándulás.

Egy szerető, ki öt éven át mindennap kedvesénél tölté az estét, midőn öt ez idő után nőül vehette, már negyedik nap nagy ásítva felsohajtott:

— Uram Isten! hol öljem el ezentúl unalmas estéimet?

*

A házasság nagyon hasonlít a perrendtartáshoz. A férfi mint felperes, a nőt mint alperest, légyottra idézi; a szerelmesek gyakran vesznek össze apróságok felett, s kész a perpatvar; a nő elkezd vádolni a férfit, vagy viszont, a bevádlott fél mentségével áll elő, s megcáfolja a vádbeszédet; a nő replikát bocsát ki, mire a férj duplikával felel, s ha ezt a nő triplikával viszonozza, a férfi appellál szerelmére; a nő nem ismeri el többé e forum illetékességét, tehát a férfi tanúnak hívja az eget, s földet, s megesküszik akármire, ami épen eszébe jut; erre aztán vagy kiegyezkednek, cifra phrázisokban hűség szerződésüket megújítják, hitelesség kedvéért egy csókkal pecsétet is nyomnak rá; vagy tovább folytatják a pert, miközben mindig az igazsá-

gosság után sóhajtoznak, felhatalmazzák a sorsot bírónak lépni fel közöttök, és ítéletet hozni perökbekben; de a sors gyakran lustább, semhogy minden kérésre feleljen, s elhúzatja velök a pert évekig, míg végre megszánván a férjet, kinek élte boldogsága egészen felment a perköltségekre, őt vagy élete párját halálra ítéli, s neki tetsző módon kivégezteti.

*

A házasság olyan mint a csizma; ha kicsiny, szorít, ha nagy, tyúkszemeket szerez; azért legjobb sorsunkhoz illő nőt elvenni.

*

Családi boldogság! mennyi ember eped utánad, mennyi tűz ki élete végcéljául, s a sok közül mily kevésnek jutsz osztályrészül!

Mi nőtlen emberek nem vagyunk képesek felfogni a családi élet boldogságát, melyet nem zavarnak meg viharok, s melyet a hitvesek kölcsönös, soha nem szűnő szerelmének varázsa tart össze. De már azon körülmény, hogy oly sok ember közöl, ki megházasodik azért, hogy „boldog” legyen, oly kevés látja beteljesülni ábrándjait, — már ez is mutaja, hogy a családi élet boldogsága valami nemesebb, magasztosabb, mert csak a választottak érhetik el.

*

Azelőtt minden házasság „az égben kötött”, most dolgozó szobákban, irodákban, börzén, s az ily házasság, melyet hideg számok összeadása és kivonása hoz létre, miképgyümölcsözhetné azt, aminek értékét nem lehet pénzben meghatározni, nem számokkal kifejezni, a családi boldogságot?

Hajdan összejött két apa.

— Barátom, neked leányod van.

— Igen.

— Nekem pedig fiam.

— Tudom.

— Add leányodat fiamnak.

— Szeretik egymást?

— Igen.

— Úgy áldásom reájok.

Most:

— Hallottad, a börzepapírok ismét lejjebb szálltak.

— Valóban?

— Igen. Ápropos, neked leányod van.

— Van, Lottinak hívják. — Ugyan hány percenttel?

— Harmadféllel. Te, fiam szeretné Lottit elvenni.

— Hm! csak harmadféllel... Hja! vagy úgy? . . . azt mondád, fiad. . .

— Igen.

— Mit adsz neki?

— Egy pálinkafőzőgyárt X* falván, mely hét és fél procentot jövedelmez.

— Hm, ez kevés. Én egy renomirozott ágensgeschäftet adok.

— Azonkívül kap húszezer forintot obligációkban.

— Na, ez valamit segít a dolgon.

— Hát a leányod?

— Taval a nyakamon maradt kétezer pár szövött harisnya, azt is verwertolhatják.

— Ez még kevés.

— Na, isten neki, adok vele még két Pálffy- meg három Creditlost.

— Áll az alku.

— Írjuk meg a szerződést.

— És így gyermekeink boldogságáról gondoskodtunk!

— Tökéletesen . . . hm . . . csak harmadfél percenttel . . . hm! . . .

*

Az igazi szerelmet a házasság csak növeli, mert két szerető boldogsága, ha tán hosszú idő múlva vagy nehéz akadályok legyőzése után végre örökre egyesülhetnek egymással, a legfelső fokot éri el.

De hát ahol a kéz odanyújtásánál nem kérdezték meg a szívet?

Sokszor megesik, hogy a vőlegény ér-

zelgő hangon Juliának hívja menyasszonyát, a mézeshetekben pusztán Julcsa a neve, egy év múlva örülhet az asszony, vagy feleség megszólításnak is.

*

Egyszer falun sétálván egy barátommal, könnyű úri szekérrel találkozánk, melyben a férj kezelte a gyeplőt, neje pedig mellette ült.

— Fejemet egy gombra! ezek újdonsült házasok, kiálta fel barátom.

— Miért gondolod? ismered?

— Nem; hanem fogadok, ha egy évig neje lesz, inkább kocsisát ülteti maga mellé, s őt teszi hátra.

S barátomnak igaza volt; a férfi és nő épen négy nap óta voltak házasok.

CHANGE DES DAMES!

Bál előtt, bál alatt és bál után! gondolt-e már valaki arra, hogy a farsangi napok ezen időszakai mennyire hasonlítanak a házassághoz?

Bál előtt az ifjú egész délután a percek számlálja, melyek őt a kedves élvezettől még elválasztják, gyanúba veszi az időt, hogy az ő bosszantására pihenni ment; szidja az órát, akinek műve ily lassan jár; belekapcáskodik mindenkibe, és mindennek oka az: miért nincs már tíz óra, hogy a bálba mehetnének?! — A bál előtti türelmetlen várakozás az ifjú életének azon korszakát jelképezi, midőn már ez örvény széléről, melybe belebukandó, többé vissza nem léphet; midőn újján viseli már szabadsága halálítéletét, az élet költőiségének megölő betűjét, a jegygyűrűt, és alig várhatja az órát, melyben imádottját oltárhoz vezetendi.

Következik a „bál alatt“ vagyis a házasság mézes hetei. Kimulatjuk magunkat, nagy mohón fenékgig ürtjük a gyönyör poharát,

eljárunk egy tucat csárdást, s más táncot, nyakára hágunk egy pár bouteille champagne-neinek; a mézeshetekben pedig; . . . ah de minek az elmúlt és visszaidézhetlen élvámmorról csak gondolkozni is!

A bálnak vége van, a közönség oszlik, mindenféle kábúlt fők, álomtól pislogó szemek, ásító ajkak, agyontáncolt ruhák, össze-repedt keztyűk, halálra taposott lábak, mindenféle az unalom, álmoság és a pusztulás nyomai, még a levegő is sűrű a portól, a gyertyák is elkezdenek hamvadni. Ez a házasság életükre a mézeshetek után; a bál után az ember kialuszsza magát, és ismét vidám mint az előtt; a házasság életben azonban ezen újjászűtés csak akkor áll be, ha az ember özvegy lesz, vagy elválnak nejétől. . .

Bocsánat t. olvasóim, kik már a házasság édes igáját vállalkra vették, mindezen gonosz dolgokat nem én gondoltam; azért ha meg akarják cáfolni őket, csak azon barna, magas fiatal emberre támadjanak, ki ott ül a nemzeti színházban, a harmadik vagy a negyedik páholyban, egy szeretetre méltó külsejű szőke hölgygel átellenben.

Ama pontok ott fent azt jelentik, hogy a függöny legördülése fiatal barátunkat a költői eszme-röppentyűk teréről rögtön a sívár prózába rántotta le.

— Add csak rám mentémet, — szólt a barna ifjúhoz a fiatal nő.

A férj oly arccal, amilyen hajdan az áldozatra szánt birkáké lehetett, közönyösen teljesíté férji kötelességét, rásegítette nejére mentéjét, fejére adta sűrű fátylát, s avval karöltve távozott vele a páholyból.

A színház előtti üveges ajtón kívül egyszerre megállapodtak.

— Ejnye, botomat a páholyban feledém, szólt a férj, várj néhány percig Adél, rögtön itt leszek.

E szavakkal a férj visszasiet a páholyba s meglelvén botját, és az üveges ajtó mellett váró nejének karját nyújtva, megindúlnak hazafelé.

— Borzasztó a férj sorsa, oly lényhez leláncolva, ki iránt szíve szerelmet nem érez! Oh ha most Herminám függne karjaimon, mily boldog halandó volnék! — de félre boldogító gondolatok! busongásban, epedésben kell eltöltenem időmet, míg imádott Herminám az isten tudja, hol szomorkodik utánam!

Így kezdett gondolkodni a férj, s ezeket még egész táborá az ily profanus eszméknek követé, mialatt úgy ment nejével, mint két egymás mellé fogott félre tartó ló, mindenik oda nézett, ahol férjét vagy nejét nem láthatta.

A váci-utca sarkánál a férj tovább akart menni egyenesen a Dorottya-utca felé, míg a nő balra az „angol királynő“ irányába akart fordulni.

— Jöjj hát kedvesem — szólt a férj, nem tudván mire vélni neje vonakodását.

— De hát hová akarsz vezetni? — kérde a nő meglepetve.

— Furcsa kérdés! hát haza.

— Mi jár eszedben? úgy balra kell fordulnunk, hiszen itt vagyunk már a nagyhíd-utca sarkán.

— Kedves nőm, azt kell hinnem, hogy félre beszélsz, mert hiszen a Dorottya-utcába egyenesen kell mennünk.

— Térj eszedre barátom; mit beszélsz itt a Dorottya-utcáról? hiszen az „angol királynő“-ben vagyunk szállva.

— Mit? az angol kirá — —

— Jól látok-e? Zoltán!

E pillanatban egy lámpa alatt mentek el, s a nő, egy bámúló tekintetet vetett kísérőjére, azután a fentebbi kiáltással karjaiba omlott.

— Az istenért Adél, mi bajod?

— Zoltán, kedves Zoltán, hát nem ismer reám? én vagyok szerető Herminája — rebegé a nő.

A hölgy felveté fátylát.

— Hermin! — kiálta fel Zoltán a férj, hévvel szorítva kebléhez a szép nőt — lehetséges-e? hogy jött kegyed ide?

— Hiszen együtt jöttünk a színházból; de magam sem foghatom meg, miként történhetett ez? Ön karját nyújtá nekem —

— Mert nőmnek gondoltam.

— S én önt férjemnek hittem, ebből megmagyarázható, miért nem néztem önre az egész úton.

— De miként jött kegyed a színház csarnokának üvegajtájához?

— Midőn kijöttünk a színházból, férjem az mondá, várjak ott reá, csak szivarát meggyújtani, s midőn ön karját nyújtá, én oda sem néztem, s azt hivén, hogy férjemé, elfogadtam; az egész úton pedig azon tudatban voltam, hogy férjem van mellettem, kit sehogysem tudok szeretni.

— Hahaha! ez mulatságos; de áldom a percet imádott Herminem, mely oly hosszú távollét után ismét összehozott. — Én szinte a színházban valék nőmmel, s midőn kijövék, észrevevém, hogy botomat a páholyban feledém, visszamentem tehát érte, kérve őt, hogy az üvegajtó előtt várakozzék reám; midőn megtaláltam, amit kerestem, visszajöttem s kegyednek nyújtám karomat, kit nőmnek hittem.

— De ő most bizonyosan keresi önt, hagyjon el, ne várakoztassa.

— Előbb haza kísérem kegyedet. Oh, hogy is nem tudhattam, hogy imádott Herminem csügg karomon, kit úgy szeretek!

— Köszönöm hűségét Zoltán, s viszont biztosítom önt szerelmemről. — Oh! miért nem álltam ellent atyám parancsának, most még szabad volnék, s mi ismét boldogok lehetnénk.

— Minden esetre, mert én csak a kegyed férhez menetele után nőtültem, ámbár szívem örökre az öné. De mit használna most a szabadság, atyjában még mindig él az engesztelhetetlen gyűlölet családom iránt, ő sohasem egyeznék boldogságunkba.

— Nem úgy, barátom; ha szabadok volnánk, még boldogok lehetnénk, mert — folytatá egy könnycseppet törölve szeméből — atyám egy évvel ezelőtt meghalt!

— Mit mond kegyed?

— Igen; s most oly férjhez láncolva kell napjaimat töltennem, ki nem szeret, s kit én sem szenvedhetek.

Eközben a két szerető az „angol királynő” szálloda elé ért, és Zoltán ajánlkozék, hogy Hermint felvezeti férjéhez.

De előzzük meg őket néhány pillanat-

tal, s lepjük meg szállásán Szálasdy Elemért, Hermin férjét.

Mit látunk?

Szálasdy karjai közül e pillanatban fejlik ki azon szeretetreméltó külsejű szőke hölgyecske, kivel már a színházban találkoztunk, Adél, Hombay Zoltán neje.

— Igen, kedves Elemérem — szólt a hölgy előbb kezdett beszélgetésöket folytatva, — midőn te egyszerre eltűntél, s egy egész évig mitsem hallattál magadról, nagybátyám unszolására végre Hombay Zoltánnak nyújtám kezemet, de azért, esküszöm neked, e szív örökre a tied, folyvást éretted epedett.

— Tehát Hombay a férjed, kedves Adélom? — viszonzá Elemér — ismerem őt; s boldog vagy-e?

— E pillanatban kimondhatatlanúl, mivel ismét láthatlak, de mindeddig pokol volt életem; férjem nem szeret, én sem őt, s így, képzelheted, mily kínos lehetett helyzetem.

— Szegény jó Adélom! ha szívem mélyébe tekinthetnél, a te képedet látnád abban, körülnyaldosva szerelmem forró lángjaitól. Oh jőjj keblemre drága lélek!

— Hagyd el Elemér, oh, hogy a boldogság soha teljes nem lehet! ezen örömet is azon gondolat zavarja meg, hogy tiltott, hogy bűnt követek el általa.

— Nem, Adél! ide, itt a te helyed szerető szívemen.

Hombayné újra ellentállt a kísértésnek, Elemér pedig gondolkozni látszott.

Pokoli gondolat villant meg agyában.

— Azt mondád, férjed nem szeret? — kérde rögtön Adéltól.

— Legalább ezt kell hinnem irántami viselkedéséből.

— Ha ez áll, úgy boldogok leszünk, kedves Adélmom.

— De mikép? — kérde ez meglepetve.

— El fogsz válni férjedtől, én is elválok nőmtől, mert amint észrevevém, ő sem szeret engem, és akkor én leszek a legboldogabb halandó.

Elemér szenvedélyesen szorítja szívéhez kedvesét.

E pillanatban megnyílt az ajtó, s azon Szálasdlyné lépett be Hombay karjában.

Leírhatlan azon bosszankodással teljes öröm, dühöngő boldogság, haragos hálaérzet, mely a két házaspárnak ily különös találkozását követé.

— Nőm!

— Zoltán!

— Férjem!

— Adél!

Az érthetetlen hangzavar, melyet a nég

házastárs felkiálltásai okoztak, végre szűnni kezdett.

— Ah asszonyom, — szólt Zoltán Adélhoz gúnyosan — ön példásan teljesíti a hitvesi kötelességeket!

— Örülök Hermin, hogy oly hamar tudott szert tenni lovagra — szólt Szálasdy nejéhez.

— Férjem uram, úgy látszik, igen jól érezte magát új kedvese társaságában.

— Hombay úr hamar tett szert vigasztalóra!

Ilyen s még több eféle nyilatkozatok után végre Hombay felszólalt.

— Szálasdy úr, ön aljasan feldúlta egy család házi nyugalmát.

— Ugyan úgy-e? — viszonzá csipősen Elemér, — s én önt hasonlóval vádolom.

— Ezek után be fogja látni, hogy a más kedvesét többé nőmnek nem vallhatom.

— S ön sem kívánhatja, hogy Herminjét visszafogadjam házamba.

— Asszonyom, mi válni fogunk, — szólt Zoltán nejéhez.

— Mi is uram, — folytatá Hermin Szálasdyhoz fordulva — s ha ön ellenkeznék —

— Attól nincs mit félnie asszonyom, — sietett udvariasan közbe vágni Elemér.

— Hermin, — sugá ennek fülébe Zol-

tán — ön elválík férjétől, én nőmtől, és így boldogok leszünk.

— Elemér, férjem szívem leghóbb óhaj-tását teljesíti, — susogá Adél Szálasdynak.

— Igen, amint a pernek vége lesz, oltár-hoz vezetlek, — viszonzá emez.

— Imádott mátkám! súgá Zoltán Herminnek.

*

A válás csakhamar törvényesen végbe-ment, és hat hó múlva Szálasdy Elemér oltár-hoz vezeté Adélt, Zoltán pedig megesküdött Herminnel.

Szóval: *feleséget cseréltek!*

Mein Herz, was willst du noch mehr?

B E F E J E Z É S

XII

MIKOR A NŐK PIRULNAK

GYULA BARÁTOM ÉLETÉBŐL

I

— Ma tárgyalják a törvényszéknél Ducheneuil asszony valóperét. Jöjjön, az ily tárgyalások nálunk igen mulatságosak szoktak lenni, a nép csak úgy özönlik egy kis komédiát látni az élet színpadán is. Szereztem belépti jegyeket, s'il vous plait, mehetünk.

E szavakkal köszöntött be egy reggel szobámba Carcieau Anselme ismerősöm, s tíz perc múlva a törvényterembe mentünk.

Egy párisi törvényszéki tárgyalás igen

érdekes látvány. A terem főhelyein a bírák ülnek fekete frakkjaikban; komoly arcok, hivatalos kifejezéssel, törvényes tekintettel szemekben, a terem többi részét, a karzatokat tarka közönség tartja elfoglalva, fiatal emberek, öreg emberek s különféle nők megszámlálhatatlan mennyiségben.

A gyűlés megkezdődött s nemsokára az elnök által adott jelre bevezettetett a vádlott, egy nő, kitől férje válni akart.

Egész tömege különféle nagyságú és minőségű látcsövek, zwikkerek és lorgnetteknek fordult feléje, s ő büszke tekintetet vetve a bámuló tömegre, szilárd léptekkel ment a számára kijelölt helyre.

Felolvastattak ellene a vádak.

— Ducheneuil asszony, önt férje avval vádolja, hogy megférhetetlen természettel bír.

— Azaz, hogy kiállhatatlan vagyok, mondja ki nyíltan uram, viszonzá a nő hidegen.

— Ön mondá. Férje lefesté családi életét, mely valóságos pokol volt rá nézve.

— Meglehet.

— Ezenkívül ön rossz anya, nem szereti gyermekét.

— Igaz. — Gyermekem rút, ostoba, egészen atyjához hasonlít.

A közönség közt nevetés tört ki.

— Az ily gyermeket, folytatá Ducheneuil asszony, nem is lehet szeretni.

A nevetés megszűnt, s mintha a jelenlevők mindegyikét kigyó érintette volna, mindenki kellemetlenül meglepetve fordult el a nőtől, ki nyíltan kimondja, hogy nem szenvedheti saját gyermekét.

Hallotti csend állt be a teremben, s a törvény embere folytatá a vádpontokat.

— Ducheneuil asszony, önt férje végül avval vádolja, hogy tiltott viszonyban élt inasával.

A nőt mintha villám érte volna, pillanatra felmagasodott helyén, azután erőt veszve visszaesett székébe, egész testében elpirúlva, és szívmegeindító hangon rebegé:

— Nem igaz. . . nem igaz. . .

A büszke nő meg volt törve, s ártatlansága, mely a tárgyalás folyama alatt fényesen kiderült, elhanyaglott e gyalázatos vádkárhozatos ereje alatt.

Aki előbb emelt fővel, caesari tekintettel függeszté szemeit a jelenlévőkre, összegörnyedve, lecsüggesztett fővel, piruló arccal ült karszékében, kínosan hallgatva a tárgyalást, melyben idegen, soha nem látott emberek előtt feltáratott egész múltja, s melyben rideg jogemberek vitatkoztak legfőbb kincse, becsülete fölött.

De e pillanattól fogva a közönség előtt ügye tisztában volt; a hallgatók a legnagyobb részvétet mutatták a szenvedő nő iránt, s midőn a törvényszék által e vádtól fölmentetett, a férj elleni megbotránkozásuk oly fennszóval nyilatkozott, hogy az elnök alig volt képes a csendet helyreállítani.

A nők oly szájalomraméltók, midőn *szégyenökben pirulnak!*

II

Midőn Badenba érkezve első nap a sétaterre mentem egy újdonsült vasúti ismerőssémmel, egy feltűnőleg, rikító színekbe öltözött nő tűnt fel előttünk, három gavallér kíséretében.

E nő definirozott fogalma volt a kacér-ságnak, mely lelkében karöltve járt a megtestesült hiúsággal. Lovagjai közül kettő német, a harmadik angol, de e nő körében mindenik Itália meleg éghajlata alatt érzé magát, azon a földön, melyen Romeo szeretett és Júlia szenvedett. A náthás Albion fia és a „Kaiserstadt“ két „plattdeutsch“ gavallérja a hűvös lég dacára a thermometer legmagasabb fokain jártak, s Luizának abban telt kedve, hol egy szavával megfagyasztani vé-

röket a 0 fokig, hol egy pillantással felszöktetni a 80 Reaumurig.

Törékeny porcellánszívek könnyen porló agyagérzelmekkel, odarakva a szép Luiza lábai elé, és ez, amint szeszélye magával hozta, rá-rálépett hol egyikre, hol másikra: a szív összetörött, de boldognak érzé magát még cse-repeiben is.

A három ember szerelmes volt, iparkodott és epedett, de — hiába.

Az ily józanlelkű nőknél, kiknek csak testét szállja meg néha a szenvedély, az ideális, epedő szerelem a legrosszabb ajánlás. Ezeknek meghódítására hideg arc kell meleg vérrel, uralkodni tudó büszkeség és néha imperinencia.

Egy kis emberismeret, s az ily nőknek rögtön megtaláljuk gyöngé oldalukat. Luiza azon nők közé tartozott, kik a tapasztalatlan szemlélő előtt valami kimagyarázhatlan jellemkeveréknek, a természet titokszerű játékának látszanak, de kiknek a szakértő egy pillantásával belsejökbe lát, s akkor feltárul előtte egész benső szerkezete ez emberi óraműnek, melynek rugói a legegyszerűbb, legminden-napibb természetűek, csak hogy annyira kifejt-vék, s működésök oly meglepően sokoldalú, hogy a gyöngé szemet láttára káprázat fogja el.

Még az nap megismerkedém vele, s fél

óra alatt a három gavallért kivettem a nyeregéből. Azaz előnyöm volt fellettek, hogy nem voltam Luizába szerelmes; és ez, oly nőnél, ki megszokta, hogy mindenkit sóhajtozva lásson maga előtt, már félig biztosítja a diadalt.

Hidegség, közönyösség megteszi a többi, a sértett hiúság a nőt teljesen hatalmunkba adja, és Luiza — negyedik nap este meghítt theára.

A thea mellett gondoskodott másról is, ami tüzelje a társalgást; pár karcsúnyakú pezsgőpalack állt az asztalon.

Szemben tőle ültem asztalhoz, az első csésze thea után már jobbra egy karszékekben találtam magamat, s midőn az első pohár pezsgőt töltém poharába, már mellette ültem a pamlagon.

A pezsgő fogyott, s karjaim önkénytelenül dereka körül fűződtek a szép nőnek, ki kezébe ragadva a csillogó pohárt, egy hajtásra kiüríté tartalmát.

A lángnedv gyorsan benyargalta egész testét, arca kipirúlt, szemeiben a szerelem örök vestatüze égett; e tűzben meggyuladtam én is, és feledve mindent, szenvedélylyel borúltam keblére.

A nők ellenállhatlanok, *mikor arcukon a vágy pírja ég.*

III

Két évet töltöttem a külföldön. Mikor itt-honról elindultam, egy fehér rózsát tettem tárcám egyik osztályába; eleinte mindennap elővettem és sokáig elmerültem nézdelésébe, s e fehér rózsza oly édes emlékeket juttatott eszembe; utóbb csak mikor véletlenül akadt kezembe, szenteltem neki néhány pillanatot; a szegény rózsza elhervadt, s már hullatni kezdé fonnyadt leveleit; papírosba takartam tehát és így pihent illetetlenül másfél évig tárcám fenekén.

Bekalandoztam fél Európát, látva és tapasztalva mindent, amit csak pénzért látni és tapasztalni lehet; végig ittam minden jeles bort, és végig öleltem minden ünnepelt szépséget, akit pénzért ölelnem lehet; — pezsgő vérem kitombolta magát, s vagyonom jó részét elvertem.

Megútáltam a hétköznapi ephemer gyönyöröket, a világ fészínén úszó ezen egy napos életű kis férgeket, szereztem magamnak egy kis tapasztalást, ember- és világismeretet annyit, amennyi elég volt arra, hogy — ismét visszavágyódjam haza.

Haza jöttem, üres szívvel, ütött kopott kedélylyel. Amint málhámat kiraktam bő-

röndjeimből, egyiknek fenekén megpillanték egy penzióba tett pénztárcát, s e pénztárcának legelrejtettebb osztályában papírosba takarva egy feledésben elszáradt fehér rózsát. –

Ez enyészetnek eredt kis virág mintegy varázsütéssel visszaidézett lelkem elé egy darabot a múltból, a kedves, elfeledett múltból. Ott sétáltam a kert kavicsos ösvényein egy szőkefürtű gyönyörű gyermekkel, ő nem mert reám tekinteni, én a virágokat nézdeltem, hogy melyikben találok több hasonlatosságot hozzá. Csak koronként szóltunk néhány szót, a pauzákat bőven betölté két szív sympathikus dobogása. Egyszerre egy inas jött utánunk jelenteni, hogy „fogva van!” Ez felvert ábrándjainkból, megragadám kezét Vilmának, ő pedig lehajolva egy fehér rózsát szakított le, s azt szó nélkül átnyújtva, elfutott. Nem is jött többé elő, csak mikor a völgyben fekvő faluból kiérve, az országútra jutottam. egy pavillonból, mely a kert végén emelkedett, egy fehér kendőt láttam fájdalmas búcsút integetni felém; pillanat múlva ez is eltűnt, s én ösztönszerűleg elvadulva belecserdítettem lovaim közé, s az elragadt állatok kis hijja, hogy bele nem fordítottak az árokba. De ott volt szívemen a talizmán, mely védelmezett . . . a fehér rózsá.

És e talizmán nem hazudtolta meg ma-

gát most sem, két évi hűtlenség után; visszaadta egy pillanat alatt lelkem egész ruganyosságát, megtanított újra szeretni és remélni.

Harmadnapra ismét ott vágattam az országúton szívemen a fehér rózsával. Alig szálltam le a szekérről, melyet, nehogy észrevétessem, a korcsmába küldék vissza, a pavillon felé siettem; valami titkos ösztön azt súgta, hogy ott találom őt.

Halk léptekkel haladtam fel a dombon, s a pavillon bejáratához érve megálltam.

Vilma a pamlagon ült, kezében egy könyvvel, s midőn megpillantott, meglepetésében a könyv kiesett kezéből, s a könyvből egy kis fényképezett arckép.

A leány rögtön felkelt, s úgy állt, hogy ruhájával eltakarja a képet, melyet már nem volt ideje felvenni, de késő volt; én már megismertem eredetijét azon képnek, s egy pillanat elég volt arra, hogy észrevegyem, miszerint e képet sokat nézték, mert már nagyon meg van viselve.

Vilma csakhamar magához tért zavarából, s nyugodtan mondá:

— Isten hozta.

E hang oly hideg, oly nyugodt volt; hogy önkénytelenül oldalamhoz kaptam, valjon ott van-e még talizmánom? s ha igen, mi-kép engedhet így csalódnom.

— S így fogad ön? — kérdém rövid szünet után, fájdalommal.

— Tán udvariatlan valék? viszonzá a leányka bájoló gúnyosan, úgy bocsánat.

— Nem az kisasszony, felelém; de én más fogadtatást reméltem attól, akitől ezt kaptam. . .

E szavakkal kivettem a fehér rózsát tárcámból, s elébe tartám.

A virág megpillantására Vilmának egész lénye rögtön megváltozott, szemeiből a legmenyeibb öröm sugárzott, s elragadtatással nyújtá kezét, boldogan kiáltva fel:

— Isten hozta!

E hang szívem mélyébe hatolt s én megragadtam azt a kis kezét és ajkaimhoz vontam.

— Vilma! kiálték fel, szeret-e még?

Vilma nem felelt, de keze megszorította kezemet és arca elpirult. . .

Magamon kívül borultam lábaihoz, hűséget esküdve neki; s azóta tíz év telt el, és én megtartám eskümet.

Ah! ah a nők oly imádandóan szépek, midőn szerelmökben *pirulnak!*

G A L L M E Y E R

Sors istenasszony, asszony mint a többi, s mint ilyen, egyszer beleszeretett egy fiatal emberbe.

Boldogok is valának egynémely ideig, a mikor egyszerre Jupiter kinyitá fejük felett villámos pikszisét, és szórt reájuk különféle minőségű és mennyiségű mennyköveket, és a kedvest besorozták, borjút adtak a hátára, s beledugták nem tudom hányadik regimentbe.

Nyolc egész esztendeig Sors asszony egyebet sem csinált mint epedett, sírt, fohász-kodott és a fogát piszkálta; mikor egyszer visszatért a kedves, elmondván, hogy kiszolgált a capitulátiót, s ezentúl itt fog élni az ő nyakán.

Sors asszony illendőnek tartotta volna most a boldogságtól kissé megbolondulni, de aztán jobbnak látta kedvesének vágyait betölteni, melyek szívének tözsomszédságából, gyomrából vették eredetöket.

Fényes lakomát csapott kedvesével az Olympuson lévő hónapszámra bérlett szállá-

sának legszebb szobájában; forogtak a tálak, durrogtak a pezsgős palackok, és az édes mámor oly jól esett a két szeretőnek.

Aztán Sors asszony elhatározá, hogy a mai örömnapi emlékezetéül fog állítani egy emléket, és kezébe vétén egy palack echt cliquot-t, kiment az erkélyre, mely egyik leg-szélsőbb pontja volt az Olympusnak, s alatta a halandó emberek országai heverték; és oda-ütötte a palackot az erkély rácsozatához, úgy, hogy csak nyaka maradt kezében, a benne lévő nedv pedig szétfreccsenve, cseppekre forgácsolódva hullott le a mélységbe, — és kedvesének karjára támaszkodva, mondá: „Amelyik ezen cseppek közül először termékeny földet ér, az fogamzzék meg, s ami belőle lesz, az legyen eleven, mint a pezsgő, egyetlen a maga nemében, mint a pezsgő, és annak ne vér, hanem pezsgő folyjon ereiben; az legyen csupa tűz, élet, szeszély és szenvedély! . . .“ És ekkor született a földön egy kis leány, akit megkereszteltek Gallmeyer Josephinának.

Ezalatt abban az országban, melyet színeszetnek nevezünk, penészes nyugalomban uralkodott a régi legitim dynastia. Copf király már szinte odanőtt rozzant trónjához, kezében tartva sceptrumát, és egy impertinens pók tanyát ütött felséges orrán, s befonta

szépen mind a két szemét; mellette felesége, Mademoiselle Etiquette, aki asszony létére is kisasszonynak címezte magát, azt hirdetvén, hogy ő és kedves férje tevének vala oly fogadást, mint hajdan szent Imre és Crescimira, minek következtében ő kisasszony marad egészen holtá napjáig; ha Isten addig életetni kegyeskedik; és szinte összeforrott léctrónusával, mely már alig bírta e megjegecült szemérem, s megkövesedett erény terhét; mellettök pedig állának vala hatalmuk támoszlopai és az ország miniszterei, Moral Fausse, Tartuffe és Jesuite urak, beburkolódzva a jótékony setéség bundájába, fejeiken az avúlt tudatlanság kopott birkabőr-kucsmájával; de egyszerre Etiquette kisasszonynak nehéz álmai kezdenek lenni, Copf király ingani érzi maga alatt trónusát, valami baljós-latú érzés fogta el őket, a föld rengeni kezdett lábaik alatt, a setéség pedig oszlani szemeik elől, és e szemek nem voltak hozzászokva a világossághoz; aztán egy sajátságos szél keletkezett, s fűtt végig a birodalmon, lefúva Copf király szeméről a pókhálót és Etiquette k. a arcáról a reátapadt fátyolt; — egyszerre ragyogó fény terjedt el szemeik előtt, s megpillantának egy tündért, aki birodalmuk terére lépett, s ez a tündér először a királynéhoz közeledett, megsusogatta előtte rózsaszín

selyem-szoknyáját, mire Etiquette kisasszony hanyatt ájult és betörte a fejét; aztán a király elé lépve, felszökött, mint egy daemon a levegőbe és pici lábával felrúgta annak szüette trónusát, az ócska alkotmány összedőlt, korhadt gerendái romjaik alá temeték a királyt, aztán a tündér egyet fordult sarkán, s a régi miniszterek, *Moral Fausse*, *Tartuffe* és *Jesuite* földre lapúltak előtte, pillanat alatt eltűnt minden, ami a régi zsarnokság uralkodására emlékeztetett, a tér szabad lett és tiszta, s csakhamar újjongó víg tömeg foglalta el, s e tömeg előtt lázas szenvedélylyel, mint egy megőrült vulkán, táncolt, repült az a tündér, tekintete hirdette a szerelmet, lába a szabadságot, és az egész alak olyan volt, mint egy megtestesült forradalmi proclamáció! És az emberek, akik ez nap a színházban voltak, otthon elbeszélték, hogy Gallmeyer ma először táncolt — *cancant*.

Tűz, élet, szeszély és szenvedély! — mondá Sors asszony, s amit kimondott, az be is teljesedett.

Ha elemezni akarjuk Gallmeyert, e négy alkatrészt fogjuk benne feltalálni, feleresztve egy jó adag zabolátlan nőiességben. Mert a nőiességnek több faja van; ő ahhoz tartozik, mely külszínre nézve közelebb áll a férfiasághoz, és mégsem az, mert forrása a legkéz-

zelffoghatóbb nőiesség. Gallmeyer szilaj, féktelen, kicsapongó, de mind e tulajdonságoknak természetében szülőanyja a szeszély, ez pedig minden nőnek szoptatósdaikája. Gallmeyer nem művésznő, ő sehol sem tudja megtagadni természetét, mindig és mindenütt Gallmeyer marad, és mégis oly sokféle alakban tűnik szemeink elé, ahányféle szeszély változik lelkében. Majd naiv, majd kacér, a megtestesült ártatlanság és egy élvvagyó hűri, kedves és ördögi, de mindig elragadó; mert minden tettének, szavának és mozdulatának hátterében a nőt látjuk, a valódi nőt, amint Isten megteremté, minden előnyei és hiányaival. Benne megvan a szilaj nőiességnek essentiája, s ezt még keze is hirdeti a világnak, mely Strampfer úr arcán oly herostratikus dicsőséget vívott ki neki. A nők fegyvere a szem, nyelv és kéz; a szem a gyalogságot és könnyű lovasságot képviseli, melylyel nem igen pazarul szoktak bánni; a nyelv a lovasság, melyet minden csatáikban használnak; a kezét, mint valami Armstrong-ágyút, csak ritka, kivételes esetekben szokták elővenni; és ha a történet Gallmeyer kezének emlékezetét nem vési is be márványlapjára Erzsébet kezének coup d'état-ja mellé, Strampfer úr arcáról sem lesz képes azt letörölni,

s ez arc, amíg él, élő emléke lesz a kisasszony — — genialitásának.

Alakja szép, arca végtelen kifejezésteljes, leguralkodóbb rajta a csáb és gúny kinyomata.

Ha felpittyeszi kissé vastag ajkait, oly metsző gúnymosoly vonúl el szája körül, mintha egy ókori satyrt látnánk modern krinolinok kiadásban; ha mosolyog, mintha arca egy virágos kert volna, tele szende ibolyákkal, melyek közül angyalkák dugják ki mosolygó fejecskéiket; majd eltűnik ismét e mosoly, s ő lehajlik, kezébe veszi susogó ruháit, szemeiből vad tűz lobog, orrlyukai kitágulnak, egész testében rángatódzni kezd, aztán egy kiáltással elveti magát és táncol; mintha mennyországból kitagadott angyal járná a daemonok vad táncát; látunk egy alakot, mely egyszerre kacag, mint egy daemon, mosolyog, mint egy ittas bachansnő, s aztán elmámorosodva karjaiba veti magát az élvezetnek; és e tánc elragadó, mert nem a művészet pedáns, hidegvérű szülöttje, hanem az ősz természet szenvedélyes gyermeke, mely nem ismer határt, korlátot.

Ilyenkor is egészen hű marad magához, és mégis mintha kilépne természetéből; ez alak egy caleidoskop, melyben ugyanazon részek vannak mindig, és ha forgatjuk, min-

dig új meg új képeket látunk benne; lelke egy mozaik, melynek egyes részeit sokfélekép el lehet helyezni és lényegük mindig ugyanaz marad, s e lelket a maga bizarr szeszélyeivel egész alakja visszatükrözi.

Ez enfant terribleje a wiedenai színháznak, mint már mondtam, nem művész, hanem remekműve a szeszélyes sorsnak, mely ittas fővel adott neki létet, és geniális, bizarr tévedése az alkotó természet kicsapongó fantáziájának.

A szenvedélyes tulipántermesztő országokat utazik be, hogy egy külön, rendkívüli tulipánt megláthasson, s képes vagyonát odaadni annak egy hagymájáért. Így vagyok én a nőkkel. Országokat ugyan nem utazom be kedvökért, s igen egyszerű oknál fogva, vagyonokat sem áldozok értök; de ha egy extravagáns, a mindennapiság kedélyesen ízetlen rántottleveséből kiemelkedő nőt meglátok, hacsak lehet, közelébe jutok, s ekkor nem ismerem kellemesebb foglalkozást, mint az ily nőjellemeket tanulmányozni. Az ilyenek egy szava, egy mozdulata sem kerüli el figyelmemet, minden ami tőle jó, ami rajta van, egy kődarab, s ha az ily kődarabok a szükséges mennyiségre megszáporodtak, összerakom őket és egy házat iparkodom belőlök építeni; és ha az ily ház sikerül, oly otthon érezzük benne magunkat, és kényelmesen átsétálva szobáit, melyeknek mindenike az illető hölgy jellemének, természetének egy-egy ráncát képviseli, oly classicus meglepődöttséggel tekintünk ki az ablakon, triumphátori souverainitással

nézve azon kevésbbé szerencséseket, kik az utcán ácsorogva bámulják e különö ízlésben épült házat, és hétköznapi logikával philoszóphálnak belső berendezése felett. Az ember többnyire egész életén át megtartja kedvenc hajlamait, és ha kezdetleges gyermekkorának kedvtöltéseit férfikora passióival összehasonlítjuk, látni fogjuk, hogy e passiók végelemzésben ugyanazon egy hajlamra vezethetők vissza, s e hajlamnak csupán nyilvánulásai különbözők. Gyermekkoromban kedvenc játékaim voltak az úgynevezett összerakóképek, s örömem telt benne, ha azt részeire szétszedvén, sikerült ismét összeállítanom; és valjon nem ily szétszórt összerakó kép-e egy oly nőjellem, melyet első pillanatra nem tudunk áttekinteni?

*

A gyakorlottság, a tapasztalás mindenestre előnyünkre szolgál e tekintetben, de azért korántsem biztosít a csalódás ellen. Minél több nőt ismer valaki, — vagy, jobban mondva, ismert ki, — annál kevésbbé fog bízni ismereteiben. A nőjellemek tanulmányozását minden nőnél elől kell kezdenünk, mert a másoknál szerzett előismereteink csak arra szolgálnak, hogy azoknak általános alkalmazhatlanságát belássuk. Azon közhelyekké vált

phrázisok, melyeket hétköznapi lelkek kosárszámra rázogatnak ki kabátjuk újjából, nem hogy útmutatóul nem szolgálhatnak, hanem néha még mankóul is csak azért használhatók, hogy meggyőzzenek arról, miszerint kényelmesebb — azok nélkül járni. Minden nő egy nyelv, melynek előbb abc-jét kell megtanulnunk, s csak azután mehetünk át a szótagoláshoz, s végre az olvasáshoz.

Külszín, vagy rövid társalgás után nem lehet egy nőről ítéletet mondanunk; s e szabályt jó volna tudniok azon felfuvalkodott emberismerőknek, kik egy farsangot végig táncolva, a másikon már odaállnak a terem közepébe, s minden előttök ellebegő nőre oly souverain assurance-szal mondanak ítéletet, mely őket hasonszőrűek előtt tekintélylyé emeli.

„Ne táncoljon vele, liba!“ — mondá nekem egyszer egy fiatal ember, látván, hogy egy leánynyal akarok táncolni, ki akkor volt először bálban; de én nem rettentém el magamat, és aztán — sokért nem adtam volna, ha a négyes legalább is nyolcas lett volna, és még egyszer oly soká tartott volna. Minka kisasszony először volt bálban, s ilyenkor az elfogultság, mely valódi lámpaláznak mondható, a legragyogóbb szellemet is pillanatra ködbe burkolja; de csak érteni kell hozzá,

mint lehessen e ködött eloszlatni, és — előttünk fog állni a valódi szellem teljes szépségében; és Minka már a második figurában annyira le tudta győzni újonci aggodalmait, és gyermekdeden eszes, szűzien naiv természete oly bájolólag lépett előtérbe, hogy szerény lobogásával diadalmasan elhomályosíthatta volna nem egy rutinírt nagyvilági delnő fagyos fényű szellemi tűzijátékait.

Így jártam egy másik nővel is. Csupa kacérság és szenvelgés, s emellett szívtelen és rettentő hiú, — ez volt az általános vélemény Belláról, s miután őt több ízben figyelemmel kísértem, magam is teljes hitelt adtam e szavaknak és semmi kedvem sem volt személyes meggyőződést szerezhetni magamnak. Egyszer véletlenül megismerkedtem vele, s többszöri találkozás után töredelmes szívvel mondtam el a mea culpát. Beláttam, hogy a külszín mennyire csal, és hogy e nőnek szíve van, mely tud érezni és szeretni, és megsgyenyűlve csalódásomban, midőn legközelebb vele találkoztam, kezét ajkaimhoz vonva mondtam: „Asszonyom, ki kell jelentenem, hogy önt most ötven percenttel jobban tisztetem, mint ezelőtt!”

— Miért? kérdé ő, de válaszomat be nem várhatta, mert más valaki közbelépve, félbenszakítá társalgásunkat.

— Ez rébusz volt, mondá, midőn elváltunk, s a rébuszokat a következő számban meg szokták fejteni. Elvárom a megfejtést.

A következő szám elmaradt, s ő nem tudakozódott többé a rébusz megfejtéséről. Talán észrevette, hogy midőn a „tisztelem” szót kimondám, hangom remegett, — és ez egy új rébusz volt, bár könnyebben megfejthető az előbbinél, és ő attól félt, hogy egyszerre kapja — mindkettőnek megfejtését.

Mert hiszen a tiszteletből... de, ah!... Bocsánat asszonyom!

*

Gyakran találunk nőkre, kik eleinte oly semmitmondó lényeknek látszanak, hogy szinte sajnálni kezdjük a velök töltött időt; és aztán, amint velök jobban megismerkedünk, egyenként tárulnak fel szemünk előtt lelkök és szellemöknek örök kincsei. A felületes ítélő pálcát tör felettök, a lelkiismeretes nagyrabecsuili őket, mert lelkök szép tulajdonait, szívök nemes érzéseit nem rakják ki a piacra és nem hirdetik a világnak, hogy azt minden jöttment, proletár prózaiságával megbámulhassa.

*

Néhány nap előtt egy német lapban dühösen lelkesült cikket olvastam a nőemanci-

pátió mellett. Röviden leírom velejét, amint emlékezetemben megmaradt:

Nincs ok reá, miért legyen a nőnem a politikai jogok gyakorlatából kizárva. Az egészséges nő birtok- és munkaképes, bírhat elég ismeretekkel s értelmiséggel, és mégis kívül áll a törvény korlátaín, csupán azért, mert nem férfi. Ezen állapot absurd és paradox. Hiszen örök idők óta voltak nagy női lelkek a világon, nagy királynék Semiramistól Viktóriáig, nagy költőnők, írónők, művésznők és honleányok, vértanúi az igazságnak és erénynek, és mégis megfosztvák a politikai jogoktól!

De miután a nő természete különbözik a férfiakétól, választó törvényüknek is más alappal kellene bírnia.

Azon kifogást tehetné valaki, hogy hölgyeink nem képesek a politikai jogokra, mert a fennálló törvényekben nem jártasak. Megtanultak sok mást, megtanulhatják ezt is.

E korlátozás égbekiáltó igazságtalanság! . . . kegyetlenség! . . . s. a. t.

*

Mindez igaz — volna, ha a nő és férfi közt nem lenne más különbség, mint amit köztük az emberi test leírásánál a természet-

rajz állapít meg. Ezt azonban senki nem állíthatja.

A nőnem nem egy oly része az emberiségnek, mely annak másik részével lényegében egy, s attól csak külseje által különbözik; a nőnem az emberiségnek egy, mondhatnám inkább, oly része, mely külseje által hasonlít a másikhöz, és természete által különbözik tőle.

E kétségbevonhatlan állítás romba dönti a nő-emancipáció azon védőinek elveit, kik a nőket politikai jogokkal is fel akarnák ruházni.

Ennek megítélésénél a nő természete és rendeltetéséből kell kiindulnunk.

E lapok folytán több ízben volt alkalmam nézetemet a nők hivatásáról kifejezni. A nő hivatása szeretni, a nő kell, hogy szívének, érzelmeinek éljen.

Amint ezen állítást valónak elismertük, lehetetlen be nem látnunk, hogy a nőket politikai jogokkal felruházni a legnagyobb félszegség volna.

Régi és igaz mondás, hogy a nő „szívén keresztül gondolkodik.” — És mi szükséges arra, hogy valaki a politikai jogokat a közjóra háromolható hátrányok nélkül gyakorolhassa?

Birtok? — a nő birtokképes.

Érett kor? — ez megjő.

Politikai tudományok ismerete? — bár nagy fáradsággal, ez is megszerezhető volna.

Mindez megvan, vagy meglehet, de hiányzik a fő, ami minden egyéb előnyöket semmivé tehet: a részrehajlatlanság, a józan ítélet.

Amely nő mindig meg tudja a részrehajlatlanságot őrizni, nem nő többé. E hiány egyik legvonzóbb, legbájosabb tulajdona a nőnemnek.

A nőnél a szív uralkodik az ész felett, és ennek így kell lennie; de éppen ezért nem szabad nekik oly jogokat adnunk, melyeknek hasznos gyakorlására az ész kizárólagos közreműködése szükséges. — A politikai jogok egész országok sorsára befolyással vannak, s mikép lehetne nagy dolgokat bízni reájok, kiknél mindennek oka oly kicsiny?

Az államférfinak, mindenkinek, aki közügyekkel foglalkozik, valahányszor a cselekvés terén ész és szív összeütközik, ami vajmi gyakran megesik, alája kell ezt amannak rendelnie, s teljesen kilépve érzelmi énjéből, a legnagyobb objektivitással alávetnie magát az ész hidegszavú rendelvényeinek; hogy leketne ezt kívánni a nőtől, ki egy tarka mozaikja a legkülönfélébb érzelmeknek, kinek egész élete a rokon- és ellenszenv ingatag alapján nyugszik, hogy lehetne ezt kívánni a

nőtől, az egész teremtésnek ezen legsubjektívabb lényétől?

Ez annyi volna, mint a nyúltól hősiességet, a medvétől finomságot követelni.

És ha csakugyan megtennők? ha a nőt csakugyan felruháznók a férfiak által élvezett politikai jogokkal?

Egyrészt országoknak ásnók meg a sírt, amint ez különösen a francia történelemből kiviláglik, hol pedig a nők szinte nem bírták, csak néhányan bitorolták e jogokat; másrészt kivetköztetnók a nőt a maga nőiességéből, megfosztanók minden bájától, mindennapi, prózai lénynyé tennők.

A nő szerepe a passivitás, a férfié a tevékenység. A nő azért van a világon, hogy szeresse a férfit, s nem azért, hogy vetélytársa legyen.

És mindemellett sohsem lehetne egyenlő a férfival. A nőnek sokban kellene süllyednie, és sokban emelkednie, hogy férfivá legyen.

*

A nő az életben mindig komma, a férfi pont; a nő szőlővenyige, melyet karóhoz kell kötni, nehogy a szélben eldőljön; gomb, melynek semmi hasznát nem vehetjük, ha kabátra nincs varrva; váltó, mely csak úgy ér valamit, ha hitellel bíró ember írja alá;

sziklák alá rejtett kincs, melyet férfikéznek kell napvilágra hozni.

Aki azt mondá: A nő a teremtés remeke! igazat szólt. A nő mindenben lehet remek, az erényben úgy, mint a sülyedésben. Mindkét nemből többre lehet a férfiaknál, de sok nőnek éppen ez a szerencsétlensége, mert örök igazság, hogy: mindenben legjobb a középút.

*

A nő ABC-je a kellemes életnek, melynek ismerése nélkül az Örömek könyvét el nem olvashatjuk.

A nő ajtaja a mindenségnek, melyen keresztül a világba lépünk.

A nő alapszíne az „Élet” nevű képnek, melyre ha ügyes kézzel festünk a szerelem színével, a legszebb festvényt nyerjük.

A nő arany, mely csak a tűzben, a — purgatóriumban tisztul meg.

A nő bélése az Élet kabátjának, mely a használat által leghamarább kopik el; könnyen törő cserép; lélekvesztő ladik, mely viharban megtagadja a szolgálatot.

*

A csók nem sorolható a kézzelfogható dolgok, s tárgyak sorába, a csók a tünemény.

nyek országába tartozik. Azonban ha elvontan véve nem is kézzel fogható, következményei gyakran nagyon is feltűnők. A csók nagy szerepet játszik minden ember életében, s örülhet az, aki egyszer másszor drágán meg nem adja a csóknak árát.

A csók ott áll bölcsőnk mellett midőn születünk, végig kísér gyermekkorunkon, ifjúságunkban megnyitja előttünk a boldog szerelem paradicsomát, férfikorunkban, bár némileg háttérbe szorítva, még sem marad el soha oldalunk mellől, s agg korunkban is egyik fűszere az életnek; a csók hívünk egész földi vándorlásunkon, és gyakran a halál után is felkeresi még meghúlt ajkainkat.

A csókot testünknek azon részével szoktuk előidézni, mely egyszersmind, legalább részben, az evés, ivás, beszélés és nevetés organuma, aminek szinte megvan a maga jelentősége; mert a szerelmes lelkét élteti a csók, mint testét az étel, nektárt szí benne kedvese ajkáról, tehát iszik; beszédre nincs szüksége, mert hisz az első csókban egy egész szerelmi regény van elmondva, s a nő, midőn kedvesét csókolja, nem neveti-e bensejében bárgyú férjét?

A csóknak számtalan nemei vannak, mint a szeretet és tiszteletnek, melynek jelképe szokott lenni.

Főneme azonban szerelmi csók, és ha a dolgot jól átgondoljuk, be fogjuk látni, hogy a szerelmeseknek van főjoguk a csókolódzásra. A szerelmesek! ezek egy boldog, kiváltságos sereget képeznek, mely annyi nemét ismeri az élvezetnek! Mily gyönyör a szerelmesnek az első csók, melyet imádottjától kap! Az ifjú ott áll térden kedvese előtt, beszél neki szerelemről, boldogságról, mialatt karja önkénytelenül a kedves dereka köré fűződik, azt mindinkább magához szorítja, az ajkak közelednek, a szív hangosan dobog, — még egy pillanat! — és a két ajak érintkezik, az egész testet mintha villanyütés érné, átrázkódik minden idegeiben, melyekre aztán valami kéjes aléltság száll, az ajkak még mindig egymáson, mindkettő mintha egész lelkét az első csókba akarná lehellni, s amit odaadott, azt a másik ajkáról szívni magába. . . A csók sokáig tart, a szerelmes azon még nem tapasztalt boldogságérettől áthatva mindig szorosabban szorítja magához kedvesét, míg végre beáll a lankadás az idegekben, s a szemek szokatlan túztól ragyognak, és a lányka — vagy megijed attól amit tett, s kezébe rejti arcát, vagy — egy másodikat is kíván. Az első csók varázshatással bír a szerelmesre. Egy imádottam egykor roppant fő- és gyomorfájásról panaszkodott, úgy hogy alig bírt

felkelni a pamlagról; öt perc múlva a mama egy negyedórára eltávozott, minket egyedül hagyva, — és? mire visszajött, a leánynak semmi baja sem volt többé, elfeledte a főfájást, gyomorfájást, kígyógyítá az — első csók! A csók egy lépéssel közelebb visz ahhoz, ami a szerelemnek, — de nemcsak a szerelemnek, hanem a világnak, az életnek, legfőbb gyönyöre, élvezete; ezen kéjnek már mintegy előérzete megvan a csókban; s a csók ezen — implicált valami, ezen valami pedig explicált csók.

A csókban gyakran van az ördög elrejtve; s valóban, a csók már nem egy asszonyt döntött az örvénybe. A szerelemben úgy, mint a világban, nincs megállapodás; a szerelmes első vívmánya a csók, ez az első lépés a veszély felé, utánna következik a második, a harmadik, s a szegény nőt csakhamar magába sodorja azon örvény, melyet Elbukásnak nevezünk.

Sokan már nem veszik a csókot oly komolyan, mint megérdemelmé. Ha valaki egy leánykát megcsókol, anélkül, hogy bizalmasabb viszonyban állna vele, s ettől kap is valami arclegyintés forma megintést, biztos lehet tíz eset közül kilencben, hogy az csak a külszín kedvéért történik.

Régibb időben, midőn sokkal jobban

volt még a valódi ártatlanság elterjedve, sem-hogy azt tettetni kellett volna, a színpadon igen sok csók cuppant el; most azonban, midőn érezvén e tekintetbeni süllyedéstünket, azt az illem fátlyával akarjuk eltakarni, ke-vesebb csók fordul elő a színpadon, de annál több a — coulissák megett; nemcsak a szín-ház, hanem az élet színpadán is.

Ma, midőn e sorokat írom, rettentő ál-
mom volt. Harmadik Richárd álma, mely még
olvasva is oly velőtfagyasztóan borzalmas,
gyermekjáték lehetett az enyimhez képest.
ha más okból nem is, azért, mert ő férfiakkal
álmodott, én nőkkel, és a nők százszor job-
ban meg tudják az embert kínozni a férfiak-
nál, kivált álmában.

Hogy hol voltam, azt meg nem mond-
hatom. Ráfoghatnám, hogy a pokolban jártam,
vagy a menyben, földalatti barlangban vagy
egy álmosan pislogó csillagban, de azon helyen,
melyre sorsom vetett, annyira cserbe hagy-
tak minden lokális ismereteim, hogy még ál-
momban sem tudtam elgondolni, merre lehetek.

Elég az ahoz, hogy voltam; és amint így
voltam, — valami nagyítóüveg lehetett sze-
memen, melyet tudtomon kívül nyomott rá
egy jótékony szellem, — egy öles fóliánst lát-
tam, melynek címlapjára fel volt nyomtatva:
„A nőkről a nőknek“. A fóliáns csakhamar
megnyílt és lapjai közül egyes alakok száll-
tak le a földre, s amelyik lapról egy ily alak
levált, azon egy üres hézag maradt. Közelebb

léptem, hogy megkérdjem őket, miért hagyják el könyvemet, s tesznek vele csúffá, de amint hozzájuk érve szólni kezdék, vagy ötven pár ajak harmoniás zengzete fojtá el gyöngye hangomat. Úgy láttam, hogy hölgyeim haragszanak. Ott volt köztük Adél a kereveten heverve, s midőn hozzá lépve meg akarám csókolni azt a pici piros cipőt, mely még mindig kilátszott fehér pongyolája alól, a piros cipő kellemetlen érintkezésbe jött orommal, s én hosszú orral tovább vándoroltam; alig léptem kettőt, Clemence előtt állék, de ez elfordult tőlem és kezével egy mellette álló kosár fedelét felemelé, s én beletekintve megborzadék, mert a kosár tele volt rothadásnak indult csontokkal, talán éppen Fanny csontjaival; hátam még borsódzott, midőn Nelli lépett elém egy férfi karján, s e férfi mellén fehérén kivarrva olvasható volt ez szó: „az ötödik;“ aztán Aranka lebegett elém, s orromat egy kis vasfogóval megcsípve ily kellemes positurában tartott mindaddig, míg Gyöngyike egy két íves beszélyét előttem felolvasá; mikor végre eleresztett, Etelkába botlottam, és amiért leírtam, hogy mikép öltözködik a bálra, most büntetésül nézmem kellett mikép vetkőződik bál után, és én néztem is nemes resignációval, s már lenéztem róla mindent és csak egy fehér rumburgi lepel fedé el úgy a hogy

gyönyörű tagjait és ágya szélére ülve épen cipőit kezdé lehúzni, amikor — becsapták előttem az ajtót, s künn kellett maradnom a hideg folyosón, ahol Mariskával találkozám, ki dühösen reámrohamva, a jövő farsang minden báljának első franciájára engagirozott, s midőn ez ijedtséget szerencsésen túléltem, Vanilia sétált el előttem, felpittyesztett ajakkal tekintve rám, s egyszerre zsebébe nyúlva egy éretlen fügét dobott felém. Nem volt időm e gyöngéden symbolicus ajándék után kapni, mely ügyetlenségemnél fogva a földre esett, mert egyszerre bálban látám magamat, a zenekar geniális galoppot húzott, s a tarka tömegben egy csábító alakot pillanték meg, valami képzelt faját az aloe és kaktusz leendő egyesülésének, egyetlenül álló tropikus növényt, a csáb és inger exoticus fölkontjét, a legkülönfélébb bájak élő és szeszélyesen rendezett ritkasággyűjteményét, egy bizarran szép nőt, ki aequatori hévvel táncolá a galoppot, s elragadtatva utánna futottam, könnyörögve: „egy tourt asszonyom . . . csak egy tourt!” de ő ahelyett, hogy kérésemet teljesítette volna, szempilláit félig lehúnyva bosszús gúnynyal felém vágott tekintetével és fejemre veté fehérselyem kendőjét, s mire e kézzelfogható varázsfátyolból kibontakoznom sikerült, bál és galopp eltüntelől szemem, de ekkor az

őstermészet, mely minden oldalról körülvelt, hangot adott, s egy dallamot kezdett zengeni körültem, egy örökigaz dallamot, mely ezredéveket fejez ki a világ történelméből, mely magában foglalja minden érzelmek kínját, s minden vágyak gyönyörét; és e mystikusan nagyszerű hangversenyben, melyben ég s föld minden élő, s élettelen lényeivel vetekedve részt vett, egyszerre mint az égből hulló villám, érzékcsiklandozó selyemruhasusogással egy rózsaszín szoknyás alak termett előttem, s amint megrázta ruháját, mintha ennek ráncaiból valami szellemi sirokkó zúgott volna elő, mely opiumosszárnnyain repülve mindent elkábít, ami útjába esik; aztán el kezdte járni azt a kifejezésteljes azt a kezdetlegesen nagyszerű táncot, mely ledöntve a hideg külszín zsarnok hatalmát, vulkáni tűzzel proclamálja az érzékek forradalmát. . . Fejembe vágtam én is a veres jakobinussipkát, hogy e forradalom zászlaja alá szegődjem; és mintha egész lényem megbomlott, s lelkemnek minden íze kimozdult volna helyéből, féktelenül rugdalózdó gondolatok szilaj orgiát csapva veszett táncot jártak agyamban, s ekép őrjöngve lábaihoz vetém magamat, baljóslatú vágyban ajkaimhoz emelhetni azt a poharat, melyben a kéj isteni nedve mámorítóan pezseg . . . de pillanat alatt, mintha egy életúnt fergeteg vég-

erőlködésével mindent elfűtt volna a föld színéről, sivatag lett körülöm a tér és csak egy fagyalt kacaj felelt a távolból önmagából kikelt természetem tombolásaira.

Minden, ami látni- és észrevenni való, eltűnt s én e modernizált Tantaluskínok ropant izgalmatól elfáradva összerogytam, és bámulhattam a körülöm minden oldalról elterülő végtelen semmibe. De nem sokáig tartott nyugalomom; egyszerre megnépesült a tér, s azon nőalakok, kik előbb egyenként boszantottak fel, most egy csoportba gyűlve egyszerre rohantak rám; mindeniknek egy nagy gombostű volt kezében, s mindenik beleszúrta azt szívembe, azután pokoli zaj közt kitepték keblemből, s egy asztalra tették, . . . a szegény szív úgy nézett ki, mint egy spékelt kappan . . . és ők letelepedtek melléje, hogy megegyék. . .

E pillanatban felébredtem.

Ajtómon kopogást hallék.

Még mind nem valék egészen magamnál. Fejem zúgott, mint egy romlott sípláda, s félig alva keltem fel és mentem ajtómhöz, azon hitben, hogy álmom folytatása fog következni; az ajtó feltárult és belépett egy nyomdaines, mondván, hogy kéri a kézirat végét.

— Ebéd után gyere fiam, akkor megkapod.

E próza kijózanított, a cirmos nyomda-
inas szétverte ábrándjaimat. A nap már ma-
gasan fenn volt az égen, s ily kínos álom után
oly jól esett látnom a mosolygó természetet,
melyet a nap pazonon öntött el arany suga-
raival, és a sympatikus kék színű eget, mely
oly szűzi tisztaságban magaslott fejem felett.

Ablakomon kikönyökölve le akartam
nézni a természetről minden szépségét, hogy
kárpótoljam magamat a kiállottakért, s amint
így táguló kebellem szívtam magamba a vi-
dám napsugarakat, órám egyszerre tizenegyet
ütött —

Már tizenegy! s nekem ebédig meg kell
lennem könyvemmel. Tehát a dologhoz.

*

Aminek kezdete van, végének is kell
lennie, s miután a megígért ívszámot betöltöt-
tem, végre be kell fejeznem könyvemet. Ma-
éji-álmom után kedvem volna az egészet tűzbe
lökni, s hamvait emlékül elküldeni a mada-
meok és mademoiselleknek, kik álomban
oly gyöngédtelenül boszulták meg rajtam
magokat, mert ha ez álomnak csak tizedré-
sze teljesedik is, nem volna többé maradásom
ezen a világon.

De álmodtam már én máskor is, annál
sokkal kellemesebb dolgokat, s miután azok
nem mind teljesedtek, remélem, hogy ez sem

fog valósulni, és azon boldog hitbe iparkodom magamat ringatni, hogy önök hölgyeim, kikről e lapokon említést tevék, nem fognak rám megharagudni. És végre is, miért haragudnának?

*

Nektek! éltem őrangyalai, sorsom párkái, végzetem daemonai, nektek, kiket szerettem, kikről ábrándoztam, nektek, kik szeretettek s elfeledtetek, vagy nem szerettetek és mégis elfeledtetek, de akiket én nem fogok feledni soha, mert mindenitek gondoskodott arról, hogy évek múlva is megemlegessem, mert mindenitekhez, hol édes, hol keserű emlékek kötnek, — Nektek ajánlom e kis könyvet.

Azon tapasztalataimat foglalja ez magában, melyeket rajtatok, általatok és mellettetek tettem. Szégyen, ha tán valaki, szándékkal ellenkezőleg, könyvemből kedvezőtlen ítéletet vonna le a nőnemre nézve, azt vádjával egyenesen hozzátok utasítom, mert nemeteket leginkább bennetek tanultam ismerni; bennetek ismertem meg a nőnem szép tulajdonait, de bennetek látám meg annak árnyoldalait is, Ti voltatok első tanítóim, s vezetőim a szerelem iskolájában.

Mindenitekről megemlékszem e lapokon; jól-e vagy rosszul, az nem rajtam állt; s ha

egy-egy célzásból magatokra következtek, egy kis elbeszélt történetecskére, mint olyanra, melyben egyiktek másiktok szerepelt, visszaemlékeztek, vagy egy halványan rajzolt, néhány vonással odavetett képben magatokra ismertek, be fogjátok látni, hogy szorosan az igazsághoz ragaszkodva, semmit el nem ferdtve mondok el mindent, és ezért ne nehezeltetek reám, hiszen kívülem és kívületek senki sem tud többet, mint ami e könyvben van; s így senki nem mutathat rátok, s nem mondhatja szemetekbe: ez te vagy!

Az álnevek köpenye alatt csak magatok fogjátok a valódit ismerni; s még férjeiteknek, kedveseiteknek is odaadhatjátok, egyik sem fog rátok gyanakodni.

Kérlek azért Titeket, egyenként és összesen, kiknek képe rövidebb hosszabb időre be volt vésve alig két X-et ért szívem márványtáblájába, kik megtanítottatok arra, hogy mit tesz szeretni, s vizsontszerettetni, de arra is, hogy mit tesz csalódni, s megcsalattatni; — kérlek, fogadjátok kegyesen e kis könyvet, mint utolsó emléket attól, ki annyira szeretett.

És kérem Önöket is, kikhez csak e conventionális harmadik személyben szólhatok, tekintsék e lapokat egy ismerős, vagy barától származó emléknek, vagy legfelebb jó-

akaró enyelgésnek, melyért nem szoktunk megharagudni.

*

Tizenkét óra, már csakugyan végeznem kell.

De mikép?

Bocsássanak meg, ha végén nem pattan az ostor, de e pillanatban oly ürességet érzek magam körül, hogy bajos lesz néhány gondolatot összetoborzanom, melyet a sor végére állíthassak; és érzem, hogy ha találok is ily harcosokat, azok csak kötéllel fogott önkénytesek lesznek, akik nem szokták a sarat megállani, kivált ily csiklandós helyen, amelyet ki akarok nekik jelölni, és ily háládatlan kötelességgel szemben, melyet rájuk akarok róni.

Mert valami intrikus ösztön azt súgja, hogy a nőt végül még egyszer fel kellene dicsérnem. Egy ragyogó apotheosist, egy költői elölet, egy ékesszóló dicsbeszédet!

Könnyű önnek édes ösztön barátom keresztyéni tanácsokat adni az embernek, ön kényelmesen ül lelkem legtitkosabb zugában, melybe, ha be akarok jutni, néha még önmagamnak is félóráig antichambríroznom kell; könnyű önnek jól elsáncolt helyéből engem felbuzdítani, hogy dicsérjem meg a nőt, és épületes tanácsokat adni, hogy dicsbeszédem ragyogó, költői, ékesszóló legyen! — Ha ön

most itt ülne helyemben, szájában egy sorok-sári dohányból készült szivarral, melyet amerikai importált portékaként vett, és kezében egy mercantilis szellemű acéltollal, és feküd-nék előtte néhány lap fehér papíros, mely ásítózva várja a reá jutandó dolgokat, tudom, alább hagyna lelkesülésével. De nem akarok önnel vitatkozni, még meg találna rám hara-gudni, pedig én nagyrabecsülöm barátságát, a világért sem brouilliroznám önnel magamat, sőt kérem, tartson meg ezentúl is jó akaratá-ban, és ne hagyjon cserben mikor szükségem van reá. Inkább megfogadom tanácsát, vagy legalább úgy teszek, mintha megfogadnám.

Megdícsérem a nőket. S miért ne ten-ném? Nem dícséri-e őket az egész természet, minden élő s élettelen lényeivel egyetemben? Nem arra hivatvák-e a világ kincsei, hogy lábaik elé rakjuk? Nem azért van-e teremtvé az ég csillagaival, s a föld mindavval, ami rajta szép, nagyszerű és élvezetadó van, hogy a nőket — ahoz hasonlíthassuk? . . .

Igen! a nő a teremtés remeke, a nő — áldás — — jótétemény — — — boldogság — — — és még sok minden, és e sok mindent rövidség okáért hadd fejezzem ki egy hosszú pauzával —————

Képzeljék önök, hogy lelkem sugalla-tát megfogadva egy szép, szerelmes ízű apo-

theosist írtam a nőkről, de könyvem valami feketevérű, nőgyűlölő censor keze alá kerül-vén, ez olyan fekete vonásokkal kihúzta volna belőle az egész verejtékkel fogant dics-beszédet; e hosszú pauza alatt, melyet kiki-tetszése szerint bármily rövidnek képzelhet, gondolják el mindazt, amit én most gondolok vagy legalább gondolhatnék, példának oká-ért azt, hogy

A nő kacérságával elbolondít, hiúságá-val tönkrejuttat, hűtlenségével boldogtalanná tesz, nyelvével agyonkínoz, bosszújával meg nyomorít, szarvakat rak fejünkre és nem egy-szer a kétségbeesés kínpadára vonszolva ízen-ként tép és kiállatja velünk az elzüllött tor-tura minden képzelhető nemeit;

De azért mégis mindig nő marad; és amíg a világ áll, a nő lesz azon lény, mely-ben a szerelem boldogságát élvezhetjük; a szerelem boldogságát, mely minden üdvök hatványozott fogalmát önmagában mesés mér-tékben egyesíti; a szerelem boldogságát, e legnagyobb, legigazabb élvezetet; legfőbb nemét a boldogságnak, mely az embernek itt e prózai földön élvezni adatott. . .

És ha ezt elgondolták, velem együtt örökigaz lelkesedéssel fel fognak kiáltani:

ÉLJEN A SZERELEM! ÉLJENEK A NŐK!

Á T T E K I N T É S

lap.
5

AZ OLVASÓHOZ

I. HOLMI BEVEZETÉS. Ábrándozás. — Szerep-
választás. — Egy kis életbölcesség. — Túlérzé-
kenység s embergyűlölet. — Örüljünk az életnek!
— A nő az élet fűszere. — Éljenek a nők! . . . 11

II. A NŐK HELYZETE. A nő teremtése. — A
paradicsomban. — Kiűzetés. — Nőemancipáció. —
Hol boldog a nő? — Nyilvánosság hölgyei. — A
nő az ókorban. — Antik grisettek. — Plato és com-
munismusa. — Materiális és spirituális stockfischok.
— Soknejűség. — Korunk szégyenfoltjai. — Kele-
ten s nyugaton. — Nőóriások. — A magyar nők.
— A nők szükségessége. — A nő az alsó osztályok-
nál. — A középkorban s most. — Fanatismus. —
Kiábrándulás gőzerővel. — Vigasztalás. — . . . 23

III. A NŐK TÁRSASÁGA S NYELVE. Mi teszi kel-
lemessé a nők társaságát? — Női s férfi ajkak. —
Apprehensió. — Szellemi charlatanéria. — A nők
hibái. — Túlságok. — Fecsegési vágy. — Cseve-
gés. — Vegyes társaságok. — Kávénénikék. —
Egy nő, ki a szőlőt imádja. — Hírharang. — Bűn-
tetés. — Rágalom. — Beleszólás. — „Igazam
van!” — Franciául s olaszul. — Regálisok és re-
gáliák. — A nők jelszava. — Nők egymást közt.
— Szellem és szerelem. — Szellem a házasságban;

— házasságon kívüli viszonyokban. — Hogy lesz a szerelemből művészet? — Barátság. — Szépség, szív s szellem. 41

ÉDESÍTSE MEG! 63

IV. CSAPODÁRSÁG S KACÉRSÁG. A meddőség ellen. — Panaszos nóta. — A nők viszonya az ördöghöz 73

A NEGYEDIK 77

A NŐK OLY TALÁLÉKONYAK! 85

V. SZÉPSÉG. Antik reminiscentiák a császárfürdőben. — Kiírások. — Modern aranykönyv. — Szépség s erő. — Ideálok. — A szépség tényezői. — Mozgó arcok. — Egy „Bild ohne Gnaden.“ — A művészek eszményei. — Szőke és barna. — Valami, ami éjjel szokott megtörténni. — Szabálytalan arcok. — Báj és szépség. — Amína. — Emilia. — A szépség fejlődése. — Partikuláris szépségek. — Laura szemei. — Nyak és kebel. — Az erény előőrsei. — Gyula barátom fecsegéseiből. — Szép kezek. — Egy kéz költészete. — A házasság csalódásai. — Különféle crémek. — A lagúnák felett. — Adél lábai. — Az a piros harisnyakötő. . . — Rubikon. — Bizalomszavazat Éva anyáknak. — Szerelem országa. — Régi szerelem el nem avul! — A rút nőkről. — Harmadik nem. — A rút nők szelleme. — Kedélye. — Erénye. — Miért mindig nők a boszorkányok? — A rút nő vén korában 92

VI. HIÚSÁG. Aristokratia. — A bűn mint szépítőszer. — Szép akarok lenni! A tükör előtt. — Hogyan lehet nőt szerezni? — Mőireruhák nőerényből. — Szomorú rajz az életből. — Bálványimádás. — Ruhák. — Éva costumeje a paradicsomban. — Fügefalevél. — A ruhák alul felül

lap.

kisebbednek. — Divat. — Kivágott ruha s egy kis malheur. — Szépitőszerek. — Báthory Erzsébet. — Aki divatról tud beszélni. — Épületes tanácsok kezdő Don Juanok számára	137
Ő MEGÖLI MAGÁT!	155
GYÖNGYIKE, A JELES ÍRÓNŐ	164
A MŰVÉSZET DIADALA	177

VII. URALKODÁSVÁGY, TETTETÉS. Aki szerelemmel tud uralkodni. — Papucsfiak. — Nőuralom az államban. — A francia trón maitressei. — Gizela és férje. — Akit ostobasága tesz boldoggá. — Szenvelgés. — Tettetés. — Raccsolás. — Egy nő, ki a piacra hordja érzelmeit. — Nem szereti a frázisokat. — Álarcos bűnök. — Lélekbúvárlás. — Hideg vagyok a szerelmes szerepekre	187
--	-----

VIII. LEÁNY. Rövid látogatás a paradicsomban. — A nő minden rossznak kútfeje. — Vénus papnői. — Elnevezések. — Fiatal leányok. — A rövid s hosszú ruha. — Vén kisasszonyok. — A lélek és test szüzessége. — Zárdaszüzek. — Miért kell őket tisztelnünk?	201
MÍG ETELKA A BÁLBA JUT!	209
BÁLI ISMERETSÉGEK. I. VANILIA	223
— — II. MARISKA	229
— — III. SAROLTA	234

IV. ASSZONY. Menyecskék. — Mézeshetek. — Tökéletes szerelem. — A nők része a szerelem gyönyörében. — Férjes nők osztályozása. — Akik nem szerelemből mennek férjhez. — „Van valakije.” — Házassági hűtlenség. — Divatos fogalmak a családi boldogságról. — A nők tapasztaltabbak a leányoknál. — Fiatal özvegyek. — Etimologiai elmélkedések a baklövésck felett. — Mikor lesz a nő öreg? — Van-e ami agg korában kárpótolja? .	241
---	-----

AMIT SOK NŐ MAGÁRA VEHETNE

X. SZERELEM. A világon minden szeretet. — Barátság. — Hogy és hol barátkoznak a leányok? — Hajdan s most. — Az úgynevezett „aranykor.” — Mi a szerelem? különböző vélemények. — A ve- gyész. — A matematikus. — Az igazi szerelem. — Mikor azt hisszük hogy szeretünk. — Hogy támad a szerelem? — Különböző nemei. — Női hódítás. — A szívtelen nő. — Kis ember magas nőt szeret. — Amit egy ártatlan leány fel nem bir fogni. — Lehet-e szerelem tisztelet nélkül? — Fekete lel- kűek. — Valódi és divatos embergyűlölők. — Ne tévésszük össze a fogalmakat! — Övszer a szerelem ellen. — Hogyan festik Ámort?	293
---	-----

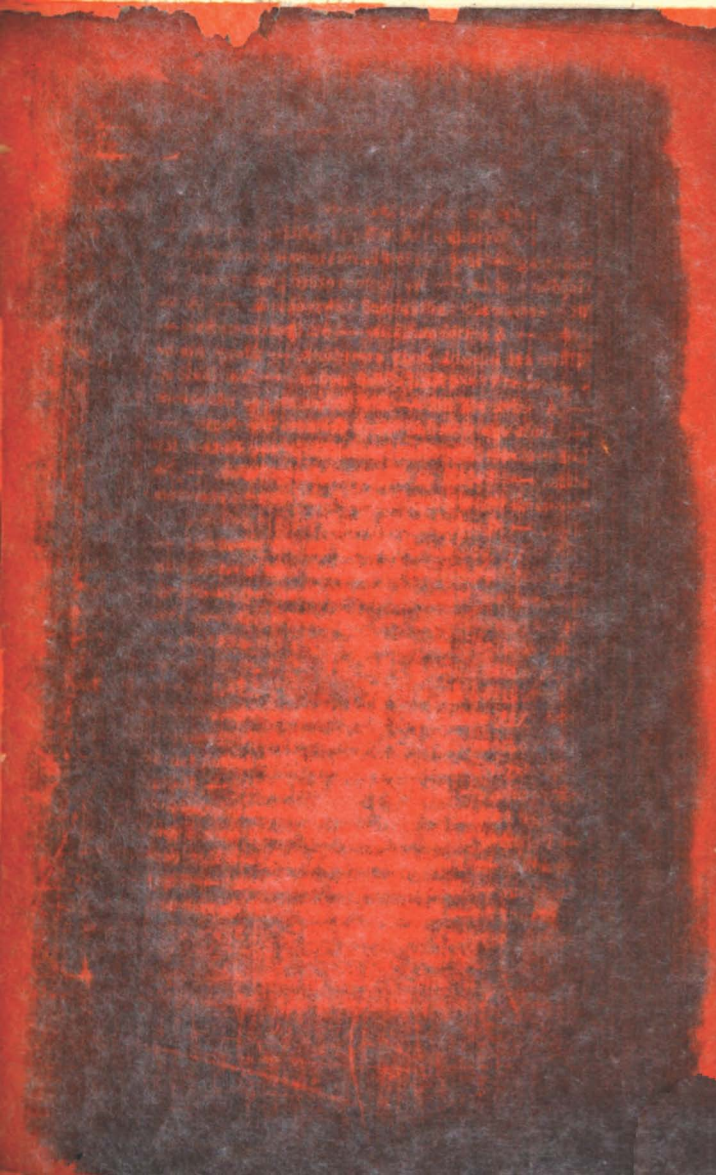
XI. HÁZASSÁG. Milliók halotti jelentése. — Borzasztó képek, — Maradjunk meg a szent osto- baságnál. — Házasság. — Öt év múlva. — Házas- ság és perrendtartás. — Csizmahasonlat. — Csa- ládi boldogság. — Az égben és a bureaukban. — A szalmatűz ellobog	321
---	-----

CHANGE DES DAMES!	329
-----------------------------	-----

XII. BEFEJEZÉS. MIKOR A NŐK PIRULNAK	339
--	-----

GALLMEYER	349
---------------------	-----

Gyermekkori hajlamok. — Nőjellemelek tanul- mányozása. — A külszín csal. — Minka. — Bella. — Egy rébusz. — Még valami a nőemancipációról. — Politikai jogok. — Mi a nő? — A csók a sze- relemben. — Fejfájás és az első csók. — Egy can- can-álom. — Reminiscentiák. — Nektek! — Hogy végezzünk? — Embarras — (de nem) de richesse. — Még egyszer: Éljenek a nők!	356
--	-----

Ara 2 ft.